
DOMI NUS ILLU
MINA TIO MEA
Taylor Institution.

BYVOEGZELS

OP HET

VADERLANDSCH

WOORDENBOEK.

BYVOEGZELS

OP HET

VADERLANDSCH

WOORDENBOEK;

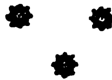
MET KAARTEN, PLAATEN *en* POURTRAITTEN,

OORSPRONKLYK VERZAMELD

DOOR

JACOBUS KOK.

A—B.

TE AMSTELDAM, BY
JOHANNES ALLART,
MDCCXCVII.

BYVOEGZELS

OP HET

VADERLANDSCH

WOORDENBOEK.

A.

AACKMARYP, volgens den gewoonen tongval *Ækmaryp*, thans een gering Dorp in Friesland, doch van ouds vermaard om eenige gebeurtenisfen, welke hier verdienen vermeld te worden. Even als in de meeste Friesche Dorpen, ontmoette men hier, van ouds, verscheiden fteenen gebouwen, bij den naam van *Stinzen* bekend. Een derzelven, zeer fterk en zwaar van muuren, behoorde aan JOUKE GALEMA. AGGE DONIA, zijn vijand, geholpen van JOUKE DOUWMA, ontweldigde hem die Sterkte, in den Jaare 1459. Thans vestigde DONIA hier zijn vast verblijf, en viel, van daar, als een woeste roover, van tijd tot tijd, de bezittingen zijner nabuuren aan, van het Dorp *Boxum* af tot heel aan de Stad *Bolsward* toe. Niet flegts roofde hij het vee uit de velden,

maar ftelde geheele Dorpen onder brandfchatting. Het kon niet misfen, of deeze moedwil moest de algemeene opmerking wekken. De openbaare veiligheid was 'er mede gemoeid. In den Jaare 1461 befloot men, op eenen algemeenen Landsdag, het Roofnest, met de gemeene magt van 't Land, uit te rooien: te meer, alzo de baldaadige eigenaar, ftrijdig met 's Lands wetten, vreemde knegten in foldij hieldt. Welhaast wierdt de Sterkte van eene aanzienlijke magt, naar men wil, van wel vierduizend man, omfingeld. Doch, in weerwil van dit aanzienlijk getal, vonden de belegeraars zich genoodzaakt, onverrigter zaake, af te trekken, naadat RIENK KAMSTRA, SJOERD AYLVA en nog zeven voornaame lieden, nevens veele gemeenen, 'er het leeven hadden gelaaten. De reden deezes voorfpoeds der belegerden was, omdat zij zich van Musketten bedienden, een, tot nog toe, in *Friesland*, onbekend Wapentuig. Opgeblazen op deeze zege, fteeg, allengskens, tot nog hooger top de euvelmoed en plonderzucht van DONIA met de zijnen: welken hierom, en van wegen hun gevreesd en doodlijk Schietgeweer, de naam van *Droezen*, of Duivelen, wierdt gegeeven. Met dit alles ftelde men het ontwerp, omtrent een herhaalden aanval, niet ter zijde. GALE GALEMA, van *Koudum*, bloedverwant des voorgaanden eigenaars, geholpen van den bovengenoemden JOUKE DOUWMA, in het volgende jaar, van nieuws, het beleg om de Stins geflagen hebbende, veroverde dezelve binnen veertien dagen, en deedt haar tot den grond toe flegten. 't Is te denken, dat de belegeraars, ter bevorderinge hunner onderneeminge, zich ook van Musket en Buspoeder zullen bediend hebben. DONIA was het gelukt, de handen zijner vijanden door de vlugt te ontfnappen. De bezetting bedong vrijen uittogt, met behoud van lijf en goed. Men ziet nog, in dit Dorp, eenige overblijfzels van een oud Kerkhof der Pastorije van *St. Jansga.*

Zie Tegenwoordige Staat van Friesland.

AALBERICUS; zie ADELBERICUS.

ABBAGAR; lees hier voor ABBEGA. Als iets, ten platten lande, in *Friesland*, niet zeer algemeen, pronkt de Kerk van dit Dorp met een fraai Orgel. Een zeer aanmerkelijk getal Stinzen of Sterkten verſierde, van ouds, dit Dorp. Onder andere lag hier de Stins van HARING DOUWES; aangaande welken wij verhaald vinden, dat deszelfs Moeder, in den Jaare 1500, zich in de droevige noodzaaklijkheid bevondt, om dezelve te moeten overgeeven aan Jonkheere MARTENA, alzo deeze haar dreigde, in gevalle van weigeringe, haaren Zoon; welken hij gevangen hadt, in haare tegenwoordigheid te zullen onthoofden. Tien jaaren vroeger was de Stins van POPPE SJAARDA, gelegen een weinig ten Noorden van het Dorp, door DOUWE TIETES HETTINGA en zijnen broeder EPE, ingenomen en verbrand.

Zie *Tegenwoordige Staat van Friesland*.

ACADEMIE. (*Leidenſche*) Volgens het algemeen aangenomen gevoelen, zou dit doorluchtig Kweekſchool van Geleerdheid en Weetenſchappen zijnen oorſprong zijn verſchuldigd aan de keuze der *Leidenaaren* uit twee Voorregten, tot loon van betoonde dapperheid en taai geduld, in het vermaard beleg hunner Stad, door Prins WILLEM en 's Lands Edelen en Steden hun aangeboden: te weeten, „ Vrijheid „ van tollen voor eenige jaaren, of een Lands Hooge „ School binnen hunne Stad." Gedunrende onzen arbeid aan ons *Woordenboek* vielen ons in handen de onſchatbaare *Bijvoegzels* en *Aanmerkingen* des Heeren VAN WYN en anderen op het Onſterflijk Werk van onzen Vaderlandſchen Hiſtorieſchrijver, 't welk ons zo menigmaalen tot gids en Vraagbaak diende. Bij het doorleezen dier *Bijvoegzelen* ontdekten wij menig eene dwaaling of verzuim, door ons begaan, door ons volgen van den doorluchtigen WAGENAAR; welken niemand eenen misſlag of overzigt ten kwaade zal duiden, als zijnde, naadat hij zijn Werk voltooid hadt, nog verſcheiden hem onbekende ſtukken uitgekoomen, en zeer veele gedeelten der Vaderlandſche Geſchiedenisſen, door den

arbeid van voornaame Mannen, bekend gemaakt of opgehelderd. Gelijk wij nu, voor al het door ons verkeerd gestelde of verzwegene, in zo verre het ter onzer kennisse is gekoomen, aan onze Landgenooten gaarne vergoeding doen willen, zullen wij van den arbeid des Heeren VAN WYN, en der anderen, die aan de verbetering van het Werk van den Heere WAGENAAR gearbeid hebben, gaarne en met dankbaarheid ons bedienen; zullende dezelve ons niet ten kwaade duiden, dat wij meestal hunne eigen woorden overneemen, voor zo veel wij ons naauwlyks in staat bevinden, om hunne welgespierde beknoptheid in enger bestek zamen te drukken. Met het Artikel ACADEMIE *van Leiden* zullen wij eenen aanvang maaken.

De Steller van deezer Aanmerkingen, gezegd hebbende, hoe hem, aangaande de aanbieding van een Hoogeschool, *naa het overgaan der Stad* gedaan, niets zekers was gebleken, behalven het zeggen van P. C. HOOFT, waarop WAGENAAR zich beroept, maar alleenlijk, dat, *geduurende de twee Belegeringen*, de Staaten den *Leidenaaren* beloofd hadden, hen van veele Lasten, indien zij 't Beleg uithielden, te zullen ontslaan, waarop de Ingezetenen, nog in den Jaare 1577, aandrongen, en alstoen eene vrije Jaarmarkt verkreegen, gaat hij dus voort

„ Wat, bijzonderlijk, het aanbod eener Hoogeschool betreffe, men heeft, reeds voor mij, aangemerkt, dat, in de Resolutien van Holland, hier voor geen' grond te vinden is. De Staaten verklaarden, op den vierden Januarij des Jaars 1575, aan den Prince, dat zij, „ nopens het oprechten van „ een publique Schole ende Universiteyt *binnen den lande* „ *van Hollandt*, wel *eertyds*, *goede wille gehadt*, ende „ ook *eenigh concept hadden gemaeckt*, maar dat hetzelve „ *tot noch toe*, te rugge gesteld was geweest door de dage„ lyksche zwarigheden der kryghsberoerten; dan dat zy, *als* „ *nu*, ter voldoening van zyner Excell: schryven en salutaire „ vermaninge, *eintelyk*, beslooten hadden deselve Universiteit „ te doen vorderen, en de Stad Leiden, tot de plaatz van „ dien, verkosen."

In

„ In de Vroedschaps Resolutien der Stad *Gouda*, van den tweeëntwintigsten December des Jaars 1574, leest men deeze woorden: „ Up huyden js ter Vroetschap by de Bur-„ gemren geproponeert, hoe *dat zy verstaen dat men jn* „ *Hollandt van meeninge es een Uniuersiteyt op te stellen*, „ Ende soe dese stede jegenwoordelick van sobere welnaerte, „ ende neringe es, js tzelue jn cojcatie (*communicatie*) ge-„ leyt ende omme gevraecht, off men *In geualle als bouen* „ *van Stats wegen solliciteren zal*, *om dvoorsz. Uniuersi-* „ *teit alhyer te hebben*, *Waerop geresolveert Js sulcx te* „ *doen versoucken.*" *Gouda*, schoon één der Hoofdsteden, hadt dan, ten deezen tijde, denkelijk, aan *Leiden* nog geen aanbod gedaan.

„ Ik zoude den loop der zaaken, omtrend de oprigting van *Leidens* Hoogeschool, voor mij, op grond der bovengemelde en andere redenen, tot nog toe, dus opvatten. Dat men, reeds een geruimen poos *voor de Belegering* van *Leiden*, ernstig gedagt heeft een Hoogeschool, in *Holland* of *Zeeland*, op te rigten, waar toe men zelfs, bij de Staaten van *Holland*, met betrekking tot hun Gewest, een schetze gemaakt hadt, doch 't geen egter de tijdsomstandigheden verhinderden werkstellig te maaken; dat men, *na 't ontzet* van *Leiden*, meer lugt krijgende, toen ook dat denkbeeld weder wakker is geworden, waarop Burgemeesteren van *Gouda* (uit welker Regeering Mr. JAN JACOBSZ. één der Raaden was *nevens zijne Excellentie*) 'er aan de Vroedschap kennis van gaven, op den tweeëntwintigsten December, boven gemeld; dat, ondertusschen, de Staaten van *Holland* zich toen nog niet bepaald hebbende nopens de juiste Stad of Plaats, *Goudenaaren*, hier op, begrepen aan hunne eigene Stad te mogen en te moeten denken; dat de last van *Gouda*, ('t geen eenige dagen gedraald hadt ter dagvaard te komen) aan den Prinse, nu in *Zeeland* zijnde, denklijk niet tot op den achtentwintigsten derzelve maand, zal zijn verborgen gebleven, te minder, daar de Vergadering van *Holland* bij een was, en ter zaake van een voorgeslagen Verdrag door REQUESENS, de Heeren VAN WYNGAARDEN en KAMERLING, op den vijfentwintigsten, naar hem gezonden wierden, die spoedig reis-

den en hem ook van dit werk, gelijk men, met grond, vermoeden mag, zullen gesproken hebben. Dat de Vorst, op dien achtëntwintigsten December, een brief afzendende aan de Staaten van *Holland*, daar in, wel de noodzaaklijkheid der oprigting eener Hooge School, binnen *Holland* of *Zeeland*, aanprees en zijne keus op *Holland* liet vallen, maar zich egter, nopens geene bepaalde Stad of Plaats, uitliet, vermijdende, langs deezen weg, één, of, misschien, meer Hoofdsteden, in haare verzoeken, opentlijk, voor het hoofd te stooten, en teffens, zich zelve bloot te stellen, indien men eens 't oor, meer naar een andere plaats dan *Leiden*, liet hangen; dat hij, des niet te min, voor zich zelven, en als beloofd hebbende der *Leidenaaren* dapperheid, aan hunne Kinderen en Kindskinderen, te zullen gedenken, tot die Stad neigende, en deeze zijne bijzondere meening, door Mr. JAQUES TAYAERT, (dien hij, voorzigtiglijk, ten dien einde, met zijnen Brief herwaarts gezonden hadt) aan eenige Leden van Staat hebbende doen open leggen, hier op de zaak een gunstiger keer voor *Leiden* nam en 't geheele werk, reeds op den vierden Januarij des Jaars 1575, naar 's Prinsen wensch, ter Vergadering van *Holland*, wierdt besllooten; welke spoed, voor 't overige, van daar kwam, dat men, ten zelven tijde, (gelijk ik reeds aanroerde,) handelde over een Verdrag met REQUESENS, en bij 't sluiten van dien, naar meening van zijne Doorlugtigheid, een' stilstand van wapenen zou geboden, en de hoop afgesneeden worden tot oprigting der Hooge Schoole. In de *Goudsche* Resolutien, vinde ik niet, (en 't verdient eenige opmerking) dat van de bovengem. Stads last, en 't geen 'er op gevolgd was, eenig Rapport is gedaan."

Zie Mr. H. VAN WYN en anderen, *Bijvoegzels en Aanmerkingen op* J. WAGENAAR.

ACHLUM. Als eene bijzonderheid, dit thans gering *Friesch* Dorp betreffende, oordeelen wij der opteekeninge niet onwaardig, dat men in den Tuin der Wooninge van den Predikant

dikant deezes Dorps, 't eenigen tijde, eenen Koperen Penning heeft gevonden, waarop men den naam las van DIRK VAN BRONKHORST; die aldaar genoemd wierdt *Stadhouder van Friesland.* De Penning, die de grootte van eenen Schelling hadt, schijnt bij VAN LOON niet bekend geweest te zijn.

Zie J. W. TE WATER.

ADDING, was, eertijds, een aanzienlijk en vermogend Geslagt in Groningerland. De Stamvader, immers de eerste, welken wij aan het hoofd eener geregelde Opvolginge, vermeld vinden, was

EGGE ADDING *van Westerwolde*; hij wordt vermeld in eenen Brief van den Jaare 1391. Bij zijne huisvrouwe FOCKE (of FOKJE) KENEMA verwekte hij twee Zoonen:

1. HAJO ADDING, die volgt.

2. *Bolo Adding*, vermeld in eene Brief van den Jaare 1400.

HAJO ADDING nam ter vrouwe N. N. REINSTE, Kleindogter van *Luibard*, wiens Vader Lubbert Hoofdling te Embden was. HAJO verwekte eene Zoon,

EGGE ADDING, vermeld in eenen Brief van den Jaare 1447. In den Jaare 1475 wierdt hij gewelddaadig omgebragt, nalaatende eenen Zoon,

HAJO ADDING, die, bij zijne Echtgenoote N. N. verwekte twee Zoonen:

1. JURGEN ADDING, die volgt.

2. *Lieve Adding*, in den Jaare 1442 gestorven.

JURGEN, vermeld in eenen Brief van den Jaare 1521; hadt ter Vrouwe eene Dogter uit het Geslagt van TEEMA, bij welke hij Vader wierdt van

HAJO ADDING, die, naa zijns Vaders dood, in den Jaare 1525, door de Abtdij Corvey met Westerwolde beleend wierdt. Zijne Echtgenoote was ANNA THEDEMA, en hij bij dezelve Vader van

1. *Hajo Adding*, in den Jaare 1580 of 1581, kinderloos overleeden.

2. *Margaretha Adding*, gehuwd aan *Eilco Clant* welken zij eenen Zoon baarde, *Egbert Clant* genaamd. Haar leeven was van korten duur, zijnde, zo wel als haar Man, reeds vóór haaren broeder *Hajo* overleden.

3. *Elizabeth Adding*, in den echt verbonden met *Joost Leeve*, die zich, terstond naa den dood van zijnen behuwdbroeder *Hajo*, door de Abtdij Corvey met de leengoederen van Westerwolde deedt beleenen. Zijn neef, Egbert Clant, boven genoemd, kwam hier tegen op, beweerende dat hij als *mascula proles ex sorore majori natu* (het manlijk oir uit eene ouder Zuster) moest worden voorgetrokken. Onder de papieren, berustende ten Hove Provinciaal binnen Groningen, zijn nog eenige Stukken voorhanden, dit geschil betreffende. Hoewel de afloop deezes geschils niet duidelijk vermeld wordt, is het, egter, waarschijnlijk, dat het ten voordeele van *Leeve* wierdt uitgesproken, alzo, in zekere Resolutie der Staaten Generaal van den Jaare 1612, *Johan Leeve*, Zoon van Joost, en niemand van den naam van *Clant*, in de Westerwoldsche zaaken vermeld wordt.

Zie *Tegenwoordige Staat van Stad en Lande*.

ADELEN. Bij deeze naam was, reeds vóór het midden der achtste Eeuwe, in *Friesland* bekend een aanzienlijk Geslagt, 't welk, nog honderden van jaaren daarnaa, in dat Gewest met roem bekend geweest is. Naar de meening van zommigen, zou het, van Moeders zijde, uit Koninklijken bloede zijn voortgesproten. De Stamvader van dat Geslagt, ADELBRIK genaamd, woonde op zijn Slot, *Adelburg* genaamd, te *Sixbierum*, een Dorp, ongeveer een uur gaans ten Noorden van *Harlingen* gelegen. Deeze tradt in het huwelijk met KONOVELLE, dogter van ADGILLUS DEN II, Opvolger van RADBOUD, Koning der *Friezen*. De vrugt deezer echtverbintenisse was FREDRIK VAN ADELEN. Zijne Moeder, eene verstandige en godvrugtige Vrouw, droeg de tederste zorge voor zijne Opvoeding in de beginzels van den Christelijken

Godsdienst, volgens de begrippen van dien tijd. Ook deelde zij haaren Zoon haare kundigheden mede omtrent deeze en geene takken van geleerdheid en weetenschap. Naa geruimen tijd dien post met alle getrouwheid en ijver te hebben waargenomen, beval KONOVELLE haaren lieveling aan het opzigt van RIXFRID, haaren Landgenoot, die thans op den Bisschoplijken Stoel van *Utrecht* zat. Meer dan gemeene vorderingen maakte hier FREDERIK VAN ADELEN in de kennis van Wijsbegeerte, Godgeleerdheid en andere nutte kundigheden. Zijn zedelijk karakter, zijne godsvrugt, bescheidenheid, goedhartigheid en andere fraaie hoedanigheden, verworven hem, daarenboven, de algemeene hoogagting en liefde. Zelf won FREDERIK in die maate de hoogagting en gunst van Keizer LODEWYK, dat deeze, van het overlijden van Bisschop RIXFRID de maare hebbende ontvangen, met zijne Gemaalinne zich na *Utrecht* begaf, met oogmerk om te bewerken, dat zijnen gunsteling de Bisschoplijke Mijter op het hoofd gezet wierdt. Weinige moeite koste het den Keizer, om de keuze der stemgeregtigden ten voordeele van VAN ADELEN te doen uitvallen. Meer *moeite hadt* het in, den verkozenen in de uitgebragte verkiezing te doen berusten. Uit alle zijne magt verzette zich FREDERIK daar tegen, zich beroepende op zijne onmagt, om eene zo gewigtige waardigheid te kunnen draagen. Voor het geroep des Volks en den wille des Keizers moest hij, ten langen laatste, kamp geeven. Toen liet hij, onder zwaare verzuchtingen, en niet zonder het storten van traanen, zich het Bisschoplijk gewaat aantrekken. Met groote plegtigheid, en met algemeene toejuiching, geschiedde de inhuldiging. Dezelve was niet volbragt, of Bisschop FREDERIK deedt eenen keer na *Zeeland*, om, in gevolge des Keizers raad en vermaaninge, de bloedschendende huwelijken, vooral onder de Opgezetenen van het Eiland *Walcheren* in gebruik, te keer te gaan. In zijne maatregels, wijs beleid en kloekmoedigheid zamenpaarende, slaagde de Bisschop niet ongelukkig in deeze onderneeming. Hoewel in 't eerst gewapenderhand zich daartegen verzettende, namen de schuldigen, ziende dat men 't ernstig meende, voor zwaarder straffen bedugt, de toevlugt tot 's Bisschops

bermhartigheid, zich onderwerpende aan de Kerkelijke boetedoeningen, welke hun, naa het verlaaten van het onwettig bed, wierden opgeleid.

Naa het gelukkig volvoeren van dit loflijk werk, vertrok Bisfchop FREDERIK na *Friesland*, om zich aldaar te verzetten tegen eenige vreemde gevoelens, raakende het leerftuk der Drieëenheid, naar *Arianerij* en *Sabellianerij* zweemende, welke aldaar gedreven wierden. Daar toe bediende hij zich van zekeren ODULFUS; welken vervolgens het opzigt over de Kerk van *Stavoren* wierdt toevertrouwd, en die bekend ftaat als de ftigter van het eertijds vermaarde *St. Odulfsklooster*. Zo groot was de ijver van Bisfchop FREDERIK voor de zuiverheid der leere en der Kerkelijke tucht, dat hij niet flegts *Zeeland* en *Holland*, maar ook *Friesland*, *Groningen*, *Overijsfel* en *Twent* doorreisde, allerwege de noodige fchikkingen beraamende, welke hij, ter handhaavinge en bevorderinge der Christlijke Leere, nuttig en dienftig oordeelde. Aan zo veel arbeidens en ijverens, in de waarneeming van zijn ampt, beantwoordde des Bisfchops uiteinde niet. Op zekeren dag, in den Jaare 838, in de St. Jans Kapelle te *Utrecht*, den plegtigen Eerdienst verrigtende, wierdt hij, door opgemaakte moordenaars, op eene wreedaartige wijze, van het leeven beroofd. Zommigen meenen, dat dit feit gepleegd wierdt door bewerking van JUDITH VAN BEYEREN, 's Keizers Echtgenoote, doch, uit hoofde van bloedverwantfchap, op 's Bisfchops aanraaden, verftooten. Doch de Keizer, zedert, haar wederom tot zich genomen hebbende, zou de wraakzuchtige Keizerin haaren Gemaal tot dit affchuwelijk bedrijf hebben aangefpoord. Anderen, evenwel, dit verhaal wantrouwende, geeven daar van andere redenen; en, naar onze meening, niet zonder grond, wanneer men in aanmerking neemt, dat FREDERIK door zijnen broeder ALFRIK of ADELBRIK in den Bisfchoplijken Zetel wierdt opgevolgd; en 't welk zonder 's Keizers toeftemming niet konde gefchieden. ALFRIK, daarenboven, was de Man niet, van wien LODEWYK eenige oogluiking omtrent een misdaadig gedrag kon verwagten. Volgens getuigenis der Schrijvers van deezen tijd, blonk ALFRIK uit in alle Christelijke deugden.

den. Yverig was hij omtrent alle deelen van den Godsdienst, en een geslagen vijand van alle ketterijen, en zogt daartegen het wankelende volk te versterken. Met dit alles was hij zo weinig verkleefd aan aardsche goederen, dat hij, wel verre van zich met de inkomsten van zijn Bisdom te verrijken, alles aan de Kerk van *Utrecht* ten geschenke gaf, wat hij, in verscheiden Dorpen van het Sticht, in eigendom bezat. Het eigenlijk jaar van Bisschop ALFRIKS overlijden vinden wij niet aangeteekend.

Zie *Vita* FREDRICI *Episcopi Traject.*

ADMIRANT VAN ARRAGON, (*Don* FRANCISCO DE MENDOZA) een Spanjaard van veel aanzien en groot vermogen, nevens den Kardinaal Aardshertog, ALBERTUS VAN OOSTENRYK, in den Jaare 1596, herwaarts gekoomen, toen deeze, door Koning PHILIPS *van Spanje*, tot Landvoogd der Nederlanden was benoemd. Zeer tegen den zin der Nederlanderen, die zich gevleid hadden, dat, met de overkomst des nieuwen Landvoogds, de Spanjaarden hun gezag kwijt zouden zijn, wierdt den Admirant het Opperbeleid des Oorlogs opgedraagen. Het vertrouwen, welk in hem gesteld wierdt, bedroog hij niet. In den Jaare 1598, een Leger van twintigduizend Knegten en tweeduizend Paerden hebbende bijeenverzameld, vervulde hij den Rhijnkant met den schrik voor zijnen togt. Zijn toeleg was, over den Rhijn te trekken, en voorts, door de *Betuwe*, na *Holland*. In het begin van September des gemelden jaars voerde de Admirant, aan verscheiden oorden, zijn Leger over de Maas, en trok vervolgens, door de onzijdige Landen van *Gulik*, *Keulen* en *Kleeve*, na den Rhijnkant, zonder zich te kreunen aan de schennis van den Rijksbodem. Tusschen *Bon* en *Keulen*, doet hij zijne Benden, op gepreste Vaartuigen, over den Rhijn trekken, verzekert zich van den overzijdschen oever, en jaagt, met behulp van twee Veldstukjes, de Staatsche Uitleggers den stroom af tot aan *Rhijnberk*. Hij zelve, met het gros des Legers, den slinker oever des Rhijns langs trekkende, verovert *Orsoi*, welks

welks Vestingwerken, aan welke men bezig was te werken, hij voorts deedt voltooien. Een gedeelte van zijn Leger, 't welk tegenover die Stad zich hadt nedergeslagen, viel van daar in het Graafschap *Zutfen* en het Land van *Overysſel*, bedrijvende alomme, zo op onzijdigen als op vijandlijken bodem, onbeschrijflijken moedwil. Doch de Dorpen der *Veluwe*, over welke de Admirant belastingen hadt uitgeschreven, weigerden hem dezelve, door Prins MAURITS daartegen gewaarschuwd zijnde. ULRICH VAN VALKENSTEIN, *Graaf van Broek*, zijn zwak Kasteel, naa eenige verweering, bij verdrag hebbende overgegeeven, wierdt daarnaa, in koelen bloede, op last, meent men, van den Admirant, vermoord. *Wezel*, omtrent deezen tijd, aan MENDOZA afgevaardigden hebbende toegeschikt, om hem, door onderwerping en geschenken, te vermurven, wierdt gedwongen den Roomschen Godsdienst te herstellen, en eene sterke Spaansche Bezetting in te neemen. Daarenboven moest de Stad het Leger van Koorn voorzien, en den Veldheere honderdduizend Daalders opbrengen. Naa *Rees* en *Emmerik* bezet te hebben, bemagtigde hij *Ysselburg*, alwaar verscheiden burgers wierden omgebragt. Allengskens naderden nu elkander het Staatsche en Spaansche Leger; zodat zij geduurige schutgevegten hielden, waarin de Spaanschen, afgemat door koude en honger, veelal te kort schooten. De Admirant, de kloekheid zijner Troepen mistrouwende, durfde MAURITS, hoewel zwakker van volk, niet aantasten, maar trok na den *Ysel*, slaande zich voor *Deutichem* neder, 't welk hij beschoot, zonder het op te eischen. Hieruit besloot men, dat hij het Stadtje stormenderhand veroveren, en aan den Soldaat ter plonderinge wilde ten beste geeven. Dit, evenwel, geschiedde niet. In het begin van November nam hij het bij Verdrag in.

Intusschen was de hongersnood in het Leger van den Admirant zo groot geworden, dat overloopers en gevangenen verklaarden, in vijf dagen geen brood geproefd te hebben; 't welk den Kardinaal ANDREAS zijnde ter ooren gekoomen, aan MENDOZA last deedt geeven, met het Leger te rug te trekken, en op den Duitschen bodem te overwinteren. Hij deedt het te *Rees*. Zijn Leger trok, grootendeels door

Mun-

Munsterland en 't Graafschap *Reklinghuizen*, voorts door 't Hertogdom *Berg* en 't Graafschap *Mark*, alwaar verscheiden Steden ingenomen, geplonderd en met moord en vrouwenkragt vervuld wierden. *Kalkar*, *Goch* en *Zante* wierden in de maand December ingenomen, terwijl de Admirant, de herhaalde klagten over deeze schennis en moedwil, trotzelijk beantwoordde.

MENDOZA, midlerwijl, bespeurende, dat de Duitsche Vorsten toestel maakten om zich te wreeken, over het schenden van hunnen bodem, spaarde giften noch andere kunstenarijen, om hen onderling te verdeelen, terwijl hij, in eene Bijeenkomst der Rijksvorsten, te *Keulen* gehouden, zijn gehouden gedrag breedspraakig deedt verschoonen en ophemelen. Met den aanvang van de maand April des volgenden Jaars 1599, besloot hij, evenwel, het Leger, thans vijftienduizend man sterk, de Winterkwartieren te doen verlaaten, en langs de beide oevers des Rhijns na den Staatschen bodem af te zakken. Omtrent eene maand daarnaa sloeg hij zich, ter wederzijde van den Stroom, voor *Schenkenschans* neder. Maar de Overste RICHARDOT, zich herinnerende dat de Hertog VAN PARMA hier weleer het hoofd hadt gestooten, raadde tot het onderneemen van eenen inval in de *Bommelerwaard*. Ook zag hij zich, eerlang, genoodzaakt, van daar op te breeken, slaande zich, omtrent het midden van Maij, met zijn Leger, voor *Bommel* neder. Terstond deedt hij zijn volk arbeiden om de Stad te naderen. Een aanval op de Buitenwerken wierdt met groot verlies afgeslagen. 't Beleg wierdt flaauwelijk vervolgd, tot op omtrent het midden van Junij, wanneer de Admirant met stillen trom opbrak, en tot bij *Rossum* terug week; boven welke Plaats hij, eenen inval in de *Thielerwaard* vrugtloos beproefd hebbende, den Schans *St. Andries* deedt stigten. Met deezen arbeid verliep de Zomer; waarnaa hij Bezetting in den Schans gelegd hebbende, het Leger deedt aftrekken na *Brabant*, daar de Soldaaten, zich wijd en zijd verspreidende, tot de gewoone ongebondenheden wederkeerden.

In den Jaare 1600 was de Admirant tegenwoordig in den vermaarden Slag van *Nieuwpoort*, daar hij, in 't heetste van het

het gevegt, en terwijl de kans noch hachelijk ftondt, van zijn paerd geworpen zijnde, den onzen in handen viel. Men voerde hem na *Oostende*, werwaarts zich ook Prins MAURITS, daags naa het gevegt, begeeven hadt. Hier hieldt men eenen ftaatelijken Maaltijd, tot welken ook de gevangene Veldheer genodigd wierdt. Aan tafel beet hem Prins MAURITS tamelijk vinnig toe, „ dat hij nu gelegenheid zoude „ de hebben om *Holland* te zien, waarna hij reeds meer „ dan vier jaaren hadt verlangd." Van *Oostende* wierdt de Admirant op 't Huis *te Woerden*, en van daar na *'s Hage* gevoerd. Hier hieldt men hem gevangen tot in de maand Maij des Jaars 1602, wanneer hij, ten blijke van het vertrouwen, 't welk men, ten Spaanfchen Hove, in hem ftelde, tegen alle de gevangenen van den Staat der Vereenigde Nederlanden, in de *Indiën*, in *Spanje*, in *Portugal* en in de *Nederlanden*, uitgewisfeld en losgelaaten wierdt; volgens een fchriftelijk verding, door Koning PHILIPS van *Spanje* eigenhandig onderteekend. Terwijl de Admirant in *den Haage* gevangen zat, hadt hij de gemoederen der aanzienlijkfte Regenten zoeken te polzen, nopens derzelver geneigdheid tot vrede. Zelf hadt hij, ten dien einde, eenige voorflagen gedaan aan 's Lands Advokaat JOHAN VAN OLDENBARNEVELD en den Griffier KORNELIS VAN AERSSENS, die hem, te gelijk, op bevel der Staaten, waren koomen fpreeken. MENDOZA vorderde, in die zamenkomst, erkentenis en hulde aan de Aartshertogen ALBERTUS en IZABELLA, die, in de Vereenigde Gewesten, vrijheid van Godsdienst toeftaan, en al het voorledene vergeeten zouden, en ook bezorgen dat Koning PHILIPS den Vrede bekragtigde. Doch deeze voorftellen vonden geenen ingang. De Staaten meenden, dat een Vrede, op zulke voorwaarden, eerlijk, zeker noch Christelijk zijn zoude.

Terftond naa zijne flaaking bekwam de Admirant het bevel over het Spaanfche Leger. Doch zedert zijne nederlaage bij *Nieuwpoort* fchijnt hem de moed een weinig te zijn ontzonken. Want als Prins MAURITS, in den Jaare 1602, tegen hem over lag bij *Thienen*, zogt deeze hem vergeefs tot eenen veldflag uit te lokken. Ook vinden wij, zints deezen

tijd,

tijd, aangaande den Admirant niets merkwaardigs aangeteekend.

Zie BOR en VAN METEREN.

ADRIAAN WILLEMSZOON, bijgenaamd *Boizet*, was, ten tijde van het beleg van *Leiden*, Admiraal van *Zeeland*. Te gelijk met LODYWYK BOISOT, kwam hij, in den aanvang der maand September des Jaars 1574, te *Rotterdam*, met eenige welbemande Vaartuigen, nevens mond- en oorlogsbehoeften, in *Zeeland* verzameld. Hun ontwerp hieldt in, zich met de Hollandsche Vloot te vereenigen, en gezamentlijk *Leiden* te ontzetten. Schrikwekkend zag 'er ADRIAAN WILLEMSZOONS bootsvolk uit. Zommigen hadden maar éénen arm; anderen gingen op één voet of been, en op een ſtelt. De meesten droegen vervaarlijke lidteekens. Op de hoeden droegen zij halve Maanen, met het Opſchrift: *liever Turksch dan Pausch*. De welgelukte onderneming bewoog ons, hier 's Mans naam voor de vergeetelnis te bewaaren.

Zie BOR.

ADRICHOMIUS, (CHRISTIANUS) een Geestlijke en Geleerde van de Zestiende Eeuwe, wierdt geboren te *Delft*, in den Jaare 1533. Zich op de beoeffening der Godgeleerdheid, en daar mede verwante weetenſchappen hebbende toegelegd, maakte hij in dezelve meer dan gemeene vorderingen, en was tevens zeer ijverig in zijne Godsdienſtige begrippen. Gedúurende eenigen tijd bekleedde hij den post van Kloostervoogd der Geestelijke Zusters van St. BARBA, in zijne geboorteſtad. De opkoomende burgerlijke en godsdienſtige oneenigheden deeden hem dien post nederleggen. Hij verliet zijn Vaderland, eerst de wijk neemende na *Brabant*, en vervolgens na *Keulen*. Hij arbeidde aan een geleerd Werk, 't welk eerst naa zijnen dood is in 't licht gekoomen. Het behelst eene beſchrijving van het Heilige Land in 't algemeen, en van de Stad *Jeruſalem* in 't bijzonder. Onder den titel

van

van *Theatrum Terræ Sanctæ*, met Landkaarten verrijkt, wierdt dit Werk gedrukt te *Keulen*, in folio, in den Jaare 1593. Behalven het aangekondigde, bevat dit Werk een Kronijk van het Oude en van het Nieuwe Testament. Hooger zou dit Werk verdienen geschat te worden, indien de Schrijver zich minder hadt verlaaten op MANETHO, BEROSUS en andere verdagte getuigenissen. Zomtijds verbergde ADRICHOMIUS zijnen waaren naam onder dien van CHRISTIANUS CRUCIUS, en gaf, onder denzelven, te *Antwerpen*, in den Jaare 1578, in het licht het *Leven van* JESUS CHRISTUS, nevens eene Redevoering *de Christiana beatitudine*, over de Christlijke Gelukzaligheid, welke hij, in de maand Julij des Jaars 1570, in een Algemeen Kapittel, hadt uitgesproken. ADRICHOMIUS overleedt te *Keulen*, in de maand Junij des Jaars 1585, het dertiende jaar zijner ballingschap, en wierdt begraaven in het Klooster der Kannunnikessen van *Nazareth*, waar van hij, zints eenigen tijd, het Opperhoofd geweest was.

Zie BAYLE, *Dictionaire Historique et Critique.*

ADUWART. De niet voldaane belofte, omtrent meerdere bijzonderheden, dit Dorp en de Abtdij betreffende, zullen wij hier vervullen. Naar men wil, zou de oorspronklijke benaaming geweest zijn *Adewerth*, zo veel als *Oude Wierde*, of *Wier*, zijnde eene hoogte, welke van ouds, toen de Zeedijken minder versterkt waren, tegen hooge watervloeden wierden opgeworpen. Eene Heerlijkheid voert den zelfden naam, behoorende onder dezelve de Dorpen *Garnwert*, *Oostum*, *Fransum*, *de Ham*, *Wierum* en de *Hoogen Meden*. In de Roomsche tijden was dit alles de eigendom van de rijke Abtdije van *Aduwart*, doch verviel naderhand aan de Staaten, die vervolgens het zo genaamde *Redgerregt* verkogt hebben in vierëntwintig aandeelen, voor de somme van zesënveertigduizend vijfhonderd achtënnegentig Guldens.

Zeer vermaard was, in vroegere dagen, dit Dorp door de rijke Abtdij en het Klooster der *Bernardijnen*, in den Jaare

1192 hier gestigt. Dermaate vermenigvuldigde, binnen korten tijd, het vermogen der Abtdije, dat men, reeds in den Jaar 1240, zich genoodzaakt vondt, in de plaats der eerstgebouwde Kerke, als die te klein was geworden, eene nieuwe en pragtiger Kerk te stigten, volgens het model der Abtdije van *Clairvaux*, in *Champagne*. Schoon dagelijks tweehonderd werklieden aan het gebouw arbeidden, hieldt het, egter, aan tot in den Jaare 1263, eer het ten godsdienstigen gebruike kon worden toegeheiligd. Het was een deftig Kruisgebouw, van vijftig schreden in de lengte, en vijfëntwintig in de breedte. Achttien pilaaren onderschraagden de lange, en acht de korte zijde. Benalven het groot Altaar, telde men 'er elf Kapellen. Voorts was de geheele Abtdij, met haare menigvuldige gebouwen en ruime beplantingen, van eene breede graft en steenen muur omringd, van vier zwaare en sterke torens voorzien. Onder de meest versterkte Plaatzen van het Gewest mogt, derhalven, dit Gestigt, ten zijnen tijde, geteld worden. Door de milde geschenken der Godvrugtigen groeide, allengskens, het vermogen der Abtdije, tot die hoogte, dat zij niet slegts het waereldlijk regtsgebied over *Aduwart* en vijf nabuurige Dorpen zich toeëigende, maar ook haare bezittingen, elders, wijd en zijd uitbreidde. Zij was genoegzaam meester van de *Aduwarter Zyloort*; bezat binnen de Stad *Groningen* een aänzienlijk huis, hebbende een vrijen toegang langs eenen brug over de Stads graft; was in *Hunzingo* eigenaar van het zogenoemde *Roode School*, welks Hofmeester den post van Voorzitter in de *Winzumer Zyloort* bekleedde; en stigtte, daarenboven, in den Jaare 1345, in *Fivelgo*, een Nonnenklooster, eerst, naar de Heilige, aan welke het was toegewijd, *Annenklooster*, en vervolgens ook *Klein Aedwerth* of *Aduwert*, genoemd. Intusschen liep deeze aanwas van vermogen bij veelen in het oog: zodat, reeds in den Jaare 1342, op eene gemeene Landsvergadering bepaald wierdt, dat de Abtdij voortaan geene landgoederen zou mogen aankoopen. Een besluit, nogthans, 't welk geene uitwerking schijnt gehad te hebben.

Bij dit alles kwam nog, dat de Abtdij, vermaard om haaren rijkdom, het niet minder was als een Zetel en Kweekschool van Geleerdheid. Mannen, beroemd om hunne ervarenheid in Taalkennis, Wijsbegeerte en andere takken van Geleerdheid, deelden 'er hunne kundigheden mede aan Jongelingen, welke, van heinde en verre, herwaarts kwamen toevloeien. GOSWINUS VAN HALEN, Overste van het Fraterhuis te *Groningen*, plagt 'er het loflijkst getuigenis van te geeven. Hier bij kwam eene ruime verzameling van boeken en geschriften, over bijkans alle takken van menschelijke Weetenschappen. Doch, gelijk niets bestendig is op aarde, het gewijde gestigt onderging het gewoone lot. Het Krijgsvolk der Staaten, welk, in den Jaare 1580, de Abtdij hadt verrast, op de aannadering van den Graave VAN RENNENBERG zich aldaar niet veilig oordeelende, stak 'er den brand in; welke de kostbaare Boekerij verslondt, en voorts aan het Gestigt merkelijke schade toebragt. Volgende Oorlogsrampen bevorderden de verwoesting, en deeden de Monniken, den eenen naa den anderen, geheel verloopen. Bij de verandering der Regeeringe namen de Staaten van het Gewest de Abtdij, met de daar onder behoorende goederen, in beslag. Thans wierdt het oud en trotsch gebouw gesloopt. De zwaare Hardsteenen verarbeide men tot de Poorten en andere gedeelten der nieuwe Vestingwerken der Stad *Groningen*, in de Jaaren 1608 en 1624.

Zie *Tegenwoordige Staat van Stad en Lande*.

AGGEMA. Tot dit weleer in *Friesland* zeer aanzienlijk Geslagt, behoorde Jonkheer PIETER VAN AGGEMA of AGGAMA, die gewoon was zich te noemen *Heer van Kampen tot Wijtmaarsum*, *Alma* en *Rensema*, drie Stinzen of Staten van dien naam. Hij was Jonker en Hoveling op de *Meden*, den naam van het Dorp, waarin *Rensema-State* gelegen is. Zijne Echtgenoote was TECLA MARIA OCKINGA, insgelijks uit een der oudste Friesche Geslagten gesproten.

Naa het overlijden van haare Man verkogt zij, in den Jaare 1695, aan Jonkheere MELLE ALBERDA, Overgrootvader van Jonkheere O. TAMMINGA VAN ALBERDA, het Huis *Rensema*, met de aanhoorige Heerlijk- en Geregtigheden.

Zie: J. v. W. TE WATER.

ALBERT HUTTENUS, liever HUTTENUS, was een der voorwerpen der Kerkelijke, of liever Staatkundig-Kerkelijke vervolginge, in den tweeftrijd tusfchen de Contra-Remonftrantfche en Remonftrantfche Leeraaren. Geboren in den Jaare 1587, wierdt hij door zijne Ouders tot het Leeraarampt opgeleid, en bekleedde dien post te *Buren*. Zijne gemaatigdheid bragt hem, eerlang, in verdenking: zodat de Afgevaardigden van het Delftfche Sijnode, in hunne reize door het Gewest, in den aanvang des Jaar 1609, tot deeze Plaats gevorderd zijnde, hem in zijnen Dienst fchorsten, tot op den afloop der Dordrechtfche Kerkvergaderinge; behoudende, egter, de helft zijner Jaarwedde, en, mids zich aan het Sijnode onderwerpende, op eene andere Plaats beroepelijk zijnde. Zedert was hij een der Remonftrantfche Leeraaren, die moeds genoeg bezaten, om, ondanks de dreigende gevaaren, de zulken, die met hun in gevoelens zamenftemden, door heimelijke Predikatien te ftigten. In eene Vergadering te *Krooswijk*, in *Schieland*, liep hij daar door groot gevaar zijns leevens. Want terw ijl eenigen zijner toehoorderen hem met eene Schuit over de *Rotte* wilden zetten, om alzo de handen der *Engelfchen* en *Schotten* te ontkoomen, welke de Schout op hem hadt afgezonden, wierden op de Schuit eenige Musketfchooten, hoewel vrugteloos, gedaan. Nog in het zelfde jaar velden de Algemeene Staaten tegen hem, en verfcheiden andere Remonftrantfche Leeraars, het vonnis van ballingfchap. HUTTENUS beleefde, naderhand, de vreedzaame dagen, in welke zijne Gezinte ongeftoord haaren Godsdienst konde uitoeffenen. Toen zich van alle twistgedingen met de Contra-Remonftranten onthoudende, verfneedt hij zijne pen tegen de Pausgezinden, welke hij, in ver-

verscheiden bondige geschriften, te keer ging. Te *Amsterdam* onder de Remonstranten zijnde beroepen, naa het overlijden van SIMON EPISCOPIUS, gaf hij, nevens zijne medebroeders KAREL NIELLIUS en BARTHOLOMEUS PREVOSTIUS, lessen aan de Jeugd, die zich tot den predikdienst bekwaam maakte. In hoogen ouderdom overleedt HUTTENUS, namelijk dien van ruim zesënzeventig jaaren, in de maand October des Jaars 1663.

Zie G. BRANDT, *Hist. der Reformatie.*

ALDEGONDE. (PHILIPS VAN MARNIX, *Heer van St.*) Bij 't geen wij, raakende de uitmuntende begaafdheden van deezen voortreffelijken Man, reeds hebben aangeteekend, voegen wij nog, uit VAN WYN, dat hij in de kunst om onderschepte Brieven te ontcijfferen zulk eene ongehoorde geslepenheid bezat, dat men hem Geschriften zag ontwikkelen, in welke niet slegts zo veele teekenen (*Nooten*) waren, als letteren in het ABC, maar tot wel driehonderd verschillende teekenen toe; die, deels geheele Naamen van Persoonen, Steden en Gewesten, deels niets met al beduidden, en, voor 't oog, volkomen de zelfde gedaante scheenen te hebben. — Der opteekeninge niet onwaardig oordeelen wij, bij deeze gelegenheid, dat zekere KAREL DE BEAULIEU, voornaam Koopman te *Antwerpen*, van welken Prins WILLEM DE I dikmaals zich bediende, bekend staat als de eerste, die, hier te Lande, de vijandlijke Brieven wist te ontcijfferen; en, 't geen vreemd is, dat hij zulks deedt, zelf wanneer hij de taal, in welke de Brieven waren geschreven, niet verstondt.

Zie Mr. H. VAN WYN, *Bijvoegzels en Aanmerkingen op* J. WAGENAAR.

ALKMAAR. Ten oogmerke hebbende, om, bij wijze van Aanhangzel, de *Geschiedenissen* der voornaamste Steden van ons Vaderland tot op de Omwenteling van den Jaare 1787 of nog verder, te vervolgen, zullen wij, met de niet onvoegzaame vermeerdering, van deeze Stad eenen aanvang maaken.

Voor-

Vooraf, egter, zullen wij, uit de *Bijvoegzels* op WAGENAAR, het volgende berigt mededeelen, aangaande eene merkelijke opschudding, in den Jaare 1714, alhier voorgevallen.
„ 't Gemeen, (dus luidt dat Verhaal) „ zeer gebeeten op
„ twee Pagters van 's Lands middelen, met naame DANIEL
„ SANGNE en ADOLPH CROMHOUT, viel, den zevenden Octo-
„ ber, op hunne huizen aan en plunderde dezelven, met
„ voornemen, om, straks daar aan, de wooning van Mr.
„ NIKOLAAS KIEN, Voorzittend Schepen der Stad; die het
„ Schoutsambt, bij 't openstaan dier bediening, waarnee-
„ mende, den Pagteren, in 't invorderen van 's Lands pen-
„ ningen, hulpe hadt beweezen; op gelijke wijze te behandelen.
„ Dit laatste, egter, wierdt nog voorgekomen, door het,
„ tijdiglijk, op de been brengen van een gedeelte der Bur-
„ gerij, die, geholpen van Stads bedienden, de plunderaars
„ uit den anderen dreeven. De Staaten van *Holland*, dit
„ werk zeer euvel neemende, schreeven, terstond, na *Alk-*
„ *maar*, met last aan den Officier der Stad, om de hand-
„ dadigen te vatten, lijfstraffelijk in regten te betrekken,
„ en van veertien tot veertien dagen, aan hunne Edele
„ Grootmogendheden kennisse van den stand der zaaken te
„ geeven. Doch KIEN antwoordde, dat de voortgang des
„ oproers, zijns meenings, best door zagte middelen zou
„ kunnen geweerd worden, en dat hij ten uitersten bekom-
„ merd was, van het zelve weder te zullen zien herleeven
„ en 'er den eersten aanstoot van te lijden, indien aan het,
„ op zich zelve, heilzaam, maar, in de uitvoering, zeer
„ gevaarlijk, oogmerk der Vergadering van *Holland* moest
„ voldaan worden. Zelf verzogt hij, dat men hem, als
„ geen Schout der Stad zijnde, van deeze beveelen geliefde
„ te ontslaan. Eenige dagen daar aan, wierdt Mr. WILLEM
„ BYL, tot Schout aangesteld, maar de Staaten waren, dien
„ onverminderd, bij hun besluit gebleeven, den Officier in
„ der tijd gelastende, op bovengemelden voet, met de zaa-
„ ken voort te gaan, en, indien hij, bij onverhoopten te-
„ genstand of andere toevallen, eenig Krijgsvolk ter zijner
„ hulpe mogt noodig hebben, daar van kennis te geeven aan
„ hun, of, bij hun afweezen, aan Gekommitteerde Raaden,

 „ om

„ om de noodige voorziening, ter handhaaving van regt, te „ erlangen. BEL deedt, kort hierop, de misdaadigen vatten „ en de noodige getuigenisſen tegen hen inwinnen; ook lie- „ ten de Staaten zich zijnen ijver welgevallen, met aan- „ ſchrijvinge, zo aan hem, als aan Schepensbank van *Alk-* „ *maar*, om onverwijld en ſtreng regt, tegens de Plunde- „ raars, uit te oefenen, overeenkomſtig de Wetten en Pla- „ kaaten deezer Landen, en te zorgen, dat de voorſchreven „ zaak, voor 't veranderen van Schepensbank; welke ver- „ anderinge invalt op Kersavond; wierdt afgedaan. Dit laat- „ ſte, egter, gebeurde niet. In 't begin van Julij des vol- „ genden Jaars, liep bij *Holland* een brief in van een deel „ der oude; waar onder KIEN; en een deel der nieuwe „ Schepenen van *Alkmaar*, nopens den toenmaaligen ſtaat „ van dit regtsgeding, „ en aan wie, en waar aan, het ge- „ „ hapert hadde, dat de zake, — voor de verandering der „ „ Schepensbank niet *finalyk* was afgedaan." Men maakte „ dien Brief commisſoriaal aan het groote Beſoigne tot de „ regtszaaken, en beſloot, eerlang, overeenkomſtig het Rap- „ port van dien, dat de dienende Schepenen van *Alkmaar* „ de aangevangen regtsplegingen, ten ſpoedigſte en kragtig- „ ſte, zouden hebben door te zetten: ook wierdt; „ ten „ „ einde haar Edele Groot Mog. verzekert mogten wezen, „ „ dat aan derzelver goede *intentie*, dienaangaande, zou „ „ worden voldaan.;" het Hof aangeſchreeven, den Proku- „ reur Generaal te gelasten, van, te *Alkmaar*, naar de reeds „ gehouden en nog te houden' regtsgedingen, onderzoek te „ doen, en den Staaten zijne bevindinge, omſtandiglijk, en „ in geſchrifte, te berigten: zo als hij, na ruim vier wee- „ ken, deedt. Hunne Edele Grootmogendheden ſtelden dit „ Berigt in handen van 't groot Beſoigne tot de regtszaaken, „ om „ nader en aandachtig, te *examineeren*, en te dienen „ „ van *confideratien* en *Advis*." Hoe het, wijders, met „ deeze zaake afliep, is niet duidlijk, ter mijner kennisſe „ gekoomen. De Reſolutien van *Holland* houden daar om- „ trend, voor zoo verre ik zie, een volkoomen ſtilzwij- „ gen." Tot hier toe VAN WYN.

Bekend, uit de Vaderlandsche Geschiedenissen, is de Voorslag, door de Afgevaardigden van *Leiden*, in de maand Julij des Jaars 1782, ter Staatsvergaderinge van *Holland* gedaan, raakende de schandelijke Werkeloosheid ter Zee, geduurende den naastvoorgaanden Oorlog met *Engeland*. De Regeering van *Alkmaar*, in de maand Junij des voorleeden jaars, over dit zelfde Onderwerp van Werkeloosheid, waar over toen reeds geklaagd wierdt, raadpleegende, was van oordeel geweest, dat men, ter bewaaringe van de inwendige rust, allen onderzoek omtrent het Bestuur in het *voorledene* daar te laaten, en zich alleen hadt te bepaalen om eene spoedige Werkzaamheid voor *het vervolg* uit te werken: in de vaste hoop, dat deeze zagtheid een nuttig, en aan hun oogmerk voldoend gevolg zou gehad hebben. Doch zich in deeze verwagting tot nog toe te leur gesteld vindende, verklaarden nu de Afgevaardigden ter Staatsvergaderinge, dat men nu niet langer onverschillig of bedaard behoorde te zijn, maar dat de waare Oorzaak der Werkeloosheid moest worden naagespoord, in gevolge van en in volkomene zamenstemming met den *Leydenschen* voorslag. Die onbegrijpelijke Traagheid, voegden zij 'er nevens, kon niet, zo als zommigen die noemden, als *gepretendeerd*, of als *Insimulatien van kwalijk geintentioneerden* worden aangemerkt, daar dezelve niet alleen bij de geheele waereld in het oog liep, maar ook door verscheiden Staatsleden, uit meer dan ééne Provincie, met naame die van *Zeeland*, met onderscheidene benaamingen, als die van *zigtbaare onverschoonelijke Werkeloosheid*, van *schandelijke Werkeloosheid*, van *ruineuse slaapende Traagheid*, van *onbegrijpelijke Directie*, van *zo lang aangehouden hebbende Werkeloosheid der Navaale Magt*, en verscheiden andere betuigingen van ongenoegen, bestempeld wierdt.

Den Vaderlandlievenden Geest van de meerderheid der *Alkmaarsche* Vroedschap ademde deeze ondersteuning van den Voordragt van die van *Leyden*. In geene vergelijking, intusschen, kwam dit bedrijf, bij 't geen men zedert uit deeze Stad ontwaarde. Het gantsche Land gewaagde 'er, eerlang, van, en baarde hetzelve merkelijke bekommering ten

Stadhouderlijken Hove. Het beloop der zaake, in den aanvang des Jaars 1783 ontgonnen, verdient hier eene omstandige vermelding.

Eene groote meerderheid, naamelijk, van Burgemeesteren en Vroedschappen der Stad *Alkmaar*, nam, naadat op 't Voorstel van den Voorzittenden Burgemeester DE DIEU, het stuk, volgens last, door eenige Heeren van den Raad onderzogt was, op den achtëntwintigsten November, een Besluit in deeze bewoordingen vervat; „ dat voortaan niet meer eenige Nominatien tot de Begeeving van de Ampten, van Burgemeesteren, Schepenen, Thesauriers of Vroedschappen dier Stad, zouden worden gemaakt, om daar op de Electie van den Heer Stadhouder deezer Provincie, of van iemand anders, te verwagten, noch dat men eenige Recommandatien tot vervulling van Ampten en Commissien, staande ter begeevinge of dispectie der Stadsregeeringe, zou verzoeken of ontvangen; maar dat de gemelde Ampten, overeenkomstig de Handvesten, Privilegien, en Octroijen der Stad en derzelver Burgerij, door de Regeeringsvergadering zelve, als representeerende de Burgerij, bij directe aanstelling, zouden worden begeeven: en dat ook, ter vervullinge van de Commissien, de begeevingen of dispectien, ingevolge het onbetwistbaar Regt der Regeeringe, direct door de Regeerings Vergadering zouden geschieden."

Bij eenen Brief, door Afgevaardigden overgegeeven, deeden zij den Erfstadhouder de weete van dit Stadsbesluit. Die terstond den Overleveraaren mondeling, op 't plegtigst betuigde, geenzins in die kennisgeeving te berusten, maar zich daar tegen ten sterksten te verklaaren. Vijf Leden der *Alkmaarsche* Regeering weigerden deel te neemen in deezen stap, en toonden zulks in eene aanteekening op 't Besluit der Meerderheid. Zijne Hoogheid was van begrip, dat zijn betoond ongenoegen aan de Afgevaardigden, en die Tegenverklaaring, de kragt zouden gehad hebben om de Meerderheid deeze zaak in nadere overweeginge te doen neemen, en verandering van maatregelen te wege te brengen: dan hier van was tot in November niets gekomen.

In-

Inmiddels overleedt de Heer JACOB VAN FORREEST, Hoofd-Officier van *Alkmaar*, en viel 'er, door diens dood, een Vroedschapsplaats open. Dit zette den Stadhouder aan om Burgemeesteren en Regeerders van *Alkmaar* eenen Brief te zenden, waar in hij het Besluit der Meerderheid beschreef, „ als een alzins illegale, onbestaanbaare en wederregtlijke daad, waar door de Meerderheid eigener authoriteit en *via facti*, getragt hadt de Constitutie der Regeeringsvorm deezer Provincie, conform de Handvesten, Privilegien en oude Gebruiken, aldaar steeds plaats gehad hebbende, te veranderen, en daarenboven aan hem, in zijne kwaliteit van Erfstadhouder, te ontneemen de Electie van Burgemeesteren, Schepenen, Thesauriers en Vroedschappen, uit de Nominatien daar toe, volgens de Handvesten, Privilegien en oude Gebruiken, geformeerd: waar toe hij, als Stadhouder, een onwederspreekelijk en door den Souverain van den Lande opgedraagen Regt hadt; een Regt, 't welk niet alleen bij de voorige Stadhouders was genooten, en door hem, en door wijlen zijn Vader, als mede door zijne Vrouwe Moeder, als Gouvernante, altoos, en zonder eenige de minste wederspraake, was geoefend; maar ook, geduurende zijne Minderjaarigheid, door hun Ed. Groot Mogenden, als Voogden, was te werk gelegd." — Bij gelegenheid der thans opengevallene Vroedschapsplaatze, betuigde hij niet te kunnen nalaaten dit alles hun nader onder 't oog te brengen, ten vriendlijksten en ten ernstigsten aan te maanen, „ om als nog dit Besluit in te trekken en van de daar bij ondernomene nieuwigheid en inbreuk op de vastgestelde Regeeringsvorm, en op zijne Regten, af te zien. En geliefden zij, onverhoopt en tegen alle verwagting, daar toe niet te komen, dan verzogt hij dat zij, bij de tegenwoordig opengevallene Vroedschapsplaats, zich zouden onthouden van eenig gebruik te maaken van 't bewuste Besluit, en niet voort te gaan tot eenigerlei aanstelling van een anderen Vroedschap, zonder eene voorafgaande aan hem overgeleverde Nominatie, en daar uit door hem gedaane wettige Electie, op den tot hier toe gebruiklijken voet: maar deeze zaak, als dan te laaten in haar geheel, tot hij dezelve, ter eerst aanstaande Vergadering van hun Ed.

Groot Mogenden, zou hebben gebragt." — Vonden zij goed om ook aan dit laatfte verzoek niet te voldoen, gingen zij over tot de daadlijke aanftelling van een nieuwen Vroedfchap, „ dan vondt hij zich genoodzaakt, als Erfftadhouder deezer Provincie, en uit hoofde van zijn pligt, om als zodanig voor te ftaan, te vorderen en te bewaaren, de Hoogheid, Geregtigheid, Privilegien en Welvaaren van den Lande, Steden en Ingezetenen van dien, (vermids het overlijden des Hoofd-Officiers,) aan den Eerften Burgemeester, of oudften Vroedfchap, of wie anders daar toe zou meenen bevoegd en geregtigd te weezen, aan te fchrijven, om, offchoon hij daar toe verzogt en gemagtigd mogt worden, zodanig een tot Vroedfchap aangefteld perfoon niet te neemen in den Eed, noch te ftellen in het bezit van eene Bediening, die hij niet anders dan geheel informeel zou kunnen en moeten aanmerken."

Hadt zijne Hoogheid zeven maanden laaten verloopen, eer hij over dit Stadsbefluit deezen Brief fchreef, zeven dagen verliepen 'er naauwlijks of hij ontving een antwoord, waar in de Meerderheid der *Alkmaarfche* Regeeringe fchreef, wel te kunnen begrijpen, dat haar befluit bij zijne Hoogheid verwondering, ja zelfs eenige bevreemding, veroorzaakte; doch dat zij, op haar beurt, verbaasd ftonden, op 't verneemen hoe 't zijne Hoogheid hadt kunnen goed dunken, de Wettigheid der wijze, op welke dat befluit genomen was, tegen te fpreeken: waar op zij, zich bevlijtigd hebbende om de volftrekte Wettigheid daar van te toonen, regt meenden te hebben om de uitdrukkingen ten hunnen opzigte gebezigd hard te vinden, woordlijk deeze betuiging laaten volgen. „ Neen, Vorst! geene *eigene Autheriteit* en *via facti* zijn onze oogmerken geweest; maar wel een wettig herftel van onze door trouwe dienften, ja door het goed en bloed onzer Voorouderen, verkreegene Voorregten, tot welker genot wij, volgens derzelver inhoud, bevoegd, en tot welker voorftand en bevestiging wij door onzen Eed verbonden zijn; geen oogmerk tot verandering van de Conftitutie der Regeering, maar wel om dezelve Conftitutie, zo als ze reeds in voorige Eeuwen is geoefend, en in de tegenwoordige weder is herfteld

ge-

geweest, doch van welke men was afgegaan, te handhaaven. — En wat de door uwe Hoogheid aangehaalde Regeeringsvorm deezer Provincie betreft, wij kunnen niet nagaan, welke betrekking ons besluit op dezelve Provinciaale Regeeringsvorm kan hebben, dan dat de Constitutioneele onafhangelijke Volksregeering daar door, ten opzigte van deeze Stad, versterkt wordt. — En hoe gaarne wij, wel verre van aan uwe Hoogheid eenige Regten, aan dezelve wettig toekomende, te willen ontneemen, in tegendeel, ter bewaaring en handhaaving daar van, ingevolge onzer verpligting, het onze ook willen toebrengen, moeten wij nogthans betuigen, dat wij, ter goeder trouwe, tot nog in geen ander denkbeeld zijn, dan dat het Regt van Electie tot Burgemeesteren, Schepenen, Thesauriers en Vroedschappen deezer Stad, volgens de Handvesten en andere Geregtigheden daar van, aan uwe Doorlugtige Hoogheid, onder reverentie, niet kan worden toegekend." — Het voorgenomen vervoegen zijner Hoogheid bij hun Ed. Groot Mogenden zouden zij afwagten; en dewijl, volgens een Stadsbesluit, in de voorgaande Eeuwe reeds genomen, en nog niet ingetrokken, de opengevallene Vroedschapsplaats nog eenigen tijd onvervuld behoorde te blijven, konden zij zich, als nog, onthouden om over des Stadhouders aanschrijving in eenig verslag te treeden.

Staaten van *Holland* ontvingen, ter naaste Vergadering, een Brief des Stadhouders, waar in hij zich over de *zeer groote Meerderheid* der *Alkmaarsche* Regeeringe beklaagde, zijn Regt beweerde, en boven al zich stiet, aan deeze, gelijk hij het noemt, *opmerkenswaardige woorden*, dat zij het genomen besluit voordroegen, als iets *het welk geene andere betrekking op deeze Provinciaale Regeeringsvorm zou kunnen hebben, dan dat daar door de Constitutioneele onafhangelijke Volks Regeering, ten opzigte van haare Stad, zou worden versterkt.* „ Wij hebben," laat zijne Hoogheid hier op volgen, „ niet mogen nalaaten ons over eene zaak van dat gewigt en veruitzigt, aan U Ed. Groot Mogenden te vervoegen, ten einde ons alzo te kwijten van den speciaalen last, welke door Hoogstdezelven aan ons, bij het aanvaar-

vaarden van onze Waardigheid als Erfstadhouder deezer Provincie, is gegeeven, om naamlijk voor te staan, te vorderen en te bewaaren de Hoogheid, Geregtigheid, Privilegien en Welvaaren van den Lande, Leden, Steden en Ingezetenen van dien, mitsgaders tot conservatie van onze en onzer Nakomelingen Regten en Preëminentien, als Erfstadhouder, tegen eene Onderneeming, zo direct tegen dat alles inloopende; terwijl wij egter van het notoir onregt, 't welk ons door die Resolutie wordt aangedaan, en van de hooggaande Lesie, welke door dezelve aan onze gemelde Digniteit wordt toegebragt, zodanig zijn geconvinceerd, dat, bij aldien U Ed. Groot Mogenden dien aangaande, eenigen den minsten twijfel zouden mogen hebben, 't geen wij nogthans niet kunnen veronderstellen, Wij, voor zo verre ons betreft, gaarne zouden mogen zien en lijden, dat de Cognitie daar over aan een der beide Hoven van Justitie deezer Provincie wierde gerenvoijeerd, en 't zelve point aldaar langs de ordinaire wegen van Justitie onderzogt, hoe zeer wij ook hebben gedifficulteerd denzelven weg van Regten in te slaan, daar wij hebben begreepen, dat deeze zaak niet slegts een Object van Justitie, maar ook wel voornamelijk als eene materie van Politie behoord te worden geconsidereerd, en daar bij eerst de Regten en Hoogheden van U Ed. Groot Mogenden zelve ten alleruitersten zijn geintresseerd."

Deeze Brief ging vergezeld van een Afschrift van het besluit der Meerderheid, als mede van de Tegenverklaaring der Minderheid, van de gewisselde Brieven tusschen zijne Hoogheid en de *Alkmaarsche* Regeering, en eindelijk van een nader Vertoog des Erfstadhouders zelve, tot verdeediging zijner grieven tegen het bekende besluit; en eindigde met een verzoek, op deeze gronden rustende, dat hun Ed. Groot Mogenden dat besluit geliefden te niet te doen en buiten alle kragt te stellen, en hem te handhaaven bij het Regt, om, naar ouder gewoonte, uit eene Benoeming, de Verkiezing te doen. En dewijl 't zou kunnen gebeuren, dat, voor hun Ed. Groot Mogenden tot een eindelijk besluit gekomen waren, de vervulling der opengevallene Vroedschaps-

ſchapsplaatze zou behooren te geſchieden, en de tijd der vernieuwinge van de Wet te *Alkmaar* naderde, kon zijne Hoogheid niet afzijn op 't nadruklijkst aan te dringen op eene *Proviſioneele Voorziening*, om de zaaken op den ouden voet te laaten; ten einde dit ſtuk, door het daadlijk te werk ſtellen des Stadsbeſluits, hangende de overleggingen, niet buiten zijn geheel gebragt mogt worden.

Wanneer deeze Stukken ter Tafel van Staaten van *Holland* kwamen, drong de Ridderſchap ſterk op de *Proviſioneele Voorziening*; doch ſtelden *Dordrecht*, *Haarlem*, *Leyden*, *Amſterdam*, *Gornichem* en *Purmerende* voor, om, hangende de Raadpleegingen der Staaten, de Regeering van *Alkmaar* te overreden, om de Naamlijsten der Verkiezinge aan de Staaten toe te zenden, zonder dat daar door eenig agterdeel aan het beweerde Regt van den Heer Erfſtadhouder, noch van de Stad *Alkmaar* zou worden toegebragt. Tot welk gevoelen ook *Gouda*, *Rotterdam*, *Schiedam*, *Schoonhoven*, *Alkmaar* en *Monnikendam* overhelden. — *Delft* deedt vervolgens een Voorſtel, „ om den Brief des Stadhouders met de Bijlagen aan de Regeeringe van *Alkmaar* in handen te geeven, om hun Ed. Groot Mogenden te dienen van berigt; en dat inmiddels de opengevallene Vroedſchapsplaats niet zou vervuld worden; maar dat hun Ed. Groot Mogenden, *ex plenitudine poteſtatis*, de tegenwoordige Burgemeesters, Schepenen, en Theſauriers, zouden doen aanblijven, en voorts te beſluiten om de Onderhandelingen over de groote zaak, zo ſpoedig doenlijk, voort te zetten." — Op aandrang der Ridderſchappe wierdt deeze Voorſlag van *Delft* overgenomen; doch den volgenden dag verklaarden de Afgezondenen van *Haarlem*, *Leyden*, *Amſterdam*, *Gouda*, *Gornichem*, *Schoonhoven*, *Alkmaar* en *Purmerende*, hunne uiterſte verwondering, dat men den voorigen dag die zaak buiten beſluit hadt gelaaten, en dat zij nog ten ſterkſten moesten aandringen, dat 'er, ingevolge van de uitgebragte Raadſlagen eener groote Meerderheid, eene afkomst van deeze zaak mogt gemaakt worden. De Steden *Rotterdam*, *Schiedam* en *Monnikendam* oordeelden nogthans den bemiddelenden Voorſlag van *Delft* tot kennis hunner Lastigeren te moeten brengen.

De

De zaak ter afdoeninge weder op 't tapijt gebragt zijnde, wierdt, met afwijzing van den *Delftschen* Voorslag, met twaalf stemmen besslooten, „ dat Copie van de Missive van zijne Hoogheid, met de Bijlaagen daar toe specteerende, bij Missive zou gezonden worden, aan Burgemeesteren en Regeerders der Stad *Alkmaar*, met verzoek, om daar op ten spoedigsten derzelver Considerati en en Berigt aan hun Ed. Groot Mogenden te laaten toekomen; en dat inmiddels, en hangende hunner Ed. Groot Mogenden Deliberatien, de op handen zijnde Electien van Burgemeesteren, Schepenen, en Thesauriers dier Stad, onverminderd het wederzijdsch gesustineerde, zo wel van zijne Hoogheid als van de Stad *Alkmaar*, en zonder daar aan de minste atteinte te geeven, door hun Ed. Groot Mogenden, zouden worden gedaan:" De Ridderschap met de Steden *Delft*, *Brielle*, *Enkhuizen*, *Edam* en *Medemblik* verklaarden zich tegen dit Staatsbesluit; *Hoorn* zag het aan.

Korten tijd daar naa leverde de Ridderschap eene uitvoerige Tegenverklaaring in, beweerende, dat zijne Hoogheid, geduurende de Raadpleegingen over dit Onderwerp, niet, dan met het grootste onregt, kon beroofd worden van het doen der Verkiezinge op den ouden voet. Zij geloofde niet, dat in de Registers van hun Ed. Groot Mogenden eenig voorbeeld van dusdanig een besluit, als men onlangs ten opzigte van zijne Hoogheid genomen hadt, zou worden gevonden. Niettegenstaande het voorbehoedzel, oordeelden zij, dat in de daadlijke ontneeming der uitoefening van het hem opgedraagen Regt, reeds een *momentlijk grief* lag opgesslooten, 't welk, in 't vervolg gantsch onherstelbaar zou kunnen zijn, en boven dien, door eene ontijdige navolging van meer andere Steden zou kunnen strekken, om de hooge Waardigheden des Erfstadhouders merkelijk te verkleinen, en ten minsten zijne Hoogheid van het Regt der Verkiezinge te ontzetten. De twaalf Steden behielden 't aan zich deeze Tegenaanteekening te beantwoorden.

De Stadhouder, weinig te vrede over de maatregelen door de Meerderheid der Leden van *Hollands* Staatsvergadering genomen, zondt aan alle derzelver Leden een rondgaanden

Brief;

Brief; waar in hij de voorheen bijgebragte redenen tegen de handelwijze der *Alkmaarsche* Regeering aandringt, en, onder andere, verklaart: „ Wij hebben het ongenoegen, dat onze bewijzen bij de Meerderheid der Leden van de Vergadering niet zijn gejustificeerd, en vinden ons dus op éêns, zonder eene plenaire kennisneeming van zaaken, ontzet van de daadlijke Executie van een Regt, niet alleen, zedert twee en een halve Eeuw, in alle de Stadhouderlijke Epoques erkend en geoefend; maar ook wel speciaal, zedert de Herstelling van het Stadhouderschap daar aan standvastig en ongestoord verknogt, zonder dat wij ons kunnen verbeelden, dat het grief, het welk ons, in ons voorzeide Regt zal blijken te weezen aangebragt, wanneer onze klagten, bij een volledig onderzoek, zo als wij vertrouwen, zullen weezen gewettigd, naderhand ooit of ooit zal weezen reparabel. — En wat zekerheid zal 'er, naa deeze Provisioneele Ontzetting van het genot van een der aanzienlijkste gedeelten onzer Stadhouderlijke Preëminentien, ten opzigte van *Alkmaar*, voor ons overblijven, dat wij niet, op gelijke wijze, van de Regeeringsbestellingen der overige groote en kleine Steden, zullen kunnen worden gedeposfedeerd? indien het genoeg is, onder allegatie en onder pretext van oude Privilegien, zonder in aanmerking te neemen den aart van de tegenwoordige Regeeringsvorm, en zonder aanzien van de bestendigste en volledige posesfie, eene Resolutie te neemen, om geene Nominatie aan de Stadhouder te presenteeren, maar alle aanstelling van Regenten *via facti* zich zelven aan te maatigen; en wanneer op het Adres en de klagten deswegen aan hun Ed. Groot Mogenden, provisioneel de Exercitie van het Regt van Electie van den Stadhouder zoude moeten worden overgebragt tot Hoogstderzelver Vergadering, zonder zeker te zijn, of niet de decisie der zaake zelve, door verscheide beletzelen en gebeurtenisfen, nog zeer lange zoude kunnen worden opgehouden. Waar in blijft dan provisioneel de Stadhouderlijke Waardigheid residceren? Wat zal 'er dan worden van de werking van haare Preëminentien en Geregtigheden, en van die aanzienlijke en gewigtige Relatie, welke wij tot deeze Provincie bekomen hebben? Eene

Re-

Relatie, die de aangenome Originaire Regeeringsform characteriseert, en zonder welke de Staaten van den Lande, door de ondervinding overtuigd geworden, begreepen en op de allersolemneelste wijze gedeclareerd hebben, dat noch de Republiek, noch deeze Provincien bestaan konden; zonder te gewaagen van de kleinagting, welke hier uit natuurlijk moet worden gebragt op die Waardigheid, waar in de hooge Regten van hun Ed. Groot Mogenden zelve door ons worden waargenomen, en de *Majestas Publica*, in hunne plaats, op eene Erflijke overgifte bekleed."

„ Moeten wij niet met reden bedugt zijn, dat deeze zaaken, op die wijze voortgaande, en zommige Leden elkanders stedelijke en bijzondere intresfen, door onderlinge ondersteuning en vereeniging, boven alles verheffende, welhaast niets anders dan de Naam van Stadhouder deezer Provincie aan ons zal worden overgelaaten, en dat de effective werking, invloed en gezag, zo onontbeerelijk ter bevordering van de algemeene belangen, en zo plegtig voor ons en onze Naakomelingen aan deeze onze Waardigheid vastgemaakt, daar aan zal worden onttrokken; terwijl de gevolgen, welke hier uit moeten geboren worden, niets anders dan hoogstgevaarlijk voor den Lande kunnen weezen? Verbreeking van alle banden van vereeniging, eene geheele ophouding van alle hoogstnoodige Communicatie en Verstandhouding tusschen de Leden der Hooge Regeering en Ons, en vernietiging van de Eer en Luister van die zelfde Waardigheid, die wij voor den Lande, voor Ons en onze Kinderen, onder zo duure verpligting, en zorge moeten custodieeren en beschermen, moeten de eerste vrugten zijn van de Werkloosheid onzer voorz. Geregtigheden en Pligten, welke wederom zullen zamengaan met allerleie toeneemende Factien en Cabalen in de respective Steden; zo dat, in plaatze van eene goede orde te observeeren, en de Eer der Magistrature, zo veel mogelijk, in alle derzelver Leden te doen respecteeren, eene groote of mindere Meerderheid het bestuur van alles, naar haar welbehaagen, en ter uitbreiding van haar gezag en authoriteit, zal na zich trekken, hunne overige wettige Medeleden, van allen invloed,

aan-

aanzien en voordeelen ontzetten, en door eigendunklijke besluiten zich eindelijk aan alle erkentenis en werking der Stadhouderlijke Regten, hoe welgefundeerd en onwederspreeklijk ook, onttrekken. Al het welk niet duister doet zien, dat het Erfstadhouderschap zelve gevaar loopt om even daar door van eene veel nadeeliger Conditie en Natuur te worden, dan de staat van eenig Amptenaar, Burger of Ingezeten van de Republiek, die zich, tot hier toe, op die Hoofdzuil onzer Vrijheid en Veiligheid beroepen en verlaaten hebben, dat niemand, hij zij wie hij zij, hangende het Onderzoek en de Deliberatien of van de Politieke Hooge Overheid, of van de Regter, over eenige Sustenu, bevoegdheid of regt en daar aan toegebragten hinder en turbatie, kan worden ontzet van zijne Posfesfie, en zulks zo wel in zaaken van Regten en Geregtigheden, als in andere, voor en al eer ten definitive zal weezen gedecideerd dat een ander een beter en sterker Regt competeert."

Burgemeesters en Vroedschappen der Stad *Alkmaar* ontvingen mede een Afschrift van deezen rondgaanden Brieve, verzeld van eenen bijzonderen des Erfstadhouders, waar in hij hun Besluit, 't welk aanleiding tot denzelven gegeeven hadt, gantsch wederregtelijk en eigendunklijk noemt. 't Gevolg hier van was, een rondgaande Brief van de Regeering dier Stad aan de Leden der Vergadering van hun Ed. Groot Mogenden. Zij geeven 'er hunne verwondering en bevreemding in te kennen, over den zonderlingen stap van zijne Hoogheid, in het afvaardigen van eenen rondgaanden Brief, „ dien zij niet anders konden aanmerken, dan als een directe doleantie over het Besluit van den Souverain; waar in zijne Hoogheid, nogthans, zo wel als zij verpligt was te berusten." Zij konden de verbaasdheid niet verbergen, welke hun getroffen hadt, op het zien, dat zijne Hoogheid zijn beklag voornaamlijk grondde op het zogenaamde langduurige bezit en gebruik; van welke in de Commisfie aan den Erfstadhouder niet gesprooken wordt, maar wel van het in agtneemen en handhaaven der Privilegien, „ 't geen door het voorwenden van langduurige *Posfesfien* en *Gebruiken*, tegen die Geregtigheden regelregt aanloopende, niet kon te wege

 ge-

gebragt worden; weshalven zij vermeenden, dat zodanige *Posfesfien* en *Gebruiken* geenen anderen naam verdienden dan van *Ufurpatien* van Regten en Preëminentien, door hunne Voorzaaten nimmer aan het Stadhouderfchap gehegt of gedefereerd."

Tot het bijzonder agtteflaan op den Brief van zijne Hoogheid, en tot het fchrijven van deezen waren zij bewoogen, „ om dat de Brief des Erfftadhouders, onder andere, zigtbaarlijk aan de Leden der Hooge Vergaderinge gefchreeven was, om hun Stadsbefluit in zulk een haatlijk daglicht te doen voorkomen, als ware 't zelve eene enorme Lefie van de Hooge Regten van den Souverain zelve, mitsgaders van de wettige Regten en Preëminentien van het Stadhouderfchap; ja welke onvermijdelijk naa zich zou fleepen alle die gevolgen, welke in dien Brief van zijne Hoogheid in 't breede worden gevanteerd, en hoofdzaaklijk nederkomen op eene door zijne Hoogheid gevreesde vermindering en kleinagting van eene zogenaamde *Majeftas Publica*, welke zijne Hoogheid zegt dat door dezelve, in plaats van den Souverain, op eene Erflijke wijze bekleed wordt, en om, zo doende, ware het mogelijk, tegen ons voor in te neemen de Raadpleegingen over deeze zaak te houden. — Hier door hadden zij zich onvermijdelijk verpligt gevonden om de Leden der Hooge Vergadering op 't ernftigst aan te maanen en te verzoeken, om, met ter zijde ftellinge van alle onverhooptlijk reeds verwekte vooroordeelen, mitsgaders van al dien ophef, waar mede, in meer gemelden Brieve, van de Sustenu van zijne Hoogheid wordt gefprooken, met toegeeflijkheid af te wagten, een ftuk 't geen zij vervaardigden, tot wederlegging van alles wat tegen de wettigheid van hun Stadsbefluit was aangevoerd."

Zij beantwoordden den afzonderlijken Brief van zijne Hoogheid, en flooten in dit Antwoord hunnen rondgaanden Brief in; gelijk zij ook aan de Heeren van de Ridderfchap, bij den Brief voor de andere Staatsleden gefchikt, een afzonderlijken Brief lieten toekomen, flaande op de Tegenaanteekening door de Ridderfchap ingeleverd, en, huns bedunkens, van zodanig een aart, dat het naauwlijks der moeite

waar-

waardig fcheen Heeren, reeds vervuld met zulke beflisfende denkbeelden, over het Gefchilpunt, nader te fchrijven; doch dat zij van een Collegie, 't welk de eerfte ftem hadt in de Souveraine Vergaderinge des Lands, niet wilden, of konden veronderftellen, dat het reeds, wegens het Gefchilpunt, eene bepaaling gemaakt hadt, zonder te hooren wat zij van hunnen kant konden en zouden inbrengen.

Eenige Steden gaven wederfchrijvens op den *Alkmaarfchen* Brief, andere niet; en zijn de Brieven aan den Stadhouder en de Heeren van de Ridderfchap, voor zo verre wij weeten, onbeantwoord gebleeven. Hadt de Regeering van *Alkmaar* tijd begeerd om het gevorderd Berigt, op het Vertoog van zijne Hoogheid, in gereedheid te brengen, 't liep aan tot den derden December des Jaars 1784, eer zij 't zelve, met eenige Bijlaagen, ter Staatsvergaderinge inleverden. Ten zelfden tijde vertoonden zij de Origineele Handvest van Vrouwe JACOBA VAN BEYEREN, van den Jaare 1426, en de Acte van Approbatie en Confirmatie, van PHILIPS VAN BOURGONDIE, van den Jaare 1450, op welke zij zich beroepen hadden, en wier beftaan, in 't Vertoog van zijne Hoogheid, in twijffel wierdt getrokken; die vervolgens den Heere Raadpenfionaris en Groot Zegelbewaarder van *Holland*, in bewaaringe gegeeven wierden. — In 't flot des uitgewerkten Berigts, tot wederlegging van 't gevoelen des Erfftadhouders, door R. PALUDANUS opgefteld, zegt de Regeering, „ Dat hun Ed. Groot Mogenden, overeenkomftig met de Aloude Handvesten, Privilegien en Octroijen aan de Stad *Alkmaar* en de Burgerij, zo door de Graven en Gravinnen van *Holland* als door hun Ed. Groot Mogenden zelve gegeeven, zich ten eenmaal onbezwaard zouden vinden, om het Verzoek van zijne Hoogheid, omtrent hun Stadsbefluit, als volkomen ongegrond en ftrijdig met de Handvesten, Privilegien en Octroijen van de hand te wijzen; en ook op te heffen het Staatsbefluit, dat, hangende de raadpleegingen op dit ftuk, de Verkiezing door hun Ed. Groot Mogenden zou gefchieden. — Met dus eenen uitflag vleiden zij zich des te meer, om dat, aan den eenen kant, volgens de eigene verklaaring van hun Ed. Groot Mogen-

den, de oorſpronglijke en waarlijke en waaragtige Conſtitutie van Regeering der Steden van *Holland* en *Westfriesland* mede bragt; *dat het Collegie van Vroedſchappen in de Steden deezer Provincie het Regt en de Bevoegdheid hadt, om, in plaatze van de geenen, die ſterven, of hunne Poorterſchappen verlaaten, ten hunnen believen, anderen te kiezen uit het midden der Burgerije; en dat bij deeze Collegien 'sjaarlijks wierden gekoozen de gewoone Magiſtraaten, te weeten, vier, drie of twee Burgemeesters, en zeven of meer Schepenen, om te dienen voor één jaar, geſchiedende deeze Electien, in zommige Steden abſolutelijk, en in zommigen,* (die daar toe geene Handvesten of Privilegien hadden,) *bij Nominatie van een dubbel getal, waar uit dan bij den Stadhouder de verkiezing van het gewoonlijk getal wierdt gedaan. — Dat op dit Fundament van Regeeringe de Staat deezer Landen den tijd van vijf, zes en zevenhonderd jaaren, ja zo lang de oudſte Monumenten verſtrekten, hadt berust; dat de Staat zich hier door, naast de hulpe van God Almagtig, in den gevaarlijken Oorlog tegen eenen zo magtigen Vijand hadt gehouden in goede kloekmoedigheid en eendragt, zodanig, dat, geduurende den toenmaaligen Oorlog, nooit eenig Lid van deeze Landen, anders dan met geweld was afgeſcheurd, nooit Burgerijen oproerig, en nooit muitineerende Soldaaten in Holland en Zeeland waren gezien."* — Aan den anderen kant ſtelden zij zich zulk eene afkomst van zaaken voor: „ om dat eene tegenovergeſtelde Verklaaring niet wel anders ſcheen te kunnen geſchieden dan met bijzondere en uitdruklijke vernietiging van de aloude en wettig verkreegene Handvesten en Privilegien van Vrouw JACOBA en van PHILIPS VAN BOURGONDIEN, welke *Alkmaar*, *ex titulo onerofo*, uit hoofde van getrouwe dienſten, hadt verworven; hoedanig eene daad hun Ed. Groot Agtbaaren met fiducie vertrouwden, dat hun Ed. Groot Mogenden niet zullen toeſtaan, dat, tegen wil en dank der Stad en Burgerij, door de Graaven en Graavinnen deezer Landen, te regt zou hebben kunnen geſchieden, en welke zij zich daarom eerbiedigst verzekerd hielden dat bij hun Ed. Groot Mogenden nooit in eenig bedenken zou worden genomen."

Over-

Overeenkomstig met het Besluit van hun Ed. Groot Mogenden deeden zij, uit eene overgeleverde Naamlijst, in Februarij des Jaars 1784, eene Verkiezing van Regeeringsleden der Stad *Alkmaar*.

Daar dus de groote Meerderheid van *Alkmaars* Vroedschap voor de Vrijheden en Voorregten haarer Stad ijverde en waakte, mogt men reeds van vooren vastfstellen, dat zij onder de Burgerij veelen aantrof, die met haar in gevoelens zamenstemden. Zo wel hier als elders bevondt zich, zints geruimen tijd, de Schutterij in een deerlijk verval. Vrijheidsliefde, bezeste men intusschen, hadt weinig klems, zo niet dezelve door magt geschraagd wierdt. Van tijd tot tijd deedt dit bezef de zucht tot den Wapenhandel wakkeren, en gaf men daar van, hier ter Stede, in *Noordholland* het eerste voorbeeld. Meer en meer wakkerde die zucht, met het zeer gewenscht gevolg, dat, eerlang, het aanzienlijk getal van vijfhonderddrieënzeventiig Burgers zich, door een Verzoekschrift, tot de Regeering wendden, om gelijke en beproefde Geweeren, ten einde, gelijk zij zich uitdrukten, den *Burger tot een waar Schutter te maaken*. Om dien lust nog meer te ontsteeken, en den Krijgsgeest aan te vuuren, wierdt men te raade, den Raad in de Vroedschap en regeerend' Schepen, JAN WAARDS, Kapitein van een der Burgervaandelen, onder geleide van een gedeelte der Schutterije, met Krijgseere ter aarde te bestellen. Niet onverhoord bleef het verzoek; op eene loflijke wijze wierdt daar aan voldaan, overeenkomstig den wensch van verre het grootste gedeelte der Burgerije, waar van het volgende jaar de treffendste proeven opleverde. Om de gewapende Schutterij in eene houding en tooizel, haarer bestemminge waardig, te doen ten voorschijn koomen, geschiedden 'er verscheiden schenkaadjen. De huisvrouwen van de meeste Leden der Regeeringe bekostigden, gezamentlijk, vier nieuwe fierlijke Vaandels. Het *Collegium Medico-Pharmaceuticum* deedt een geschenk van Koperen Trommels en Koperen Busschen met Pijpen, benevens den verderen toestel tot dit alles. Het Goud- en Zilversmidsgilde nam de toerusting van den

Tambour Majoor voor zijne rekening. Met toepasfelijke Aanfpraaken wierden alle deeze giften overhandigd.

Niet flegts bij de Wethouderfchap blaakte thans de zucht, om van allen vreemden, vooral Stadhouderlijken invloed, in het aanftellen van Regeeringsleden, ontheven te worden. Volmaakt den zelfden lijn trok met haar het weldenkend gedeelte der Burgerije. Alleenlijk was men het niet volkomen eens aangaande de wijze, waarop, en de perfoonen, door welke deeze Verkiezing moest gefchieden. Tot wegneeminge van deezen twijfel, wierdt een Genootfchap van Weetenfchapminnende Burgeren te raade, op den voorafgelegden grond, dat de Souvereine magt in den boezem des Volks berust, en dat de Vrijheid en Veiligheid van Regent en Burger in Nederland volftrekt vordert, dat het Volk zijne Vertegenwoordigers benoemt en aanftelt, de volgende Prijsvraag uit te fchrijven: „ Of de gewapende Burgers, bij welke de „ befchermende en verdeedigende magt berust, niet de naast- „ geregtigden zijn, om, zonder in agtneeming van Gilden, „ of van eenige andere vroegere of laatere Bevoorregten, „ uit alle de belanghebbende Burgeren de bevoegdften en „ waardigften te verkiezen tot de aanftellers hunner Regen- „ ten? — dan of deeze Verkiezing ook door anderen, of „ door eenige mogelijke inrigting beter, veiliger, duurzamer „ en allezins gelukkiger voor Regent, Burger en 't geheele „ Volk, plaats zou kunnen hebben? zo ja, door wie? of „ hoedanig?" Op het best gekeurde Antwoord was een Eereprijs gefteld van dertig Dukaaten, of van eene Gouden Medailje van die waarde. Ons is niet gebleken, dat die Eereprijs immer is uitgedeeld, maar wel dat de Vraag in het volgende jaar herhaald wierdt.

Het uitlooven van deezen Eereprijs doet ons aan een anderen gedenken, door een Genootfchap Burgers, ter deezer zelfde Stede, opgehangen. Tien gouden Dukaaten zouden, volgens openbaare aankondiging, het loon zijn van den eerften perfoon, die, als Bevelhebber of Kommandant, met niet minder dan achtënveertig door hem bekwaam gemaakte Mannen, alle buiten het Regtsgebied van *Alkmaar*, en ten plat-

platten Lande van *Noordholland* woonende, naa verloop van een half jaar, zints de Uitschrijving, zich aldaar vervoegde, en zekere bepaalde Wapenoeffeningen tot genoegen verrigtte. — Tot eere der Regeeringe deezer Stad moeten wij hier aanmerken, dat dezelve, zich boven het heerschende vooroordeel, of liever de drukkende ongeregtigheid van het voorgaand Bestuur verheffende, in den Jaare 1784 het besluit nam, dat voortaan tot Officiers, Onder-Officiers en Rotmeesters der Schutterije, tot Dekens en Raaden van Gilden en Ambagten, en tot Stads-Officianten, tot de laagere soort behoorende, en die tot de Regeering of op de Gereformeerde Kerk geene de minste betrekking hadden, ook Burgers van den Roomschen Godsdienst belijdenis doende zouden mogen aangesteld worden.

Bij het doen van enkele voorslagen of onvrugtbaare redeneeringen, over den invloed des Volks op de Regeering, bleef het werk hier niet berusten. Op het voetspoor van *Haarlem*, 't welk meer onmiddelijk den toon hadt gegeeven, wierden van de zijde der Regeeringe en der Burgerije Gelastigden benoemd, om over het gewigtig stuk in onderhandeling te treeden. Deeze wierdt begonnen, en eenigen tijd voortgezet; doch het ontbrak aan eenstemmigheid, en verscheiden omstandigheden rekten de onderhandelingen tot langwijligheid; die, eerlang, geheel te niet liepen, doch door de Regeering vernieuwd wierden, bij eene Bekendmaaking, door haar afgekondigd, ten einde zes Burgers te kiezen, om met de Regeering over den Volksinvloed in onderhandeling te treeden. Op den achtëntwintigsten Augustus des Jaars 1787 geschiedde deeze Afkondiging. Doch deeze maatregel deedt geene uitwerking. De inrukking der Pruissische Troepen, kort daarop voorgevallen, leide de zwaare hand op alle Vrijheidgezinde ontwerpen, met minder opschudding, egter, te *Alkmaar*, dan op de meeste andere plaatzen. — Ligt valt, uit al het bovenstaande, af te leiden, dat eene verandering van zaaken, zedert, in deeze Stad met reikhalzend verlangen te gemoet gezien, in den aanvang des Jaars 1795 gretig wierdt aangenomen.

AKADEMIE, *te Franeker*. Bij het door ons vermelde aangaande dit Hoogeschool, kunnen wij niet nalaaten hier verslag te doen van een geschil, hetzelve betreffende, en hoedanig de oneenigheid, door de tusschenkomst des Stadhouders WILLEM DEN V, een einde nam.

Reeds in den Jaare 1761 hadden verregaande moedwilligheden eeniger Jongelingen, Leden van het Hooge School te *Franeker*, aanleiding gegeeven, dat het Hof den Procureur Generaal gelastte, tegen drie der schuldigsten in Regten te handelen, en dus de zaak der Akademische Vierschaar te onttrekken. De Senaat zijn Regtsdwang verkort agtende, beklaagde zich, over het gedrag van den Hove, zo in dit als in andere gevallen, ten zijnen opzigte gehouden, bij de Curatoren; die dit Beklag, vergezeld van een Vertoog, bij Gedeputeerde Staaten inleverden, met bede dat de Voorregten des Hoogen Schools mogten gehandhaafd worden; 't welk aanleiding gaf tot onderhandelingen tusschen Gelastigden uit Gedeputeerde Staaten en uit den Hove; waar in zij het niet eens konden worden. Het Hof stelde den Staaten een Betoogschrift ter hand: Gedeputeerde Staaten bleeven niet in gebreke om 'er op te antwoorden, en te verstaan te geeven, dat het Hof, zints een geruimen tijd, getragt hebbende zijn Regtsgebied verder uit te strekken, en voornaamlijk zich in te mengen in zaaken tot het Collegie behoorende, schoon 't zelve daar over het ongenoegen van den Souverain te meermaalen hadt moeten ondervinden, nu ook den Akademischen Senaat besprongen hadt, en aan 't Kollegie het wettig Regt omtrent de zorg en 't bestuur, aan 't zelve toevertrouwd, zogt te ontwringen. De gevoelens der Staaten verdeeld zijnde, bleef deeze zaak sleepende en onbeslist tot de Meerderjaarigheid van den Erfstadhouder, wien men, als *Curator Magnificentissimus*, dezelve ter beslissing opdroeg. Deeze deedt uitspraak, dat de zaak zou gelaaten worden aan den Akademischen Senaat, en gelastte het Hof zich daar in niet verder te mengen; die ook ieder der Studenten in eene Geldboete verwees. Zijne Hoogheid gaf wijders te kennen, dat, indien 'er, in 't vervolg, nieuwe verschillen van dien aart mogten ontstaan, hij, als hun Ed. Mogenden zulks goed-

goedvonden, zich der beslissinge in zulke onverhoopte gevallen niet zou onttrekken.

Schoon de Staaten dit Besluit goedkeurden, oordeelde het Hof gegronde reden te hebben om zich daar over te beklaagen, en de bezwaaren deswegen zijne Hoogheid onder 't oog te brengen, gelijk zij deeden bij eenen breedvoerigen Brief. Het Antwoord behelsde de bevreemding van zijne Hoogheid over dit schrijven; en dat hij, volgens verzoek, de zaak beslist hebbende, zo als hij ten meesten nutte van den Lande meende te behooren, zich gaarne buiten de noodzaaklijkheid gezien hadt om den Hove te moeten voorhouden „ dat, zo lang als Onderwerping aan de Uitspraake der Heeren Stadhouderen in den tijd, het bekwaamste en toereikendste middel tot Vereeniging der verschillende gevoelens, en tot wegneeming van Verschillen en Oneenigheden zijn zou, en zo lang het Reglement Reformatoir op de Regeering van eenëntwintig December 1748, de onwrikbaare grondslagen van zijn erflijk Regt en Gezag in *Friesland* zou uitleveren; het zo lang eene ontegenzeggelijke waarheid zou zijn en blijven, dat de *verbindende* kragt en *legislative* uitwerking van zijne Decisien en. Uitspraaken bij niemand minder dan bij de Raaden van een Hof van Justitie, aan welkers Hoofd hij geplaatst was, in twijfel moest getrokken worden." — Te minder betuigde hij verwagt te hebben een aandrang van het Hof op eene intrekking van zijne Uitspraak: dewijl 'er in dien Brief geen nieuwe redenen daar tegen waren aangevoerd; waarom hij zich aan de ééns gegeevene Uitspraak hieldt, ter overboodige opheldering het Hof verwittigende „ dat aan den Akademischen Senaat van 's Lands Universiteit, ook in het Crimineele, eenige meerdere Jurisdictie, dan wel aan de Nederregters in de Steden en Landen, moest worden toegekend."

Het Hof, in aanmerking neemende, dat het Staatsbesluit, bij 't welk de Uitspraak van den Stadhouder bevestigd was, niet alleen eene Beslissing van de zaak in geschil; maar ook een Reglement voor het toekomende inhieldt, waar door het Regtsgebied van 't Hof voor altoos verminderd, en dat van den Senaat boven de aloude vast-

ſtellingen uitgebreid wierdt, oordeelde zich verpligt, deswegen een nader Vertoog bij de Staaten te moeten doen, gelijk zij dit in Februarij des Jaars 1767 overleverden. De Staaten meenden een middelweg in te ſlaan, met het geval, waar over zij in gevolge der Uitſpraake van zijne Hoogheid, beſlooten hadden, alleszins te laaten als zijnde dit vonnis op eene wettige wijze geveld, — doch verklaarden van gevoelen te weezen, dat, voor het toekomende, het Beſluit in den Jaare 1717 omtrent de Akademiſche Jurisdictie genomen, in volkomen kragt diende te blijven, en de grondſlag, op welken de voorkomende gevallen moesten worden beſlist.

Welhaast wierdt zijne Hoogheid van ter zijde onderregt, dat de Staaten, bij het ontvangen zijner Uitſpraak, zich daar mede wel vereenigd, maar op een Vertoog, door het Hof ingeleverd, ook van zich verkreegen hadden, om de Voorziening voor het toekomende in een gewigtig gedeelte te vernietigen, en door het inroepen van een door hem in dit geval, gewraakt Staatsbeſluit, de Uitſpraak, zo niet voor 't geheel, althans met betrekking tot een voornaam gedeelte, buiten kragt te ſtellen. Dit wekte 's Vorſten misnoegen, die bij eenen Brief antwoord verzogt op twee vraagen, den Staaten van *Friesland* voorgehouden „ of zij van gevoelen waren, dat het Beſluit van den Jaare 1717, tot een Regel en Rigtſnoer, in de behandelinge van zaaken en geſchillen tusſchen het Hof en den Senaat zou moeten ſtrekken? — Maar vooral, of het hun ernst ware, om een Beſluit, in 't gemelde jaar genomen, en dat dus den oorſprong verſchuldigd was aan de omſtandigheden van die tijden, waar in de Stadhouderlijke waardigheid over *Friesland* beroofd en ontbloot was van de genoegzaame Authoriteit om de Regeering in haare wettige Conſtitutie te bewaaren; — een Beſluit, waar bij aan den Hove Provinciaal, met opzigte tot twijfelagtige gevallen, de volkomene beſchikking op de uitlevering en de regtſtelling der overtreederen wordt toegekend, tegen zijn regt van *Cognitie* en *Deciſie* te doen gelden?" — Het antwoord op die vraagen was, gelijk men ligt kon denken, de Intrekking van het Beſluit op 't Vertoog

des

des Hofs genomen, en het volharden bij het Staatsbesluit des voorgaanden Jaars. — Zijne Hoogheid kreeg hier van kennis, en betuigde zijn genoegen over den uitslag der zaake, die aan zijne hoop en verwagting voldeedt.

Zie *Nieuwe Nederlandsche Jaarboeken.*

Ameland. Zints de uitgave van het Derde Deel onzes *Woordenboeks*, een naauwkeuriger berigt en verscheiden bijzonderheden, dit Eiland betreffende, ons zijnde ter hand gekoomen, oordeelen wij, bij manier van *Bijvoegzels* en *Verbeteringen*, dit Artikel met dezelve te moeten aanvullen.

Het Eiland *Ameland* ligt tegenover het Noordoostelijke deel van *Friesland*, aan de Noordzee, op ruim drieënvijftig graaden Noorderbreedte en vierëntwintig graaden lengte. Hetzelve strekt zich uit van 't Zuidwesten naar 't Noordoosten, ongeveer ter lengte van vijf en ter breedte van eene Zeemijl, schoon het aan den Oostkant merkelijk smaller is. Ten Noorden heeft dit Eiland de Noordzee; ten Zuiden het vaarwater *de Wadden*; ten Westen een zeer ruim en diep Zeegat, waardoor *Ameland* van *Terschelling*, omtrent ter lengte van twee uuren gaans, wordt afgescheiden; en eindelijk ten Oosten het *Pinkegat*, een zeer diep doch eng vaarwater, 't welk door eene plaat, de *Paardemarkt* genoemd, wordt afgescheiden van het zogenoemde *Friesche Gat*, door 't welk men uit de Noordzee na *Dokkum* en *Groningen* vaart: liggende ten Oosten *Schiermonnikoog*, ten naasten bij drie uuren gaans van *Ameland*. Het Westelijke Zeegat wordt op zich zelve gehouden voor het ruimste en beste aan de Noordzee; doch is van weinig gebruik, dewijl 't binnenwaards tegen de banken stuit, en geene schepen, die boven de acht voeten diep gaan, kan door laaten. Ondertusschen koomen 'er wel eens groote schepen, die wegens kwaad weder geen Zee kunnen bouwen, voor eenigen tijd, ten anker.

De *Wadden*, die eene Zee van ongeveer drie uuren gaans breed tusschen *Ameland* en *Friesland* maaken, zijn over 't alge-

algemeen ondiepe zandplaaten, tusfchen welke meer of min diepe killen doorloopen. Geduurende den Zomer heeft *Ameland*, over dezelve, tegen den groenen *Friefchen* Zeedijk en de menigvuldige Dorpen van *Oostergo*, niet verre van daar liggende, een zeer vermaaklijk gezigt; te meer wijl dit vaarwater door eene menigte allerhande platboomde vaartuigen van *Hamburg*, *Breemen*, *Groningen* enz. bevaaren wordt. Thans koomen deeze fchepen aan den Oostkant van *Ameland* aan den wal, zijnde het vaarwater, dat weleer veel nader aan *Friesland* langs liep, derwaards verloopen, tot onherftelbaare fchade voor 't Eiland, wegens de daar door veroorzaakte affpoeling van eene groote uitgebreidheid beste klei- en weilanden, welke men, denklijk, in voorige tijden, zeer gemaklijk zou hebben kunnen behouden door 't aanleggen van geringe dijkwerken; doch 't geen thans, wegens den geweldigen ftroom en de diepte des vaarwaters, zeer bezwaarlijk zou vallen, ten zij de Provincie *Friesland*, voor wiens dijken en zeeweeringen dit thans zigtbaar afneemend Eiland van veel waarde is, 't zelve, zo niet geheel, althans ten deele, wilde bekostigen. Ondertusfchen wordt de fchade der affpoelinge een weinig vergoed door de voordeelen, welke de Herbergiers en Winkeliers van 't Eiland *Nes* genieten, uit de verteeringen der voorbijvaarende en dikwerf aanleggende fchepen.

Aan den Noordkant wordt *Ameland*, tegen het geweld der Noordzee, meerendeels beveiligd door eene reeks van hooge en breede Zandduinen. Ongelukkiglijk, echter, is in dezelve, omtrent het midden, eene opening, waar door het water, ten tijde van hooge vloeden, dwars door het Eiland uit de Noordzee in de Zuiderzee of *Wadden* loopt, langs eene flenk van genoegzaame diepte, om den doortogt te beletten; gelijk nog voor eenige jaaren bleek, toen twee jongelingen, van *Nes* na *Ballum* willende gaan, hier ongelukkig het leeven verlooren. Zo derhalven de ftroom voortgaat, aan den binnenkant den wal te naderen, is het te vreezen dat *Ameland* in tweeën gefcheurd, en een nieuw zeegat, tusfchen de dorpen *Nes* en *Ballum*, geopend zal worden. Ondertusfchen kunnen de *Amelander* duinen nog lang

tot

tot eenen voormuur van den *Frieschen* wal verstrekken, dewijl dezelve ruim een vierde uur gaans breed zijn. Zij bestaan met dit alles uit bar zand, en geeven geen voedzel dan aan eenige duizenden van Konijnen, wier jagt alleen aan den Landsheer is afgestaan, en welke 'er jaarlijks ongeveer tweeduizend Karolie Guldens inkomen van trekt.

Tegenwoordig bestaat *Ameland* uit drie groote Kerkbuurten of Dorpen, met naame *Hollum*, *Ballum* en *Nes*; behoorende onder het laatste Dorp nog eene Uitbuurt van bij de zestig Huizen groot.

Het eerste en aanzienlijkste Dorp is *Hollum*, waarschijnlijk voor deezen nog aanzienlijker dan tegenwoordig, dewijl 't zelve lag aan den mond der toenmalige Middelzee, welke, bij het Westeinde van *Ameland*, daar *Hollum* gebouwd is, tusschen dit Eiland en *Terschelling* in de Noordzee uitliep. Waarschijnlijk stondt hier weleer een zwaare steenen toren, of ander gebouw, tot een baak in zee, dewijl hier nog veele zwaare gehouwen steenen in de wegstuivende duizen gevonden worden. Ook vindt men in dit Dorp de overblijfzels van een oud Kasteel, door Koning RADBOUD in den Jaare 690, ter eere van zijnen Afgod FOSTO gebouwd, en bestaande uit zeer zwaare gebakken Friesche steenen, die nog heden *'s Konings Haag* worden genoemd.

Hollum is nog tegenwoordig een aanzienlijk Dorp, zich van het Noorden na het Zuiden uitstrekkende, met twee schoone ruime straaten, waar van de huizen meerendeels in eene rechte lijn zijn gebouwd, met een' breeden rijdweg tusschen beiden, welke aan weerskanten met schoone schaduwrijke boomen is beplant. De eene straat heet de *Oosterlaan*, en de andere de *Buuren:* deeze beide straaten eindigen in eene dwarsstraat, die zich van het Oosten na het Westen uitstrekt, en gelijk de overige ten grooten deele met schoone burgerhuizen is bebouwd. Aan het einde der laatstgenoemd straat, volgt, als 't ware, een Dorp van een geheel ander maakzel, uit eene menigte van min aanzienlijke en als door elkanderen gebouwde huizen zamengesteld, alwaar men teffens eene schoone Herberg vindt,

aldaar

aldaar voor eenige jaaren gebouwd, door eenen Burger, met naame JOHANNES ZWART, tot gerijf der Kooplieden, die hier, bij gelegenheid van aanzienlijke verkoopingen van gestrande goederen, van alle kanten zamenvloeien.

Hollum is voorzien van eene zeer groote Kerk en Toren, gebouwd in den Jaare 1678, waarschijnlijk uit de ruïnen van het oude Klooster *Fosverd*, alhier door de Familie van KAMMINGA, in den Jaare 1109, gesticht. De Kerk is voorzien van drie zwaare Koperen Kroonen, tot den avonddienst. Ook is de zwaare vierkante Toren, die tot een baak in zee dient, voorzien van eene zwaare Klok en een Uurwerk.

Nog pronkt dit Dorp met twee schoone en ruime Godshuizen of Vermaaningen der Mennoniten, in wier eene om de veertien dagen, doch in de andere om de drie weeken, door Mennonite Leeraaren, die alle ongestudeerde persoonen zijn, de Godsdienst wordt verricht. Voorts vindt men hier eene schoone Marktplaats, alwaar alle jaaren, op den tweeden Dingsdag in September, eene groote Paardemarkt wordt gehouden; benevens eene schoone met steenen geplaveide Vischmarkt, en daar bij twee goede Brouwerijen, verscheiden Winkels en eenige Bakkerijen. 't Geheele getal der Huizen te *Hollum* beloopt meer dan vierhonderd, bewoond door meer dan duizend inwooners. Met dit alles mag dit Dorp niet meer dan één Leeraar in gemeenschap met het naastgeleegen Dorp *Ballum* hebben, welke, te *Ballum* woonende, den dienst in deeze beide Dorpen, voor de geringe bezolding van vierhonderdënvijftig Guldens, moet waarneemen.

Het tweede Dorp van *Ameland*, *Ballum* geheeten, is het middenste, doch kleinste van drieën, en bevat tachtig goede burger Huizen, bewoond door driehonderd persoonen. Hetzelve bestaat uit eene dubbele welbestraate en met boomen beplante buurt, die van 't Zuiden na 't Noorden loopt, en nog twee dwarsstraaten heeft.

Schoon *Ballum* in rang het tweede Dorp en ver het kleinste is, heeft het echter verscheiden aanzienlijke voorrechten boven de andere, naardien hier het Huis of Kasteel van den

Lands-

Landsheer gebouwd is, en dus teffens de hooge en laage Juftitie geoefend wordt. Ten dien einde wordt hier alle veertien dagen des Woensdags, buiten de vakantien, in de ruime en aanzienlijke Rechtkamer, welke op 't Heerenhuis is, Rechtdag gehouden, door de Burgemeesters der drie Dorpen.

Het Kafteel zelf is een zwaar ouderwetsch, hoewel meerendeels van kleine fteen gemaakt, gebouw, beftaande in een dwarshuis, welk Noordoost en Zuidwest loopt, met nog een' achtervleugel in 't Zuidoosten; ftaande op dien hoek een Toren van eene groote zwaarte en hoogte, welke van boven met een' pijnappel voorzien is, en verre in de Noordzee tot een baak dient. Noch ftrekt zich in 't Noordwesten een vleugel uit, in welken de groote poort van 't Kafteel is, boven welke het Wapen van den Heer SICKE VAN KAMMINGA, den toenmaaligen Landsheer, en zijne Gemaalinne KATHARINA, in hardfteen is uitgehouwen, met het Bijfchrift, *Nemo fine cruce.* Het gantfche Kafteel is omringd met een' hoogen wal, en een aangenaam boschje, waar in men fchoone wandelwegen heeft, en waar aan een ruime Keukentuin is. Voor het Huis heeft men een ruim Plein, met eenige ftukken Gefchut voorzien, en daar nevens een ruime Boerderij en Hoornleger. Het Huis is geftigt op zwaare gewelfde Kelders, die deels tot gevangenisfen, deels tot gerief dienen; terwijl in hetzelve veele fchoone Vertrekken zijn, die een fraai uitzigt over het veld hebben. Het groote Dwarshuis is gebouwd in den Jaare 1604, doch de overige gedeelten zijn van vroeger tijd.

Het Dorp *Ballum* heeft een kleine doch nette Kerk zonder Toren, ftaande in 't bosch bij het Kafteel: dit gebouw is gefticht van oude Friefche fteen, en heeft, waarfchijnlijk, tot eene Kapel van den Landsheer gediend. In deeze Kapel, die voor weinige jaaren zeer fraai is verbouwd, vindt men den Grafkelder der oude Heeren VAN AMELAND: ook zag men 'er, voor de verbouwing, eenige oude Vaandels en een groot Zwaard, dat thans op 't Kafteel te zien is, en gemeenlijk voor een Zwaard van GROOTEN PIER wordt gehouden.

De

De Pastorie, gebouwd in den Jaare 1694, diende toenmaals voor den Predikant der drie Dorpen; doch in laater tijd verkreeg *Nes* een' eigen Predikant. Dezelve is in 't Zuiden van het Dorp gebouwd, en bestaat uit eene ruime Wooninge en Keukentuin; wordende op kosten van den Landsheer en der Kerke-Voogdijschappen van *Hollum* en *Ballum* onderhouden, en uit deeze drie beurzen ook de Predikant betaald. Midden in 't Dorp, in de Hoofdstraat, staat een Klokhuis of Toren, weleer van hout, doch in den Jaare 1755 van steen opgebouwd; waar bij men teffens ziet het schavot en den geesselpaal, met de zinspreuk:

Oderunt peccare boni virtutis amore,
Oderunt peccare mali formidine pœnæ.

Nog heeft men in dit Dorp eene goede Herberg, eene geoktrojeerde Korenmolen, twee Mennonite Godshuizen, en even buiten 't zelve ten Westen de Galg. De weinige Luterschen, die hier gevonden worden, zijn niet in staat om eenen Leeraar te onderhouden: doch de Classis van *Amsterdam* geeft jaarlijks vijftig Karolie Guldens aan den Predikant te *Leeuwarden*, mids dat hij drie reizen in 't jaar op *Ameland* koome, om aan zijne geloofsgenooten het Heilig Avondmaal uit te deelen.

Anderhalfuur gaans ten Oosten van *Ballum* ligt het aanzienlijk Dorp *Nes*, dat over de driehonderd Huizen en ruim achthonderd Inwooners bevat. Dit Dorp is zeer onregelmaatig gebouwd; zo dat men 'er, behalven eene dubbele Hoofdstraat, geene geregelde straaten kan vinden. Dit Dorp is, gelijk wij reeds gezegd hebben, het bloeiendste van allen, wegens den daar voor bij loopenden stroom, en de menigvuldige schepen, die aanleggen, om zich van eenige behoeften te voorzien. Waar bij noch komt, dat hetzelve het naast aan *Friesland* ligt, en dagelijks menschen van en na *Holwerd*, *Blije* en *Ferwerd* overvaaren. Midden in het Dorp staat een hooge vierkante Toren zonder Kerk, met een klok en slagwerk, welke tot een baak in Zee dient. De Gereformeerde Kerk is een laag en gering gebouw, niet

bij den Toren, maar op eene andere plaats gesticht. Niet verre van dezelve staat de Pastorie, die wel gebouwd en met een bekwaamen Keukentuin voorzien is. De Predikant van dit Dorp heeft geene kombinatie, doch geniet weinig boven de vierhonderd Guldens traktement. Men vindt in dit Dorp wel drie Mennonite Godshuizen; ook is 'er eene talrijke Roomsche Gemeente, die eene kerk en waereldlijken Priester heeft, die zo wel als de andere beampten uit de openbaare kasse wordt betaald, en jaarlijks tweehonderd Guldens uit dezelve geniet. Verder is dit Dorp voorzien met een goede Vischmarkt, Herberg, Stookerij, eenige Brouwers, Wijnkoopers, Bakkers en aanzienlijke Winkeliers. 't Kerkhof eindelijk is een half kwartier uur gaans van 't Dorp ten Oosten gelegen, alwaar, voor deezen, waarschijnlijk, de Hoofdkerk des gantschen Eilands stond.

Even verre ten Oosten van het Kerkhof is eene groote buurt van meer dan zeventig Huizen, onder *Nes* behoorende, en meest door Roomschgezinden bewoond, die te *Nes* ter Kerke koomen. Deeze buurt ligt in eene zeer aangenaame vruchtbaare landouwe, en is omringd van vruchtbaare akkers en bouwlanden: zijnde het alleen te beklaagen, dat dezelve niet met eenen dijk zijn omringd, naardien zij dikwerf door de hooge vloeden, tot groot nadeel der bewooners, overstroomd worden.

Nog een half uur gaans Oostelijker vindt men eene schoone Vogelkooi, bestaande uit twee Huizen, Bosschagie, en ruime Weiderijen vol Schaapen, benevens Duinen vol Konijnen. Deeze plaats was voorheen een vrijheerlijk goed van WILLEM DEN V, en onder dezelve behoort, onder anderen, 't zogenoemde *Oedemer Huisje*, 't welk op 't Oosteinde des geheelen Eilands staat, doch door niemand bewoond wordt; dienende 't zelve alleen tot een herberg voor lieden, welke in den Zomer vermaakshalve na 't strand rijden; gelijk ook voor schipbreukelingen, welke in deezen oord aan land koomen.

De oude Geschiedenissen van *Ameland* zijn, even als die der geheele Provincie van *Friesland*, van welke het, denklijk, voor deezen, door 't geweld der vloeden, gescheiden

is, zeer duister. Men vindt, intusschen, bij de beste Historieschrijvers, op het Jaar 876, reeds gewag gemaakt van eenen HAJO VAN KAMMINGA, Heere van *Ameland*; waar uit men kan opmaaken, hoe lang de heerschappij over dit Eiland in handen dier aloude familie geweest zij. Zeer waarschijnlijk was *Ameland* mede begrepen onder den Privilegiebrief van Keizer SIGISMUNDUS, volgens welken de Friezen volkomen vrij wierden verklaard, mids betaalende aan den Keizer, jaarlijks, van ieder haardsteed, een' Rhijnsgulden. Zodanige inkomsten hebben door de Vorsten, als een beneficie, aan bijzondere persoonen kunnen worden overgedaan; en waarschijnlijk is, uit dien hoofde, door de *Amelanders* aan eene familie uit *Kennemerland* jaarlijks een Gulden voor ieder schoorsteen betaald, zonder dat men weet, hoe die familie aan dat recht gekomen zij: waarom ook de Eilanders, na 't Jaar 1768, geweigerd hebben dit geld te betaalen.

Weleer was de uitgebreidheid der Landerijen zeer aanzienlijk; doch thans zijn dezelve, door het verslindend zeewater, ten grooten deele vernield; en veele andere, dewijl zij niet door behoorlijke dijken bewaard worden, loopen dagelijks onder, en kunnen dus tot niets dan tot eene zeer geringe weiderij van Schaapen dienen. Ook zijn de Landerijen deezes Eilands niet door slooten van elkanderen gescheiden. Om de twaalf jaaren worden evenwel in *Hollum* de Landen op nieuws, door zekere merken, verdeeld, welke zij Deelen noemen, door welke het gemeene land van dit Dorp wordt gescheiden in zes hoofddeelen of Eggen, met naame *Foppema*, *Hillema*, *Harmana*, *Denega*, *Weerts* en *Sents Eg*; wordende dezelve wederom verdeeld in vijfhonderdzesënzeventig zogenoemde achtendeelen; doch hoe groot zulk een achtendeel in der daad zij, kan zonder eene algemeene meeting der Landerijen niet geweeten worden. Voorts bepaalt zich het recht der achtendeelen voornaamlijk tot de zogenoemde *Miede*; en die de meeste achtendeelen in de *Miede* heeft, heeft ook naar evenredigheid recht om vee daar buiten en in de Duinen te doen weiden; doch die niets in de *Miede* heeft, kan ook geen vee in de *Miede* jaagen, of hij moet voor ieder beest betaalen. Wat nu de *Miede* aangaat;

gaat;

gaat, dezelve is een groot veld, dat aan alle kanten met een zoden dijk, ruim vier voeten hoog, omringd en dus genoegzaam voorzien is om 't zeewater af te keeren. Voorts is deeze Ringdijk aan den buitenkant zeer fteil, op dat 'er geen vee uit de Buitenweiden in de *Miede* zou kunnen koomen; ook wordt dezelve zeer zorgvuldiglijk bewaard, om dat in dezelve al het Hooi van 't geheele Dorp gewonnen wordt. Voorts wordt hier, binnen zekere affchuttingen, Rogge, Gerst, Haver enz. geteeld: ook worden 'er Erweten, Boonen en andere groenten aangekweekt, die alle van een uitneemenden fmaak zijn. Wanneer alles is ingeoogst, worden de fchuttingen opengedaan, en dan wordt de geheele *Miede* wederom eene algemeene weide. Ondertusfchen zijn de dijken der *Miede* ook in achtendeelen verdeeld, en een ieder moet dezelve naar maate zijner gedeelten onderhouden.

Te *Ballum* is de gantfche *Miede* verdeeld in drie Eggen, genoemd *de Foppe Eg*, *Monniken Eg* en *Jelmera Eg*. Deeze drie Eggen bevatten vijfhonderdzesënzeventig achtendeelen, gelijk te *Hollum*, en daar van behoorden, voorheen, tweehonderdzesënveertig aan WILLEM DEN V, als Vrijheer, en de overige aan welgeftelde Burgers, van welke de boeren dezelve doorgaans kunnen huuren, voor drie Guldens ieder achtendeel.

Ieder Eg heeft een' bijzonderen Rechter, welke alle jaaren verandert, en wiens post het is, op de dijken, fluizen, wegen, hekken en ftekken toe te zien, en zorge te draagen, dat alles behoorlijk onderhouden worde door de boeren, die het land gebruiken. Omtrent deeze zaaken oefenen zij eene fouvereine magt, en zo iemand nalaatig is in 't zijne te maaken, of te betaalen, vervolgen zij hem in alle zijne goederen met paraate exekutie.

Weleer beftond de voornaame handteering der *Amelanders* in de vischvangst, gelijk nog heden blijkbaar is uit de groote menigte van vischbeenhoopen, die dikwerf in 't zand gevonden worden. In 't bijzonder waren zij bedreeven in 't vangen en droogen van Schol, waarom noch heden de beste Schol te *Amfterdam* uitgevent wordt, onder den naam van *Amelander* Schol, fchoon hier geen Schol meer gevangen

noch gedroogd wordt. De reden daar van is, eensdeels het klein aantal van visſchers, en anderdeels, om dat de visſchers in den Scholtijd veel voordeeliger met hoeken kunnen uitgaan, om Schelvisch en Kabeljaauw te vangen, dewijl deeze visſchen thans nader onder den wal koomen dan voorheen, en tot derzelver vangst geene kostbaare netten noodig zijn.

Ondertusſchen hebben de meeste *Amelanders*, reeds in 't begin der voorige Eeuw, hunne netten verlaaten, en zich op de zeevaart met Koffen en Smakken toegelegd, met welke zij wijd en zijd, zo na de Oostzee, als op *Frankrijk* en *Spanjen* voeren; hebbende hier, van deeze ſchepen, bij 't geheugen van oude lieden, meer dan honderd thuis behoord, die het Eiland in bloei en vermogen ongemeen deeden toeneemen. Doch deeze ſcheepvaart is thans weder bijna te niete geloopen, zo dat 'er maar drie of vier *Amelander* Koffſchippers meer overig zijn. De meeste Inwooners hebben zich, in plaats daar van, tot de groote ſcheepvaart begeeven, en wel meerendeels voor rekening van *Amſterdamſche* Kooplieden; zo dat men hier thans meer dan honderd *Amelander* Grootſchippers of Kapiteins vindt, wier Reeders of Boekhouders te *Amſterdam* woonen. Bij deeze Kapiteins vaaren wederom andere *Amelanders* voor Stuurlieden enz. Dus behoeft een gemeen *Amelander*, zo hij wel wil oppasſen, niet lang voor Matroos te vaaren; te meer wijl de *Amelanders* alomme voor zeer goede Zeelieden bekend ſtaan, en door de *Amſterdammers* zeer gaarne in dienst genomen worden: zelfs rekent men, dat thans niet een der Eilanden aan de *Wadden* zo veele Scheeps-Kapiteinen uitlevert als *Ameland*.

Het *Amelander* zeevolk vaart op alle deelen der bekende waereld, behalven op de *Oost-Indiën*, eenige weinigen uitgezonderd. Dit laatſte is bij hen eene ſchande, en een gevolg van een losbandig leeven, waar toe zij zelden vervallen. De jeugd wordt hier ook van jongs af in 't leezen, ſchrijven en rekenen onderweezen; wordende, aan het oefenen van eenige weinige onſchuldige vermaaken, inzonderheid drie avonden in de week beſteed, te weeten, die van Zondag,

dag, Dingsdag en Vrijdag, bij hen Meidenavonden genoemd: de jonge lieden kloppen als dan aan de venfters der huizen, waar jonge dogters woonen, tot dat zij bij de eene of andere gehoor krijgen, wanneer de vrijer daar eenige uuren blijft, en, ten zijnen kosten, op Koffy met een ftuk koek onthaald wordt. Voorts leeven zij zeer Godsdienftig, koomen in geene herbergen, fchuwen de dronkenfchap, als eene zeer groote fchande, en deelen gaarne mede aan den armen, die 't hier dus nog al wel kunnen redden, en thans beter dan voor deezen, toen 'er minder fcheepsvaarenden en meer visfchers waren, welke thans tot op tien of twaalf Familien te *Hollum* zijn uitgeftorven: tot merkelijk voordeel van 't Eiland, dewijl 't bereiden van haaken, 't wormzoeken enz. meer handen vereischt dan 'er behoorlijk van kunnen beftaan.

De fchoone fexe, die hier zeer blank van vel is, houdt zich voornaamlijk op met naaijen, en is zeer zindelijk in haare huishouding; zijnde alles met matjens belegd, zo dat niemand met fchoenen in de vertrekken mag koomen. Voorts zijn de vrouwen hier meerendeels van een goed en godsdienftig leeven, uitgezonderd eenige, die zich in fterken drank te buiten gaan. Doch zij zijn over het algemeen wat heerschzugtig, en de meeste mannen mogen, wegens haare dwaaze zindelijkheid, in den winter naauwelijks vuur op den haard hebben. De reden van dit heerschzugtig beftaan der *Amelander* vrouwen valt niet moeijelijk te ontdekken; dewijl de mannen alleen des Winters thuis zijn, zo regeeren de vrouwen geduurende 't meerendeel van 't jaar, en kunnen dus niet befluiten haar gezag in den wintentijd af te ftaan; waarom de meeste mannen hier als bij de vrouwen thuis liggen, en, zo zij vrede willen houden, zich maar zoetjes moeten laaten regeeren.

Ondertusfchen zijn de vrouwen, de genegenheid van eenigen tot de heete wateren uitgezonderd, zeer goede huishoudfters en geneeren zich zeer zuinig. Haar kost is zeer eenvoudig: want dewijl hier in den Zomer geen versch vleesch te bekomen, en de voorraad van groenten ook zeer gering is, zo behelpen zij zich met visch en alderhande

meelfpijzen, aan welke zij zo gehecht zijn, dat de meeste zelfs in andere fpijzen geen' fmaak vinden: waar aan men, mogelijk, eenigzins heeft toe te fchrijven, dat men hier zelden van vrouwen hoort, die zich, niettegenftaande de langduurige afweezigheid haarer mannen, met anderen te buiten gaan.

De kleeding is hier zeer eenvoudig en nederig. De meeste manspersfoonen, niettegenftaande zij voor Kapiteinen vaaren, draagen bruine rokken zonder vouwen en zonder naad op den rug. Hier bij koomen wijde broeken, drie of vier over elkanderen, doch thans veel enger, dan voor deezen. Hun meeste pronk beftaat in twee of drie kostelijke hemdrokken met eenige regels zilveren knoopen, een gouden flot in de ftrop en gouden kniegespen.

Bij de vrouwen is de kleeding ook meest donkerbruin, zijnde jakjens en rokken van dezelfde ftoffe. Ondertusfchen komt hier in allengs eene groote verandering, dewijl vermogende meisjens nu al meer een meer fitfen jakjens, en, in plaats van *Amelander* zwarte kappen, Engelfche ftroojen hoedjens, die hier zeer duur zijn, beginnen te draagen; voorts pronken zij zich veelal op met kostbaare bloedkoraalen, en twee of drie gouden hairnaalden. Ook worden bij de vermogenden de gouden oorijzers vrij algemeen, met gouden hairfpelden, waar mede zij de naauw aan het hoofd fluitende mutfen aan 't oorijzer vast maaken. Hier bij voegen eenige zelfs fpelden met juweelen, brazeletten met gouden gespen enz. De vrouwenpakjens zijn hier van een wonderbaar fatfoen, en op den rug laag uitgefneeden, om de fraaie onderften ten toon te ftellen; ook zijn 'er mouwen aan, die bijna de helft te wijd zijn. Dus verfchillen zij, in 't ftuk van kleedinge, veel van de Friezen, haare nabuuren: te meer, om dat zij eene ronde krul om 't hoofd draagen, van bijzonderlijk daar toe bereid hair gemaakt.

De rouw der vrouwen beftaat, buiten een zwart kleed, in het afleggen haarer zwarte kapers, waar voor zij dan in plaats neemen een dun ftuk zwarte ftoffe, dat haar naauw om het hoofd fluit, en bijna geheel het aangezigt bedekt. De begraaffenisfen gefchieden naa den middag te één uur,

vol-

volgende de mannen en vrouwen beide achter 't lijk, even als ten platten lande in *Friesland*; doch de eersten zonder mantels en de laatste zonder regenkleeden, maar met twee zwarte schorten, waar van zij 't bovenste over het hoofd trekken. Naa dat men van de begraaffenis is te rug gekomen, wordt 'er eerst een glas bier, daar naa een kopje thee geschonken, en vervolgens een tafel met wittebrood, boter en kaas aangerecht.

De plechtigheden hunner huwelijken zijn ook zeer eenvoudig: staande de Geboden onthaalen de ouders de jonge lieden op koffy en brandewijn, waar naa de nacht in vermaak gesleeten wordt, terwijl de goede vrienden en bekenden, op een morgentijd, op brandewijn worden onthaald. Op den avond naa de inzegening des huwelijks koomen bij vermogende jonge lieden doorgaans de wederzijdsche ouders met den Predikant ten eeten, of bij de Mennoniten een hunner Leeraars, welke op dit Eiland de gewoonte hebben om de trouwplegtigheden te verrichten. De meeste zeevaarende persoonen trouwen doorgaans in *Holland*: want naa dat de jonge lieden wettig aan malkanderen verbonden zijn, moet de Bruidegom nog altoos eene reis doen; doch daar van in *Holland* te rug gekomen zijnde, maakt hij zulks zijne Bruid bekend; dan beginnen de Geboden te loopen, en de Bruid vertrekt na *Holland* om aldaar getrouwd te worden.

Het Wapen van de Heerlijkheid *Ameland* bestaat uit drie balken, met eene halve Maan daar onder; de oorsprong hier van is zeer duister, ten zij men 't sprookje wil gelooven, volgens 't welk de *Amelanders* dit Wapen aangenomen hebben, om daar mede het geheugen te vereeuwigen van een diefstal, door hen bij lichte maan op *Terschelling* gepleegd, en bestaande in 't wegrooven van drie balken, om 'er eene galg van te bouwen, en daar aan de dieven, die uit *Friesland* en van elders hun vee kwamen steelen, op te hangen.

Toen weleer *Ameland* aan *Friesland* gehecht was door de *Wadden*, op welke zeeëngte men schoone Dorpen en Landerijen had, behoorde hetzelve, als een Allodiaal goed,

aan de Friesche Koningen, RADBOUD *den Eersten*, GONDEBALD en RADBOUD *den Tweeden*, die hier een' Tempel hadt voor zijnen Afgod FOSTO, en naar welken 't geheele Land *Fosteland* geheeten wierdt. Naa dat deeze laatste Afgodische Koning, door KAREL DEN GROOTEN, verdreeven was, kwamen de Allodiaale goederen aan de naaste erfgenaamen, de kinderen van GONDEBALD, en dus aan zijne Dogter TEKLA, van welker beminnelijke hoedanigheden zo breed in de oude Kronijken wordt opgegeeven. Deeze trouwde aan TÆKE KAMMINGA, den eersten Vrij- en Erfheer van *Ameland*, welke, in 't Jaar 806, den afgod FOSTO met alle zijne sieradien deedt om verre werpen, en zijnen Tempel in eene Christen Kerk veranderen.

Naa dien tijd is de geheele Erfheerlijkheid van *Ameland* in vrede aan 't Huis van KAMMINGA gebleven, tot aan 't Jaar 1405, wanneer de toenmaalige Grietman van *Ferwerderadeel* 't anders begreep, en *Ameland* wilde aangezien hebben, als staande onder zijn bestier: dan de Staaten van *Friesland* stelden hem in 't ongelijk, zo als blijkt uit de volgende uitspraak of Staatswijze verklaaringe der Staaten van *Friesland*.

„ Allen den geenen, die deezen brief zullen zien ofte „ hooren leezen: zo doen wij Recht en Raaden der Lan„ den en der Steden, sampt Deelen van *Oostergo* en *Wes*„ *tergo*, thans tot *Hartwert* vergaderd, kond en openbaar. „ Dat wij hebben gevonden, geweezen en begreepen, in „ het eeuwig stede en vast te houden, dat die van *Ame*„ *land* zullen vrij en kwijt en onbelast zijn van alle rech„ ten en alle Jurisdictie in *Ferwerderadeel* of in eenige „ Deelen van onze Landen van *Oostergo* en *Westergo*, en „ dat zij bij hen zelven zullen rechten en hun recht bij „ hen zelven voeren, gelijk die van *Terschelling* doen, alle „ ding zonder arglist. In teeken der waarheid voor alle „ de geene, die deezen brief zullen zien, of te hooren „ leezen, hebben wij Steden en Dorpen van *Oostergo* en „ *Westergo* voorschreeven onze naamen bij onze Zegelen of „ Secreten geschreeven. Deeze brief is bezegeld in 't Jaar

„ 1405,

„ 1405, op *St. Jans* onthoofddingsdag." Welk ſtuk, origineel in 't boere Friesch geſchreeven, met het meerendeel zijner Zegelen, in 't Jaar 1676 nog in weezen was.

Indien *Ameland* toen nog zo naauw met *Friesland* was vereenigd geweest, als in de negende en volgende Eeuw, zouden de Staaten van *Friesland*, waarſchijnlijk, de zaak anders begrepen hebben. Doch de geweldige ſtormen van de Jaaren 1181 tot 1222 hebben eerst de ſterke Stinzen en de Landerijen op de *Wadden* verwoest, en daar naa alles in eene opene Zee veranderd; zijnde dit onheil voltooid in den Jaare 1284, wanneer de grond des Lands drie of vier voeten ſchijnt verzonken te zijn: want nog heden, drie of vier voeten in 't zand graavende, vindt men eenen kleigrond, en daar in allerhande gereedſchappen, beenen, ſteenen, enz. Evenwel is 'er ook nog veel best land weggeſcheurd in de zwaare vloeden van den Jaare 1313, en die, welke eenige jaaren naa elkanderen ontſtonden, van 1421 tot 1428.

In den Jaare 1494, begaf zich PIETER KAMMINGA tot den Keizer MAXIMILIAAN, zich toen ter tijd binnen *Antwerpen* bevindende, en verkreeg van hem eene ruime bevestiging dier voorrechten, welke door de Staaten van *Friesland*, te *Hartwert*, aan de Heerlijkheid van *Ameland* waren verleend.

In den Jaare 1510, verhoorde men eenige oude Grijzaarts, die eenpaarig getuigden, dat zij en hunne ouderen nooit van eenen Heer van *Ameland* hadden hooren ſpreeken, dan uit den huize van KAMMINGA, en dat het land, zo veel zij wisten, aan niemand anders onderworpen was. Hier mede komt volkomen overeen het getuigenis der Heeren Gedeputeerde Staaten van *Friesland*, aan de Admiraliteit te *Enkhuizen* gegeeven, in den Jaare 1588.

In den Jaare 1654, zonden die van *Ameland* twee Ambasſadeurs na *Londen* aan den toenmaaligen Protector OLIVIER KROMWEL, om hem te overtuigen, dat *Ameland* volkomen onafhanklijk van *Friesland* was, en dat bijgevolg de *Amelanders* als volkomen onzijdig moesten worden aangemerkt. Niet weinig wierden deeze Ambasſadeurs met hunne wijde broeken en korte rokjens, door de Hovelingen, be-

ſpot; doch KROMWEL behandelde hen zeer vriendelijk, en verklaarde die van *Ameland* voor volkomen vrij en onzijdig. Dit zelfde geluk viel hun ook te beurt in den oorlog van den Jaare 1672, doch op verzoek des Keizers, die *Ameland*, bij deeze gelegenheid, beſchreef als een Leen des Keizerrijks, dat zekerlijk een misſlag was.

Omtrent het Jaar 1635, ontſtond 'er een hevig geſchil over het Leenrecht deezes Eilands, het welk toen beſtierd wierdt door den Heere PIETER VAN KAMMINGA. Deeze was van den Hervormden Godsdienst; maar zijne Zuster KATHARINA trouwde met ERNST ZUHM uit *Pommeren*, Kapitein Majoor der Infanterij van den Staat. Deeze hadt hier door gelegenheid om alle oorſpronklijke papieren, raakende de Heerlijkheid van *Ameland*, in te zien en af te ſchrijven; doch raakte niet lang daar naa met zijn' Schoonbroeder, wegens huislijke zaaken, in verſchil; 't geen hem, die van de Roomſche Kerk was, aanſpoorde om eene proef te neemen, of hij de Heerlijkheid van *Ameland* niet voor zich zou kunnen verkrijgen. Hij bedankte hier om voor zijnen Militairen post, en reisde na *Weenen*, alwaar hij zich begaf bij de Heeren FOPPIUS VAN AITSEMA, ANTHONY VAN WAVEREN en SIMON DE BEAUMONT, toen ter tijd Hollandſche Reſidenten te *Weenen*; welken hij voorhield, dat *Ameland* eene vrije Heerlijkheid was, leenroerig aan den Keizer, welke dus dezelve naar zijn welgevallen kon beleenen: Deeze drie Heeren vonden zijn voorſtel niet ongegrond, en wisten 't met elkanderen zo verre bij de Staatsdienaars van den Keizer te brengen, dat die den Heer KAMMINGA na *Weenen* ontbood, om zich te verantwoorden; en wanneer deeze, als niet aan zijne Majeſteit onderworpen, zulks weigerde, verkreegen de vier voornoemde Heeren van Keizer FERDINAND een Diploma, waar bij *Ameland* hun wierdt opgedraagen. PIETER KAMMINGA, midlerwijl, omtrent deezen tijd, ſtervende, liet de Heerlijkheid naa aan zijnen Broeder WYTSE, die zich over deeze zaak bij de Hooge Regeering deezer Landen vervoegde, en aldaar alle mogelijke beſcherming vondt; 't geen ten gevolge hadt, dat de drie Hollandſche Heeren te *Weenen*, beſpeurende, dat de zaak,

zo

zo zij verder gingen, voor hun van zeer kwaade gevolgen zou kunnen worden, voor de beleening bedankten, die toen aan ZUHM alleen wierdt opgedraagen, hoewel zonder eenige vrucht: want, hoewel 'er een foort van Afgezant des Keizers na *Ameland* vertrok, om den nieuwen Heer aldaar te huldigen, was 'er bijna niemand die WYTSE VAN KAMMINGA verlaaten wilde. Dus wierdt dan ook eindelijk ZUHM genoodzaakt, vooreerst van zijne eisfchen af te zien; te meer, wijl de Staaten Generaal den handel, in deezen gehouden, onwettig keurden, bij het volgende Manifest, gegeeven op den zestienden Maart 1637.

„ Is ter Vergadering van H. Hoog Mogende voorgedraa-
„ gen en in bedenken gefteld, of men ongemerkt zou be-
„ hooren te laaten pasfeeren de Investituure van het Eiland
„ *Ameland*, onlangs door den Keizer gegeeven, dan of
„ men niet veel eer, tot confervatie van de Gerechtigheden
„ van deezen Staat en voorkominge van veele kwaade Con-
„ fequentien, niet behoort bij Publijk Manifest bekend te
„ maaken, dat men deeze proceduuren niet ftilzwijgend kan
„ laaten pasfeeren, veel min voor goed aanzien. Waar op
„ gedelibereerd zijnde, hebben H. Hoog Mogende gearres-
„ teerd ende verftaan, dat zij zodanige Proceduuren en In-
„ vestituure niet kunnen goed vinden, als zijnde van præ-
„ judiciabele fequelen, en ftrijdig met den dienst van het
„ Land. Verklaarende diensvolgens, zodanige proceduuren
„ en Investituuren, albereids geimpetreert, ofte noch te
„ impetreeren, nul, geene ende van onwaarde. En zal hier
„ van Notificatie gedaan worden zulks en daar het behoort
„ enz."

Men hoorde toen vooreerst weinig van deeze zaak; doch in den Jaare 1654 wist ZUHM, door een boekje, genoemd, *Genuinus Amelandiæ Status*, bij Keizer FERDINAND *den Derden*, eene Ordonnantie te verkrijgen, bij welke allen inwooneren van *Ameland* gebooden wierdt, aan ZUHM, als hunnen wettigen Heere, trouwe te zweeren; terwijl Z. Kr. Majefteit teffens Graave WILLEM FREDERIK VAN NASSAU verzocht, om denzelven bijftand te willen bieden, tot verkrijging van voornoemde Eiland. Doch ook dit werkte even weinig uit,

als toen, wat laater, de Overste KAREL VAN DYK en de Notaris JOHAN SCHOL op *Ameland* verscheenen, om den Ingezetenen, en den Heere VAN KAMMINGA in 't bijzonder, eene afvraaging te doen, of zij de bevelen des Keizers al of niet wilden gehoorzaamen? Want toen vervoegde zich de toenmaalige bezitter wederom tot de Staaten van *Friesland*, met dien gevolge, dat deeze hier op eenen brief na *Weenen* schreeven, van eenen nadrukkelijken inhoud. ZUHM, alle zijne voorgaande poogingen tot hier toe verijdeld ziende, zag egter van dezelve noch niet af; maar kwam bij nacht, met een Keizerlijke Diploma, en vergezeld van eenige Soldaaten, op het Eiland, om den Heer VAN KAMMINGA gevangen te neemen, en 't Eiland te vermeesteren. Dan, door eenig volk, tijdig uit *Friesland* overgekomen, wierdt ook deeze aanslag verhinderd; terwijl, tot meerder gerustſtelling voor het toekomende, een Friesch Oorlogschip in 't Noordwestelijke Zeegat van *Ameland* wierdt gelegd.

ZUHM, inmiddels te *Weenen* geen meerdere hulpe kunnende bekoomen, en door zijne gedaane poogingen geweldig verarmd zijnde, bewoog een voornaam' Kassier van *Amsterdam*, MARTINUS DOEGEN genoemd, hem met eene aanzienlijke somme gelds bij te staan; doch waar van dezelve naderhand nooit eenen penning heeft weder gezien, dewijl ZUHM eindelijk, zonder Heer van zijn Hijpotheek geworden te zijn, is verdweenen.

Ondertusschen wilden de Erfgenaamen van DOEGEN gaarne hun geld te rug hebben: waarom zij, met verlof der Heeren Burgemeesteren van *Amsterdam*, in den Jaare 1675, hun recht op *Ameland*, wegens de aan den Heere ZUHM opgeschooten penningen, overdroegen aan den Heere Graave VAN KONINGSEK, voor eene bepaalde somme. Deeze Graaf, insgelijks, door Keizer LEOPOLDUS, met een Diploma voorzien zijnde, wierf ten dien einde ruim honderdvijftig Soldaaten te *Breemen*, welke hij in vijf schepen inscheepte, terwijl eenige lieden, onder verzierde naamen, den toestand van het Eiland zouden bespieden. Dan, terwijl deeze het Eiland omtrokken, en de schepen door

tegen-

tegenwind opgehouden wierden, ontdekte men iets van de zaak; dus raakten de bespieders te *Leeuwarden* in hechtenis, en de Soldaaten wierden zo wel ontvangen, dat hun en den Heere KONINGSEK de onderneeming zeer kwalijk bekwam, en geheel in rook verdween.

De geweldige storm en watervloed van den vijfden November 1675, was voor *Ameland* zeer nadeelig, dewijl de meeste dijken verwoest wierden en veele landerijen afspoelden. Onder anderen wierden die van *Hollum* hier door in de noodzaaklijkheid gebragt, om hunne Miede merkelijk te verkleinen. Bij den vloed van den Jaare 1686 leed *Ameland* insgelijks niet weinig: want het water rees toen zo hoog, dat 'er een schip, door de Slenk, uit de Noordzee in de *Wadden* wierdt gedreeven.

In den Jaare 1680, overleedt WATSE VAN KAMMINGA, en kort daar naa FRANS, zijn eenige Zoon, zonder dat 'er wettige afgenaamen uit dien tak van het huis VAN KAMMINGA overig waren: waarom de Weduwe VAN WATSE, RIXTE VAN DONIA, de eenige erfgenaame van haaren overleeden Zoon, zich als Vrouwe van *Ameland* gedroeg. Naa haaren dood kwam de Heerlijkheid aan haaren Neef, den Heere WILKO VAN HOLDINGA, Baron *Thoe Schwartzenbergh*, Grietman van *Baarderadeel*, en zijne beide Zusters ANNA DODONELA THOE SCHWARTZENBERGH, Gemaalinne van den Heere EDZARD VAN BURMANIA, Grietman van *Ferwerderadeel*, en JANETTA IZABELLA SCHWARTZENBERGH, Gemaalinne van den beroemden Jr. SIKKO VAN GOSLINGA, Grietman van *Franekeradeel* enz.

In den Jaare 1703, beslooten deeze aanzienlijke Eigenaars der Heerlijkheid van *Ameland*, dezelve met alle haare inkomsten, praeëminentien enz. te verkoopen; zijnde daar toe, volgens berichten in de *Amsterdamsche* en *Haarlemsche* Couranten, bepaald den achtëntwintigsten Julij van dat jaar. Doch hier kwamen ondertusschen tegen in, met eene bekendmaaking in de *Leidsche* Courant, de Afstammelingen van den Heer SIKKO RENGHERS *tot Godlinzen*, welke oordeelden, dat de voornoemde Vrouwen geen het minste recht hadden om deeze Heerlijkheid te verkoopen. Hier op volgde

de van hunnen kant, onder andere schriften, een Manifest of Remonstrantie van den Heere JAN REMPERTUS RENGHERS, door welke de verkooping, op den bepaalden dag, in de Hopzak te *Leeuwarden*, wierdt gestremd. Doch kort hier naa wierdt de Heerlijkheid van *Ameland* uit de hand verkocht, voor de somme van honderdenzeventigduizend Kar. Guldens, en tienduizend Guldens wegens de onkosten daarenboven, aan zijne Hoogheid, JOHAN WILLEM FRISO, Prinsé van *Oranje* en *Nassau*, Erfstadhouder van *Friesland*, onder bestieringe van zijne Moeder, Prinsesse AMELIA VAN ANHALT DESSAU. Bij 't vertekenen van den Koopbrief moesten betaald worden zeventigduizend Guldens, en voorts de eene helft in klinkenden munte, en de andere helft in Landschaps Obligatien, op de termijndagen van den eersten Maij der Jaaren 1705 en 1706.

De Eigenaaresfen der Heerlijkheid hadden, tot het overdraagen van dezelve, last en volmagt gegeeven aan de Heeren ALEXANDER WYDENBRUG en BAVIUS NAUTA. De plegtigheid der overdragt geschiedde op den zevenëntwintigsten Maij des Jaars 1704, wanneer de Heer NAUTA de Ingezetenen ontsloeg van hunnen eed, aan de voorige Landsheeren gedaan, terwijl daar en tegen de Heer VAN GEMNICH TOT KINGMA, van wegens zijne Hoogheid, de Volmagten en Burgemeesters van den Lande op nieuws in eed nam. Daar op wierdt de geheele *Amelandsche* Regeering, op het Kasteel, deftig ter maaltijd onthaald, en de geheele Burgerij met een wijn beschonken.

De geweldige storm en watervloed van Kersnacht des Jaars 1717, was voor *Ameland* niet minder nadeelig, dan voor veele andere plaatsen. Alle dijken wierden daar door weggespoeld, en het water klom eenige voeten hoog in de meeste huizen, voornaamlijk te *Nes*, alwaar men den ondergang van 't geheele Eiland verwachtte: ondertusschen kwamen 'er geen menschen bij om, en de dijken wierden eerlang wederom hersteld; doch spoelden andermaal ten grooten deele weg, in den hoogen vloed van den Jaare 1719.

In den Jaare 1723 zogt zeker Bisschop der Jansenisten hier eene Kweekschool op te rechten; doch 't bekwam hem

zeer

zeer slegt, wijl de rechtzinnige Katholijken dit zo euvel namen, dat zij, zelfs met schietgeweer, door de glazen der Kerk schooten, om dien Ketter 't leeven te beneemen. Haare Hoogheid, Prinsesse MARIA LOUISA, zondt wel een detachement Soldaaten ter zijner bescherminge; doch de Jansenist, ziende dat hij 'er toch niets kon vorderen, verliet wijsselijk het Eiland.

Op den zesëntwintigsten October van 't reeds gemelde jaar gingen de Visschers, volgens gewoonte, 's morgens met hunne booten in Zee; doch wierden door een' zo hevigen storm beloopen, dat de meeste in de branding van het strand wierden omgeslagen, en daar bij eenendertig persoonen van *Ballum* het leven inschooten, meest alle ongelukkige weduwen en weezen nalaatende; doch die, door de liefdaadigheid eeniger Hollandsche Kooplieden, eene merkelijke ondersteuning genooten.

De ligging van *Ameland* wordt in 't algemeen voor zeer gezond gehouden, dewijl de hooge grond alomme een vast zandig strand heeft, uit het welk geene ongezonde uitwaassemingen kunnen oprijzen. Alleen heeft het met alle Eilanden en Kusten in deezen oord gemeen, de koude waterachtige dampen, die dikwerf uit de Noordzee over 't zelve worden gevoerd. Men hoort hier zelden van zwaare onweeren, dewijl de donderbuien hier meesten tijds na een der zeegaten trekken.

Het water, dat hier in de kommen, putten en slooten wordt gevonden, is geheel vrij van ziltigheid, en veel beter dan op veele plaatsen het regenwater; 't is aanmerklijk, dat, daar 't water, nabij de Zee, op 't strand in een put opkomende, zouter is dan veele zoutbronnen in *Duitschland*, uit welke keukenzout wordt gemaakt, 't zelve daar en tegen, maar een steenworp verder binnenlands gegraaven, volkomen zoet wordt bevonden. Dus heeft men hier, bij drooge jaargetijden, die egter, wegens den hoogen en barren zandgrond, op welken niets zonder overvloed van water wassen wil, zeer nadeelig zijn, zelden gebrek aan schoon drinkbaar water. Om zulk water, bij drooge Zomers, in eene genoegzaame hoeveelheid bij de

hand

hand te hebben, zijn op bevel der Regeeringe, eenige met steen opgemetselde putten gegraaven, welke men hier blanke putten noemt: dan de ondervinding heeft geleerd, dat dit putwater veel minder van deugd is, dan dat in ruime kuilen, hier *Dalen* genoemd, verzameld wordt. Zo egter de droogte niet te aanhoudend is, verzamelt zich steeds het water in groote plassen tusschen de duinen; ja de overvloed van hetzelve is zo groot, dat daar uit verscheidene, zich in de *Wadden* ontlastende, beekjens ontspruiten, wier voornaamste zijn de *Monnikesloot*, tusschen *Nes* en de *Buuren*, en de *Balk* en *Dammersloot*, welke laatste van de Spieringen, die daar in zwemmen, ook wel de *Spieringersloot* wordt genoemd: zijnde deeze beekjens in den wintertijd zo aanzienlijk, dat 'er dan, door derzelver water, verscheiden voornaame Fabrieken aan den gang gehouden zouden kunnen worden.

De gemelde *Spieringersloot* loopt door 't zogenoemde *Schattepad* na 't Westelijke Zeegat van *Ameland*, door 't welke schepen, van bij de twintig voeten diep gaande, kunnen binnen koomen. De Wel Eerw. en zeer Geleerde Heer J. W. BURGER is van meening, dat men, met de uitgave van honderdduizend Guldens of daaromtrent, hier eene schoone haven zou kunnen maaken, bekwaam om veele zwaare schepen te bergen, en vooral dezulke, die door storm mogten verhinderd worden, in *Texel* of het *Vlie* binnen te loopen. Eene zaak, die voorzeker veel aandacht verdient, en, op meer dan ééne wijze, voor den Koophandel en Zeevaart der Vereenigde Gewesten, zeer heilzaam zou kunnen zijn, onder anderen door eene menigte van schipbreuken voor te koomen.

De gronden van *Ameland* kunnen in zes bijzondere soorten onderscheiden worden. Om met den Zuidkant te beginnen, zo verdient vooreerst in aanmerking genomen te worden het buitenstrand, hier *de Oere* genoemd, welke, door den vloed en ebbe, tweemaal in de vierëntwintig uuren, zes voeten diep onder water gezet wordt, en wederom droog loopt; zijnde deeze grond eene zandige vlakte, begroeid met zeeëik, die kenbaar is aan zijne geele knoppen en

buis-

buisjens, op welk kruid de Rotganzen aazen, die hier, in den Herfst, in eene groote menigte, met flagnetten gevangen worden.

Naast deezen grond volgt de groene wal, die uit een goeden schierachtigen kleigrond bestaat, doch door de daar tegen aan botzende golven meer en meer wordt weggeslagen. Deeze grond, die *de Grie* genoemd wordt, was voor deezen zeer uitgebreid; doch thans is 'er alleen een ellendig overschot overgebleven, dat nog alomme door zeeslenken is ingescheurd: zo dat men hier, door middel eener bekwaame bedijkinge, veele duizenden morgens kostelijk bouwland zou hebben kunnen bewaaren, daar derzelver overblijfzel thans maar eene zeer geringe weide voor het vee verschaft.

De derde soort van Landerijen bevat de nog heden bruikbaare bouw- hooi- en weidlanden, *de Mieden* en *Terpen* genoemd; deeze zijn over 't geheel van een zandigen aart, doch door langduurige bebouwing en bemesting vruchtbaar gemaakt. In deeze Landerijen liggen ook de dorpen, en dezelve worden, tegen de daar buiten weidende beesten, gelijk ook tegen de vloeden, door ringdijken, van zooden gemaakt, verdedigd. Ondertusschen worden deeze dijken doorgaans te zwak bevonden om een hevigen storm af te keeren.

De vierde soort van gronden bestaat uit kleine duinen en heuvels, die met helm, heester, en eene soort van zeer laage en over den grond verspreide wilgen begroeid zijn. Deeze duinen behooren aan den Landsheer, ten minsten in zo verre zij voornaamlijk dienen tot eene woonplaats voor eenige duizenden Konijnen, welker jagt een der voornaamste opkomsten deezer Heerlijkheid is. 't Ware niet te min te wenschen, dat deeze dieren hier verdelgd wierden, dewijl deeze woestijnen dan in zeer goed bouwland en bosschadien zouden kunnen worden veranderd.

De vijfde soort van grond bestaat uit hooge en zwaare zandduinen, welke gedeeltelijk met scherpsteekenden helm bewassen zijn, en tusschen welke de reeds bovengemelde waterplassen gevonden worden. In deeze duinen is niets,

dat tot eenig nut kan dienen, te vinden, dan eene menigte van allerhande krachtige en welriekende kruiden, als Leverkruid, Lepelblad, Carveij, Duizendblad, Eerenprijs, Honderdguldenkruid, Kruizemunt enz. Ook zou de zwaare helm gevoegelijk tot het maaken van matten kunnen worden gebruikt.

Eindelijk volgt, in de zesde en laatfte plaats, het dorre en onvruchtbaare Zeeftrand, waar tegen de golven der Noordzee dagelijks aanbruisfchen, en 't welk zo hard is, dat alle fchepen, die 'er op ftooten, oogenblikkelijk verbrijzeld worden. Men vindt op hetzelve veelerhande fchelpen, en daar onder fomwijlen eenige zeldzaame; zo-dat men hier, zo wel als te *Scheveningen* en op andere plaatzen, allerlei fchelp- en grotwerken uit de ftoffen, die aan ftrand gevonden worden, zou kunnen maaken.

In de hooge duinen houden allerhande foorten van Zeevogels huis, vooral Meeuwen, die hier onder den naam van Koppen bekend zijn, en veele fchoone groote eijeren op de duinen leggen, welke door de *Amelanders* naarftig worden opgezocht. Hier aan volgen de Stennen, die ook goede eijeren leveren. Dan Bergëenden, die hunne eijeren bij hoopen in de gaten der Konijnen leggen, en dezelve aldaar uitbroeden. In de waterplasfen, die tusfchen de hooge duinen gevonden worden, houden zich veele wilde Eenden, Teelingen en andere watervogels op. Ook vindt men, in den Herfst, op de hooge duinen fomwijlen Arenden. De kleine duinen zijn daarentegen vol Konijnen, die in kouleur zeer verfchillen: zijnde de meesten aschverwig, fommigen rood, anderen wit, en eenigen pikzwart. De bonten zijn voor de Duinmeiers de aangenaamfte, dewijl men meent waargenomen te hebben, dat de jagt jaarlijks zo veel overvloediger is, als 'er meer bonte Konijnen gevonden worden. Op die zelfde plaatzen vindt men veele Kievitten, die 'er hunne eijeren leggen. Patrijzen, Snippen en Lijsters zijn hier zeer overvloedig, en mogen door een ieder gefchooten worden; maar Ojevaars ziet men hier niet, waar van men deeze reden geeft, dat 'er op 't geheele Eiland geene Kikvorfchen worden gevonden, terwijl 'er daarentegen veele

Pad-

Padden huishouden. Haazen heeft men hier wel getracht aan te kweeken, doch te vergeefs, dewijl deeze dieren niet kunnen bestaan op plaatzen, daar de Konijnen de overhand hebben.

Groote wateren vindt men op dit Eiland niet, maar wel eenige wijde poelen, waar in goede Aal en Bot gevangen wordt. Ook vangt men Bot en Garnaalen in de slooten van *de Grie*, gelijk ook op het Zeestrand, hoewel deeze visch minder van smaak is. Aan den binnenkant des Eilands en op *de Grie* houden zich insgelijks veele vogelen op, en daar onder de zogenoemde bonte Leeuwerikken, die schoone groote eijeren leggen.

De hier te lande meest heerschende ziekten zijn Waterzucht, Naarborstigheid en Jigtpijnen, waar door eenige verlammen, en anderen vroegtijdig ten grave daalen, daar anderszins de meeste inwooners taamelijk oud worden, vooral de mannen: want wat de vrouwen betreft, dezelve sterven doorgaans vroeger; waarschijnlijk om dat zij, altoos aan de naald zittende, genoegzaam geene beweeging hebben, terwijl ze bijna niets eeten dan visch en meelspijzen, en zich in 't Theedrinken grootelijds te buiten gaan; waar uit ook teffens de reden kan worden afgeleid, waarom hier zo veele aan de maandelijksche ontlasting zukkelen, gebugcheld zijn, en weinig kinderen ter waereld brengen; daar mannen integendeel, als bevaaren persoonen, meer allerhanden kost eeten, en wijn enz. gebruiken.

De natuurlijke Inboorlingen van dit Eiland zijn over 't algemeen middelmaatig groot van gestalte; doch zeer groote en zwaare persoonen worden zeldzaam onder de eigenlijke *Amelanders* gevonden. De vrouwen zijn in 't algemeen schoon van aangezigt, en hebben inzonderheid zeer witte tanden. Ongemeen groot is haare zindelijkheid, zo dat de vermogende twee of drie pronkkamers hebben, in welke men niet, dan met daar toe geschikte Kamermuilen mag koomen, terwijl de mannen, zo zij vuur willen zien, zich in een rookgat moeten behelpen. Voor het overige zijn de inwooners, dewijl de meesten in *Holland* verkeeren of verkeerd hebben, beschaafde en vrijmoedige menschen; de

Hollandſche taal wordt dus ook over 't geheele Eiland geſproken, uitgezonderd alleen op 't Oostelijke deel van *Nes*, alwaar nog de oude Frieſche Landtaal is overgebleeven.

De boeren, die hun brood met den landbouw winnen, zijn ook zeer zindelijk: want naauwelijks is het vee in 't veld, of de ſtallen worden met allerleie ſieraaden opgepronkt. De graanen worden, om de zelfde reden, zo ras zij in huis gebragt zijn, gezuiverd, en wel op eene bijzondere wijze: zij worden naamelijk in zeer kleine ſchooven gebonden, welke men in de hand kan houden, en op een groot haardijzer, 't welk over een vat ligt, uitgeſlagen: daar naa wordt het dus gedorschte koorn op een zeil geworpen, om het kaf door den wind te doen verſtuiven, en voorts aanſtonds na den Bakker of Stooker gebragt, of in kisten opgeſlooten. 't Gevolg hier van is, dat men, eenige dagen naa den Oogst, niets van 't geheele werk meer verneemt, dewijl deeze boeren alle maar een' kleinen voorraad inzamelen, en geen meer land bebouwen, dan genoeg is, om hunne eigene huisgezinnen van brood en boter te voorzien. Hier om vindt men hier ook geene Kernmolens, maar alleen Handkernen; 't geen teffens de reden is, dat zij, die zelven geene boerderij hebben, de melk, boter enz. hier duurder moeten betaalen dan in *Friesland*. Veelen houden zich nog op met het aanvokken der alomme zo bekende *Amelander* Paarden, terwijl anderen aanzienlijke Schaapsweiderijen hebben. Geenerhande ambachten worden hier geoefend, behalven het timmeren, ſchoen- en kleêrmaaken, bakken, brouwen en ſtooken: alle andere huisvaders zijn zeelieden; men vindt onder dezelve veele geſchikte en kundige perſoonen, die door hunne menigvuldige reizen veel hebben gezien en ondervonden; en dus kan men hier, geduurende den wintertijd, eene aangenaame verkeering hebben. Zeldzaam maaken zich de *Amelanders* aan zwaare misdaaden ſchuldig; zijnde de zwaarſte ſtraf, die in de laatſte twaalf jaaren daar geoefend is, geweest, dat eenige misdaadigers aan de Kaak hebben moeten ſtaan. Voorts leeft men 'er zeer ſtil: kaatzen, in de herbergen te gaan drinken enz. is hier niet in gebruik, en onder de jonge lieden

wordt

wordt weinig tot vermaak of uitspanning gedaan, dan het speelen met knikkers, en 't sleedjaagen geduurende den Winter.

Zie *Tegenwoordige Staat van Friesland.*

AMERSFOORT. In ons berigt wegens de Geschiedenissen deezer Stad verhaalden wij, hoe de Lakendraperij aldaar eertijds een aanzienlijken tak van koophandel uitmaakte, doch, vervolgens, in deerlijk verval geraakte. 't Was hierom dat men op den inval kwam, om den alouden bloei eenigzins te herstellen. Aanleiding daar toe gaven de Gebroeders BEAUNE, den voorslag doende om 'er een Lakenfabriek, naar het voorbeeld van zommige *Engelschen* en *Franschen*, op te rigten, en de onderscheidene werkzaamheden, daar toe behoorende, onder één Opzigt te brengen. Ten dien einde stelden zij eene Geldleening voor, van driehonderdduizend Guldens, in Aktien of Aandeelen van duizend Guldens ieder. Merkelijken opgang maakte deeze Leening, zo wel elders in de Vereenigde Gewesten, als vooral in het Sticht, daar men van de bevorderinge van den binnenlandschen Koophandel, welke hier van het gevolg zoude weezen, een klaar gezigt hadt. De Staaten des Lands van *Utrecht* deeden, in den Jaare 1775, behalven eene aanmerkelijke vermindering van eenige belastingen, en de geheele opheffing van andere, eene gifte van achthonderd Guldens éénS, en van zeshonderd Guldens voor de twaalf eerstvolgende jaaren, aan de Bestuurderen, met belofte van gunstige overweeginge van 't geen verder, tot bevorderinge van den bloei der Lakenfabrieken in dit Gewest, zou worden voorgedraagen. Daarenboven bezorgde de Regeering van *Amersfoort* aan de Onderneemers verscheiden stedelijke voordeelen. Deeze, dus aangemoedigd, bouwden, in den Jaare 1776, een groot en zeer aanzienlijk Fabriekhuis, met al het noodige daar toe, keurlijk, doch zeer kostbaar, ingerigt. Ruim een half jaar naa het leggen van de grondslagen der Gebouwen, waren 'er reeds tusschen de vijftien en zestienhonderd menschen aan het werk. *Amersfoort* bloeide alzo boven andere *Sticht-*

sche Steden; de schamele gemeente, die werken wilde, behoefde 'er niet om brood te bedelen, of uit de hand gevoed te worden. Doch die bloei was van geen langen duur. Immers wordt ons verzekerd, dat de eerste Onderneemers, eerlang, het werk staakten, en zij zelven in zeer bekrompene omstandigheden vervielen.

Ook hier ter Stede zag men, op het voetspoor van andere, naa den schandelijken Engelschen Oorlog, het Patriotisch vuur ontvlammen. Men hadt 'er, gelijk elders, de gewoonte, ten Stadhouderlijken Hove te verneemen, welke persoonen aldaar meest aangenaam waren, om op de Lijst der zulken, uit welke de Verkiezing tot Regeeringsleden moest geschieden, gebragt te worden. Het nalaaten van dit vraagen van Aanprijzinge was de eerste stap, welken men alhier tot de Vrijheid deedt. Men zondt, in den Jaare 1783, de Naamlijsten van Burgemeesteren en Schepenen aan den Stadhouder, om 'er, overeenkomstig het Regeerings-Reglement, eene verkiezing uit te doen. Voorts gebeurden 'er nog andere veranderingen. De Burgerij verzogt en verkreeg van de Regeering eene nieuwe Wapenrusting. De Schutterij wilde men vergrooten, en, tot meerder luister, aan dezelve Granadiers toevoegen. Vlijtig arbeidde men, daarenboven, aan de oprigting van een Vrijcorps, met oogmerk om uit hetzelve de Burger-Compagnie van bekwaame Schutters te voorzien.

Nu was de Burgerij wakker geworden, en deedt, in den volgenden jaare, verdere stappen tot grondwettig herstel. Even als in de hoofdstad van het Gewest, geschiedde 'er eene Oproeping der Burgeren, om hunne Bezwaaren, raakende de Staats- en Stadsregeeringen, in te brengen. Het ontbrak niet aan Inleveraaren; doch die in hunne hoop op het bedoelde Herstel verijdeling meenden te voorzien, doordien 'er, van wegen de Regeering, een Commissie van Onderzoek benoemd wierdt, of alle de Tekenaars behoorlijk geregtigd waren? De Burgers, welke Bezwaaren hadden ingebragt, wraakten deeze Commissie: deels om dat dezelve bestondt uit leden, aan wier burgerschap, en bevoegdheid om zitting in den Raad te hebben, veele Bur-

gers

gers twijfelden; deels om de handelwijze deezer Commisfie in het doen van onderzoek. Hier over leverden zij een Verzoekfchrift aan de Regeering in, en nog een ander, om de Stads- van de Staatsbezwaaren te fchiften, en de eerfte, overeenkomftig de Privilegien, in de Stad zelve af te doen. In geen van beide gevallen wierden zij gehoord, en gefchiedde 'er, integendeel, eene Afkondiging, waar bij de aantijging, als of 'er eenige onbevoegde Leden in den Raad zaten, als eene lasterlijke onwaarheid wierdt uitgekreten. De zelfde afkondiging behelsde een Verbod van het oproepen der Burgeren, buiten kennis van den Raad, en eene vermaaning om zich van zodanige zamenkomften te onthouden.

Duidelijk bleek hier uit, dat de Regeering geenzins een zo Vrijheidminnenden Geest als de Burgerij ademde. Het volgende jaar leverde hier van nog fterker proeven. Een aantal van zeventien Geconftitueerden, uit de Burgerij verkozen, verzogt, in de Maand Maart des Jaars 1785, door vijf Gecommitteerden, in die hoedanigheid, bij de Regeering erkend te worden, en met dezelve in onderhandeling te treeden, tot het vereffenen van Bezwaaren, bij hun Concept-Reglement opgegeeven. Een weigerend antwoord hieldt in, dat de Regenten van begrip waren, zelve Reprefentanten der Burgerij te weezen, en dus geene andere Gemagtigden te kunnen toelaaten; omtrent de aangeroerde Punten in het Concept-Reglement zou de Raad eerstdaags zodanig befluiten als dezelve meende te behooren, en op die wijze alle andere behandelen; altoos in 't oog houdende, dat zij het waare belang der *geheele Burgerij*, en niet den zin van eenige *weinigen* moesten betragten.

Schor klonk dit antwoord in de ooren eener Burgerije, die na herftel van Bezwaaren verlangde, en meende den besten weg ter bekominge ingeflaagen te hebben. Zij bleef in die onzekerheid tot den aanvang van Augustus, wanneer eene menigte Burgers, terwijl de Raad vergaderd was, voor het Stadhuis zamenkwam, om die zaak, op nieuw, te onderftaan. Ten betoon, dat de Gecommitteerden, onlangs benoemd, geene zich zelven opwerpende, maar door de Burgers vrijwillig aangeftelde Perfoonen waren, beftemden zij

'er vijf uit hun midden, om als de zodanigen door den Raad erkend te worden; teffens hunne begeerte te verftaan geevende, dat deeze eenigen zou volmagtigen om met de Geconftitueerden in de meermaals verzogte onderhandeling te treeden. Het Befluit was, op den zelfden grond als voorheen, weigerend; en het verzoek, vijf keeren gedaan, wierdt even zo veel maalen van de hand geweezen. Dit afflaan nam één der Geconftitueerden zo euvel op, dat hij de Naamen eischte der Heeren, die hun verzoek in den weg ftonden, met betuiging van dezelve niet meer voor Vertegenwoordigers des Volks te zullen erkennen. De Raad fcheidde hier op.

's Volgenden daags verzamelden de Burgers andermaal, ter zelfder plaatze. Naa dat eerst de Gecommitteerden bij eenen der Burgemeesteren vergeefsch hadden aangehouden om het beleggen eener Raadsvergadering, begaven zich de Burgers, voorgegaan door Gecommitteerden, derwaards, en na 't huis van de andere Burgemeesteren op één naa, met even weinig vrugts. De Raad CRAAMER, met eenige Geconftitueerden in een Koffyhuis getreeden, ontboodt twee Deurwaarders, en beval hun, onmiddelijk de Vroedfchap bij een te roepen. Slegts negen Heeren verfcheenen. Twee hunner wierden, naa eenig beraad, benoemd om de vergaderde menigte af te vraagen, of zij de vijf Heeren tot hunne Gecommitteerden hadden benoemd? Een eenpaarig *ja!* bragt dit Raadsbefluit te wege: „ Op het inftantelijk en herhaald „ verzoek van een groot aantal Burgers en Inwoonders „ deezer Stad, thans voor den Raadshuize vergaderd, heb„ ben de Regeerders der Stad *Amersfoort*, naa rijpe Deli„ beratie en voorafgaande Informatie van de voor den „ Raadshuize deezer Stad vergaderde Burgeren en Ingeze„ tenen, na derzelver begeerte, goedgevonden en ver„ ftaan, de Perfoonen van HENDRIK VAN EEMDEREN, BAR„ THOLOMEUS DE WYS, WILLEM VAN EEDEN Jr., JUSTUS JO„ HANNES TRESCHOUW en CHRISTIAAN JOHANNES VAN ROOT„ ZELAAR te erkennen als Burgeren Gecommitteerden, en „ de Perfoonen van GERRIT VOGELZANG, STEVEN CAMP, „ JUSTUS HOOFD VAN HUISDUINEN, Mr. HENDRIK BOR, G. G.

„ MET-

„ METHORST, JAN VAN DASHORST, JAN VAN LINO, DIRK LA-
„ GERWEY, FRANS TER HORST, ABRAHAM LEGERWEY, W. PAN-
„ NEKOEK, S. VAN STRAALZOND, NICOLAAS VAN DEUVERDEN,
„ W. VAN GEENHUIZEN, J. H. ROOZEN, M. DREIJER en CORNE-
„ LIS WARNEKE *Az.* als Geconſtitueerden van een aantal van
„ zeshonderdvijfëntwintig Burgeren en Ingezetenen deezer
„ Stad; erkennende dezelve in voorſz. Qualiteit bij deezen;
„ en zal deeze zonder Reſumptie worden uitgegeeven."

Dit Raadsbeſluit, waar van een gedeelte der *Amersfoortſche* Burgerij veel heils en de voldoening der langgerekte begeerte verwagtte, hieldt ſlegts vijf dagen ſtand; immers de voorzittende Burgemeester deedt, in eene buitengewoon belegde Vergadering, naa dat tijdsverloop, het voorſtel, om, bij voorraad, alle gewoone Vergaderingen op te ſchorten, het onlangs genomen Beſluit, wegens het erkennen der Gecommitteerden en Geconſtitueerden, als onwettig te verwerpen, en, bij de weete van den toedragt der zaaken binnen de Stad aan Gedeputeerde Staaten, deezen te verzoeken om ten ſpoedigſten zodanig een Beſluit te neemen, als zij het meest geſchikt oordeelden om de Regeering bij haar wettig gezag te handhaaven, en in ſtaat te ſtellen om vrij en onbedwongen hunne beſluiten te neemen, zo als zij oordeelden meest ten oirbaar van Stad en Land te ſtrekken. Dit ging bij de Meerderheid door, terwijl negen Leden van den Raad den inhoud van den Brief wraakten, tegen de verzending ſtemden, en zich hunne nadere aantekening voorbehielden.

Een Deurwaarder vertrok dien eigen dag met den Brief aan Gedeputeerde Staaten, die 's avonds bij een kwamen, ſchoon ten getale van ſlegts vier of vijf, en naa verloop van één uur een Staaten Boode aan den Stadhouder afvaardigden, met verzoek, om, door het toezenden van een Regiment Krijgsvolk, de Meerderheid der *Amersfoortſche* Regenten tegen de Burgerij de hand boven 't hoofd te houden. Zijne Hoogheid voldeedt zo ſpoedig aan dit verzoek, dat reeds den volgenden dag de noodige Patenten na *Nijmegen* wierden afgevaardigd. Eene Ruiterbende van tachtig Man, en driehonderdëntwintig Voetknegten ontvingen bevel

om na *Eede* op de *Veluwe* voort te rukken, en den volgenden dag te *Amersfoort* binnen te trekken.

Zijne Hoogheid schreef aan de Gedeputeerde Staaten, „ dat „ hij, hoe afkeerig anderzins om van de Wapenen van den „ Staat gebruik te maaken tegen de goede Ingezetenen, nog„ thans, uit aanmerking dat 'er geen ander middel scheen „ over te zijn, om de Desorders en Regeeringloosheid, te „ *Amersfoort* plaats grijpende, voor te koomen," de door hem aangeduide *Geldersche* Troepen zondt. Een Regiment op de Repartitie van *Utrecht* staande, hadden Gedeputeerde Staaten, zo 't kon zijn, verzögt; doch de Kapitein Generaal oordeelde geen van deezen „ met genoegzaamen spoed „ en Secretesse" na *Amersfoort* te kunnen doen trekken. Naa hun Ed. Mogenden voorgesteld te hebben om de noodige maatregels te neemen, ten einde de Wapenen van den Staat aan geen hoonende bejegeningen mogten blootgesteld en het Krijgsvolk binnen *Amersfoort* van behoorelijke Inlegering verzorgd worden, verzogt zijne Hoogheid, „ van de „ Wapenen geen gebruik te maaken, dan wanneer de nood „ zulks volstrekt vorderde, en 'er geen ander middel was „ om de rust in de Stad te herstellen, en de Magistraat bij „ haar wettig Gezag te handhaaven."

Hier uit mogen wij opmaaken, dat de Gedeputeerde Staaten den toestand van *Amersfoort* als hoogst hachlijk hadden afgeschilderd. De vereende poogingen der Staats- en Stads Regenten met den Stadhouder gelukten, en de Generaal VAN DER HOOP, wien het bevel over dit Krijgsvolk was opgedraagen, vertoonde zich den zeventienden Augustus voor de Poorten van *Amersfoort*, aan 't hoofd zijner Ruiterbende, en wierdt onverhinderd binnen gelaaten, gelijk ook eerlang het overige Krijgsvolk, tot die Inlegering bestemd.

Veel viel 'er voor ter Staatsvergaderinge over dit bedrijf, 't welk aldaar, door zommigen, wierdt beschouwd als „ een „ directe inbreuk op der Burgeren publieke rust en Veilig„ heid", zo dat zij geene woorden konden uitdenken „ om „ hunne gevoeligheid deswegen te kennen te geeven." Afgevaardigden van de Stad *Utrecht*, met naame, voerden deeze taal, aan wien, door de Vroedschap, last wierdt gegee-

geeven, om aan te dringen, dat het Krijgsvolk, in *Amersfoort* ingetrokken, terſtond bevel kreeg om het Sticht te verlaaten, en; bij ontſtentenis daar van, den volgenden dag, in eene buitengewoone Vroedſchapsvergadering, verſlag te doen, om dan te raadpleegen over het afzenden van Brieven aan de Staaten van *Holland*, *Overijsſel* en *Friesland*, en het uitvaardigen van verdere rondgaande Brieven aan de Staaten van het Bondgenootſchap.

Ontzettende bekommernisſen, intusſchen, veroorzaakte het voorgevallene te *Amersfoort* door de meeste Gewesten en Steden, alwaar een alarmkreet opging over de ſchennis, der burgerlijke Vrijheid aangedaan. Steden bij Steden leverden daar over haare bezwaaren in, en drongen ten ſterkſte, dat *Amersfoort* ten ſpoedigſte van het Krijgsgeweld moest ontheven worden. In die Stad zelve zat men ook niet ſtil. De Minderheid der Regeeringe daar ter Stede rustte niet, maar zondt een Brief aan de Vroedſchap van *Utrecht*, tot geleide van een Berigt, wegens het voorgevallene, 't geen aanleiding gegeeven hadt aan de Meerderheid om bij de Gedeputeerde Staaten hulpe te verzoeken; met voordragt aan die Vroedſchap om de Staaten van *Holland*, *Overijsſel* en *Friesland* het terug roepen des daar op ingebragten Krijgsvolk te helpen bewerken. — Het Verzoekſchrift der Geconſtitueerden en Gecommitteerden te *Amertfoort* bij de Regeering, om bevrijd te mogen worden van de ingerukte Knegten, wierdt geheel gewraakt, als van onbevoegden komende: ook hieldt de Magiſtraat deeze Krijgsbezetting ten hoogſten noodzaaklijk, tot bewaaring van de goede Orde, voor den welvaart der Stad voordeelig, en aan niemand van de goede Burgerij tot hinder. Overeenkomſtig met deeze begrippen luidde eene Afkondiging, waar in zij hun gehouden gedrag verdeedigden, en beweerden, dat de Krijgsmagt niet zou dienen om de Burgers, in het doen hunner Verzoeken, te verhinderen; maar alleen om de rust en veiligheid der Stad te handhaaven.

Het leedt niet lang of de rust wierdt te *Amersfoort* op eene alleronwederſpreekelijkſte wijze geſtoord. Dewijl het Krijgsvolk, tegen den zin van een groot gedeelte der Burgerije

gerije was binnen getrokken, en zich daar bleef onthouden; was het ligt te voorzien, en uit voorvallen, in deezen tijd niet ongemeen, op te maaken, dat tusschen de Burgers en Krijgslieden, bij de geringste aanleiding, groote beweegenissen konden ontstaan. — Op den laatsten October verrigtte de Schutterij haare Wapenoefening, en vuurde af. Dit Burger-Krijgsbedrijf gaf aanleiding tot rustverstoorende voorvallen. Smaadwoorden en schimpende bejegeningen wierden welhaast van daadlijkheden gevolgd. Eenige Soldaaten kreegen vrij zwaare en mindere wonden. Hunne Spitsbroeders namen wraak, en hakten in op alles wat zij in Burger-uniform gekleed aantroffen. Veele Burgers wierden gekwetst, geslagen, en de Huizen, waar in de door den Soldaat naagejaagde Burgers gevlugt zich geborgen hadden, moesten last lijden door het insmijten der glaazen. Met veel moeite bragten de Bevelhebbers hunne Onderhoorigen tot bedaaren, en in hunne Kwartieren. Dan de wraaklust was niet verzadigd, de moedwil niet uitgewoed: want 's anderen daags ontstonden 'er, op nieuw, beweegingen. Het kwetzen van een Soldaat bewoog eenigen zijner Makkeren om op een' Burger aan te vallen, hem een houw in de hand en eenige wonden in 't hoofd toe te brengen, als mede de glazen van het huis, waar in de gekwetste de wijk nam, in te slaan. In deeze woede pleegde de Krijgsknegt veele andere balddaadigheden en straatschenderijen, in 't einde door het geduurig uitzenden van Ronden beteugeld. Wie de schuld der eerste aanleidinge tot deeze opschuddingen te wijten zij, valt, onder eene menigte van eenzijdige voor- en tegen berigten, niet gemaklijk te beslissen. Men vindt 'er, die dit den Soldaaten ten laste leggen, om dat, bij openbaar Gezag, omtrent de oorzaaken dier beweegingen geen Onderzoek gedaan is, 't welk zij meenen dat niet agterwege zou gebleeven zijn, indien de Regeering de misdaad hadt kunnen verhaalen op het gedeelte der Burgerije, bij haar in kwaaden reuk. Van hier kreegen de Krijgslieden de haatlijke naamen van *Burger-beulen* en *bezoldigde Huurlingen tot onderdrukking der Vrijheid.*

Geene-

Geene baate altoos deeden alle deeze poogingen. Integendeel wierdt het getal der Krijgsknegten nog merkelijk versterkt, zints de Utrechtsche Staatsvergadering te raade was geworden, zich derwaarts te verplaatzen, als zich, voor hunne persoonen, te *Amersfoort* meer veiligheid beloovende. Op den dertigsten Augustus des Jaars 1786 kwam, voor 't eerst, de Vergadering aldaar bijeen. Een verhaal van de verrigtingen deezer Staatsvergaderinge behoort niet tot ons tegenwoordig plan; hetzelve staat elders door ons gedaan te worden. Aangaande het voorgevallene, de Stad zelve betreffende, zullen wij het volgende aanteekenen. Uit hoofde van het boven vermelde, kan niemand vreemd dunken, 't geen eerlang gebeurde, zo omtrent de Geconstitueerden, als het Genootschap van Wapenhandel. Eerstgemelden verzogten, zo voor zich, als naamens een groot getal hunner Medeburgeren, dat de Stads Regeerders, ter afdoening van de Punten, Stads Regeeringsbestelling betreffende, zouden gelieven te raadpleegen, en met toestemming van de Burgerij te besluiten, en alzo, 't geen *Huislijk* de Stad raakte, af te doen, eer een veranderd Regeerings Reglement voor het *Sticht* zou zijn vastgesteld. Dan dit verzoek wierdt, bij meerderheid van stemmen, afgeweezen, en kreegen de Inleeveraars de weete, dat hunne aangenomene hoedanigheid als Geconstitueerden niet wierdt erkend; als mede, dat een ieder, die vermeende bezwaard te weezen, voor zich die bezwaaren moest indienen.

Was het Genootschap van Wapenhandel, in den Jaare 1783, met goedkeuring der Regeeringe, tot stand gekomen, de Burgemeester KOLF hadt op dit stuk tegenwoordig een ander inzien. Hij beweerde, dat dit Genootschap geenzins bij het voorgewende oogmerk was bepaald gebleeven, maar zich bemoeid hadt met het Publiek Bestuur, door een Verzoekschrift aan de Staaten, 't welk geen het minste verband met de oefening der bijzondere Leden des Genootschaps, ten nutte van de Schutterij der Stad *Amersfoort*, hebben kon. — Ook beschouwde hij het Genootschap, zo als het zich thans bevondt, en in de tegenwoordige omstandigheden, als geheel nutloos, en veel eer strekkende tot schade

der

der goede Burgerije, en tot onderhouding der verderflijke Partijschappen. — Daarenboven diende, zijns oordeels, het Genootschap, door het willekeurig inneemen van eene Vergader- en Exercitieplaats, het aanstellen van Officieren, zonder vereischte goedkeuring, en soortgelijke overtreedingen van de bepaalingen aan 't zelve gesteld, zeer tot veragting van de goede Orde en Geschiktheid. — Dit voorstel vondt bij 't meerderdeel des Raads dien invloed, dat 'er eene intrekking van 't verlof, en vernietiging van het Genootschap uit gebooren wierdt. Bij de openbaare Aankondiging hier van, welke tevens een Verbod inhieldt wegens het draagen van Leuzen bij dit Genootschap aangenomen, geschiede een algemeener tegen alle Leuzen, hoe genaamd.

De Minderheid der *Amersfoortsche* Regeeringe, gelijk zij zich tegen het verwerpen des Verzoekschrifts van Geconstitueerden hadt aangekant, keurde ook de Vernietiging des Genootschaps, met het daar aan verknogte wegens de Leuzen, af. Zij begeerden dat hunne Tegenaantekeningen in de Stadspapieren zouden worden ingeschreeven. Dit ontmoete weigering; ten zij deeze Regeeringsleden verklaarden, geen Leden van 't bij meerderheid ontbondene Genootschap van Wapenhandel te zijn: deezen dit niet verkiezende, bleef ook het inschrijven agter wege.

Hadt *Amersfoort*, waar tusschen Regenten en Regenten, tusschen Regenten en Burgers, zo groot eene verdeeldheid heerschte, voorheen betreurenswaardige proeven ondervonden van de tweedragtigheid tusschen de Burgers en de daar gelegerde Krijgsbezetting, ten deezen jaare zag het, met den aanvang van September, een alleraanstootelijkst bedrijf der laatstgemelde. Niets minder dan een veertigtal Soldaaten liep 's nagts, met geweld, het Huis open van den Heer COHEN, sloeg de glazen van buiten en van binnen stukken, bragt aan Behangzels en Huisraad eene schade toe, die boven de veertienhonderd Guldens beliep. Niets het geringste wierdt tot verhindering in 't werk gesteld. Geen wonder dat de Heer COHEN zich des beklaagde. Men zogt dit wanbedrijf des Krijgsvolks, 't geen de Staaten onlangs, ter hunner beveiliging, derwaards deeden koomen, te ver-

goe-

goeden door den Klaager te verzoeken, dat hij de schade zou doen opneemen, alles te herstellen, en de Rekening aan de Stad te bezorgen, die aannam dezelve te betaalen.

Nog al sterker floeg men voort, in 't volgende jaar, om de poogingen tot herstel van Vrijheid in bedwang te houden. Ten blijke hier van dient de nieuwe Eed, welke aan de Schutterij wierdt afgevorderd. Volgens denzelven moest bij de algemeene belofte van Gehoorzaamheid aan de Magistraat elk Schutter verklaaren, „ dat hij zich niet be-
„ geeven hadt of begeeven zou in Eed of Dienst van zulke
„ Persoonen, welke zich thans in de Regeering der Stad
„ *Utrecht* of *Wijk* gedrongen hadden, bij de Staaten dee-
„ zer Provincie voor onwettig verklaard, om dezelve met
„ raad of daad tegen de gemelde Staaten, en alzo mede te-
„ gen de Magistraat deezer Stad, als een Medelid van Staa-
„ ten te helpen stijven en te sterken; gelijk ook, dat hij
„ zich niet hadt verbonden of verbinden zou om Militaire
„ diensten te doen onder eenig Burgercorps, of Officieren,
„ bij de Heeren Staaten deezer Provincie, of de Magistraat
„ deezer Stad niet gelegaliseerd, of voor wettig erkend; en
„ in het gemeen, dat hij met niemand eenige Verbintenis
„ gemaakt hadt of maaken zou, tegen het Gezag des Ma-
„ gistraats, of waar door dezelve Magistraat of Stad in on-
„ gelegenheid mogte geraaken; en bij zo verre iets ter zij-
„ ner kennisse koomen mogt, het welk deeze Stad of het
„ Gemeene Land nadeelig zou mogen zijn, dat hij dit aan
„ den Schout, Burgemeesteren en die van de Magistraat zou
„ te kennen geeven."

Binnen *Amersfoorts* Wallen bevonden zich Persoonen, die door reeds aangegaane Verbintenissen buiten staat waren om deezen Eed te doen: den zodanigen wierdt, als zij des berouw hadden, en verlangen mogten, op nieuw, tot de Schutterij te worden toegelaaten, de weg opengesteld en aangeweezen. — Men liet niet naa om de Burgerij tot het doen van deezen nieuwen en zonderlingen Eed over te haalen. Onder anderen wordt verhaald, dat de Hoofdschout, Raaden en de Secretaris tot het afneemen van dien Eed benoemd, in plaats van den Schutteren de gevolgen des Eeds,

in-

indien zij deezen valschlijk zwoeren, voor te houden, in tegendeel alles in 't werk stelden om de Burgers over te haalen tot het afleggen, door hun, die zich huiverig betoonden, te gemoet te voeren, dat zij alle zwaarigheden daar van op zich namen. Met dit alles liet zich naauwlijks het vijfde gedeelte der Schutterije tot het afleggen van dien Eed beweegen. De weigerende Officieren en Schutters wierden onmiddelijk ontwapend.

Amersfoort, niet alleen de Vergaderplaats der Staaten, ten wier gevalle gemelde Eed den Burger wierdt afgevorderd, onderscheidde zich mede door den toevoer van allerlei Krijgsbehoeften, gelijk wij reeds vermeld hebben. Dit berokkende deeze Stad een deerlijk ongeval, 't geen, naar het geschaapen scheen, nog veel deerlijker hadt kunnen afloopen. In deeze tijden van Burgerkrijg, wanneer men buiten gewoone middelen bezigt, en wel op plaatzen van derzelver oorspronglijke bestemming verre verwijdert, was zulk oorzaak van een ramp, dien wij niet ongeboekt kunnen laaten; zonder daar uit zodanige gevolgen af te leiden, als de voorbaarig en veel al ligtvaardig oordeelende Sterveling, niet zelden gewoon is uit bijzondere Gebeurtenissen te trekken, en 't geen veele Schrijvers dier dagen, met eene verstandloos- en vermeetenheid deeden, om 'er geen slegter naam aan te geeven. Tusschen deezen ramp en de te dier Stede ingestelde Bedestonden een verband te zoeken, en dezelve als een Straffe daar van aan te merken, komt den kortzigtigen Mensch niet toe.

De Kleine Kerk dier Stad, van ouds de *Lieven-Vrouwen Kerk* geheeten, strekte thans ter Verzamel- en Bergplaats van Krijgsbehoeften niet alleen, maar ook om 'er de Werktuigen des bederf omvoerenden Krijgs te vervaardigen. Een slag, volstrekt gelijk aan dien van een zwaaren en nabij treffenden donder, welke de geheele Stad deedt daaveren, borst voormiddags omtrent elf uuren los, en vervulde alle de Inwooners met ontroering, schrik en angst. In deeze verwarring roerde men oogenbliklijk den Alarmtrom, trok de Klok der Groote Kerk, sloot de Poorten, en de geheele Bezetting verscheen in de wapenen. Beevende nieuwsgie-

gierigheid begaf zich aan de deur om te verneemen wat die schrikbaarend gedaaver mogt weezen. Een dikke damp, zich boven de gemelde Kerk verheffende, ontdekte oogenbliklijk wat 'er gaans was, en liet niemand onkundig van den oorsprong deezes daaverenden slags. Bekend was veelen de bezigheid der Kanonniers, in dat Kerkgebouw, Bombem en Handgranaaten vullende. Anderen wisten den voorraad van Kruid daar verzameld, op ruim honderdënzestig vaaten begroot. Met éénen slag was alles afgedaan; maar ook de geheele Kerk gesprongen en zo volstrekt vernield, dat niets dan de muuren, en een gedeelte van het Dak, waren overgebleeven. De Tooren, op eenigen afstand van de Kerk verwijderd, bleef ongeschonden staan. Wat de Kerk bevatte, van het noodige en ten sieraad dienende, was door het instorten van het verwelfzel, en de kragt des kruids, vernield. De pijpen des Orgels waren gesmolten. De nabijstaande Huizen deelden in dit ongeluk. Pannen waren af- en Glazen ingeslaagen. Zeventien Menschen verlooren deerlijk het leeven bij deeze uitbarsting, anderen waren geblakerd en gekwetst. Onder de gekwetsten, die ook dit ongeluk naderhand met den dood hebben moeten bekoopen, telde men een Bombardier. Van onder de puinhoopen gehaald, bekende hij, zo men berigt, de onvoorzigtige Veroorzaaker van dit onheil te weezen. Met een Mes de roest van de buis eener Bombe willende afschrabben, veroorzaakte dit vuur, 't geen zich aan het omstaande kruid der Werklieden mededeelde. De grootste voorraad pulver bevondt zich gelukkig aan het andere einde der Kerke, en wierdt onder het nederstortend dak dermaate bedolven, dat het geen vlam vatte, en dit ongeluk, reeds zo groot, niet nog veel grooter maakte. Men schoot oogenbliklijk met spuiten en ander bluschtuig toe, 't geen veel gewaagd was.

De in *Amersfoort* gebleevene Patriotsgezinden, want veelen waren uitgetoogen, stonden bloot voor onaangenaamheden van verscheidenerlei aart; de schendzieke hand der Plunderzugt van eenige Krijgslieden strekte zich uit aan het huis eens Burgers, wiens Winkel geheel bedorven, en ten prooije wierdt der vernielinge. De tappen uit Olie- en Strooptonnen

nen wierden uitgetrokken, en wat men niet gelustte of kon medeneemen, wierdt met voeten getreeden. Uit een opengebrooken Kabinet voerde men het Geld mede.

Het Verlof of Bevel daar uitgevaardigd, tot het draagen van Oranjetekenen, kon niet misfen van tijd tot tijd, onaangenaamheden en gantsch onvriendlijke ontmoetingen te veroorzaaken. Doch deeze, hoe zeer ook gevolgen van de heerfchende Tweedragt, waren kleinigheden, waar aan men zo zeer gewoon geraakte, dat ontmoetingen, die in andere tijden veel opziens zouden gebaard hebben, nu ongemerkt doorgingen, of flegts ftoffe gaven tot het gefprek van den dag.

Dit alles baande een gereeden weg tot de blijde verwelkoming der Pruisfifche Troepen, en de volkomene herftelling van het Stadhouderlijk gezag.

Zie *Nieuwe Nederlandfche Jaarboeken.*

AMSTELDAM. Veel, der meldinge waardig, is 'er voorgevallen, in deeze Stad, zints de Uitgave van het Derde Deel onzes *Woordenboeks*, bevattende het Artikel, waar in wij van dezelve verflag deeden. Overeenkomftig met ons Plan, gaan wij hier die gaaping aanvullen.

Rampzalige verdeeldheden, in de Lutherfche Gemeente ontftaan, deeden een goed getal Ledemaaten zich afzonderen, en ftraks het plan beraamen omtrent het vervaardigen van eene afzonderlijke Vergaderplaatze. Door koop eigenaars zijnde geworden van het *Krankzinnigenhuis*, aan de Westzijde van den Kloveniers-burgwal, bouwden zij, op den grond daar van, eene ruime Kerk, pronkende met een fraai Orgel, en van agter en ter ééne zijde van verfcheiden Vertrekken, tot onderfcheiden gebruiken dienende, voorzien. De Leden, welke hier vergaderen, onderfcheiden zich door den naam van *Herftelde Lutherfche Gemeente*, voor zo veel zij van meening zijn, de echte Leere van LUTHER, elders verbasterd, in derzelver oorfpronklijke zuiverheid herfteld te hebben. — Lang beftondt, hier ter Stede, eene Vergaderplaats

van *Jesuiten.* Heimelijk kwamen eenige Leden aldaar bijeen, zints het Verbod dier Gezinte hier te Lande. Het Gebouw wierdt geopend voor eenen ieder, bij de Omwenteling van den Jaare 1787. Het is ruim en groot, staande op den Singel, tegenover de Garnaalemarkt. Wat vroeger hadden de Roomschgezinden eene fraaie Kerk gebouwd, buiten de Raampoort, aan een Pad, welk na de *Drie Baarsjes* loopt; zij heet *de Liefde.* Onlangs heeft de zelfde Gezinte, binnen de Stad, eene geheel nieuwe Kerk gestigt, bij den naam van *het Duifje* bekend, op de Prinsegraft, tegenover het Amstelveld. Door den fraaien Koepel, welke ten Dake oprijst, overtreft deeze Kerk alle andere Godsdienstige Vergaderplaatzen dier Gezinte in uitwendig vertoon en aanzien.

Op de lijst van nieuwaangelegde Godsdienstige Gestigten mogen wij niet onvermeld laaten het *Luthersche Diaconie- en Besteedelinghuis;* een treffelijk Gestigt, staande op het Weesperveld, tegenover de Stads Plantaadje, op den hoek der Nieuwe Keizers- en Muidergraft; voorts het *Weeshuis en Hofje der Doopsgezinden van de Vergadering in de Zon;* het *Roomsch-Katholijke-Ouden-Armen Comptoir,* op de Keizersgraft, op den grond van den afgebranden Schouwburg; het *Roomsch-Katholijk Maagden- en Meisjeshuis,* met regt gehouden voor een der voortreffelijkste en grootste Gebouwen der Stad, staande aan het Spuij, op den zelfden grond, op welken het voorgaande Maagdenhuis plagt te staan; het Nieuwe Armenhuis der Roomschgezinden, of *Huis van Barmhertigheid,* op de Nieuwe Keizersgraft, gebouwd uit eene Maaking van wijlen Jonkvrouwe CORNELIA ELIZABETH OCCO; en eindelijk het *Besteedelinghuis van de Diaconie der Hervormde Gemeente,* op de Nieuwe Heerengraft, gestigt uit eene Maaking van Vrouwe JOHANNA VAN MEKEREN, *geboren* BONTEKONING. — Onder de Waereldlijke Gebouwen verdienen nog vermeld te worden, als van laatere stigtinge, de Nieuwe *Nederduitsche Schouwburg,* bij de Leidsche Poort; de *Hoogduitsche Schouwburg,* in de Amstelstraat; de *Fransche Schouwburg,* op de Erwtemarkt; het overfraai gebouw der Maatschappije, tot Zin-

ſpreuk voerende *Felix Meritis*, aan de Westzijde der Keizersgraft, ten Zuiden van de Beereſtraat; en eindelijk het *Kweekſchool voor de Zeevaart*, in het Oostlijk gedeelte der Stad, aan den Ykant, op den grond van het voormaals genaamde *Willig Rasphuis*. Bij alle deeze Geſtigten mogen wij nog voegen een Gebouw in de Plantaadje, waaraan, terwijl wij dit ſchrijven, nog gearbeid wordt, 't welk den naam van *Badhuis* zal draagen, het oogmerk, waar toe het zal dienen, genoegzaam uitwijzende. Alle deeze Gebouwen draagen uit- en inwendig, meer of min, de Kenmerken van het vermogen onzer beroemde Waereldſtad.

Onder de *Waereldlijke* Gebouwen van laater tijd moeten genoemd worden de *Nieuwe Koornbeurs*, in den Jaare 1768, en het *Comptoir van de Gemeene-Lands-Middelen*, zedert het Jaar 1789 geſtigt. Ook mogen wij, als eene heilzaame ſchikking, hier gewaagen van een aanzienlijk getal *Waterbakken*, bij openbaare Gebouwen, en in andere oorden der Stad, aangelegd, om, geduurende beſloten water, de Gemeente uit dezelve te voorzien. Terwijl wij dit ſchrijven, is men vlijtig werkzaam aan de verſterkinge en verbeteringe van de *Nieuwe Haarlemmer-Sluis*. Aan den Ykant zal dezelve in eene andere gedaante worden aangelegd.

Eenige mindere bijzonderheden thans voorbijgaande, zullen wij den draad der *Waereldlijke Geſchiedenisſen* vervolgen.

De Oorlog met *Engeland*, met welks aankondiging wij ons Verhaal beſlooten, veroorzaakte alhier de droevigſte uitwerkzels. 't Scheen alsof aan den Koophandel, op eenmaal, de Hartader was afgeſneden. Van de Waag op den Dam ſtondt dikmaals ſlegts ééne deur open. Pakhuizen en Zolders bleeven volgeſtapeld; Kooplieden, die tien of meer Knegten in dienst hadden, moesten dezelve, bij gebrek aan werk, laaten gaan. Sleepers, Pakkers en anderen hadden bijkans niets te doen. Ter voorkoominge van dreigende onheilen, beſloot de Regeering eene Beleeningskas te openen, die, tegen twee en een half ten honderd, geld zoude verſtrekken op beleening van Goederen en Effecten, uit-

ge-

gezonderd Huizen, Pakhuizen, of andere onroerende Goederen, den veertigsten en tachtigsten penning onderhevig, als mede zodanige Waaren, die aan spoedig bederf blootstonden, ook buitenlandsche Effecten, hoe genaamd. Om, in gevalle van onvoorziene nadeelen, de Stad schadeloos te stellen, hadden eenige voornaame Kantooren voor eene aanzienlijke somme zich verbonden.

Geen wonder, derhalven, wanneer de Wervingen ter Zee elendig langzaam voortgingen, dat Kooplieden en anderen daar over hunne luide klagten uitboezemden. Van hier dat de Regeering, met haare Burgers ééne lijn trekkende, door haare Afgevaardigden ter Vergaderinge van *Holland*, over deeze slapheid deedt klaagen, gelijk ook over eene voornaame reden daar van, het geringe handgeld, 't welk aan Matroozen, ten dienste van den Staat, wierdt uitgeloofd. Om dit laatste kwaad te verhelpen, spanden eenige braave Ingezetenen te zamen, tot het vormen van een Plan van Inschrijvinge, tot bevorderinge der Wervinge van Zeevolk, voor 's Lands Vloot. Binnen kort groeide de Inschrijving tot vijfëntwintigduizend Guldens. Overeenkomstig met deezen ijver was de zorge, hier ter Stede, voor de Gekwetsten in het Gevegt op *Doggersbank*, zo ras men de maare hadt bekoomen, dat een goed getal daar van herwaarts zou gevoerd worden. Binnen vierëntwintig uuren hadt men tweehonderd Slaapplaatzen in het Gasthuis vervaardigd, alwaar zij niet alleen van het noodige rijklijk verzorgd wierden, maar ook allerlei verkwikkingen, van tijd tot tijd, hun toevloeiden. Rijke liefdegaven getuigden, daarenboven, van het genoegen in de betoonde dapperheid. Van den staatelijken Uitvaart van wijlen den Schout-bij-Nacht BENTINCK, aan zijne Wonden, op *Doggersbank* bekoomen, alhier overleden, hebben wij elders, ter voegzaame plaatze, verslag gedaan.

Op last der Regeeringe wierdt, in den Jaare 1782, het steenen Sluisje op den Oude-Zijds-Voorburgwal, over het Gasthuis, meestendeels vernieuwd. Bij het graaven der fondamenten vondt men eene menigte Gouden Munten. Men giste dat dezelve behoorden tot de Vijftiende Eeuwe, in

den leeftijd van RUDOLF, Bisfchop van *Utrecht*. Eene deezer Munten, in 't Koper gebragt, beflaat de grootte van een Hollandfchen Dukaat. Men ziet, aan de eene zijde, de beeltenis van MARTINUS, in de Vierde Eeuw Bisfchop van *Tours*. In den Rand leest men, met Gottifche letters, de aanroeping, SANCTE MARTINE EPICO! De keerzijde vertoont het Wapen van het Sticht, en, in het midden daar van, het verdubbeld Wapenfchild van Bisfchop RUDOLF. Een Driehoek omvangt het Wapenfchild. In den rand leest men: MON. RUDOLFI EPISCO TRAJECT. Men giste dat de Monniken, ten tijde der Hervorminge, voor hunne bezittingen bedugt, deeze penningen aldaar begraaven, en, van daar verdreven, niet wederom tot zich zullen genomen hebben. De Regeering, naa dat de Werklieden op den eersten dag eenige der Penningen verkogt hadden, liet ze voorts op het Stadshuis brengen.

In de maand Julij des genoemden jaars ontving deeze Stad een bezoek van den Grootvorst en de Grootvorstin, thans Keizer en Keizerin van *Rusland*, die zich onder den naam van *Graave en Graavinne van het Noorden* vermomden. Naa het merkwaardigfte der Stad te hebben bezigtigd, deeden zij eenen keer na *Zaandam*, en bezagen 'er de wooning, in welke Czaar PETER DE GROOTE weleer zijn verblijf hadt.

Het weeren der fteeds toeneemende Opflijking van het Y voor de Stad, hadt al lang de aandagt van menig werktuigkundige gewekt. Over het verbeteren der gebruiklijke Moddermolens hadt een Burger der Stad, WILLEM WIRTS, een kundig Uurwerkmaaker, zints eenigen tijd zijne gedagten laaten gaan, en in de plaats daar van een *Vijzel-Moddermolen* uitgedagt. Gelukkig flaagde eene proef, daar mede genomen. Het Middenvak van een Modderfchouw wierdt, door middel van één paard, in den tijd van ruim vier Minuten, vol gemaalen, met de hardfte en zwaarfte Klei, zonder dat 'er eenig water binnen kwam. De Uitvinder, zijn werk niet volledig befchouwende, beloofde nog eenige verbeteringen. 's Mans afsterven, niet lang daar naa voorgevallen, zal het daarftellen derzelven verhinderd hebben.

Een

Een dienstig middel, om de Bedelarij te weeren, en ledigloopers aan werk en brood te helpen, zag men, in den Jaare 1782, tot stand gebragt, in de oprigting van het Stads *Werkhuis*. Het staat op het Weesperveld, bij de Plantaadje. Niet minder grootsch is de uitwendige vertooning, dan de inwendige schikking volmaakt berekend voor de doeleinden zijner bestemminge. Vrijwilligen kunnen 'er zich aangeeven, om voor eenigen tijd den kost te verdienen. Voor de ontucht en andere misdaaden dient het tot eene bedwang- en strafplaats. Zints korten tijd worden lieden, die voorheen, om schulden, in Stads Gijzeling binnen het Stadshuis waren opgesloten, aldaar in verzekering gehouden.

Van het Diakonie *Oude-Vrouwenhuis*, 't welk in de maand Februarij des Jaars 1783 honderd jaaren hadt gestaan, wierdt, met veel plegtigheids, op eene godsdienstige en tevens betaamelijk vrolijke wijze, het eerste Jubelfeest gevierd. Een blijk van weldaadigheid betoonden, bij deeze gelegenheid, veele burgers van allerlei godsdienstige Gezinten, welke, 's daags naa het feest, den toestel koomende bezigtigen, milde giften deeden.

In de maand Maart des zelfden jaars, maakte men, op last der Regeeringe, eenen aanvang met het afbreeken van den, dus genaamden, *Onvolmaakten Toren*, staande ten Westen van de Nieuwe Kerk. In den Jaare 1647 hadt men daar van den eersten steen gelegd, doch het werk, tot zekere hoogte gevorderd, laaten steeken, om dat men toen reeds eenige verzakking meende te bespeuren. In de wanstallige gedaante, van boven slegts met een ijzeren leuning langs den kant gedekt, bleef het lompe gevaarte, tot op den gemelden tijd, staan.

De herstelling van den Overijsselschen Ridder VAN DE KAPELLEN TOT DEN POLL, in zijne waardigheid als Lid der Staatsvergaderinge van het Gewest, is zeer vermaard in onze Geschiedenissen, doch door ons niet vermeld, als behoorende tot een ander Plan. Verscheiden andere voorvallen waren thans werkzaam of reeds gebeurd, welke men oordeelde, herstel of bevestiging der Vrijheid aan te kondigen. Niet ongemerkt meende een goed aantal Ingezeetenen van onze

Stad, deeze gebeurtenis en toeſtand van zaaken te mogen laaten voorbijgaan, maar deswegen hun in 't oogloopend genoegen te moeten betoonen. Dit geſchiedde op Saterdag, den zesëntwintigſten April, door het houden van een pragtigen Maaltijd, in het Logement *de Doele*, op de Garnaalemarkt. Moeite noch kosten wierden 'er geſpaard, om het Vrijheidsfeest allen mogelijken luister bij te zetten. Voor zeventig perſoonen, zo Onthaalers als Gasten, wierdt 'er viermaalen opgediſcht. Bezienswaardig en kostbaar was inzonderheid het Nageregt. Dit beſtondt, behalven 't geen voor den mond geſchikt was, uit vijf ſtukken, op de gelegenheid ſlaande, en verdient eene meer bijzondere beſchrijving.

Het eerſte Tafelſtuk, verbeeldende de *Herſtelde Vrijheid der Republiek*, en aan 't boveneinde des Tafels geplaatst, beſtondt uit eenen Tempel, ruim vier en een halven voet hoog, van de Korinthiſche Bouworde; de Kap rustte op zeven Pilaaren, tusſchen welke men hangende Festonnen zag. Boven 't Gebouw daagde de Gulden Zon der Vrijheid op. In 't Fries las men, aan de eene zijde: TEMPLUM LIBERTATIS, *Tempel der Vrijheid*, en aan de andere zijde: *Fulgeo omnibus æque:* „ Ik beſtraale allen zonder onderſcheid." Binnen in den Tempel zag men, op een Altaar, eenige Kinderen, de verſtrooide Handvesten en Voorregten bij een verzamelende. Recht voor het Altaar ſtondt een Kind, houdende het Wapen van den Ridder VAN DE KAPELLEN TOT DEN POLL, en naast hetzelve een ander, met het Wapen van den Penſionaris E. F. VAN BERCKEL, 't welk door dat van den Burgemeester HENRIK HOOFT, *Danielsz.* onderſteund wierdt. Een gewapend Krijgsman, ſtaande aan den ingang, dreigde, met eene Spies, de Hollandſche Maagd te doorſteeken, die, in onmagt, beneden aan de Trappen nederzeeg. Doch een Bataafſche Held, met een Leeuwenvagt omhangen, en houdende, op zijnen ſlinker arm, een Schild, waar op te leezen ſtondt: MAJESTAS POPULI, *de Oppermagt des Volks*, weerde dien Krijgsman af, met zijn Schild, terwijl hij, met de rechterhand, de Maagd opbeurde, en in den Tempel tragtte te leiden.

Het

Het tweede zinnebeeldig Stuk, ſtaande in 't midden des Tafels, vertoonde 's Lands Advokaat JOHAN VAN OLDENBARNEVELT, ſtaande boven op eene Graftombe, in de kleeding, welke hem dekte, toen hij na den Kerker wierdt gebragt. Voor zijne voeten lag de *Nijd*, in eene angſtige houding, met neêrgeſlagene oogen; met zijnen regter voet vertradt hij het Monſter, terwijl hij, met zijne rechterhand, op zijn krukje leunde. Ter zijde van den Grijzaart, een weinig agterwaarts, ſtonden twee Kindertjes: het eene, houdende in de hand een Boek, met het Opſchrift LIBER IMMORTALITATIS, *het Boek der Onſterflijkheid*, ſchreef daar in den naam des Staatsmans. Het ander Wigtje toonde een geopenden Gedenkrol; in 't midden daar van las men, PATER PATRIÆ, *Vader des Vaderlands*; aan de beide randen van den Rol hingen de Wapenſchilden en las men de naamen, als Grondleggers, Handhaavers en Verdeedigers der Nederlandſche Vrijheid, van ALBERT BEILING, BREDERODE, JAKOB SIMONSZOON DE RYK, HASSELAAR, TEILINGEN, VAN DER WERFF, L'ESPINOI, JOHAN VAN OLDENBARNEVELT en HOOGERBEETS. Uit eene der deuren, aan de voorzijde der Tombe, welke open ſtondt, en rood geverfd was, zag men den *Dood* ten voorſchijn koomen, met opgeheevene ſeize, den Ouden Vader begrimmende. Aan de agterzijde wierdt de Onthoofding vertoond. Aan de rechterzijde van het Voetſtuk las men deeze regels, van de Dichtereſſe DE LANOY.

De Dood moge angst en ſchrik aan zwakke zielen geeven,
Zijn opgeheeven Zeis doet nooit den wijzen beeven;
Neen, zijn voortreflijk deel, zijn wezendlijk beſtaan,
Is boven haar bereik en kan niet meê vergaan.

Tegen de ſlinkerzijde ſtondt dit Bijſchrift van JOOST VAN DEN VONDEL.

Dit 's Grootvaêr, van wiens Deugd geen eeuwen zullen zwijgen.
Hij deed zijn Regters zelfs het hair ten bergen ſtijgen,
Toen hij ter Vierſchaar kwam al evenwel gemoed.
Zijn Vijand dronk de dood aan zijn onſchuldig bloed.

Het derde Stuk, ſtaande aan het laager einde van den Tafel, verbeeldende de VRYE ZEE. Het was een Gedenkzuil van de Korinthiſche Orde, van gelijke hoogte als de Tempel der Vrijheid. Boven op den Zuil ſtondt het beeld der *Geregtigheid*, van beneden aangegrimd wordende door een *Luipaard*, 't welk door een' *Leeuw*, *Haan* en *Slang* wierdt tegengehouden. Van eenen Rots; tegen den Zuil geplaatst, waaiden de Vlaggen van alle Europiſche Zee-Mogendheden, uitgezonderd die van *Engeland*, welke om laag hing. Aan de voorzijde, op den hoek, waaide een breede Wimpel, met het Opſchrift: MARE LIBERUM, *de Vrije Zee*.

Het vierde Stuk, tusſchen den Tempel en het Middenſtuk geplaatst, verbeeldde de Verbintenis met *Noord-Amerika*. De Noord-Amerikaanſche Maagd, met een Leeuwenvagt omhangen, drukte, met den Knods van Herkules, welken zij in de ſlinkerhand hieldt, op het hart van een gekroond Beeld, in Vorſtelijk gewaat, met een gebroken Zwaard voor haar op den grond leggende, en nogthans dreigende. Haare rechterhand reikte zij, over een Altaar heen, op 't welk geſchreeven ſtondt *Onafhankelijkheid*, aan de Hollandſche Maagd, ſtaande met een ſluijer om 't hoofd nevens haar, en insgelijks de rechterhand toereikende, doch met eenige beſchroomdheid, naardien de *Heerschzucht* en *Vleierij*, daar agter ſtaande, haar zogten te wederhouden. Met haare ſlinkerhand hieldt zij de *Speer met den Vrijheidshoed daar boven op*. Agter dit Stuk zag men eenen Palmboom, en daar aan de Vlaggen der beide Republieken vastgebonden, met het Bijſchrift: INDISSOLUBILIA VINCULA JUNGO, *Ik voege onverbreekbaare banden te zamen*. Onder aan hing het Wapenſchild van den Rotterdamſchen Burgemeester, den Heere VAN BERCKEL, benoemden Afgezant der Republiek bij de Vereenigde Staaten van *Noord-Amerika*.

De OVERWONNENE DWINGELANDY, ſtaande op de afgeſchafte Overijsſelſche Drostendienſten, was het onderwerp des vijfden en laatſten Tafelſtuks; het ſtondt tusſchen het Middenſtuk en den ſtraks gemelden Tempel. Op den Voorgrond zag men eenen Boer, met een grooten Hond agter hem, en een Hooifork in de handen, daar mede nedervellende een

rijk

rijk gekleed Man, met eene Graaflijke Muts op het hoofd, en een Bevelhebbersftaf in de rechterhand, terwijl hij met den flinkervoet den Boer van zich tragtte te ftooten. Een ander Landman, bezig met het ophangen der Wapens van de Ridders KAPELLEN TOT DEN POLL en PALLANT TOT ZUITHEM, aan eenen Eikenboom, vertrapte het Vorftelijk fieraad en het juk der Slavernije. Voorts lagen nog op den grond eenige gereedfchappen, tot den Landbouw behoorende, nevens eenen zamengebonden Takkebosch, met dit Bijfchrift; VIS UNITA INVINCIBILIS: *Vereende kragt is onoverwinnelijk.*

Geduurende den Maaltijd waren de aanzittende Vrijheidszoonen, bij het telkens vullen en uitdrinken van den Beker, met den wensch om voorfpoed en zegen, onder andere, gedagtig: 1. Aan de Republiek der Vereenigde Nederlanden; 2. Den Koning van Vrankrijk, 's Lands Bondgenoot; 3. De Vereenigde Staaten van Noord-Amerika; 4. De Vaderlandsliefde; 5. De Vrije Zee; 6. De Vernietiging van alle Dwingelandije; 7. Den Herftel van 's Lands Regten; 8. Het goed geluk van alle loflijke poogingen tot 's Lands Welzijn. Nog een andere dronk, *Op de heugelijke herftelling van Jonkheere* VAN DE KAPELLEN TOT DEN POLL, wierdt ingefteld door F. A. VAN DER KEMP, toen Leeraar der Doopsgezinden te Leijden, eenen der aanzittende Gasten, zedert wijd vermaard in 's Lands Gefchiedenisfen. De Heer PIETER VREDE, Koopman te Leijden, en de Heer JAN LUGT *Dirksz*, Koopman te Amfteldam, onthaalden het aanzienlijk gezelfchap op Dichtftukken van hun opftel; terwijl, daarenboven, het oor geftreeld wierdt door een fraai Muzijk, en het aanheffen van eenige Vaderlandfche Feestzangen van den eerstgenoemden Dichter. Verfcheiden Kooplieden, op het Feest, als bekostigers of Gasten tegenwoordig, hadden hunne Schepen, op het Y leggende, rijklijk met Vlaggen doen pronken, en, bij herhaaling, de lucht doen weërgalmen van het losfen van 't Gefchut.

Eene bijzonderheid, deeze plegtigheid betreffende, verdient hier nog onze aantekening. JAN GABRIEL TEGELAAR, een der bekostigers en beftuurders van het Feest, aan eenen bediende eene leuze gegeeven hebbende, onder het Nage-

regt,

tegt, deedt zich een Doos brengen. Hij haalde daar uit een fraaien gouden Gedenkpenning, en overhandigde dien aan Jonkheere J. D. VAN DER KAPELLEN TOT DEN POLL, als slaande op deszelfs herstelling en wederverschijning in de Overijsselsche Staatsvergadering. De Medailjeur HOLTZHEY hadt dien vervaardigd, en een Heer, welke den Maaltijd niet bijwoonde, de kosten daar van gedraagen. Op de Voorzijde van den Penning ziet men, op het Voetstuk eener Kolom, zitten, het beeld der *Vrijheid*, met haaren Hoed, in den Romeinschen smaak, op het hoofd; zij houdt, in haare rechterhand, des Ridders Wapenschild, met een Eiken- of Burgerkrans gedekt. In de andere hand houdt zij een Scepter met een Oog, welk straalen uitschiet. Een Landman, leunende op zijne Spade, ziet met verontwaardiging na den grond, op welken, voor de voeten der Vrijheid, een gebroken Juk legt. Tegen het Voetstuk is geplaatst het Wapen van Overijssel, als het Tooneel van de thans gevierde gebeurtènisse. Zinspeelende op het Regt, zo aan den Edelen Ridder als den Landman wedervaaren, leest men daar nevens:

SUUM CUIQUE.

Dat is:

Elk het zijne.

In 't verschiet vertoont zich een Adelijk Huis, nevens een Boeren Stulp, en voor dezelve een ontspannen Kar, waar van het Paerd, langs den Yzelstroom, in de Weide loopt te graazen.

Onder eene helder schijnende Zon, leest men, aan de Keerzijde, deeze woorden:

Nobilissimo Equite JOHAN DERK VAN DE KAPELLEN TOT DEN POLL, *Patriæ reddito, & Agricolis in Libertatem restitutis, ex Decreto Ordinum Præpotentium Transisalaniæ.* Zwolle 1 Nov. 1782.

Dat

Dat is:

Op de wedergeeving van den Edelen Ridder JOHAN DERK VAN DE KAPELLEN TOT DEN POLL aan het Vaderland, en de Vrijheidsherstelling der Akkerlieden, volgens Besluit der Edel Mogende Staaten van Overijssel, te Zwolle, den 1 Nov. 1782.

Onder dit Opschrift vertoonen zich een Herdersstaf en Tuinmansfeis, hier nevens een Boeren Speeltuig, onder een Vrijheidshoed, met bloemfestonnen versierd.

Soortgelijk een Gedenkpenning, doch van Zilver, wierdt aan ieder der feestgenooten aangebooden. Hij lag in een verzegeld Omslag, waar van de Zegelring was de Hoed der Vrijheid, in eenen Laauwerkrans, van Zonnestraalen verlicht, met het Omschrift: *Zij gedoogt geen Dwingelandij.*

Hoewel minder kostbaar toebereid, dan de Vaderlandsche Maaltijd van April deezes Jaars, geen minder gerugt, nogthans, maakte een andere, welke, op den vierden October, alhier gehouden wierdt. Zo wel het gewigt der Onderwerpen, die ondersteld wierden, in eene voorafgaande raadpleeging, te zijn verhandeld, als de luister en waardigheid der Leden, baarden stoffe tot gesprek en gissen in alle bijeenkomsten. Het aanzienlijk gezelschap vergaderde in het Logement *de Doele*, op de Garnaalemarkt, 's morgens ten tien uure. Uit alle de Gewesten, uitgezonderd *Zeeland* en *Stad en Lande*, verscheenen in hetzelve eenige Afgevaardigden. Zie hier eene Lijst daar van.

Uit *Gelderland:* de Baron VAN NYVENHEIM, *Heer van Eck en Wiel*, Lid der Ridderschap van Nieumegen; de Baron VAN DER KAPELLEN *tot de Marsch*, Lid der Ridderschap van Zutfen; de Baron VAN LYNDEN *van Oldenaller*, en de Baron J. H. VAN ZUYLEN VAN NYEVELT, beiden Leden der Ridderschap van de Veluwe.

Uit *Holland:* de Heeren DE GYZELAAR, Pensionaris van Dordrecht; VREDENBURG, Raad in de Vroedschap van Delft;

VAN

VAN HALTEREN, ROMSWINKEL, BLOK en VAN DER BURCH, Raaden in de Vroedschap te *Leijden*; HOOFT VAN VREELAND, P. VAN LEYDEN, B. E. ABBEMA, LE HOVY, B. BICKER en C. VAN DER HOOP, Raaden in de Vroedschap te *Amsteldam*; HORBACH, Raad in de Vroedschap te *Schoonhoven*; VAN DER MIRDEN, PALUDANUS en VAN FORREST, Raaden in de Vroedschap, nevens RYZER en NANNING DU TOUR, Sekretarissen te *Alkmaar*; EBBENHOUT, Raad in de Vroedschap, en B. BLOK, Sekretaris van *Enkhuizen*.

Uit *Utrecht*: de Baron VAN DER KAPELLEN, Heer van *Schonauwen*.

Uit *Friesland*: Jr. S. VAN AYLVA, Grietman over *Westdongeradeel*; Jr. E. VAN AYLVA, Grietman over *Baarderadeel*; Jr. J. VAN EYSINGA, Grietman over *Doniawerstal*; R. L. ANDRINGA DE KEMPENAER, Grietman over *Lemsterland*; JOANNES CASPARUS BERGSMA, Volmagt van de Grietenij *Oostdongeradeel*.

Uit *Overijssel*: de Baron VAN PALLAND *tot Zuithem*, Landdrost van *Tsselmuiden*, en de Baron VAN DER KAPELLEN *tot de Poll*.

Omtrent de zaaken, welke in de bijeenkomst zouden verhandeld worden, en de maatregels, daar omtrent te neemen, hadden eenige Zeeuwsche en Groninger Heeren, de onderwerpen der raadpleeginge toegedaan, hunne gedagten gemeld, en volmagt gegeeven aan hunne Vrienden, die zich te *Amsterdam* lieten vinden. De onderhandeling duurde van voormiddags ten tien tot 's namiddags ten vier uure, wanneer dezelve beslooten wierdt met een vriendlijken maaltijd. De geheimhouding, waar mede alles toeging, wat hier voorviel, was oorzaak dat men alleenlijk konde gissen naar het oogmerk der zamenkomste. Waarschijnlijk zal hier, zo niet de grond gelegd, althans gesproken zijn over de gewigtige bemoeijingen, welke, zedert, door het gantsche Nederland, zo veel gerugts verwekt hebben.

Ongemeen streng was de Winter des Jaars 1784; men stelde denzelven gelijk met dien van den Jaare 1740. Op den Amstel en elders was het Ys zamengestold tot eene dikte, waar van men zeldzaame voorbeelden heeft. Met dit alles

viel

viel 'er zeer veel Sneeuw, en groeide dezelve aan tot eene ongewoone hoogte. In verscheiden oorden der Stad waren de wegen en straaten, hier door, bijkans onbruikbaar geworden. Zwaar drukkende viel dit alles voor de schamele Gemeente, ongewoon, dikmaals onmagtig, om iets tegen een langen Winter op te leggen. Zeer wijd opende zich, bij deeze gelegenheid, de weldaadige hand, zo van bijzondere persoonen, als van gezelschappen. Een van deeze, bestaande uit ruim tien Leden, bragt, reeds vóór het midden van Februarij, bij een, zo uit hunne eigen beursen, als uit die van hunne bekenden, eene somme van meer dan tienduizend Guldens, en ondersteunde daar mede, eenige weeken, een aanmerkelijk getal huisgezinnen, van allerlei Gezinten. De Armverzorgers der Joodsche Natie ontvingen daar uit een aanzienlijk geschenk. Op den twintigsten der Maand namen Heeren Burgemeesteren het besluit, omtrent het doen van eene buitengewoone Verzameling, aan de huizen der Burgerije, ten behoeve der behoeftigen, zonder aanzien van Kerkelijke Gezinte. De Verzameling geschiedde op den drieëntwintigsten, door de Wijkmeesters en Gekommitteerden tot de Schaalen, en bragt op eene somme van vierënzestigduizend zevenhonderd zevenënzestig Guldens en tien stuivers. Meer, meent men, zou dezelve hebben opgebragt, ware zij vroeger geschied, en niet reeds vooraf, door gemelde en andere bijzondere inrigtingen, in den dringenden nood van veelen voorzien geworden. Hier bij kwam nog, dat, ten tijde van den Omgang, de Winter merkelijk begon te wijken.

Van de toeneemende zucht voor den Wapenhandel, bespeurde men ook in onze Stad in 't oog loopende blijken. Verscheiden Kompagniën gaven 'er, van tijd tot tijd, duidelijke proeven van. Onder andere gingen hunnen Schutteren, geenzins met den minsten ijver, voor de Heeren Kapiteinen HUYBERT BASTERT, E. G. VAN BEAUMONT en H. VAN SLINGERLANDT. Proeven van hunne bedrevenheid, zo in het afvuuren als werpen met granaaten, in tegenwoordigheid van een ongemeenen toevloed van aanschouweren, vertoonde de Kompagnie des eerstgenoemden op den eersten, en die der

twee

twee andere gezamentlijk op den veertienden September. Verscheide leden van Regeeringe, onder andere de Heer Hoofdofficier A. CALKOEN en de Burgemeesteren CLIFFORT en DEDEL, vereerden de behandeling met hunne tegenwoordigheid, en betuigden daar over hun genoegen.

Van de oprigting van een *Kweekschool voor 's Lands Zeedienst* hier zullende verslag doen, moeten wij een jaar of drie te rug treeden. Al aanstonds naa den Zeeslag op *Doggersbank*, in den Jaare 1781, was de Nederlandsche goedhartigheid op middelen bedagt tot onderhoud der zulken, welke, in die roemrugtige ontmoeting, van Mannen en Vaders waren beroofd geworden. De Haarlemmers gaven daar van het eerste voorbeeld, in eene openbaare uitnodiging, waar van de steller was de veel geagte Doopsgezinde Leeraar MARTINUS ARKENBOUT, nevens de Leden van zijnen Kerkenraad, uitvinder en handhaaver van het menschlievend Plan. Spoedig volgden onze Amsterdammers hunne nabuuren op het spoor. Op den vijfden September zag men een Programma of Algemeen Berigt ten voorschijn koomen, waar in de Stedelingen in hartetaal wierden aangesproken, hunne verpligting onder 't oog gebragt, en te gelijk eenige algemeene denkbeelden aangekondigd, aangaande het oogmerk en de inrigting van het op te rigten Fonds.

Het heilzaam Plan was niet waereldkundig geworden, of het ontmoette eenen gereeden bijval. Rijklijke giften wierden uitgestort in eene Kist, ter ontvangst van liefdepenningen, geplaatst in het *Burger-Weeshuis*. Het getal der geevers en de somme van penningen groeide, zints het rugtbaar wierdt, wie het hoofdbewind, over het ontvangen, besteeden en uitdeelen, zouden voeren, en dat het Ontwerp was uitgegeeven met voorkennis van Heeren Burgemeesteren. Tot eere der Vaderlandsche Mannen zullen wij derzelver naamen hier laaten volgen; zij waren die der Heeren MATTHYS OOSTER, MATTHIAS TEMMINCK, DUCO VAN HAREN, PETRUS CORNELIS NAHUYS, OTTO WILLEM JOHAN BERG, GULIELMUS TITSINGH, CORNELIS VAN LENNIP, MATTHYS ROMSWINCKEL, FRANÇOIS HOVIUS, DANIEL HOOFT *de Jonge*,

JOAN-

JOANNES ADAMI, JACOB VAN STAPHORST, JOANNES ARNOLDUS LETTE, en GERARD HULST VAN KEULEN.

Onder den naam van *Vaderlandsch Fonds tot den Zeedienst*, moesten de penningen dienen, niet alleen voor de Weduwen van gesneuvelden, binnen de Vereenigde Gewesten woonagtig; maar ook de uitlandsche Verminkten, ter verdeedidinge van het Vaderland, en daar door onmagtig geworden om voor zich zelve te kunnen zorgen, zouden 'er uit trekken. Gebeurde het dat de penningen verder konden strekken, dan de behoefte der trekkende Weduwen vorderde, zou het overschot zo lang mogen besteed worden aan oude, gebrekkige en behoeftige Zeelieden. Om elkander niet tegen te werken, en dies te uitgebreider nut te kunnen doen, vereenigden zich, wel haast, de *Haarlemmers* met die van *Amsterdam*. Ook versmolt, eerlang, in het vereenigde Fonds, het Plan van den Heer DAVID VAN GESSCHER, Heelmeester van het Gasthuis te *Amsterdam*, wiens kundige behandeling niet alleen den lijderen veel heils hadt toegebragt, maar wiens hart, getroffen door het zien van zo veel leeds, en gedagtig aan het lijden hunner dierbaarste panden, straks naa het binnen brengen der gekwetsten in het Gasthuis, werkzaam was geweest ten beste der noodlijdenden.

Op den derden December wierdt de eerste openbaare Vergadering van Bestuurders en Deelgenooten gehouden, in de Kerk van het Gasthuis binnen deeze Stad. Men deedt aldaar verslag van het beloop der ingetekende penningen, zo voor ééns als jaarlijksch; van het getal der reeds bekende Weduwen, als mede van de Vereeniginge des *Haarlemschen* met het *Amsterdamsche* Fonds. Zedert gaf men aan deeze allezins lofwaardige inrigtinge den naam van *Vaderlandsch Fonds, dienende in 't algemeen tot aanmoediging van 's Landt Zeedienst, en in 't bijzonder ter onderSteuninge der behoeftige Zeevaarenden, enz. in den zelfden dienst.* Jaar op jaar, heeft men, tot heden toe, te *Amsterdam* eene openbaare Vergadering gehouden, om van den toestand van zaaken narigt en verslag te geeven.

Nieuwen luister ontleende, in het einde des Jaars 1784, dit menschlievend Plan, door den gelukkigen inval van des-

zelfs Bestuurderen. In aanmerking genomen hebbende de zucht van veelen onder de Vaderlandsche Jeugd voor den Scheepvaart, doch te gelijk, dat de meesten, bij mangel aan de noodige opleidinge, onvoorzien van de vereischte kundigheden dat gewigtig beroep aanvaardden, namen zij in overleg, tegen dit nationaal gebrek gepaste voorziening aan te wenden. *Engeland* gaf hun een voorbeeld van de heilzaame opleidinge van Jongelingen tot kundige Zeelieden. De voordeelen der Britsche Stigtinge wettigden hun ontwerp, om soortgelijk eene proeve te waagen ten behoeve van Nederland. Naa rijp beraad wierdt men 't, eindelijk, eens, omtrent eene oprigting, waar aan men den naam wilde geeven van *Kweek- of Oeffenschool voor den Zeedienst*.

Hoe heilzaam en wenschelijk in zich zelve, zonder aanmoediging en ondersteuning van hooger hand, en van de Ingezetenen in 't algemeen, was zulk een Ontwerp onuitvoerlijk. Van hier dat de Bestuurders van het Vaderlandsche Fonds, de zelfden, die in deeze loflijke onderneeminge werkzaam waren, zich vervoegden bij Burgemeesteren van *Amsterdam*, met verzoek, dat aan hun mogt worden toegestaan een Gebouw van Stadswegen, dienstig tot hun oogmerk. Gereedelijk verkreegen ze, ten dien einde, het Oude Werkhuis, of zogenaamde Vrijwillig Rasphuis, staande aan den Buitenkant. Het Plan hieldt in, om in dit Gebouw, naa de noodige vertimmering, aan te neemen „ eenige Jongelingen, binnen de Republiek gebooren, zonder onderscheid „ van welke Christlijke Religie (Gezinte) derzelver Ouders waren, en bij voorkeure Kinderen van gesneuvelden „ in 's Lands Zeedienst. Zullende voorts deeze Jongelingen, „ buiten eenige kosten hunner onvermogende Ouderen, in „ dat Gestigt, gehuisvest, gevoed, gekleed en tot den Zeedienst gevormd worden, door eene leevenswijze, opvoeding en onderwijs, allerbijzonderst ingerigt, om hen tot „ den dienst bekwaam te maaken."

Hadden de Bestuurders spreekende blijken ondervonden van de milddaadigheid hunner Landgenooten, in den Jaare 1781, zij twijfelden niet aan derzelver rijklijkheid en goedwil-

willigheid, ter onderfteuninge van het nieuw beraamde Plan. Eene openbaare uitnodiging, ten dien einde, wierdt fpoedig gevolgd van het toebrengen van aanzienlijke giften. Om aan eene zaak, het gemeene welzijn betreffende, de noodige algemeenheid te geeven, deedt men openlijk bekend maaken, dat elk, genegen om iets toe te brengen, zijne penningen konde bezorgen, onmiddelijk, aan eenen der Beftuurderen, of zijne beurs uitftorten in eene befloотene Kist, voorbedagtelijk daar toe geplaatst ten Komptoire van den Notaris J. A. LETTE, in het Burger-Weeshuis deezer Stad.

Ligt begreepen de Bewindhebbers der Oostindifche Maatfchappije het nut, welk, uit dusdanig eene Stigtinge, ook voor hunnen Scheepvaart konde voortvloeien. 't Was uit aanmerkinge hier van, als mede van den dienst van het Land, en van den Koophandel in 't algemeen, dat, op voorflag van den Voorzitter, in eene Vergadering van den drieëntwintigften December, het gunftig Befluit wierdt genomen, „ om telkens op het einde van ieder jaar, te begin- „ nen met het Jaar 1785, aan Commisfarisfen van het Kweek- „ fchool af te geeven veertien Guldens, voor elk Schip, „ het welk voor de Kamer van *Amfterdam*, geduurende dat „ jaar, zou zijn vertrokken."

Aangemoedigd door dit edelmoedig Befluit, en ten blijke van belangneeminge in het uitgedagt Ontwerp, vervoegde zich, in de maand Maart des volgenden jaars, een aanzienlijk getal *Amfterdamfche* en eenige *Zaanlandfche* Kooplieden, met een Verzoekfchrift bij 's Lands Hooge Overheid. Zij vertoonden daar in, de noodzaaklijkheid der aanmoediginge van 's Lands Ingezetenen tot den Zeedienst, alzo het Zeevolk, zedert verfcheiden jaaren, meestal hadt beftaan uit Vreemdelingen, door de hooge huuren herwaarts gelokt, doch nooit in genoegzaamen getale, om den algemeenen Scheepvaart van deezen Staat behoorlijk te kunnen in ftand houden; dat de meesten dier Vreemdelingen, naa gedaane reize, na hun Vaderland te rug keerden, en natuurlijker wijze niet konden aangedaan zijn met die liefde voor Nederland, welke, in tijd van nood, zo onontbeerlijk is; dat zij, uit dien hoofde, met het grootfte genoegen en erkentenis

vernomen hadden het Plan der Bestuurderen van het Vaderlandsch Fonds, ter oprigtinge van een Kweekschool voor den Zeedienst, als een dienstig middel om het gemelde gebrek aan Nationaal, en tevens ervaren Zeevolk, uit den weg te ruimen; dat hoewel zij niet twijfelden aan de mededeelzaamheid der Ingezetenen, ter bevorderinge van dit oogmerk, nogthans bedugt waren, dat het Plan, op den duur, geenen stand zoude kunnen houden, zonder een bestendig en vast inkoomen, aan de uitgaven evenredig. Om alle deeze redenen verzogten de Ondertekenaars, dat het Hun Ed. Gr. Mogenden mogt behaagen, als een dienstig middel tot het bedoelde oogmerk, eene belasting te leggen op de Schepen, voor elke Reize, die vervolgens door dezelve zou ondernomen worden; „ te innen bij de Ontvan„ gers van 's Lands Convoijgelden en Recognitie-Meeste„ ren bij de Westindische Compagnie, ieder voor zo veel „ hun Departement aangaat, en bij het afrekenen der „ Schepen van de Schippers af te vorderen, om daar van „ vervolgens alle Maanden aan Commissarissen van het „ meergenoemde Vaderlandsche Fonds, ten einde voorsz. „ en alzo tot onderhoud van gemelde Kweekschool voor „ den Zeedienst, behoorlijke rekening, mitsgaders uitkee„ ring van de ontfangen penningen te doen."

Op den zesëntwintigsten Maij namen 's Lands Staaten, op het bovenstaande Verzoekschrift, een gunstig Besluit. De gevraagde belasting wierdt bij hetzelve aldus geregeld.

Schepen van de Oostindiën en de Kaap. .	*f* 14 - : -
Van de Westindiën, de Kust van Guinea en America.	6 - : -
Uit de Middelandsche Zee van Gibraltar tot de Levant.	6 - : -
Van Lisbon, Kadix en verdere Portugeesche en Spaansche Havens . . .	3 - : -
Uit Rusland en de Witte Zee. . .	3 - : -
Uit de Oostzee tot Koningsbergen, boven de vijftig Lasten.	1 - 10 -
Van daar onder de vijftig Lasten. . .	1 - : -

Uit

Uit Engeland, het Kanaal en den Bogt van Frankrijk. . . . . . . *f* 1 - : -
Uit de Havens in de Noordzee en Kleine Oost. . . . . . . 1 - : -
Uit Noorwegen en de Kleine Oost onder de 24 Lasten. . . . . . : - 10 -

Een nieuw bewijs van hunne hooge goedkeuringe, omtrent de Vaderlandsche Stigting, verleenden, nog in dit zelfde jaar, Hun Edele Groot Mogenden, door het schenken van eene gifte van tienduizend Guldens, en de toezegging van eene onderfteuning met vierduizend Guldens, geduurende de zes eerstvolgende jaaren.

Een ander blijk van aanmoedigende goedkeuringe ontving de Stigting. in den volgenden jaare, uit handen van den Heere HOPE, aanzienlijk Koopman, en den Vice-Admiraal ZOUTMAN. Een fraai Fregat, naast het Huis, op den vlakken grond van eene opene ruimte geplaats, was een geschenk des eerstgemelden, een Stel Vlaggen en Zeinen dat des laatstgenoemden.

Van het gewigtig aandeel van de Regeeringe deezer Stad, ter bewerkinge van een Verbond met *Frankrijk*, getuigen 's Lands Geschiedenisfen. Onder de Burgerij bespeurde men een spreekend bewijs van soortgelijke denkwijze. Een pragtige en kostbaare Maaltijd, aangericht in de Herberg *de Doele*, op de Garnaalemarkt, op den zevenëntwintigsten Januarij, moest voorbedagtelijk dienen ter betooninge van 't genoegen over die gebeurtenisse. Zesënzeventig gasten en bekostigers zaten aan den kunstig versierden Tafel. De Fransche Gezant, Markgraaf DE VERAC, de vier regeerende Burgemeesters, HENDRIK HOOFT *Danielsz*, Mr. JACOB ELIAS *Arnoudsz*, QUIRYN VAN HOORN en Mr. JAN ELIAS HUYDECOPER VAN MAARSEVEEN, nevens verscheiden andere Regenten en veele aanzienlijke Kooplieden der Stad, vereerden dit feest met hunne tegenwoordigheid. Behalven verscheiden andere sieraadiën, hier en daar verspreid, stondt, in 't midden van den Tafel, een pragtige en trotsche Tempel, lang elf, breed vier, en hoog tien voeten. Twee kunstig ge-

werkte Beelden, vertoonende den Franſchen Monarch, LODEWYK DEN XVI, en de Nederlandſche Maagd, verſierden het middenſte gedeelte des Praalgebouws. Van de gouden en zilveren Gedenkpenningen, bij deeze gelegenheid vervaardigd, wierdt, vervolgens, een aan zijne Majeſteit, als mede aan derzelver voornaamſte Staatsdienaaren, ter hand geſteld.

Een voorval, welk niet weinig opziens en gerugts veroorzaakte, gebeurde hier, omtrent het midden van April. In onze Stad, zo wel als elders, hadt men een Genootſchap van Wapenhandel opgericht, onder de Zinſpreuk *Tot Nut der Schutterij*. Daarenboven hadt een goed aantal Ingezetenen eenen aanvang gemaakt met het houden van bijeenkomſten, onder den naam van *Burger-Sociëteit*, in een Huis in de Warmoesſtraat, een weinig benoorden de Pijlſteeg. Zij ſpraken aldaar over zaaken, het algemeene welzijn, en die der Stad in 't bijzonder raakende. De Burgers, wien het ten deele viel, om in den avond van den vijftienden der gemelde maand, de Weesper- en de Utrechtſchepoort te ſluiten, door eenen Onbekenden zijnde toegeſproken, ontvingen, uit diens handen, een Paket; 't welk, geopend zijnde, bevonden wierdt, in te houden verſcheiden afdrukzels van een gedrukt, doch naamloos Boekje, tot tijtel voerende: *Brief van een Heer uit Leijden aan zijnen Neef te Amſterdam*. Een verzoek ging daar nevens, om aan ieder der wagtdoende Schutters een afdrukzel ter hand te ſtellen. Naderhand bleek het, dat ſoortgelijke Paketten, ook bij de andere Poorten, waren afgegeeven. De inhoud van dat geſchrift liep, voornaamelijk, over de verrigtingen des gemelden Genootſchaps en der Sociëteit; lelijk wierden dezelve doorgeſtreken, en in éénen rang geplaatst met de bemoeijingen van den berugten DANIEL RAAP, in den Jaare 1748. Men bragt de Paketten aan de Hoofdwagten, en ſtelde ze voorts in handen van Hunne Edele Groot Agtbaarheden.

Stoffe tot veel geſpreks hadt, nu al eenigen tijd, door het gantſche Land, gegeeven een Vreemdeling, die zich zelven noemde, en bij anderen wilde gehouden worden voor een *Prins van Albanie en Opperhoofd der Montenegrijnen*. Gedurende de oneenigheden met den Keizer, hadt hij, door

door eene zonderlinge veinzerij, en door eene welslaagende opgave van gewaande grootheid, toegang verkreegen tot Vergaderinge van Hun Hoog Mogenden, en dezelven eene Bende van zijne Montenegrijnen aangebooden, in gevalle de Republiek, tegen Zijne Keizerlijke Majesteit, dezelve mogt noodig hebben. Volgens 't heerschend zwak onzer Natie, 't welk haar aan grootspreekende uitlanders dikmaals onbezonnen doet geloof slaan, waren, ginds en elders, sommigen door hem opgeligt, voor aanzienlijke sommen, in den waan van met een weezenlijken Prins te doen te hebben. Bijster vreemd klonk, diensvolgens, veelen in de ooren, het gerugt, welk zich, in de maand April, verspreidde, dat de ondersteelde Prins, om schulden, in hegtenisse was genomen. Zo hoog, intusschen, lag nog den gewaanden Vorst het hart, dat hij zich verstoutte, uit zijnen kerker, kennis te geeven aan Hunne Hoog Mogenden van den gewaanden hoon, hem aangedaan, en daar nevens, schaamteloos, te vraagen, *of hij nu, voor zijnen betoonden ijver en aangewende kosten, ten behoeve der Republiek, eenige vergoeding hadde te verwagten?* In zijnen Brief noemde hij zich zelven den *Vriend der Republiek*, den *Bondgenoot van Holland*. Nog hooger klom de verwondering der zulken, die, aan 's Vreemdelings voorgeeven, meer of min, het oor geleend hadden, toen zij vernamen, dat, op den zestienden Maij, zijne opsluiting in Crimineele hegtenis was veranderd. Men hadt, naamelijk, ontdekt, dat de eigenlijke naam van den gewaanden Prins van *Albanie* STEPHANO ZANNOWICH, en hij een medepligtige was van eenige persoonen, die, geruimen tijd geleeden, de Burgers CHOMEL en JORDAN, Kooplieden te *Amsterdam*, voor eene aanzienlijke somme, hadden opgeligt. Zijner misdaad bewust, en om het lot te ontgaan, welk hem dreigde, sloeg hij, in zijnen kerker, in den nacht, naa den zesëntwintigsten Maij, geweldige handen aan zich zelven.

Veel gerugts verwekkende was een ander voorval ter deezer Stede. Het was eene staatelijke bijeenkomst, van negenenzeventig Regenten, uit onderscheidene Gewesten en Steden, in Augustus gehouden, ter raadpleeginge over de be-

langen des Vaderlands. Uit den schoot deezer Vergaderinge wierdt, zedert, gebooren, een Geschrift, welk naderhand zeer veel gerugts verwekte, onder den naam van *Acte van onderlinge Verbintenisse tusschen Vaderlandlievende Regenten, ter handhaavinge der Republikeinsche Constitutie.* De onderwerpen, in deeze zamenkomst verhandeld, en ter handhaavinge van welke de Leden zich onderling verbonden, waren: „ De vernietiging van alle volstrekte Aristokratie; „ of Adel- of Familieregeering; — het bepaalen van eene „ volstrekte Volksregeeringe, nevens de invoering van eene „ billijke Volksvertegenwoordiginge; — de handhaaving van „ het Stadhouderschap, overeenkomstig met de Regeerings- „ gesteldheid deezer Landen; — en, eindelijk, de handhaa- „ ving van den Hervormden Godsdienst, behoudens eene „ billijke Vrijheid van openbaare Godsdienstoefeninge voor „ andere Gezintheden."

Bekend is het lot, aan de twee Geldersche Steden, *Hattem* en *Elburg*, wedervaren. Overheid zo wel als Burger nam deel ter verijdelinge der maatregelen, door ORANJE met zijnen aanhang beraamd. Het gedrag der Geldersche Staaten en van zijne Hoogheid, om deeze Steden, door dwang van den gewapenden arm, tot hunne maatregels over te haalen, afkeurende, was de Vroedschap van oordeel, en deedt, als een Raadsbesluit, ter Vergaderinge van *Holland* inbrengen, dat aan den Kapitein Generaal moest worden afgevraagd, eene klaare en rondborstige opgave van deszelfs personeele denkwijze over de geweldige maatregelen, door de Geldersche Staaten, tegen de Steden *Hattem* en *Elburg* genomen, en voorts, aan gemelde Staaten, te kennen gegeeven het ongenoegen van *Holland*, over het gebruik maaken van Troepen van den Staat, tot bedwang van Burger-Regeeringen en Burgerijen; met vermaaning om van zodanige geweldaadige middelen af te zien, midsgaders de aanbieding van de bemiddeling deezer Provincie, tot het bijleggen der openstaande geschillen: alles onder bedreiging van het aanwenden van kragtdaadige middelen, in gevalle van weigeringe, ter handhaavinge van de Unie en van de regten van 's Lands Ingezetenen.

Ge-

Gemoedigd door dusdanig eene denkwijze van den Agtbaaren Raad, hoewel het bovenstaande Besluit nog niet algemeen rugtbaar was, vondt zich een goed aantal Burgers, Leden des Genootschaps van Wapenhandel, opgewekt en gedrongen, om, aan de benarde Steden, hunnen bijstand te betoonen. In volle wapenrusting namen ze de reize aan na *Gelderland*, om aldus kragtdaadig te onderschraagen de hulp en onderstand, zo in geld als krijgsnoodwendigheden, derwaarts afgescheept. Geene baate deedt alle deeze hulpbieding. *Hattem* en *Elburg* wierden, door Krijgsgeweld, bemagtigd, en van de meeste Ingezetenen verlaaten. Veelen van dezelve vloogen in de armen van het weldaadig *Amsterdam*. Eene geldverzameling, ter voorzieninge in hunne meest dringende behoeften, leide den grond tot een *Vaderlandsch Fonds*, met welks oprichting en bestuuring zich eenige aanzienlijke Ingezetenen belastten, en 't welk, zo als het Programma luidde, dienen moest, „ het zij tot aan„ moediginge van den onontbeerlijken Burgerwapenhandel; „ het zij ter schaêvergoedinge van zulke braave Leden der „ Maatschappije, die, in de kragtdaadige bevordering van „ de voornaamste en gewigtigste belangen des Nederland„ schen Volks, zo in hunne persoonen, als vrouwen en „ kinderen, ongelukkig, vervolgd of benadeeld mogten wor„ den; het zij tot bevorderinge van zulke middelen, als „ noodig zouden geoordeeld worden, tot weeringe van alle „ soorten van overheersching en geweld."

Onder dit alles hadden zich eenige Gelastigden van den Burger-Krijgsraad vervoegd bij Hun Edele Groot Agtbaarheden, om dezelven onder het oog te brengen, het gevaar, welk, onder de vrijheid, die men zich, in *Gelderland*, veroorloofde, de Provincie *Holland*, en, veelligt, ook onze Stad, boven het hoofd hing, 't en zij men, daar tegen, bij tijds op zijne hoede ware. Geen ander gevolg, nogthans, hadt deeze Bezending, dan een Besluit, om de Schutterij, zo wel bij dag als bij nacht, Wagt te doen houden; als mede, het benoemen van Kolonellen en vijf Kapiteinen, om op de noodige middelen, ter beveiliginge der Stad, te raadpleegen.

Hadt het Genootſchap van Wapenhandel de zaak van *Hattem* en *Elburg* zich aangetrokken, *Naarden* en *Utrecht*, welke thans, zo als men onderſtelde, eenig gevaar dreigde, oordeelde het, aan hun lot, niet te moeten overlaaten. In den optogt, egter, na de eerst genoemde Stad wierden de Leden, onder weg, te raade, dien te ſtaaken. Met dit alles bleef het Genootſchap, bij veelen, in een kwaaden reuk. Een duidelijk bewijs daar van beſpeurde men, ter gelegenheid van het uittrekken na buiten van eene Kompagnie Burgers, verzeld van eenige van deszelfs Leden, ter gezamentlijke verrigtinge van den Wapenhandel. Aan de Poort ontvingen de Burgers, van de wagthoudende Soldaaten, de gewoone Krijgsgroete, doch niet de Leden des Genootſchaps. De Bevelhebber, gevraagd naar de reden van deeze onderſcheidinge, gaf tot antwoord, hier in de bevelen te volgen, die hem gegeeven waren.

In de ſchorzing van den Kapitein-Generaal, waar toe, in de maand September, ter Staatsvergaderinge, beſloten wierdt, hadt ook de Meerderheid der Vroedſchap van onze Stad bewilligd. Als een Raadsbeſluit, was ter tafel van Hun Ed. Gr. Mogenden voorgeleid, „ dat zijne Hoog„ heid, niet alleen in het tegenwoordig tijdſtip, maar, „ zonder eenige tijdsbepaaling, in deszelfs waardigheid van „ Kapitein-Generaal moest worden opgeſchort, en dezel„ ve, voortaan, geene Krijgsampten, bij de Troepen, „ ſtaande ter betaalinge van *Holland*, zoude te begeeven „ hebben."

Eene beweeging, die, in de tegenwoordige geſteldheid der Stad, veelligt, verre uitziende gevolgen konde gehad hebben, gebeurde op den twintigſten van de meergemelde maand September. Voor het huis eens Volkshouders, of zo genaamden Ceelkoopers, in de Binnen-Bantemmerſtraat, verzamelde, in den avond, tusſchen vijf en zes uuren, eene groote menigte Vaarensvolk. De reden hunner zamenrottinge was, om dat aldaar twee hunner makkers, met geweld, wierden vastgehouden. Zij eischten derzelver loslaating, met bedreiging, in gevalle van weigeringe, het huis te zullen onder den voet haalen. De Volkhouder,

aan

aan eisch en dreigementen doove ooren ſlaande, kwam men, wel haast, tot daadelijkheden. Door de ingeſlagene glazen en opengebrokene Luiken baande men zich eenen weg na binnen, alwaar, voorts, de beste huisgeraaden, porceleinen, bedden, alles aan de ſchendzieke woede wierdt opgeofferd. Eene Kompagnie Burgers, gewapenderhand, toeſchietende, deedt den hoop verſtuiven, en maakte een einde aan deeze opſchuddinge.

Onder de geſchillen, partijſchappen en verdeeldheden, welke thans den Staat beroerden, wierdt, ter Vergaderinge van Hun Ed. Gr. Mogende, van wegen deeze Stad, een Voorſlag gedaan, die, ware dezelve aangenomen en volvoerd, zeer veel onaangenaams verhoed, en de heilzaamſte gevolgen konde hebben voortgebragt. Het voorſtel, over 't geheel genomen, dienende ter dempinge van de inwendige verdeeldheid der Republiek, bepaalde zich, in de bijzonderheden, om de Stad *Utrecht* te beweegen, zo tot het aanneemen der aangeboodene Bemiddelinge, als om, ten einde den weg ter verzoeninge gemaklijker te maaken, aan de Staatsleden, te *Amersfoort* vergaderd, een vrijen toegang en hertogt in- en uit de Stad te verleenen; om, voorts, de Staaten van *Gelderland*, bij herhaaling, te vermaanen tot het aanneemen van de bemiddelinge; om, wijders, eene Commisſie uit de Bondgenooten te benoemen, ter vereffeninge van de oneenigheden, tusſchen zommige Provinciën ontſtaan; en, eindelijk, om de grenzen der uitvoerende Magt te onderzoeken en te bepaalen.

Van de meer en meer toeneemende bemoeijingen der Ingezetenen, met zaaken, het algemeen beſtuur raakende, zag men, ten deezen tijde, twee voorbeelden in onze Stad. Het eene wierdt vertoond, in een Adres, aan Hun Ed. Gr. Mogenden, en behelsde een verzoek, om de daadelijke toebrenging van hulpe en bijſtand aan de gevlugte Burgers en Ingezetenen van *Hattem* en *Elburg* toegezegd. Het ander Geſchrift, onder den naam van *Dank-Adres*, zedert vermaard, behelsde niet zo zeer een verzoek, als eene betuiging van genoegen en dankbaarheid aan 's Lands Staaten, over derzelver betoonden ijver, in het tegenſtaan van maat-

rege-

regelen, ingerigt om de Burgerijen der Steden, die, zo als zij meenden, op gronden van Regt, haare Vrijheden zogten te verdeedigen, door den gewapenden arm te verschrikken, en tot onderdaanigheid te noodzaaken. Onder het eerste Adres las men ruim vierëntwintighonderd, onder het ander meer dan zestienduizend naamen. Niet volkomen eensgezind was men, intusschen, in den Raad, over deeze gedraagingen der Burgerije. Ook wil men, dat, om zo veele persoonen over te haalen tot het teekenen van hunne hand, zomtijds, wegen waren ingeslagen, die het licht niet verdraagen konden.

Hadt een groot gedeelte der *Amsterdamsche* Burgerije, tot nu toe, niet onduidelijk aangekondigd, deszelfs verlangen. om deel te hebben aan het algemeene bestuur, dit bleek nog meer, reeds in den aanvang des altoos gedenkwaardigen Jaars 1787; jaar, welks gebeurtenissen, zo in onze Stad als elders, veelen op verschillende aandoeningen te staan kwamen, en die, ook bij het laate naageslagt, onderscheiden zullen beoordeeld worden. Een te uitgebreid vak, in de Beschrijving eener Stad, zou een omstandig verhaal van alle het voorgevallene, in ons *Woordenboek*, beslaan. Daarenboven is 'er een verhaal voorhanden, van de opschuddingen en beweegingen, geduurende den loop des gemelden jaars, met genoegzaame naauwkeurigheid en onpartijdigheid opgesteld, bekend onder den titel van *Beroerd Nederland.* Wij zullen ons dan vergenoegen, met het zaaklijke te melden, en, tot nader berigt, wegens de omstandigheden, onze Leezers derwaarts wijzen.

Boven hebben wij verhaald, hoe onze Stad, ter bijlegging der geschillen, eenen Voorslag hadt gedaan, ter Vergaderinge van *Holland*, onder andere, behelzende een onderzoek en bepaaling van de Grenzen der Uitvoerende Magt. De Regeering van de Stad *Haarlem*, deezen Voorslag, in allen deele, toevallende, hadt, zedert, breedspraakig daar op aangedrongen. In onze Stad hadt men daar van geen berigt ontvangen, of men maakte straks zijn werk, om de zaak ijverig door te zetten. Behalven de *Burger*, bestondt 'er, sints eenigen tijd, ook eene *Vaderlandsche Sociëteit*, die,

ne-

nevens eene menigte andere aanzienlijke Ingezetenen, ook verscheiden Regenten onder haare Leden telde. Te zamen sloegen ze de handen in elkander, om een Verzoekschrift ter teekeninge te doen voorleggen, aan Burgemeesters en Raaden, tot ondersteuninge van den *Haarlemsche* Voorslag; die, behalven het straks gemelde, verder aandrong op het benoemen van eene Commisfie, tot het onderzoek van de thans zo algemeen aangevoerd wordende bedenkingen, omtrent eene algemeene Volksvertegenwoordiging, welke, volgens de gesteldheid van dit Gemeenebest, zou behooren plaats te hebben. Met dit Verzoekschrift, onder 't welk men, eerlang, ruim-drieduizend naamen las, vervoegden zich eenige Afgevaardigden der beide Sociëteiten bij Burgemeesteren; die hun, in eene tweede bijeenkomst, tot antwoord gaven, dat op het Verzoekschrift, in de Vroedschap, een gunstig besluit was gevallen, en men hetzelve reeds na *'s Graavenhage* hadt gezonden.

Een andere Voorslag, insgelijks door de Stad *Haarlem*, ter Vergaderinge van Hun Ed. Gr. Mogenden gedaan, vondt mede gereeden bijval hier ter Stede. Dezelve betrof de versterking der Krijgsbezettinge in *'s Hage*, in de onderstelling en vreeze, dat de Hooge Vergadering, thans, in de Hofplaats niet volkomen veilig was. Het onderstennen van deezen Voorslag nam thans de Krijgsraad op zich. Zestig Bevelhebbers, van onderscheiden rang, hebbende aan het hoofd den Kolonel ISAAK VAN GOUDOEVER, vervoegden zich, op den eenëntwintigsten Februarij, in Burgemeesterskamer, en deeden, door den Kapitein GALE ISAAK GALES, een Adres voorleezen, welk zij, vervolgens, door hen allen onderteekend, overleverden, met verzoek om in de Vroedschap gebragt te worden. Burgemeester HOOFT gaf, aan dit verzoek, straks zijne toestemming. Burgemeester DEDEL schortte dezelve op, zeggende, vooraf te zullen overleggen, of het Geschrift ter tafel der Vroedschap behoorde te worden voorgeleid.

Hoewel merkelijk gerugts verwekkende, niet noemenswaardig, egter, waren de dus lang voorgevallene bemoeijingen, in vergelijking van die van Maandag, den zesëntwin-

twintigften Februarij. Twee dagen te vooren was in de Vroedfchap gehandeld, over het bewilligen in de Buitengewoone Middelen voor het thans loopende jaar, en over de verfterking der *Haagfche* Krijgsbezettinge. Het eerfte was toegeftaan, doch met in agtneeming van de noodige bezuiniginge van 's Lands Kas; ten welken einde men voorfloeg, het verminderen van de onkosten van het *Cordon*, welk, ten deezen tijde, om de Provincie *Holland* was getrokken, en het afdanken van het Legioen van den Rhijngraave VAN SALM. Gelijk alle Lands- en Stedelijke raadpleegingen, kwam wel haast, het uitgebragte berigt tot kennisfe van de Leden der beide Sociëteiten, en van den Krijgsraad. Reeds op Zondag avond was het befluit genomen, om daar tegen, 's anderendaags, een Vertoog in te leveren. Eene aanzienlijke menigte, op den berugten Maanden, bij tijds, op het Stadhuis zamengevloeid, verzogt den Burgemeester HOOFT, onder het gaan over de Burgerzaal, om deszelfs voorfpraak en befcherming. Zijn Wel Ed. Gr. Agtbaare fchraagde den moed, met de toezegging, van, des noods, voor de goede Burgerij zijn hoofd ten beste te zullen geeven. Het huis, alwaar de Vaderlandfche Sociëteit haare bijeenkomften hieldt, ftondt vooraan in de Kalverftraat, eenige huizen van den Dam. Hier verzamelden bijkans honderd Leden van den Krijgsraad, allen in Uniform gekleed. Met den Kolonel GOUDOEVER aan 't hoofd (want de vier overigen ftonden in andere begrippen) namen ze, in den voormiddag, gang na het Stadhuis, gevolgd van een aanzienlijk getal Leden der genoemde Sociëteit. Al wederom door den mond van den Kapitein GALES, deeden ze, in Burgemeesterskamer, eene uitvoerige Memorie voorleezen, ftaande op het bovengemelde Rapport van den Agtbaaren Raad, en eenige andere ftukken, het algemeene welzijn betreffende. Niet even eens wierdt deeze Memorie, bij Burgemeesteren, opgenomen. HOOFT betuigde terftond daar over zijn genoegen; doch DEDEL verklaarde, zijn gevoelen te zullen uitbrengen in de Vroedfchap, welker Leden, ftaande deeze onderhandeling, vast bij een kwamen. Veel ging 'er om, zo in de Raadzaal, als onder de zamengevloeide

de menigte. De Vroedſchap ſcheidde, zonder een bepaald beſluit, dan alleen om, nog dien zelfden avond, andermaal, te vergaderen. Terwijl de Burgerzaal weêrgalmde van het gejuich *Lang leeve Vader Hooft!* toen deeze, voor eene poos, zich na zijne wooning willende begeeven, na zijne Koets wierdt gedraagen, ondervonden twee andere Burgemeesters, DEDEL en BEELS, eene onbetaamelijke behandeling. Uit vreeze, dat deeze, eens vertrokken zijnde, niet wederom zouden te rug keeren, noodzaakte men hen, op het Stadhuis te blijven. Op de aanbieding van eenige Burger-Bevelhebberen, aan DEDEL, om hem, langs eenen bedekten Trap, tot aan zijne Koets te geleiden, gaf hij, moedig, tot beſcheid, „ dat hij de Burgers voor derzelver aanbieding „ bedankte, en dat hij, langs den Grooten Trap, op het „ Stadshuis gekoomen zijnde, ook wederom langs denzelven „ zoude aftreeden;" keerende voorts te rug na Burgemeesterskamer, om de bijeenkomst der Vroedſchap af te wagten. Deeze vergaderde ten half zeven uuren. Bijkans drie uuren verliepen er, eer zij tot een bepaald beſluit kwam. Dit viel uit tot genoegen der zamengevloeide ſchaare. Het Legioen van den Rhijngraave zou Bezetting houden in *'s Hage*, het Cordon niet verminderd, en in de Gemeene Middelen gaaf bewilligd worden. Een ſchelklinkend *Hoezee!* was de leuze der algemeene goedkeuringe. Schepenen, egter, het voorgevallene uit een ander oogpunt beſchouwende, namen in overleg, het doen van eene Afkondiging, bij welke het gebeurde, op den berugten Maandag, voor eene oproerige beweeging verklaard, en een prijs van drieduizend Guldens zou worden uitgeloofd, voor het aanbrengen van den eerſten aanleider tot zodanige zamenrottingen. Doch deeze Afkondiging hadt geenen voortgang: deels, om de tegenkanting van den Voorzittenden en den Naast-Voorzittenden Schepen, KORNELIS VAN DER HOOP *Gijsbertsz* en DIDERIK JOHAN VAN HOGENDORP *tot Hofwegen*; deels, door het inbrengen van een uitvoerig Adres, door de Leden van den Krijgsraad.

Gelijk de Scheeps-Timmerlieden van 's Lands Werven, welke men, hier ter Stede, *Bijltjes* noemt, gemeenlijk ge-

agt worden, het Huis van Oranje ijverig te zijn toegedaan, dus oordeelde men ook, uit vreeze voor opfchudding, eenige voorzorge noodig, tegen den achtften Maart, Geboortedag van Zijne Hoogheid. Men zondt, den gantfchen dag, Ronden uit op *Kattenburg* en de andere Eilanden, en gaf bevel, aan verfcheiden Kompagniën Burgers, om, op de eerfte aanmaaning, op haare bijzondere Loopplaatzen te verfchijnen. Niets rustverftoorends gebeurde 'er op deezen dag.

In den Krijgsraad was, omtrent deezen tijd, merkelijke verdeeldheid ontftaan. Eene Vergadering, onlangs gehouden, hadt etlijke Bevelhebbers verkoozen, doch eenige plaatzen onvervuld gelaaten. De Leden, gefterkt door den Kolonel GOUDOEVER, der thans genaamde Patriotfche denkwijze toegedaan, hadden eene nadere bijeenkomst vastgefteld, tegen den eenëntwintigften Maart, doch de overige Kolonellen zich daar tegen gekant. Niet lang vóór den beftemden dag vervoegde zich de Kolonel GOUDOEVER bij Burgemeesteren, om, naar gewoonte, den Sleutel van Krijgsraadskamer, op het Stadhuis, te verzoeken. Doch deeze wierdt hem geweigerd, alzo Hun Ed. Gr. Agtbaarheden waren afgefproken, in het gefchil, tusfchen de Kolonellen, zich onzijdig te zullen houden. Toen vergaderde de Krijgsraad in de Doele, op de Garnaalemarkt, ondanks het Mandement Poenaal, door de vier overige Kolonellen, bij het Hof van *Holland* verworven. Uit vreeze dat de Vergadering in de Doele, van hooger hand, zoude belet worden, hadt de Burger-Sociëteit eene ruime Zaal doen gereed maaken, om 'er, des noods, de Leden van den Krijgsraad te ontvangen. Daarenboven hadt zich het Genootfchap *Tot nut der Schutterije* gewapend, om dezelven tegen overlast te dekken. Doch de beleide zamenkomst ging ongehinderd voort.

Zeer veel viel 'er, wederom, te doen, ten Stadhuize, op Dingsdag, den derden April. In *'s Hage* was men thans bezig, met het benoemen van eene Staatscommisfie, tot het onderzoek van het tweede Lid des Haarlemfchen Voorftels, raakende eene algemeene Volksvertegenwoordiging, en des-

zelfs

zelfs invloed op de Leden der Regeeringe. In het benoemen der Leden verschilden de Burgers H. MUILMAN, C. MUNTER en F. VAN DER GOES van de Pensionarisfen VAN BERCKEL en VISSCHER, die thans, van wegen de Stad, ter Dagvaart waren afgevaardigd. Den thans genoemden Patriotschen Aanhang waren de Pensionarisfen, de andere Burgers den tegenoverstaanden toegedaan. Ten aanzien der te benoemene Leden hing de schaal, in *'s Hage*, in evenwigt. De drie Raaden, tegen den zin der Burgers VAN BERCKEL en VISSCHER, zich gevoegd hebbende bij de Ridderschap, deeden dien overslaan, na de zijde, in welke de thans bovendrijvende Aanhang geen genoegen vondt. Zo veel misnoegens baarde de tijding hier van te *Amsterdam*, dat men de herroeping der drie gemelde Burgers, openlijk, begeerde, en niet rustte, eer de Raad daar in hadt bewilligd. Met eene kleine meerderheid wierdt, naa lang raadpleegens, en over en weder spreekens, daar toe besloten.

Omtrent deezen zelfden tijd wierdt, bij den Krijgsraad, een verzoek ingeleverd, om vier Burger-Kolonellen van derzelver posten te verlaaten. Deeze waren de Burgers FRANS BOSBOOM, JAN VAN MARSELIS, NIKOLAAS WARIN *Anthoniesz* en JAN DANZER NYMAN. Volmaakt strookende met den wensch en het gevoelen des Krijgsraads, vondt dat verzoek gereedelijk gehoor.

Overeenkomstig met de thans heerschende denkwijze, welke aan de Burgerije eene onmiddelijke deelneeming, in zaaken, het algemeen bestuur raakende, toeëigende, moest deeze, van tijd tot tijd, met de Regeering in onderhandeling treeden. Wel haast ontdekte men hier van den belemmerenden omslag en veelvuldige ongelegenheden. Van hier dat men den inval kreeg, tot het benoemen van eenige persoonen, uit de Burgerij, om dezelve, meer onmiddelijk, te vertegenwoordigen, en met de Kollegien van Regeeringe te raadpleegen. Zij voerden den naam van *Gekonstitueerden*. Hun getal wierdt op vijftien bepaald. Om, in der daad, dien naam te kunnen voeren, moest het blijken, dat zij, tot hun bedrijf, waarlijk gelastigd waren, door een getal Burgers en Ingezeetenen, groot genoeg om hun den naam

van Volksvertegenwoordigers te doen draagen. Ten dien einde kwam, in de maand April, het befaamde Gefchrift in 't licht, onder den naam van *Acte van Qualificatie*, en wierdt, alomme, ter tekeninge voorgeleid. Veel werks deedt men, om tekenaars te vinden. Tusfchen de vijftien en zestienduizend naamen las men, binnen weinige weeken, onder het Lastfchrift. Daar mede gefchraagd, traden de Gekonftitueerden, fpoedig, in het bewind.

Onder dit alles zat men, aan de andere zijde, geenszins ftil. Om den Patriotten tegen te werken, richtten de anders denkenden eene Sociëteit op, in de Herberg de Keizerskroon, waar van de naam van *Oranje-Sociëteit* de bedoeling genoegzaam aankondigde. Een Lid der Regeeringe hadt het hoofdbeftuur; verfcheiden Regenten en andere lieden van aanzien waren 'er Leden van.

Ter gelegenheid van het Raadsbefluit, raakende de Vroedfchappen MUILMAN, MUNTER en VAN DER GOES, boven vermeld, hadden deeze Burgers aan zich gehouden, het te werk ftellen van zodanige middelen, ter hunner zuiveringe, als zij, ten eigen oirbaare, geraaden zouden vinden. Van de voorbehoudene vrijheid maakten zij gebruik, omtrent het midden van April, door het inleveren, in de Vergaderinge der Vroedfchap, van zeer uitvoerige Aantekeningen, welke zij voorts aan Hun Ed. Gr. Mogende zouden. De hoofdzaaken, in de Aantekeningen beweerd, waren, een betoog van letterlijke voldoeninge aan den Last, door den Agtbaaren Raad aan hun gegeeven; als mede, dat zij, zonder behoorlijk onderzoek van zaaken, veroordeeld waren.

Niet onbeantwoord bleeven deeze Aantekeningen. Kort wierden zij op de hielen gevolgd van die van Burgemeester HOOFT, en zulke Leden van den Raad, die met zijn Ed. Gr. Agtbaare in de zelfde begrippen ftonden. Daarenboven zag men, ten zelfden tijde, waereldkundig worden een Gefchrift van de Burgemeesteren DEDEL en BEELS, en verfcheiden andere Leden van den Raad, behelzende een naderen aandrang der redenen van de meer genoemde Burgers MUILMAN, MUNTER en VAN DER GOES, en van het wederregtelijke des befluits, ten hunnen opzigte genomen. Jammer ftondt

het

het dus in den *Amsterdamschen* Raad geschapen, daar deszelfs aanzienlijke Leden dus onderling verdeeld waren, en elkander, met Aantekeningen en Tegen-Aantekeningen, te keer gingen. De Burgerij nam deel in deeze verdeeldheid; dag aan dag wierden de gemoederen meer verwijderd.

Niet lang leedt het, of men begon, onder de Gemeente, te spreeken van het afzetten van eenige Leden der Vroedschap. Door middel van een heimelijk gestrooid Geschrift, getijteld *het Verraad Ontdekt*, roeide men hier onder, om de gemoederen, reeds hoog opgezet, nog verder op te winden. Men noemde daar in eenige Regenten, en droeg dezelve voor, als onwaardig om te zitten op de Stoelen der eere en der agtbaarheid. Wel haast zag men Afgevaardigden van den Krijgsraad ten Stadhuize verschijnen, met een *Declaratoir*, dringende op het daadelijk verlaaten, van eenigen, van derzelver Raadsposten, welke zij thans bij naamen noemden. Het waren Mr. FREDERIK ALEWYN, Mr. W. G. DEDEL *Salomonsz*, Mr. JOHAN GRAAFLAND *Pietersz*; Mr. MARTEN ADRIAAN BEELS, HENDRIK HUILMAN, CORNELIS MUNTER, Mr. NICOLAAS CALKOEN, FRANK VAN DER GOES, en Mr. A. J. C LAMPSINS. Naa veel over en wederspreekens, wierdt, eindelijk, aan het verzoek voldaan, en den afgezette Raaden, door eenen Notaris en Getuigen, deswegen, eene Insinuatie thuis gezonden. Zo min onder de Gemeente, als ten Stadhuize, vondt, egter, deeze veel gewaagde stap geene algemeene goedkeuring. In een Geschrift, ten deezen dage, heimelijk gestrooid, verzette men zich tegen de gehoudene handelwijze. Waren de afgezette schuldig, merkte de steller aan, zij verdienden straffe; doch, eer deeze aan hun geoefend wierdt, moest, bij een geregtelijk onderzoek, hunne misdaad blijken. Daarenboven vervoegde zich een aantal van elfhonderd Ondertekenaars aan den Agtbaaren Raad, met een Geschrift, waar in zij hun ongenoegen verklaarden over den stap der Gekonstitueerden, in de bewuste Afzetting, zonder, alvoorens, hunne Lastgeevers opgeroepen, en derzelver gevoelen te hebben ingenomen.

Weinige dagen verliepen 'er, zedert de Afzetting, of de Vroedschap hieldt eene Vergadering, ter verkiezinge van

nieuwe Leden. Aan eenige Afgevaardigden, uit den Krijgsraad en de Gekonstitueerden, ten Stadhuize verscheenen, gaf men kennis dat de keuze was gevallen op de Burgers Mr. JOHAN PIETER FARRET, PIETER CONSTANTYN NOBEL, JOHAN PHILIP DU QUESNE, *Heer van Bouchen*, Mr. NICOLAAS ASSCHENBERG, Mr. JACOB ANTHONY DE ROTH, BALTHAZAR ORTH, JAN GOL VAN FRANKENSTEIN, LEONARD RUTGERS *Junior* en Mr. HENDRIK WEYERINGH. Tot Kolonellen, in de plaats der verlaatenen, waren, omtrent dien zelfden tijd, aangesteld de Burgers Mr. D. J. VAN HOGENDORP *van Hofwegen*, Mr. J. A. DE ROTH, HUIBERT BASTERT en ANTONY MEYNTS. De tweede genoemde tot Raad zijnde aangesteld, verving, naderhand, deszelfs plaats de Burgers IPERUS WISELIUS.

Overeenkomstig met de heerschende denkwijze van den Agtbaaren Raad, waren nu ook de besluiten, die door denzelven genomen wierden. Naa dat, in eene Vroedschapsvergadering, de voorslag was gedaan, om de uitgetrokkene Genootschappen, na *Utrecht* en elders, als mede de zo genaamde Vrijcorporisten, in soldij te neemen, en het Burger-Defensieweezen op een beter voet te brengen, nam men, in eene andere zamenkomst, het besluit, „ door Afgevaardigden der Stad, ter Vergaderinge van Hun Ed. Gr. Mogende, mede te werken, tot het beraamen van een behoorlijk Plan, om de Burgerwapening op een vaster en regelmaatiger voet te brengen, ten einde dezelve, van nu aan, en in 't vervolg, tot meerder en weezenlijk nut, tot zekerheid en verdeediging van den Lande, zoude kunnen dienen."

Hoe veel 'er, intusschen, aan ontbrak, dat de Afzetting der oude, en de Verkiezing der nieuwe Raaden, de algemeene toestemming der Vroedschap hadt weggedraagen, bleek uit een uitvoerigen Brief, een weinig naa het midden der maand Mai. aan Hun Ed. Gr. Mogenden geschreeven, door een aantal van zestien Leden, de meeste van welke, geen deel willende hebben aan het bedrijf der overige Leden, op den berugten dag, de Vergadering niet hadden bijgewoond. Het oogmerk deezer Missive, was,

een

een verhaal van het gebeurde, nevens een betoog van de onwettigheid der genomene besluiten.

DEDEL en BEELS, hoewel hunne Raadsplaatzen verlaaten, bekleedden, egter, nog de Burgemeesterlijke waardigheid. PIETER CLIFFORT, met aanhoudende lichaamsongesteldheid zukkelende, verscheen nimmer ten Stadhuize. Den Burger HOOFT, alléén staande, hadt dus, onder de heerschende geschillen, meestal de minderheid. Dit gaf aanleiding, aan twee Leden van den Raad, tot het doen der volgende vòorslagen: „ Of men, voortaan, de Vroedschap niet zoude beleggen buiten kennisse van Burgemeesterskamer, en of men niet alle weeken bepaaldelijk Vroedschaps-Vergadering zoude houden, en wel op Dingsdag voormiddag; verder, dat één of meer Leden eene Vroedschaps-Vergadering zouden kunnen beleggen, in dringende zaaken, en andere gewigtige voorkoomende omstandigheden; en dat ook, voortaan, wanneer, uit de Vroedschap, eene zaak in Commissie was gesteld, dezelve niet meer in Burgemeesterskamer zoude koomen, maar onmiddelijk na 's *Hage*, of daar het behoorde, gezonden worden." Men ging nog verder. 'Er wierdt in beraad geleid, „ of men den Burgemeester DEDEL, wanneer het zijne beurt zijn zoude om voor te zitten, wel erkennen zoude in de Vroedschap." Doch omtrent dit alles kwam men tot geen vast besluit.

Burgeren Gekonstitueerden, hoe veel werks ook binnen de Stad om handen hebbende, bepaalden, egter, hunne verrigtingen niet tot de Stedelijke aangelegenheden. In eenen Rondgaanden Brief, aan de drie *Overijsselsche* Steden, als mede aan de Stad *Groningen*, vermaanden zij derzelver Burgerijen, „ om andere, en wel zodanige Afgevaardigden ter Vergaderinge van de Algemeene Staaten te zenden, die in het Staats-Sijstema van *Holland*, in 't toekoomende, medewerken, en hetzelve zouden helpen ondersteunen." Aan de Staaten van *Holland* leverden de zelfde Gekonstitueerden een Advis over, inhoudende een verzoek: „ Dat Hun Ed. Gr. Mogende mogten goedvinden, in hoogstderzelver hartelijk en heilzaam Sijstema, tot handhaavinge van het Verbond der Unie, bijzonderlijk met op-

zigt tot de bescherminge van onderdrukte Bondgenooten, daar bij beloofd, op het kragtigste voort te werken, dat Hoogstdezelven deeze Provincie meer en meer mogten in staat stellen tot noodige verdeedigingе; en, daarenboven, om in geval van nood, zo wel door de Militie, als door de gewapende Burger-Corpsen, onze onderdrukte Bondgenooten, kragtdaadigen bijstand te kunnen verleenen, en zich in geene bemiddeling in te laaten, dan op zulke vastgestelde voorafgaande voorwaarden, waar door de Stad *Utrecht* daadelijk tegen den geweldigen aanval der Militairen volkomen konde beveiligd zijn en blijven."

Matigden zich dus de thans genoemde Patriotten zeer veele vrijheden aan, het zelfde regt meenden ook te hebben die van hun in denkbeelden verschilden. Meer dan één Verzoekschrift hadt men reeds in 't licht zien verschijnen, waar in de afzetting van Vroedschapsleden, en andere handelingen, ernstig wierden afgekeurd. Sociëteiten wierden 'er, daarenboven, opgericht, ter handhaavinge van de oude, en, naar hunne meening, plegtig bezwoorene Constitutie. Om het werk met zo veel te meer gezags te kunnen doorzetten, vondt men noodig, eenige Gemagtigden te benoemen, tot het waarneemen van hunne belangen, uit kragt eener *Acte van Qualificatie*, op dezelve uitgebragt, hoofdzaaklijk inhoudende *eene plegtige betuiging van volstrekte aankleevinge aan 's Lands gevestigde Constitutie en de Staats- en Stadhouderlijke Regeeringe, zo als dezelve zich bevondt in den Jaare 1766.* Behalven een aantal Scheeps-Timmerlieden, lieten zich ook verscheiden aanzienlijke Inwooners als Leden dier Sociëteit inschrijven. Mr. J. C. HARTSINCK Cz., IS. VAN HELSDINGEN, J. BOURCOURT en eenige andere voerden het hoofdbewind.

In zulk eenen toestand van zaaken, vervulde angst en bekommering de gemoederen van alle rustminnende Ingezeetenen. Men was beducht, dat het smeulend vuur, eerlang, in lichter laaije vlamme zoude uitbreeken. De Patriotsche Aanhang hadt nu klaarblijkelijk de overhand; met leede oogen zag dezelve, door de andersgezinden, eenige pogingen, ter hunner versterkinge of uitbreidinge, aanwenden.

In

In twee Wijnhuizen, in verschillende oorden der Stad, het eene op Kattenburg, het ander op de Reguliersgraft, hadden de Stadhoudersgezinden een Verzoekschrift, aan Hun Ed. Gr. Mogende, ter teekeninge doen voorleggen, om de herstelling van den Prinse Erfstadhouder in deszelfs waardigheden; de afzetting der onlangs verkoorene Raaden en Kolonellen, en de herstelling der Oude; de beteugeling van de Losbandigheid der Drukperze; de vernietiging der Genootschappen, en 't geen aan dit alles verder was verknogt. Veele nieuwsgierigen, zommigen ook met een ander oogmerk, verzamelden, op Pinxter-dingsdag, rondom het laatstgenoemde Wijnhuis. Van weêrkanten vielen, wel haast, eenige daadelijkheden voor. Hier door wierden de gemoederen meer en meer gaande, en het Wijnhuis, wel haast, het voorwerp eener vernielende plonderinge. Dit was het begin der schrikwekkende gebeurtenisfen, die den volgenden nacht, en voorts tot Donderdag middag, de geheele Stad ontrustten, en gestuit wierden, deels om dat de woede toen haaren zat, eenigermaate, hadt bekoomen, deels door het oprichten van eene bende Vrijwilligers te paerd, om alzo te spoediger tot hulpe te kunnen toeschieten. Op den gemelden Donderdag hadt men eene Lijst van drieënveertig huizen, welke de kragt der handen van de woedende menigte, meer of min, ondervonden hadden. Onder de meest aanzienlijken van dezelve telde men die van den Oud-Burgemeester J. RENDORP en den Regeerenden Burgemeester M. A. BEELS, welke deerlijk geleeden hadden. De wooning van den Boekverkooper ARENDS was bijkans geheel uitgeplonderd. De boven gemelde Vrijwilligers te paerd wierden, zedert, gebragt onder de gedaante van een geregeld Genootschap, wagten en togten doende, tot dat zij, bij de Omwenteling, hun ontslag bekwamen.

Schrikwekkende was, intusfchen, de toestand der Stad, in het Oostlijke gedeelte van dezelve, met naame op Kattenburg en de twee nabuurige Eilanden. Uit vreeze voor eenen aanval der Patriotten, hadden de bewooners dier Eilanden de Brug bij het Plein opgehaald, en alzo den toegang, aan dien kant, afgesneeden. Van weerzijden begon men, wel-

haast, op elkander te vuuren; 't welk, van de zijde der Stad, heviger wierdt, naa dat de Kattenburgers, eens en andermaal, vrugtloos, vermaand waren, de Brug te laaten vallen. Spoedig, egter, begreep men, dat langs deezen weg, zonder eene afkomst van zaaken, Burgerbloed zou geplengd worden. Dit bewoog den Water-Schout NOBBE, verzeld van den Burgerbevelhebber VALENTYN en eenen Kapitein van het Genootſchap, PETERS, een ander middel te beproeven. Een Vlotſchuit verſchanst hebbende, met eene Borstweering van Baalen Tabaksbladeren, ſteeken ze daar mede over na de andere zijde, onder dekking van het geſchut van het Kaedijksplein, en bereiken, onbezeerd, de opgehaalde Brug. Een rappe gast, ſlegts zestien jaaren oud, klimt ſtraks na boven, ontbindt de touwen der Brug, en laat alzo de Wip na beneden. Straks ſnelt de menigte daar over, en bezoedelt een goed aantal van dezelve zijne hanpen met eene woedende plondering en verwoesting van eenlijke huizen, op wier bewooners men inzonderheid gebeeten was. Zeker Wijnhuis, ſtaande op den Oosthoek der kleine Kattenburgerſtraat, het *Onvolmaakte Schip* genaamd, het eerst aan de beurt leggende, vertoonde, binnen weinige oogenblikken, de kenmerken van den uitzinnigſten wrevelmoed. Deezen ondervondt ook het huis van zekeren Mastemaaker KLAAS BOOY, Man, zeer vèrmaard onder zijnen Aanhang. Het ſtondt op den Kaedijk, en vertoonde, nog lang daar naa, de blijken der deerlijkſte haveningen. De woede nam hier een einde, en wierdt de wederwraake der Eilanderen beteugeld, door het plaatzen van Burgerwagten, op het Kaedijksplein en bij het Funiet.

Om, door in 't oogloopende ſtrafoeffening, het pleegen van feitelijkheden, aan de zijde der Prinsgezinden, te voorkoomen, oordeelde men geraaden, aan twee perſoonen een voorbeeld te ſtellen. Een van dezelve, leevende gevat, wierdt, bij vonnis van Schepenen, uit de Waag, op den Dam, met de koorde geſtraft, de andere, op Kattenburg geſneuveld, aan de Galg, bij de beenen, opgehangen; doch, naa de Omwenteling, wederom afgenomen, in eere herſteld en ſtaatelijk begraaven.

On-

Onder deeze inwendige verdeeldheid der Stad, was men geenzins gerust omtrent den toeſtand van buiten. De Afgevaardigden ter Dagvaart deeden aldaar eenen voorſlag, tot het benoemen van vijf Gelastigden te Velde, wegens de Provincie van *Holland*, om hun verblijf te houden op eene plaats, in of nabij het Cordon, en dezelve te voorzien van zulk eene breede magt, als dienſtig zoude geoordeeld worden, om het Gewest tegen eenen geweldigen inval te beveiligen. Daarenboven vondt men geraaden, terwijl het gevaar thans geoordeeld wierdt, zo hoog te zijn geklommen, dat men niet genoeg op zijne hoede konde weezen, de Stad *Muiden* te bezetten. Met overleg en goedkeuring der Vroedſchap nam men, uit ieder Kompagnie der Schutterije, drie man, en deedt dezelve aldus, ten getale van driehonderd, derwaarts uittrekken. Van tijd tot tijd wierden de eerst uitgetrokkenen afgelost, en vervangen door een even groot getal Spitsbroederen, tot op den tijd der Omwentelinge. Uit het zelfde' beginzel ontſtondt een ander Beſluit der Vroedſchap, raakende het aanneemen van eene Bende Waardgelders, om na *Utrecht* gezonden, en aldaar gebruikt te worden, op kosten en voor rekeninge dier Stad, of, in gevalle deeze zich daar toe onmagtig mogt bevinden, gedeeltelijk, of ook wel geheel, voor rekening van *Amſterdam*.

Gelijk de eene gerugtmaakende gebeurtenis thans de andere, ſpoedig, op de hielen volgde, dus klonk, door het gantſche Land, eene zaak, welke, kort naa de boven gemelde, in onze Stad voorviel. Hadden verſcheiden Raaden, onlangs, hunne posten aan het misnoegen der Gemeente moeten opofferen, dit lot ondergingen ook de Burgemeesteren WILLEM GERRIT DEDEL *Salomonsz* en MARTEN ADRIAAN BEELS. Zo fel was men op deeze, en hunne denkwijze, gebeeten, dat men, bij herhaaling, op derzelver Afzetting aandrong, en niet verzuimde, over de draaling daar mede, een morrend misnoegen te betoonen. De lang gewenschte zaak kreeg haar beſlag, op den tweeëntwintigſten Junij. Eenige Afgevaardigden van den Krijgsraad en van de Gekonſtitueerden vervoegden zich aan de wooningen der beide Burgers, en deeden aldaar, door den Sekretaris van den Krijgsraad,

voorleezen, een *Declaratoir*, waar bij de gemelde Burgers „ als hebbende het vertrouwen der braave Burgerije geheel „ en al verlooren, verklaard wierden als vervallen van hun- „ ne posten als Burgemeesters deezer Stad, en in die hoe- „ danigheid niet meer te zullen erkend worden."

Terwijl nu het Burgemeesterlijk bewind alleen op de schouderen van HOOFT rustte, was men spoedig bedagt, de opengevallene plaatzen te vervullen, met de zulken, wier denkwijze meer in den thans heerschenden smaak viel. Eenige Afgevaardigden, ten Stadhuize verscheenen, leverden een uitvoerig Adres over, in welks slot vier Burgers wierden voorgedraagen, met verzoek, dat uit dezelve eene verkiezing mogt gedaan worden. Tot verdriet der onverduldig wagtende Burgerije, verliepen 'er nog vijf dagen, eer haare wensch vervuld wierdt. Toen verkoos de Agtbaare Raad tot Burgemeesters Mr. WILLEM BACKER en Mr. JOAN GEELVINCK. Met veel staatelijkheids aanvaarden deeze Burgers hun bewind.

Niet minder dan de afgezette Burgemeesters, was Mr. WILLEM BACKER, Hoofdschout der Stad, een voorwerp van den haat des thans bovendrijvenden Aanhangs geworden. Men rustte dan niet, voor en aleer ook deeze uit het bewind gezet was. Gaarne zou de Raad gezien hebben, dat de Hoofdschout hadde kunnen besluiten, zijnen post neder te leggen. Doch de poogingen, daar toe aangewend, waren nutteloos. Den weg der Afzettinge sloeg men dan ook ten zijnen opzigte in, en droeg, terstond, de opengevallene plaats op, bij voorraad, aan CORNELIS VAN DER HOOP *Gijsbertsz*, welke, op dit pas, de waardigheid van Voorzittend' Schepen bekleedde.

Geduurende dit alles was de toestand der gedreigde Stad *Utrecht* het heerschend onderwerp der gesprekken. Uit de gewoone bijeenkomsten wierden dezelve overgebragt in de Raadzaale, en hier, eerlang, het besluit genomen, om, uit elke Kompagnie der gewoone Schutterije, zes man te ligten, en dezelve, onder de noodige Bevelhebbers, allen ten getale van zeshonderd man, na de benaauwde Stad te doen uitrekken. Elk Schutter zou een weekgeld genieten van

zes

zes Guldens en vijf stuivers, en de gehuwde, daarenboven, voor zijn huisgezin, weeklijks, drie Guldens. Spoedig was de beraamde Manschap voltallig. Op den zeventienden Julij vertrok dezelve, in vijftien Schuiten, na het *Sticht.*

Deeden wij, boven, verslag van eene Vergaderinge van Vaderlandsche Regenten, in de maand Augustus des jongstvoorgaanden jaars, in deeze Stad, gehouden, nu vondt men geraaden, op den zesden dag der zelfde maand des tegenwoordigen jaars, zulk eene bijeenkomst te hervatten. Nog talrijker dan de voorgaande was deeze; 'er verscheenen op dezelve verscheiden aanzienlijke Staatsleden, uit verschillende Gewesten der Republiek. Men kwam, egter, tot geen vast besluit; of, indien 'er iets besloten wierdt, bleef de uitvoering agter, door de niet lang daar op gevolgde gebeurtenis.

's Daags te vooren, op den vijfden Augusten, hadt men hier een pragtigen Maaltijd gehouden, in de Herberg *de Zwaan*, op den Nieuwendijk, ter gedagtenisse van de overwinninge, zes jaaren geleeden, door den Schout bij Nacht ZOUTMAN, op *Doggersbank*, op de Engelschen bevogten. Behalven verscheiden aanzienlijke Kooplieden en Bevelhebbers der Schutterije, lieten zich, op het staatelijk Gedenkmaal, vinden, de Burgers Jr. R. J. VAN DER KAPELLEN *tot Rijssell*; Jr. PALLAND *tot Zuithem, Drost van IJsselmuiden*; Jr. VAN LYNDEN *tot den Oldenaller*; Jr. HAARSOLTE *tot den Doorn*, Mr. RHYNVIS FEITH, *Burgemeester van Zwolle*, en verscheiden andere Afgevaardigden tot de boven gemelde Vergaderinge. Slaande op de plegtige gelegenheid, en in den smaak des tijds, waren de sieraaden van de Tafel. Op 't midden van dezelve pronkte een Stuk, draagende een aantal Zinnebeelden. De Middengroep was een Pyramide; aan de eene zijde van het Voetstuk zag men den Zeeslag, aan de andere de vlugt der Engelschen; ginds en elders Zegetekens, met gepaste opschriften. Aan eene Kolom, rustende op het Voetstuk, hingen de beeltenissen van den Admiraal MICHIEL DE RUITER, als mede die der broederen JAN en CORNELIS DE WITT, als hebbende den Admiraal, in de hachelijkste gevegten, verzeld, en eindelijk dat

van

van den Vice-Admiraal ZOUTMAN. Een Leeuw, houdende eene Scheepskroon, nevens eenige Faambeelden, den roem der Overwinninge uitblaazende, dekte de Kolom. Aan de rechterzijde deezer Kolom hingen het oude en tegenwoordige Wapen van *Amsterdam*, die, door Geniën, met Lauwerkranzen gekroond wierden. Aan de zijde deezer Kolom wierden de vier Elementen, in Saxisch Porcelein, verbeeld. Het Sluitstuk was eene Groep, bestaande uit de beelden *Roem*, *Gedagtenis* en *Behouding*; zinspeelende op de gebeurtenis, van welke, in het Opschrift, aan den Pilaar, gewag gemaakt wierdt. Aan de slinkerzijde zag men eene Kolom, aan welke de Wapens van *Amsterdam* gekroond wierden, voorts de vier Waereld deelen in Saxisch Porcelein. Het slinker Sluitstuk was eene Groep, in welke de *Vrijheid* wierdt vertoond, door HERCULUS beschermd. Ter zijde was afgebeeld de Liefde tot het Vaderland. Overeenkomstig met de thans heerschende denkwijze, waren de Drinkleuzen, welke, onder den Maaltijd, gegeeven wierden. Zij waren de volgende:

1. Hun Edele Groot Mogende; dat derzelver poogingen, tot Triomf der groote Volkszaake, nadruklijker en leevendiger, werkzaam zijn mogten, dan dezelve tot heden zijn geweest.

2. De braave Staatsleden van andere Provinciën.

3. De Regeering van *Amsterdam*.

4. De Admiraal ZOUTMAN, en de Helden van *Doggersbank*.

5. De ondergang der tweeledige Tirannij, naamelijk die der Een- en die der afschuwelijke Veelhoofdige; de Triomf der Vrijheid; en de Godlijke Zegen over de poogingen der doorluchtige Volksvrienden.

6. De gewapende braave Burgerarm, door geheel Nederland.

7. Onze Brabantsche Vrijheidsbroederen, die Ons, volgens echte berigten, bij alle gelegenheden, ten goede indagtig zijn.

Onderscheiden van de reeds gemelde, was eene bijeenkomst, insgelijks in de maand Augustus, te *Amsterdam* gehou-

houden. Zij vergaderde, in de Groote Zaal der Burger-Sociëteit, in de Herberg de Stad Lions, en bestondt uit de Afgevaardigden van ruim honderd Departementen, van Schutterijen, Gilden, Gekonstitueerden, Genootschappen, Sociëteiten en Gezelschappen, gezamentlijk uitmaakende meer dan tweehonderd Leden, meest, zo niet geheel, uit de Provincie *Holland* bij een geroepen. Veel ophefs maakte men van de zaaken, hier verhandeld; zij waren: 1. De invloed des Volks op de Regeering; 2. De Vrijheid van de Drukperze; 3. De invoering van eene vaste Landmilitie; 4. De Medewerking der ongewapende met de gewapende Burgerije. Doch, 't geen bovenal de algemeene aandagt welke, en van dezelve veel goeds deedt belooven, was de verkiezing, *uit een Lijst van veertig Vaderlandsche Medeburgers, van vijfëntwintig Nationaale Gekonstitueerden, tot de zaak der onderhandelingen te Parijs. Frankrijk*, naamelijk, wierde thans aangezien en geëerbiedigd als de Beschermgod, van welken men verlossing en hulp verwagtte, tegen de Pruissische magt, van welker zekere aannaderinge men, meer en meer, begon te spreeken, zints de veel gerugtmaakende gebeurtenisse, de verhinderde reize van Haare Koninklijke Hoogheid, Mevrouwe de Gemaalinne van den Erfstadhouder, van *Nijmegen* na *'s Graavenhage*.....

Zeer gewigtige gevolgen hadt dit voorval op de Raadsbesluiten, welke, zedert, genomen wierden. Daar uit was, onder andere, ontstaan, het Besluit der Vroedschap onzer Stad, om zijne Hoogheid WILLEM DEN V te schorzen in Hoogstdeszelfs hoedanigheid van Stadhouder en Kapitein-Generaal der Provincie van *Holland*, met inhouding van de Jaarwedden, en andere voordeelen, aan die hooge waardigheden verknogt, en dezelve te doen dienen ten behoeve der gewapende Genootschappen.

Vreemd mag het, indierdaad, schijnen, dat, in den toestand, in welken onze Stad zich thans bevondt, zommigen den moed bezaten, om, openlijk, daar tegen aan te druisschen. Dit, nogthans, gebeurde, op den dertienden Augustus. Acht Sloeproeiers van een Oorlogschip, zich voorzien hebbende van eene Oranjevlag, nevens eene Kroon-

wel-

welke de zelfde kleur voerde, trokken daar mede door een groot gedeelte der Stad. Doch gevorderd zijnde tot op de Vischmarkt, wierden ze ontmoet van eenen Onderfchout met zommige Dienaars van het Geregt, ftraks gevat en gevanklijk onder het Stadhuis gebragt.

Hemelhoog verhief de thans heerfchende menigte dit bedrijf. Men meende, daar in, te vinden een nieuw bewijs voor de wettigheid van den ftap, onlangs gedaan, in het afzetten van den voorgaanden Hoofdfchout, en het aanftellen van den Burger, welke thans dien gewigtigen post bediende. Bij veelen wierdt, hierom, het ontwerp wederom leevende, reeds voor eenigen tijd, vooral in de Burger-Societeit, geopperd. Men was, naamelijk, niet voldaan over den tegenwoordigen Schepensbank. Uitgezonderd VAN HOGENDORP *van Hofwegen*, tweeden Voorzittenden Schepen, verfchilden alle de overige Schepenen van de thans heerfchende denkwijze. HOGENDORP, daarenboven, Kolonel der Schutterije, was veeltijds afweezig, om elders buiten de Stad het bevel te voeren. Hier uit ontftondt, bij veelen, een vermoeden, of, in zulk eene gefteldheid van zaaken, eene onpartijdige Regtsoeffening konde verwagt worden. Gelijk het gemeenlijk gaat, veranderde het vermoeden, bij de driftigfte ijveraars, in zekerheid. Dit bragt zommigen op den inval, om, zo als zij het noemden, ook den Schepensbank te zuiveren, eenige Leden af te zetten, en andere, die meer in hunnen fmaak vielen, met dien volwigtigen post te bekleeden. Doch men konde het, omtrent de wijze, niet eens worden. Eenigen wilden deeze, geenen wederom andere, doch niemand allen gezamentlijk van hunne posten verlaaten hebben. Deeze tweefpalt was oorzaak, dat men tot geen vast befluit kwam.

Onder dit alles was 'er, ten Stadhuize, eene zaak gaande, die uit den aart der tegenwoordige tijden onmiddelijk voortvloeide, en befchouwd wierdt als een noodzaaklijk werk, zonder 't welk de begeerde Herftelling geene plaats hebben, immers geenen vasten ftand konde houden. Ik heb het oog op een nieuw Regeerings-Reglement, naar 't welk, voortaan, het Stadsbewind zou worden ingerigt. In

Hol-

Holland hadt de Stad *Haarlem* daar van het eerste voorbeeld gegeeven, en het ontwerp in zo verre tot stand gebragt, dat het, weinige dagen vóór de Omwenteling, daadelijk in kragt gesteld wierdt. Te luisterrijk en streelende voor de Vrijheid, dagt men in onze Stad, was zulk een bedrijf, dan dat het elders geene navolgers zoude hebben. Yverig sloeg de Vroedschap de handen aan het werk, beraamde een Plan, en bragt het, wel haast, in zulk eene orde en volkomenheid, dat 'er Gemagtigden, uit den Krijgsraad en uit de Gekonstitueerden, benoemd wierden, om, op gezette dagen, het groote Ontwerp te overzien, te beschaaven, af te neemen en bij te voegen, en 't geheel in zulk eene orde en gedaante te brengen, dat het, als een uitstaande Reglement van bewind, ten algemeenen gebruike konde worden ingevoerd. Doch, 't geen, kort daar naa, voorviel, verschafte ander werk aan de Vroedschap, en deedt dit, nevens verscheiden andere Ontwerpen, in rook verdwijnen.

Al zints geruimen tijd hadt het gerugt geloopen, wegens de aannadering van Pruisfische Troepen, om, aan haare Koninklijke Hoogheid, de verzogte, doch telkens geweigerde Voldoening, te bezorgen, voor den hoon, welken Hoogstdezelve meende geleeden te hebben, in 't verhinderen haarer reize na *'s Graavenge*. Doch dit gerugt vondt, bij aanhoudenheid, bij de menigte, even weinig geloof, als men, daarentegen, zich vleide met de zekere verwagting van Fransche hulptroepen, welke men elkander diets maakte bij *Givet* te zijn gelegerd. Bijkans ongelooflijk, voor de zulke, die de dingen niet eenigzins van nabij gezien hebben, zijn de wederstreevingen der dugtigste bewijzen, en, aan de andere zijde, de verzekeringen op zeer losse gronden, te deezer gelegenheid aan weerkanten gedaan. Nogthans raakten zommigen aan 't wankelen, zedert het inleveren van eene *Nota*, door den Pruisfischen Gezant, op Zondag, den negenden September, en de besluiten, ter Staatsvergaderinge, daar op genomen. In onze Stad, hoedanig ook zommigen, uitwendig, zich aanstelden, werkten de Staatsbemoeijingen zo kragtdaadig, dat men ijverig de hand sloeg aan middelen ter verdeediginge, alzo men geenzins twijfelde, in gevalle

de Krijgsmagt van zijne Pruisfische Majefteit iet vijandigs in den zin hadde, of *Amfterdam* zou gewisfelijk aanftoot lijden. Behalven eene verfterking van Manfchap, na *Muiden* gezonden, wierden de Voorposten, bij *Diemerdam*, het *Weesper-Tolhek*, den *Duivendregtfchen Brug*, te *Ouderkerk* aan den Amftel, *Amftelveen* en op *Halfwegen Haarlem* en *Amfterdam*, verfterkt en met Batterijen voorzien, ten einde om een geweldigen aanval, en dus den toegang tot de Stad, af te weeren.

Intusfchen fcheenen zommigen, in *'s Hage*, meer vertrouwen te ftellen op de veiligheid van *Amfterdam*, dan van eenige andere Stad in *Holland*. Uit de raadpleegingen, aldaar gehouden, moeten wij zulks afleiden. Op Saterdag, den vijftienden September, was het Vergadering der Staaten van *Holland* en *Westfriesland*. Van wegen onze Stad verfcheen in dezelve de Burgemeester GEELVINCK, nevens de Penfionarisfen VAN BERCKEL en VAN DER GOES. Uit naame hunner Lastgeeveren deeden deeze den voorflag, aangezien de Staatsvergadering, in *'s Hage*, niet meer veilig konde gehouden worden, om dezelve na *Amfterdam* te verleggen, en aldaar te raadpleegen op de middelen, welke ten meesten algemeenen nutte konden dienen. De Ridderfchap en eenige Steden verzetteden zich daar tegen; doch de Meerderheid bewilligde in den voorflag. Terftond naa het fcheiden der Vergaderinge vertrokken GEELVINCK en VAN BERCKEL, verzeld van den Dordrechtfchen Penfionaris DE GYZELAAR, na *Amfterdam*; blijvende VAN DER GOES alleen in *'s Hage*. Straks naa hunne aankomst, nog dien zelfden avond, beleiden de gemelde Afgevaardigden Vergadering der Vroedfchap. Een Brief, dienende ter uitnodiginge der Staatsleden na *Amfterdam*, door dezelve opgefteld, wierdt, nog den volgenden nacht, na *'s Hage* verzonden, en, 's anderendaags, in eene buitengewoone Staatsvergaderinge, geleezen.

In afwagting der naderende komfte van Hun Edele Groot Mogenden, was men, intusfchen, in onze Stad, ijverig bezig om de Raadkamer, op het Stadhuis, daar toe in gereedheid te brengen. De onderfcheidene zitplaatzen waren reeds beftemd. De Afgevaardigden van *Amfterdam* zouden zitten voor

voor den toegemetzelden Schoorsteen, aan hunne regterzijde de Zuidhollandsche, aan de slinkerzijde de Noordhollandsche Burgers, en, tegen over die van onze Stad, de Ridderschap. Wel haast verspreidde zich het gerugt der ongewoone zamenkomste, en lokte, 's Maandags, eene groote menigte na den Dam; die nu, voor het Stadhuis, met eenige Stukken Geschut voorzien, en met eene vermeerdering van Manschap, uit de Schutterije, bezet wierdt. Gering, egter, was het getal der Staatsleden, welke hier verscheenen. Van hier dat men, aan de bijeenkomst, niet den naam van *Staatsvergaderinge*, maar dien van *Conferentie* gaf. De Generaal VAN RYSSEL, Bevelhebber van het Hollandsche en Stichtsche Cordon, van het voorneemen verwittigd, en van *Naarden* herwaarts gekoomen, verscheen in deeze zamenkomst, om met de Leden te raadpleegen, over 't geen hem thans te doen stondt. Naa lang beraad, viel, eindelijk, het besluit, om de Vesting, tegen de Pruissische magt, te verdeedigen. De bijzondere bescherming, in welke de Generaal, door Hun Edele Groot Mogende, in 's *Hage*, was genomen, wierdt thans herhaald en met nieuwen nadruk toegezeid. In de zelfde Vergadering stonden binnen twee Advokaaten, de een Sekretaris van de algemeene Vergaderinge der Genootschappen, de andere, als Afgevaardigde der *Amsterdamsche* Gekonstitueerden. De bij een gekoomene Leden begroetten zij met den tijtel van Edele Groot Mogende Heeren, en erkenden aldus dezelve als uitmaakende eene wettige Staatsvergadering. Naa den hoogen nood des Lands, in hartroerende bewoordingen, te hebben voorgedraagen, baden zij de Vergadering, bij al wat heilig was, „ zij zoude tog het bestuur van 's Lands zaaken op zich neemen, het Land, en „ bijzonderlijk deeze Stad, als het eenig over gebleeven „ Bolwerk, beschermen; betuigende voorts, in naam hunner „ Lastgeeveren, de Vergadering, welke thans in 's *Hage* „ wierdt gehouden, niet voor wettig te erkennen, en, gevolglijk, ook niet de besluiten, daar in vastgesteld, maar „ veel eer dezelve aan te zien als door dwang genomen; „ beloovende, voorts, de tegenwoordige bijeenkomst en „ Regeering, tot den laatsten droppel bloeds, te zullen be-

„ pen beschermen en ondersteunen, terwijl zij de Besluiten, „ hier te neemen, alleen voor wettig houden, en de Leden „ deezer Vergaderinge alleen erkennen zouden als wettige „ Vertegenwoordigers van een vrij Volk, en als den eeni- „ gen Souverein." Zij voegden 'er nevens „ dat men moest „ voortgaan met zich te verdeedigen; dat men, met de „ Burgermagt en het Krijgsvolk, welke men reeds bij de „ hand hadt, geholpen en onderfteund van de Fransche Le- „ germagt, welke men, eerstdaags, te gemoete zag, den „ Pruisfischen Vijand ligtelijk zou kunnen te keer gaan." Wijders gaven de twee Afgevaardigden in bedenking, „ of „ men, om de tegenpartij, binnen de Stad, in bedwang te „ houden, niet, op staanden voet, eene Afkondiging be- „ hoorde te doen, volgens welke allen, die *Oranje boven* „ zouden roepen, of met Oranjetekens versierd in het open- „ baar verschijnen, op heeter daad, zonder forme van Pro- „ ces, met den dood zouden gestraft worden." Het ant- woord, op deeze Aanspraak, behelsde, hoofdzaakelijk „ dat „ de omstandigheden, in welke zich verscheiden Leden van „ de Afgevaardigden der aanweezig zijnde Steden bevonden, „ de gezamentlijke Leden der Vergaderinge hadden doen „ besluiten, aan de twee boven gemelde Afgevaardigden, „ van deeze omstandigheden kennis te geeven, en voorts „ dezelve onder 't oog te brengen de onmogelijkheid, zon- „ der naderen last hunner Principaalen, om iets te beslui- „ ten; doch dat men evenwel zoude tragten, deezen nade- „ ren last te bekoomen, en, intusschen, voortgaan met het „ houden van onderlinge *Conferentien*." De Burgers van onze Stad voegden 'er neven, „ dat de Agtbaare Raad ge- „ reed was, en bleef, om alles in 't werk te stellen, tot „ bewaaringe, beveiliginge en bescherminge van deeze Stad „ en derzelver getrouwe Burgerije."

Terwijl de Vergadering der Staatsleden in de Raadzaale zat, kwam de Vroedschap bij een in Burgemeesterskamer. Om zich van hunnen raad te dienen, hadt men dienstig geoordeeld, VAN BERCKEL en VISSCHER, Pensionarissen der Stad, insgelijks te beschrijven. Doch zij verlieten, eerlang, naa eenige woordenwisseling, de Vergadering, dewijl Mr. MAT-

THYS

THYS STRAALMAN, Oud-Schepen en Raad, weigerde, zijne ſtem te geeven, zo lang de Penſionariſſen tegenwoordig waren, om reden dat hij dezelve, tot zitting in de Vroedſchap, niet geregtigd oordeelde.

Eene bijstere ontſteltenis heerschte, onder dit alles, door de geheele Stad, na de gantsch onverwagte tijding, op Zondag, den zestienden September, wegens het verlaaten der Stad *Utrecht*, door den Rhijngraaf VAN SALM. De ſchrik en vervaardheid nam toe, op het zien aankoomen, in den namiddag van dien Zondag, en op eenige volgende dagen, van eene menigte Vlugtelingen, uit het Sticht, en van elders, met hunne beste tilbaare have. Handen vol werks hadt nu de Vroedſchap, welke dagelijks, en zomtijds meer dan eens, vergaderde, en waren de overleggingen, onder andere, voornaamelijk, daar toe ingerigt, om de inwendige rust en veiligheid te handhaaven. Van twee kanten ontſtondt nu eene gegronde vreeze voor opſchuddingen. Aan de eene zijde was men bedugt, dat de bewooners der Eilanden, *Kattenburg*, *Wittenburg* en *Oostenburg*, en anderen, welke even eens gezind waren, door den tegenwoordigen ſtaat der zaaken gemoedigd, het hoofd zouden opſteeken, en iet gewelddaadigs aanvangen. Aan den anderen kant voedde men een niet minder gegronden angst, dat veelen der zulken onder de Gemeente, welke der thans heerſchende denkwijze waren toegedaan, ziende haare uitzigten, op herſtel van zaaken, te leur loopen, tot misnoegen en woede zouden overſlaan. Bij deeze twee redenen, tot vreeze voor rustverſtooringe, kwam nog eene derde; zij ontſtondt uit de groote menigte van Vreemdelingen, van allerleien rang, en onder deeze veelen van de laagſte klasſe, die in het Burgerleger of elders gediend hadden, en nu, van hulpe, toevlugt en den noodigen lijftogt ontbloot, in onze Stad eene ſchuilplaats kwamen zoeken.

Van twee middelen bediende men zich, om de rust te handhaaven, en de gemoederen van dus verſchillende gezintheden in bedwang te houden. In zulke oorden, alwaar men voor gevaar meest bedugt was, vooral op *Kattenburg*, verſterkte men de Burgerwagten, en zondt, daarenboven,

van uur tot uur, Ronden door de gantfche Stad. Verfcheiden Wagtvrijen en Uitkoopers, uit aanmerking van gebrek aan manfchap, en de drukte der wagtdoende Burgerije, ontzagen niet, zich mede hier toe te verledigen. Het ander middel, hoewel zwakker in zijnen aart, doch 't geen, evenwel, eene goede uitwerking deedt, was, het opwinden en verfterken der gemoederen, door dezelve te ftreelen met de naderende komst der Franfche Krijgsmagt, om de Pruisfifche Troepen ten Lande uit te drijven. Door deeze behoedmiddelen, hoewel, zelf naar 't oordeel der verftandigften, tegen 't gevaar niet opgewasfen, wierdt, tot op den afloop van zaaken, midden onder den fchrik en angstwekkenden toeftand, alle opfchudding geweerd en de algemeene rust en veiligheid gehandhaafd.

Wijd van een loopende waren, onder dit alles, de gezintheden der Burgers en Ingezeetenen der Stad, aangaande de zijde, welke men, ten opzigte der Troepen van Zijne Pruisfifche Majefteit, hadt te kiezen. Eenigen beweerden, men moest met den Hertog VAN BRUNSWYK, die 't bevel over dezelve voerde, in onderhandeling treeden, en de best mogelijke voorwaarden tragten te bedingen, om aldus te voorkoomen de verwoestingen en onnoemelijke fchaden, aan welke eene magtige Koopftad, door een geweldigen aanval, zoude worden bloot gefteld. Anderen, daarentegen, riepen dat men thans moest vot houden, en den vijand afwagten, als kunnende dezelve, door den moed en de vereenigde magt der Gemeente, ligtelijk tot ftaan gebragt, en met fchande te rug gedreeven worden. Nimmer, misfchien, bevondt zich onze Stad in veeger toeftand, dan geduurende het tijdverloop, in 't welk de keuze, aangaande het te neemen befluit, onbeflist bleef. Naa lang in 't midden te hebben gehangen, floeg, eindelijk, de fchaal over tot het befluit, om de Stad te verdeedigen. Ondanks de bedenkingen, voor het tegengeftelde gevoelen, hier en daar geopperd, hadt, veelligt, tot den Raadflag, bij de Vroedfchap, daar omtrent genomen, niet weinig toegebragt, de woedende ijver van eenige Leden der Burger-Sociëteit, die, door hunnen invloed op de menigte, ligtelijk, aanleiding zouden hebben

kun-

kunnen geeven tot ongelegenheden, in gevalle de Raad, aan hunne denkwijze en gezintheid tegenſtand hadde durven bieden. Zints dit oogenblik ſloeg men, meer en meer, de handen aan het werk, om de Stad in gedugten ſtaat van tegenweer te brengen.

Hoewel de Stad van een aanzienlijken voorraad van Geſchut en Krijgsbehoeften was voorzien, van wegen de menigte, egter, welke daar van, na de Buitenposten, was gevoerd, vreesde men, tot het bieden van een kloeken en hardnekkigen wederſtand, daar aan gebrek te zullen hebben. Van hier dat men de toevlugt nam tot de Admiraliteit, en derzelver Magazijnen deedt openen, om den verzamelden voorraad te verſterken. Veel viel hier over te doen, in eene Vergadering der Admiraliteitsleden, gehouden in den voormiddag van Zondag, den drieëntwintigſten September, en eene andere, in den namiddag van dien zelfden dag. Van het gebeurde, in de beide zamenkomſten, oordeelen wij een verſlag niet ongepast, vermids hetzelve eene voornaame beweegreden was, om de Vroedſchap te doen veranderen van beſluit, ten aanzien van de verdeedigingе der Stad, en den grond leide tot eene onderhandeling met den Hertog VAN BRUNSWYK, welke, zedert, ondernomen wierdt.

De Edel Mogende Raaden, in den gemelden voormiddag vergaderd zijnde, deedt de Raad en Advokaat Fiskaal VAN DER HOOP aan dezelven eenen voorſlag, die, vervolgens, goed gekeurd en in een beſluit wierdt veranderd. De voordragt van gemelden Fiskaal kwam, hoofdzaakelijk, hier op neder: „ Uit de ſtappen, die, van wegen de Regeeringe deezer Stad, gedaan wierden, door het Geſchut, Ammunitie en verder Oorlogstuig, van het Kollegie te vorderen, te eisſchen en weg te neemen, beſloot hij, dat het gevaar van buiten ſterk naderde, en dat alles ter verdeedigingе wierdt toegeleid, hoewel de Raad ter Admiraliteit geheel onbewust was, zo wel van de kragt van dat gevaar, als van de middelen, die ter afwendinge gebruikt wierden. Dat, evenwel, dit Kollegie konde aangemerkt worden als een der voornaamſte Ingezetenen, daar het, in zijn Dok en Magazijnen, zulke aanzienlijke panden, en van zulke eene

uitmuntende waarde bezat, en, uit hoofde dier aangelegenheid, wel hadt mogen verwagten, eenige kennis te hebben van den ſtaat der zaaken. Dat hij Raad en Advokaat Fiskaal, daarenboven, in ervaring was gekoomen, dat de Kollegiën van Koophandel en de aanzienlijkſte Kantooren mede niet gehoord, en dat 'er Kooplieden waren, die gaarne hun belang zouden inbrengen, doch daar omtrent beſchroomd waren, uit vreeze voor perſoonlijke beleediginge van eenige opgezette menſchen, of van vreemde Gewapenden, in grooten getale herwaarts aangekoomen. Dat hij, vervolgens, in overweeging hadt genomen, aan den Raad voor te draagen, eene Commisſie te benoemen van eenige Leden uit het midden van dat Kollegie, of van hem alleen, om aan Burgemeesters voor te draagen de voornoemde bedenkingen, het belang van het Kollegie, de zorge, welke het draagen, en de beſcherming, welke het aan den Koophandel moest verleenen, en daar nevens te kennen te geeven de verwondering van den Raad, dat aan denzelven niets wierdt medegedeeld van de termen van gevaar, en van de middelen ter verdeedigings; en tevens met nadruk te verzoeken, dat de Maatſchappijen van Oost- en Westindiën, de Beſtuurders van den *Levantſchen*, *Muskoviſchen* en *Oosterſchen* Handel, als mede de Conſuls van vreemde Natiën wierden opgeroepen, om hunne belangen te kunnen inbrengen, en 't gevoelen der voornaamſte Kooplieden deezer Stad in te neemen." De Leden van den Raad, deezen voorſlag in overweeging genomen hebbende, beſlooten, den voorſlag van den Raad en Advokaat Fiskaal goed te keuren; en vervolgens denzelven te verzoeken, den inhoud daar van aan Burgemeesteren voor te draagen, doch daar nevens te voegen, dat de afgifte van het Geſchut en verdere Krijgsbehoeften, door het Kollegie, ten behoeve van de Stad, door de Algemeene Staaten was afgekeurd, en Hun Edele Groot Mogende de Staaten van *Holland* en *Westfriesland* bevel hadden gegeeven, om 't een en ander te rug te vraagen. Van der Hoop, in gevolge diens Beſluits, aan den Voorzittenden Burgemeester Baccker, in geſchrifte, bepaaling van tijd en plaatze verzogt heb-

hebbende, om eene Commisfie, van wegen den Raad ter Admiraliteit, bij Burgemeesteren af te leggen, wierdt tegen één uure op het Stadhuis beftemd. Hij vondt aldaar, nevens den gemelden, den Burgemeester GEELVINCK en de twee Penfionarisfen VAN BERCKEL en VISSCHER. Nog dien zelfden namiddag deedt VAN DER HOOP verflag van zijn wedervaaren, hoofdzaakelijk behelzende, dat hij, naa voordragt der bedenkingen, boven vermeld, daar nevens hadt gevoegd, dat de Agtbaare Vroedfchap, de geopperde maatregels volgende, „ zoude beantwoorden aan de waare beginzelen van Regeeringe in deeze Republiek, medebrengende „ om in te neemen de bedenkingen en aanmerkingen van „ den *Rijkdom der Stad*, hetwelk zekerlijk is de Commercie, en de Ingezetenen, welke denzelven drijven;" en dat voorts Burgemeesteren, deezen voordragt hebbende gehoord, hadden aangenomen, daar van kennis te geeven aan de Vroedfchap, en 'er over te zullen raadpleegen. In den avond van dien zelfden Zondag vergaderde de Vroedfchap, en ontving, naa het fcheiden van dezelve, VAN DER HOOP, van den Burgemeester GEELVINCK, een briefje, inhoudende dat de Raad, den voordragt van het Kollegie ter Admiraliteit in overweeging hebbende genomen, daar op hadt beflooten, 's anderendaags eene Commisfie te zenden aan den Hertog VAN BRUNSWYK, en zich, intusfchen, vleide, dat 'er geene vijandlijkheden of nadere aantogt van Troepen zouden plaats hebben.

Niet even eens wierdt dat befluit der Vroedfchap opgenomen. Bij een *Declaratoir*, onlangs uitgegeeven, hadt de Regeering verklaard, zonder medeweeten der Burgerije zich in geene onderhandeling te zullen inlaaten. Luidkeels verzetteden zich hier om veele Leden, vooral der Burger-Sociëteit, tegen den genomen raadflag, als buiten hunne kennis gefchied. Eene korte wijl bragt zulks de Vroedfchap aan 't wankelen, ja, deedt dezelve geheel van befluit veranderen; 't welk, egter, wederom een anderen keer nam, in de namiddagsvergadering van Maandag den vierëntwintigften, in welke het ftuk van nieuws geopperd, en vastgefteld wierdt, het gevoelen van den Krijgsraad in te neemen.

Hier vervoegde zich de Hoofdofficier CORNELIS VAN DER HOOP *Gijsbertsz*, ontvouwde aldaar breedvoerig den toeſtand der Stad, drong het beſluit der Vroedſchap ter onderhandeling ijverig aan, en verzogt daar op het gevoelen der Leden. De meesten van deeze verklaarden zich voor eene Onderhandeling, mids 'er de Schutterij in bewilligde; die, kort daar op, insgelijks de toeſtemming gaf.

't Was nu inzonderheid te doen, de Gemagtigden te benoemen, ter volvoeringe van den gewigtigen last bij den Hertog VAN BRUNSWYK. De keuze viel eindelijk op BALTHASAR ELIAS ABBEMA en JOHAN GOLL VAN FRANKENSTEIN, den eerſten, Lid van het Defenſieweezen, en beiden Leden van den Raad; voorts, op GALE ISAAC GALES en JAKOB LUDEN *Hendriksz*, den eerſten Gelastigde van den Krijgsraad, den anderen van de Gekonſtitueerden. Zij vertrokken op Dingsdag avond, en hadden, 's anderendaags, gehoor bij den Hertog, te *Leimuiden*, alwaar thans het Hoofdkwartier wierdt gehouden. Hun Last behelsde, hoofdzaaklijk, eene verontſchuldiging van de verhinderde reize van Haare Koninklijke Hoogheid, als geſchied om bekende redenen van noodzaaklijkheid; een verzoek om niets vijandlijks tegen *Amſterdam* te onderneemen, en van dit alles kennis te willen geeven aan zijne Pruisſiſche Majeſteit. Het antwoord hier op behelsde, voornaamelijk, eenen aandrang op de Regeering van *Amſterdam*, om zich te ſchikken naar het gevoelen der Staatsvergaderinge in *'s Hage*, bij welke al het beſlotene, zints geruimen tijd, voor nietig en kragteloos verklaard, en de Prins Erfſtadhouder, in de uitoefening van deszelfs hooge waardigheden, volkomen was herſteld. Naa lang over en wederſprekens, verbonden zich de Afgevaardigden, zich beroepende op de bepaaldheid van hunnen Last om verder te kunnen gaan, aan den Raad voor te draagen, bij wijze van Satisfactie, aan Haare Koninklijke Hoogheid eene Misſive te zenden, in welke men zich bereidvaardig toonde, voor zo veel in de verhinderde reize iet onbehoorlijks mogt hebben plaats gehad, daar voor eene gepaste voldoening te geeven, mids men, van den anderen kant, afzag van alle vervolging der zodanigen, welke in de bewuste zaak gemengd geweest

wa-

waren. Over deezen voorflag toonde de Hertog zijn genoegen, doch voegde 'er nevens zijnen wensch, dat de Afgevaardigden der Stad ten fpoedigfte na *'s Hage* mogten gezonden worden, tot het geeven van de gevraagde voldoeninge; zullende, ten dien einde, de ftilftand van wapenen, tusfchen den Hertog en de Stad gefloten, eenigen tijd verlengd worden. De Gelastigden, die bij den Hertog beleefd ontvangen, en meer dan eens ter maaltijd onthaald waren, keerden thans te rug na de Stad. In eene Vergadering der Vroedfchap, ftraks daar naa gehouden, nam men het befluit, overeenkomftig der affpraake met den Hertog VAN BRUNSWYK, twee Gelastigden te zenden na *'s Hage*, om bij Haare Koninklijke Hoogheid een bezoek van pligtpleeginge af te leggen. De keuze viel op den Burgemeester NICOLAAS GEELVINCK en den Raad MATTHYS TEMMINCK. Zij vertrokken op Vrijdag na den middag, ten zelfden tijde als ABBEMA en GOLL zich op weg begaven na het Dorp *Lisfe*, om zich van nieuws bij den Hertog te vervoegen. Beide Bezendingen kwamen, eerlang, te rug, Antwoorden medebrengende, welke, voor *Amfterdam*, 't en zij men het hoofd in den fchoot leide, niet veel heils voorfpelden. Haare Koninklijke Hoogheid drong op de geëischte voldoening, en op de toetreeding der Stad tot de reeds genomene befluiten bij de overige Staatsleden. De Hertog, van zijnen kant, bleef bij de reeds meermaalen gedaane betuigingen van afhanklijkheid van de bevelen, hem gegeeven, of die hem vervolgens zouden worden toegezonden. Nog ééne pooging deedt de Vroedfchap, om den verderen optogt der Pruisfifche Troepen, die vast de Stad digter naderden, af te wenden. Doch, zo wel als de voorgaanden, deedt ook deeze geene baate. Op Zondag namiddag, den dertigften September, zondt de Hertog fchriftelijk berigt, dat hij den Wapenftilftand voor geëindigd hieldt, en verpligt was, zijnen Last, tegen de Stad, te volvoeren.

Een diep geheim bleef, intusfchen, dit fchrijven, en 's Hertogen voorneemen, tot 's anderendaags, wanneer het, in den vroegen morgen, ten vijf uure, aan Burgers en Ingezetenen wierdt aangekondigd, door een fchrikwekkend

balderen van grof gefchut. Vol angst, en onzeker aangaande de bedoeling en uitwerking, fprong elk van zijne Legerftede. Wel haast verfpreide zich het gerugt, dat alle de Voorposten der Stad, door de Pruisfifche Troepen, gelijkelijk waren aangevallen. Dit baarde vreeze en bekommering, die, bij veelen, fchier tot wanhoop klom, zints men vernomen hadt, dat eenige Pruisfifche manfchap, van *Aalsmeer*, over 't Haarlemmermeir geftoken, te *Osdorp* geland, en voorts meester was geworden van den Post bij Halfwegen *Haarlem* en *Amfterdam*. Het fchieten duurde tot 's voormiddags ten negen uure, toen men ontwaar wierdt, dat, ondanks den kloeken tegenftand der Amfterdamfche Burgers, alle de Voorposten reeds in de Pruisfifche magt waren. Verlegenheid, wanhoop, woede, eene zekere maate van blijdfchap, zodanig waren de aandoeningen, welke, naar ieders gezintheid en denkwijze, de gemoederen, onder en naa het gevegt, in beweeging hielden. Gelukkig bleef de Stad inwendig zonder opfchudding; niet weinig hielp daar toe, het uitzenden van geduurige Ronden door de gantfche Stad.

Onder de benaauwende vreeze van Burgers en Ingezetenen, voor het aanftaande lot, welk hun zelven en der gantfche Stad boven 't hoofd hing, liep de gedugte Maandag ten avond. Intusfchen waren nogmaals drie Gelastigden na *'s Hage* gezonden, om, op zekere voorwaarden, in onderhandeling te treeden, en te beproeven, of het gefchil konde worden bijgeleid. De Artikelen, welke zij moesten voordraagen, en over welke zij, met Afgevaardigden van Hun Ed. Gr. Mogende, vervolgens handelden, waren, hoofdzaaklijk: Een behoorlijke invloed des volks; het behouden der Schutterije van haare Wapenen, en der Regeeringe en Amptenaaren van hunne waardigheden en posten; bevrijding der Stad voor Bezetting en Inkwartiering; en het niet afkondigen der Publikatie wegens het draagen van Oranjeverfierfelen. Het befcheid, welk de Afgevaardigden te rug bragten, was niet zeer voordeelig. De Vroedfchap leidde 'er uit af, dat haar geene andere keuze wierdt gelaaten, dan te buigen, of de Stad bloot te

ſtellen aan het onmiddelijk onberekenbaar geweld der Pruisſiſche Legermagt, welke men moest verwagten, in gevalle van meerderen tegenſtand, ſpoedig, als een verklaarden vijand, binnen de wallen te zullen zien verſchijnen.

Dit alles bewoog de Vroedſchap, dewijl alle verdere tegenſtand geene andere dan zeer verderflijke uitwerkſels kon voortbrengen, toe te geeven, en zich te gedraagen naar de beſluiten, reeds in de voorgaande week, ter Staatsvergaderinge genomen. Nogthans ging men niet over tot het doen van deezen ſtap, zonder alvoorens de Burgerij, op den derden October, in de Kerken te hebben opgeroepen, om te verneemen, of dezelve genegen ware om af te zien van de gemelde Artikelen, en alzo te berusten in de voorwaarden, welke men van de Stad geëischt hadt. Uit vreeze gaven veelen de toeſtemming. Doch anderen bleeven even onverzettelyk. Men riep nog al, om het uiterſte te waagen. Zelf vondt men er, die, even als voorheen, het middel van doorſteeken van Dyken en Dammen wilden te baate neemen, en alzo de groote Overſtrooming in 't werk ſtellen over de Landen, van welke een goed gedeelte, rondom de Stad, door binnenlandſche Overſtrooming, reeds onder water was gezet. In deezen tweeſpalt der gemoederen voegde zich de Regeering bij de eerstgenoemden, als zijnde dezelve, haars oordeels, best beraaden voor het algemeene welzijn. Om evenwel niet onverhoeds dien ſtap te doen, en zonder eenig medeweeten der Burgerije, wierdt, nog in den avond van den derden October, eene Afkondiging gedaan, en vervolgens, onder den naam van Declaratoir, in verſcheiden oorden der Stad aangeplakt. Te merkwaardig is dit Geſchrift, dan dat wij diens inhoud hier niet zouden mededeelen. Van woord tot woord luidde het aldus:

„ Burgemeesteren en Raaden der Stad *Amſterdam*, vinden zich verplicht aan de goede Burgerije te declareeren, dat zij altijd volgens hun geweeten ten meesten nutte van het lieve Vaderland, in 't algemeen, en van deeze Stad en Burgerij in 't bijzonder, hebben getracht te handelen, en dat als nog, in de tegenswoordige omſtandigheden, het welzijn van de Stad en derzelver Ingezetenen bij hen zwaarder weegt

weegt dan hun eigen leven, of het behouden van hunne Eerampten en Bezittingen.

„ Dat zij, daar Hun de dringende en hooge nood, en de korte tijd van beraad, die hun flegts vergund was, niet hadt toegelaaten, dit volledig ter kennisfe van de Burgerij te brengen, uit dien hoofde, en om deeze goede Stad voor zwaarder en zeker boven 't hoofd hangende onheilen en rampen te beveiligen, zich genoodzaakt hadden gevonden, de eisfchen van de overige Leden van *Holland* te moeten inwilligen, met last aan de Stads Gedeputeerden, om al het geëischte, indien het niet anders zijn konde, toe te ftaan, zelfs het ontflag der aangeftelde Regenten; liever dan te waagen dat de Stad en Burgerij, behalven de reeds geleedene en verduurde rampen, eenige fchade zoude lijden, en, naa die fchade geleeden te hebben, nog daar en boven gedwongen zoude worden, om die zelfde eisfchen, en misfchien nog zwaardere, toe te moeten ftaan. Zij betuigen voor een Alweetend God, en op den Eed, dien zij bij den aanvang hunner bedieninge gedaan hebben, hier mede niet anders te hebben beoogd dan de voorkooming van de allergedugtfte en onherftelbaare omkeering van deeze Stad.

„ Terwijl zij, daar men al 't overige heeft moeten toegeeven, ten minften dit nog tragten en hoopen te zullen behouden, dat de Rust en Veiligheid in deeze Volkrijke Stad ongefchonden bewaard blijve; waar toe zij vertrouwen dat de braave Burgerij, welke daar toe tot nu toe, zulke loffelijke pogingen met een onvermoeide ijver heeft aangewend, die zelve pogingen en ijver zal blijven aanwenden, tot bevordering en behoud van de rust in deeze Stad, ten einde een ieder, hij zij wie hij zij, voor alle geweld en overlast te beveiligen."

Actum den 3 October 1787.

In kennisfe van mij

(*was get.*)

H. N. HASSELAAR.

Secretaris.

Reeds

Reeds 's daags naa de uitgave van dit *Declaratoir*, 't welk zo veel was als eene aankondiging van het aanstaande toetreeden in de maatregels, ten voordeele van den Prins, maakte men daar mede eenen aanvang. De Vroedschap, op den vierden, eens en andermaal, vergaderd, beraamde wel eenige voorslagen aan den Hertog VAN BRUNSWYK, die thans het Hoofdkwartier hadt verplaatst in de nabuurschap der Stad, aan het begin van den Amstelveenschen Weg, om zijne Hoogheid te verzoeken, dat, uit hoofde van den eigenaartigen toestand deezer Koopstad, dezelve met geen Pruisisch Krijgsvolk mogt belast worden. Doch zij nam tevens besluiten, dienende om de stemme, welke nu zo lang en luiddruftig zich hadt doen hooren, tot zwijgen te brengen. Hier toe behoorde het verbieden van de *Nederlandsche*, de *Oprechte Nederlandsche* en de *Vaderlandsche Courant*; den *Politieken Kruijer* en den *Spectator met den Bril*: Tijdschriften, van welke men zich al lang en inzonderheid hadt bediend, om de gemeente op te zetten, en de gevoelens, welke, zints eenigen tijd, geheerscht hadden, te verspreiden en aanneemelijk te maaken.

Onder de punten, welke tot nog toe in geschil stonden, tusschen Hun Ed. Gr. Mogenden en de Regeering deezer Stad, was het doen afkondigen van twee Publikatiën. De eene behelsde eene intrekking van het verbod tegen het draagen van Oranjeversierselen; de andere, een verbod van tegenstand te bieden aan de Troepen van Zijne Koninklijke Majesteit van Pruisfen. Uit vreeze voor onaangenaame gevolgen en gevaarlijke opschuddingen, hadt de Vroedschap derzelver afkondiging en aanplakking, tot nog toe, volstandig tegengehouden. Intusschen verspreidde zich, op den bovengemelden dag, een gerugt door de Stad, dat, ondanks het verbod daar tegen, de aanplakking der bedoelde Publikatien met 'er daad geschied was op 's Lands Werf, waar van het Werkvolk, dikmaals, doorslaande blijken hadt vertoond van genegenheid voor 't Huis van Oranje. Zo veel geloofs vondt dit gerugt, dat Burgemeesters en Raaden dienstig oordeelden, uit hoofde der heillooze gevolgen, welke, uit zulk een bedrijf, zouden kunnen ontstaan, aan

de

de Edel Mogenden Raaden ter Admiraliteit schriftelijk te verzoeken, aangaande de gemelde aanplakking, de noodige narigten in te neemen, de geenen, welke daar in de hand hadden gehad, tot hunnen pligt te brengen, en voorts naauwkeurige zorge te draagen, dat de aangeplakte Stukken, met alles, 't geen tot oneenigheden aanleiding zoude kunnen geeven, dadelijk wierden weggenomen. Geen ander antwoord volgde, in 't eerst, op dit schrijven, dan een verzoek, dat de Persoonen, welke aan Hun Ed. Gr. Agtbaarheden het gemelde gerugt hadden aangebragt, mogten genoemd worden. Doch in den namiddag lieten Hun Ed. Mogende weeten, dat, op gevorderd en ingekoomen berigt van verscheiden Bevelhebbers van 's Lands Werf, naa gedaan onderzoek, hun niet was gebleeken, dat ergens dusdanig eene aanplakking was geschied. Op de zelfde lijst schreeven hierom veelen dit gerugt met een ander, 't welk insgelijks deezer dagen liep, volgens 't welk Zijner Pruissische Majesteit en den Hertoge VAN BRUNSWYK eene groote somme gelds was aangebooden, indien men mogt bevrijd blijven van bewilliginge en instemminge met de Staatsbesluiten, zedert den achttienden September genomen, en van de vernietiginge van 't geen, zedert den zevenëntwigtigsten Februarij des tegenwoordigen Jaars, zo aangaande de Stads- als Regeeringszaaken, alhier verrigt was.

Zints de ingekoomene tijding, dat de Afgevaardigden der Stad in alle de eischen, zo van 's Lands Staaten als van Haare Koninklijke Hoogheid, hadden bewilligd, begonnen zich, van lieverlede, de zaaken te schikken en tot de aloude gedaante weder te keeren. Zommigen der afgezette Raaden keerden weder ten Stadhuize, gelijk ook de beide Burgemeesters DEDEL en BEELS, zo wel als de Hoofdofficier WILLEM CORNELIS BAKKER.

Zints de Pruissische Troepen, etlijke dagen, op eenigen afstand van de Stad gebleeven, en alleenlijk langs den Overtoomschen weg ingekwartierd geweest waren, begon men zich te vleien, dat zij geenen voet binnen *Amsterdam* zouden zetten. Doch men veranderde van gedagten, naa dat de Hertog, op Dingsdag, den negenden October, aan de

Bur-

Burgemeesteren eenen Brief hadt gezonden, bij welken zijne Doorluchtige Hoogheid van Burgemeesters en Raaden eischte de overgave van de Leidsche Poort, als moetende dienen tot een middel om verzekerd te zijn van de ontwapeninge der Auxiliairen en Vrijwilligers, die zich binnen de Stad onthielden. De Vroedschap, deezen eisch verstaan hebbende, benoemde straks drie Gemagtigden, om, 's anderen daags, zich bij den Hertog te vervoegen, en met denzelven eene Capitulatie of Verdrag te sluiten. Naauwlijks was dit geschied, of de Leidsche Poort wierdt bezet, door honderdvijftig Man Pruisfische Troepen, behalven twintig Jaagers en even zo veele Huzaaren; wordende, bovendien, twee Stukken Geschut op het Plein binnen de Poort geplaatst. Elf Batailljons, het Regiment van den Generaal Graave VAN KALKREUTH, de Jaagers te voet, benevens alle de Huzaaren, wierden, vervolgens, in den omtrek der Stad, hier en daar ingekwartierd.

Ten zelfden dage ontving men hier eene Lijst van Regeeringsleden en Amptenaaren, welke als *Fauteurs en Uitwerkers van het Attentat tegen Hoogstderzelver Persoon begaan*, Haare Koninklijke Hoogheid hadt begeerd, dat „ van haar Hof voor altoos verwijderd zouden blijven, en „ van alle Posten van Regeeringe en Bewind voor altoos „ zouden ontzet worden." Van de zeventien Persoonen, op deeze Lijst aangeschreeven, behoorde een zestal in onze Stad. Zij waren ADRIANUS POMPEJUS VAN LEYDEN, BALTHASAR ELIAS ABBEMA, LODEWYK HOVY *de Jonge*, Mr. JAN BERND BICKER, allen Raaden in de Vroedschap en Leden van 't Amsterdamsche Defensieweezen; nevens Mr. ENGELBERT FRANÇOIS VAN BERCKEL en Mr. KAREL WOUTER VISSCHER, Pensionarissen der Stad. Daarenboven wierden nu verscheiden Plakaaten afgekondigd, van wegen 's Lands Staaten, behelzende eene intrekking van het verbod om Oranjeversiersels te draagen, een bevel om geenen tegenstand te bieden aan de Pruisfische Troepen, eene vernietiging van alle Genootschappen van Wapenhandel, en eene Amnestie voor allen, die, ter zaake van het Huis van Oranje, zich aan eenige oproerige beweegingen hadden schuldig

ge-

gemaakt, en uit dien hoofde gevangen of gebannen waren. Bij dit alles voegden die van den Geregte eene *Waarschouwing*, bij welke een eigelijk ernstig vermaand wierdt, in de tegenwoordige omstandigheden, zich stil en vreedzaam te gedraagen, en aangeraaden, voor eenigen tijd, zich te voorzien van het thans algemeen gedraagen wordende Oranjelint, of eenige tekens, in welke die kleur voorkoomt; voorts geenen overlast te doen aan de Pruisfische Troepen; met geen bloot geweer of gelaaden Snaphaan langs de Straat te gaan, en niemand, over 't al of niet draagen van Oranje, eenig leed te doen: alles met bijvoeging van bedreiginge van Lijf- of Leevenstraffe, naar vereisch van omstandigheden. Naauwlijks waren deeze Afkondigingen geschied, of de menigte, in grooten getale, op den Dam, voor het Stadhuis vergaderd, juichte dezelve toe, door het wuiven met de hoeden, en het roepen van *Oranje boven!* Ook zag men, wel haast, van den Toren van het Stadhuis, de Oranjevlag waaien, 't welk langer dan een jaar geduurd heeft; als mede de Prinsevlag van het Huis der Oostindische Maatschappije en van derzelver Werf, gelijk ook van de Lands Werf, de Vischmarkt, en op veele andere plaatzen.

Met dit alles, en ondanks de boven gemelde Waarschuwingen, vernam men, van tijd tot tijd, dat, in verscheiden oorden der Stad, daadlijkheden gepleegd wierden, wegens het draagen van Oranjeversierselen. Naar gelange het meerendeel der bewooneren van deeze of geene Wijk of Buurt den eenen of den anderen aanhang was toegedaan, wierdt de eene aangerand, zomtijds mishandeld, om dat hij met die kleur was uitgestreeken, de andere, daarentegen, om dat hij 'er niet van voorzien was. Van hier dat die van den Geregte geraaden vonden, de Waarschuwing, wegens het draagen van Oranje, eerlang te vernieuwen.

Een in 't oog loopend bewijs van de wispeltuurigheid des volks bespeurde men op den Dam, ter gelegenheid der verschijninge van DEDEL ten Stadhuize, om, van nieuws, zitting te neemen in de hoedanigheid van Burgemeester. Hoorde men, voormaals, bij het aankoomen en aftreeden van den Burgemeester HOOFT, een luid geschal van *Vivat Vader Hooft!*

Hooft! en, daarentegen, den eerstgenoemden, een versmaadend *Hoeden op!* toeduwen, de kans was nu gekeerd. Dedel, op Vrijdag, den twaalfden October, van het Stadhuis in zijne Koets willende treeden, vondt dezelve, intusschen, met Oranjeversierselen rijklijk opgeschikt; alle 't welk, egter, de kloekmoedige Burgemeester, met veel bedaardheids, aan zijnen Knegt beval weg te neemen. Nu wilde het Gemeen de paarden uitspannen en het Rijtuig voorttrekken. Met veele moeite belette zulks de Koetzier; doch kon evenwel niet verhinderen, dat men een lang touw aan den Disselboom bondt, en dus den Paarden de moeite van het trekken merkelijk verligtte. Onder het aanhoudend gejuig van *Vivat Oranje! Vivat Burgemeester Dedel!* verzelde de menigte het Rijtuig, eerst na de Wooning, en voorts na den Stal des Burgemeesters.

Om den aftogt der Pruisfische Troepen, welke nu, nacht en dag, de Leidsche Poort bezet hielden; te verhaasten, naardien derzelver onderhoud, dagelijks, aan Stads Kasse op eene aanmerkelijke somme kwam te staan, hadden Burgemeesters en Raaden, bij Hun Edele Groot Mogenden, aanzoek gedaan om een zeker getal Manschap Troepen van den Staat, om Bezetting te houden binnen de Stad. In voldoening hier van, zag men, eerlang, binnen trekken het Regiment *Guardes te Paard* van Hun Ed. Gr. Mogende de Staaten van *Holland* en *Westfriesland*, voorts het eerste Regiment van *Oranje en Nassau*, onder bevel van den Generaal Majoor van Doph, en eindelijk het Regiment Zwitzers van den Generaal Majoor May. Dedel, als Voorzittend Burgemeester, nam, even buiten de Haarlemmer Poort, het Krijgsvolk in den eed, 't welk, onder een onbeschrijflijk geroep van *Hoezee! Vivat Oranje!* binnen trok, en in Kerken en andere Openbaare Gebouwen wierdt ingekwartierd; tot dat men, voor hetzelve, bij de Utrechtsche Poort en in de Plantaadje, bekwaame houten wooningen hadde opgeslagen.

Geenzins in den smaak van den Krijgsraad viel, ondertusschen, dit verzoek om Bezetting van Staatsche Troepen binnen de Stad. Dit kan blijken uit een Besluit, genomen in

eene Vergaderinge, gehouden in den Doele, op den zelfden dag, als de Manfchap zoude binnen trekken. De Voorzittende Burgemeester DEDEL, 's daags te vooren, in den laaten avond, van het verzoek des Raads, en van de aanftaande komst der Staatfche Krijgsmagt, kennis gegeeven hebbende aan de Kolonellen, gaven deeze daar van berigt aan de overige Bevelhebbers der Schutterije, in allerijl door hen bij een geroepen. De Krijgsraad, zo veel de kortheid des tijds toeliet, de zaak overwoogen hebbende, kwam tot het befluit „ ten einde om zich bij de gewapende Burgerij (bij welke deeze zaak eene groote fenfatie zoude veroorzaaken) te kunnen verantwoorden, aan Burgemeesteren te remonftreeren, *dat de Leden van den Krijgsraad* (falvo meliori) *van oordeel waren, dat het inneemen van Militie, om redenen, zo als thans gefchiedt, ftrijdig is tegen de Satisfaktie van den Jaare* 1578, *den afftand van die Satisfaktie van den Jaare* 1581, *en de Resolutie van hun Ed. Gr. Mogenden van den dertienden Maart* 1588."

Menigvuldige blijken van vreugde vernam men nu, dag aan dag, onder de aanhangers van het Huis van Oranje, vooral onder de zogenaamde Bijltjes, over de voorgevallene Omwenteling, zo door het oprigten van onnoemelijke Eerebоogen, op de drie Eilanden *Kattenburg*, *Wittenburg* en *Oostenburg*, en in andere oorden der Stad, gelijk ook voor de huizen van eenige Regenten; als ook door ftaatelijke optogten, onder het zingen van zekere Liedtjes, ter eere der Staaten, van den Prinfe en deszelfs Gezin, den Koning van Pruisfen, den Hertoge VAN BRUNSWYK en de Regeeringe der Stad. Anderen, daarentegen, welke nu het onderfpit delfden, vonden goed, zich van hier te verwijderen. Talrijk was de toeloop, ten huize van den Franfchen Konful LIONCOURT, om Franfche Paspoorten, vooral van Leden van Gewapende Genootfchappen, om, daar van voorzien, te gereeder te kunnen aangenomen worden in dienst van Frankrijk. De zamenloop voor eenige onaangenaame beweegingen doende dugten, wierden Burgemeesteren te raade, den Konful LIONCOURT op het Stadhuis te ontbieden, en daar over te onderhouden. Desgelijks namen ABBEMA en

BICKER, geweest zijnde Leden van het Defensieweezen, en, op uitdrukkelijk begeeren van haare Koninklijke Hoogheid, van derzelver Raadplaatzen verlaaten, als mede de geweezen Burgemeester GEELVINCK *van Castricum*, het besluit, deeze Stad te verlaaten. Met een Paspoort van den Hertoge VAN BRUNSWYK vertrokken zij na *Brussel*, en de eerstgenoemde van daar na *Parijs*, alwaar hij zich, zedert, heeft neergezet.

Gelijk de Leden van den Krijgsraad, vóór de Omwenteling, zich meermaalen bemoeid hadden met zaaken van Regeeringe, zij vonden geene reden, zints die veel gerugt maakende gebeurtenis, zo lang zij in hun bewind gelaaten wierden, zich geheellijk daar aan te onttrekken. In het begin van October zonden zij, uit hun midden, eenige Afgevaardigden na *'s Hage*, om aan den Prinse Erfstadhouder en deszelfs Gemaalinne eene Memorie te overhandigen, betreffende de handhaaving van de zulken hunner Stads Regenten, als, in den jongst afgeloopen Zomer, door de Burgerij waren aangesteld. Zij vertoonden daar in, „ dat de thans fungeerende Leden van Regeering aangesteld zijnde op verzoek en voorslag der Burgerije, daar uit ten duidelijkste gebleeken was het vertrouwen, welk in dezelve wierdt gesteld; dat dit vertrouwen, geduurende den tijd huns bewinds, meer en meer zijnde aangegroeid, de afzetting van dezelve eene gevoelige droefheid en vertwijfeling onder de Burgerij zoude veroorzaaken; dat de Groote Krijgsraad, zo voor zich zelven, als voor de Burgerij, hen Afgevaardigden hadt gelast, zich te vervoegen bij hunne Doorluchtige en Koninklijke Hoogheden, om dezelven te verzoeken, door Hoogstderzelver veel vermogende voorspraak, bij 's Lands Staaten, aan de Burgerij het genoegen te verschaffen, haare tegenwoordige Regenten te mogen behouden; dat een gunstig besluit hier omtrent de liefde der Burgerij voor het Doorluchtig Huis van hunne Hoogheden zou doen aanwakkeren, en een vertrouwen op Hoogstderzelver gunst doen gebooren worden; dat deeze liefde en vertrouwen der aanzienlijke Burgerije van *Amsterdam*, door hunne Doorluchtige en Koninklijke Hoogheden, buiten twijfel, van geen ge-

ring belang zoude worden aangezien, en de alleraangenaamste uitwerkfels zoude hebben, terwijl het tegenovergestelde van de akeligste gevolgen zoude kunnen zijn, zo wel voor het gantsche Vaderland in 't gemeen, als voor deszelfs aanzienlijkste Stad in 't bijzonder, in welker behoud en welvaart het Doorluchtig Huis van Oranje zulk een onmeetbaar belang heeft." Zij besloten met een verzoek, „ om, op hunnen voordragt, met een gewenscht antwoord te mogen begunstigd worden." De herstelling der afgezette, en het bedanken der nieuwe Regeeringsleden, weinige dagen laater, in onze Stad voorgevallen, diende ten blijke, dat hunne Hoogheden niet hadden kunnen goedvinden, aan het verzoek te voldoen.

Weinige dagen naa het inleveren van deeze Memorie, vernam men in deeze Stad den inhoud der Voorwaarden, op welke haare Koninklijke Hoogheid zich genegen toonde om genoegen te neemen in de Satisfactie, door Hun Ed. Gr. Mogende aangebooden. Eene deezer voorwaarden was, de herstelling van den Amsterdamschen Krijgsraad op den ouden voet, nevens de ontwapening der Genootschappen. Tegen deezen eisch oordeelden de Leden van den Krijgsraad zich verpligt, hunne bedenkingen te moeten inbrengen. Andermaal vertrokken, diensvolgens, eenige Afgevaardigden na *'s Hage*, en, op den zestienden October, bij Hunne Doorluchtige en Koninklijke Hoogheden ter gehoor toegelaaten zijnde, overhandigden dezelven eene Memorie, waar in zij, aan Hoogstdezelven, onder 't oog bragten, „ dat de Amsterdamsche Schutterij, zo wel als de Krijgsraad, nog tegenwoordig was ingerigt op den zelfden wettigen voet, op welken zij, zedert veele jaaren, en wel bepaaldelijk zints het Jaar 1748, door WILLEM DEN IV, Hoogstloffelijker Gedagtenisse, gevestigd was geweest; dat dit althans, met betrekking tot de Schutterij zelve, buiten twijfel konde gerekend worden, alzo, in het kiezen der waakende Manschappen, geene de minste nieuwigheden waren ingevoerd, maar integendeel, stiptelijk, agtervolgd de Ordonnantien op de Schutterij, zodanig als dezelve zedert veele jaaren bepaald of uitgebreid waren. Omtrent de

Be-

Bevelhebbers, uitmaakende den Grooten Krijgsraad, waren, in de daad, vooral in den beginne des loopenden jaars, eenige verwisselingen voorgevallen; doch deeze waren veroorzaakt door het vrijwillig bedanken van eenige Bevelhebbers; welke dus, als hebbende, uit eigen beweeging, afstand gedaan van hunne posten, met geen het minste regt op dezelve wederom aanspraak konden maaken. De aanstelling van andere Bevelhebbers was geschied op den ouden wettigen voet, door Prins WILLEM DEN IV bepaald. Omtrent de verkiezing van de vier Kolonellen, in dit jaar aangesteld, hadt de zelfde wettigheid plaats gehad; zijnde, bij het Privilegie, door Hoogstgemelden Prins, aan den Krijgsraad vergund, *dat dezelve de aanstelling der openvallende Kolonels- en Hoofd-Officiersplaatzen zelve zoude hebben, volgens de Privilegiën en oude herkoomens.* De plaatzen der vier voorige Kolonellen waren om geene andere reden opengevallen, dan om dat dezelve den Krijgsraad niet wilden bewaaren bij de Voorregten, door Prins WILLEM DEN IV aan denzelven goedgunstig verleend. Geenzins bragten de tegenwoordige Leden van den Krijgsraad de wettigheid hunner aanstellinge hunne Doorluchtige en Koninklijke Hoogheden onder 't oog, om dat zij de posten, waar in zij gesteld waren, gaarne behouden wilden; alzo zij dezelve (hoewel het zich eene eer rekenende, aan het hoofd van Kompagniën vrije Burgers te zijn) vooral in deezen tijd, als een zwaaren last beschouwden. De eenige reden van hunnen stap was, een bezef van pligt, om te zorgen voor die Privilegiën, welke hun door Prins WILLEM DEN IV vergund waren, en welke zij zich onwaardig zouden maaken, indien zij zich, aan de handhaaving daar van, weinig lieten gelegen zijn. De rust der Stad, en het genoegen der Burgerije, was 'er ook ten hoogsten in betrokken, dat zij hunne posten bleeven waarneemen, alzo de gantsche Schutterij (gelijk zij, tot hunne eere, vrijmoedig durfden verzekeren) aan hun ten sterksten was verknogt. Zulk eene verknogtheid aan hunne persoonen genooten ze niet slegts van de Schutterij, maar ook van de Kooplieden en verdere Inwooners der Stad, aan welker oordeel zij het gerustlijk wilden overlaa-

laaten, in hoe verre zij zich, met opoffering van hunne eigen belangen, in het bewaaren der rust en veiligheid, van hunnen pligt gekweeten hadden." Zij beslooten met de betuiging, „ dat zij van de hooge wijsheid van haare Koninklijke Hoogheid eerbiedig durfden verwagten, dat Hoogstdezelve, thans nader onderrigt zijnde van den waaren toedragt van zaaken, volkomen overtuigd zoude worden, dat de Amsterdamsche Schutterij en Krijgsraad op den ouden wettigen voet was, op welken zij altoos geweest was; gelijk zij zich insgelijks vleiden, dat zijne Doorluchtige Hoogheid den Krijgsraad wel zoude gelieven te handhaaven bij die Vrijheid en Voorregten, welke, door Hoogstdeszelfs Vader, aan denzelven goedgunstiglijk waren verleend en bevestigd geworden." Zijne Hoogheid, het voorstel der Amsterdamsche Gemagtigden hebbende aangehoord, gaf daar op, hoofdzaakelijk, tot antwoord, „ dat het verzoek der Heeren van te veel gewigts was, om 'er zich oogenbliklijk op te kunnen verklaaren; dat, intusschen, de Krijgsraad konde verzekerd zijn, dat men geen voorneemen hadt, om de Voorregten, door wijlen Prins WILLEM DEN IV verleend, te verkorten."

Niet meer dan drie dagen verliepen 'er, zedert het inleveren deezer Memorie en het bekoomen antwoord, of eenige Afgevaardigden der Stad, zich bij den Hertog VAN BRUNSWYK, in het Hoofdkwartier aan den Overtoom, vervoegd hebbende, ontvingen eene Nota, bij welke Zijne Hoogheid, als deszelfs gevoelen, te kennen gaf, de noodzaaklijkheid der vernietiginge van den tegenwoordigen Krijgsraad, nevens de herstelling van de oude Kolonellen, Kapiteinen en verdere Bevelhebbers, en van zulke Schutters, als vóór de onlusten uit hunne posten gezet waren; als mede de verwijdering, uit de Burger-Kompagniën, van alle de zodanigen, welke tot eenige Burger-Genootschappen behoord hadden. Oordeelde de eene of andere bijzondere persoon, hier door, te zijn beleedigd, hij konde zich, ter behoorlijke plaatze, doen aanmelden. Op eene spoedige afdoening der zaake drong de Hertog, als behoorende dezelve onder de voornaame voorwaarden der Satisfactie aan

haare

haare Koninklijke Hoogheid; en befloot dezelve met eene foort van bedreiginge, dat langer uitftel, veelligt, ten gevolge konde hebben, het neemen van maatregelen, welke de Pruisfifche Bevelhebber aan de Afgevaardigden verklaarde, dus lang gezogt te hebben te vermijden.

Zonder uitftel wierdt nu de hand aan 't werk geflagen, om de ontwapening der Schutterije te volvoeren. Door alle Wijken der Stad zag men Vragtfleden rond rijden, om de Geweeren op te haalen, zo bij de gewoone Schutters, als bij de zo genaamde Contribuanten, of Uitkoopers, welke, zonder daar toe gehouden geweest te zijn, geduurende de hachelijkfte oogenblikken der Stad, zich hadden aangeboden tot het mede doen van Burger-Ronden. Van de Burger-Bevelhebberen vervoegde zich een getal van niet minder dan zeventig, met een Verzoekfchrift aan Hun Ed. Gr. Agtbaaren, om een behoorlijk en eerlijk ontflag. De overigen, die niet verkoozen hun ontflag te verzoeken, door Burgemeesteren, in derzelver Kamer, ontbooden zijnde, ontvingen aldaar, ten overftaan der herftelde vier Kolonellen, de aanzegging van het Staatsbefluit van den twintigften September, en wierden voorts ontwapend.

Omtrent deezen zelfden tijd vervoegden zich de Bevelhebbers der vrijwillige Burger-Ruiterije, bij de Burgemeesteren en Vroedfchap der Stad, met verzoek om van den dienst, dus lang beweezen, te mogen ontflagen worden. Veel voordeels hadt, gewisfelijk, de Stad getrokken van derzelver werkzaamheid en ijver, in het handhaaven der algemeene ruste, toen dezelve, op meer dan ééne wijze, gedreigd wierdt. Hun Ed. Gr. Agtbaarheden, dit in aanmerking neemende, verleenden het verzogte ontflag, met bijvoeging van plegtige dankbetuiginge voor de beweezen dienften, ter bewaaringe van de openbaare rust en veiligheid.

In 't laatst van October ontftondt 'er eene geweldige opfchudding in de Nieuwe Kerk, onder het gedeelte van het Zwitzerfche Regiment, 't welk aldaar, tot nog toe, zijn verblijf hieldt. De beweeging nam haaren oorfprong uit misnoegen tegen eenen Onder-Officier, om dat dezelve,

naar den zin der Gemeenen, te naauwkeurig was in het volbrengen der opgeleide bevelen, ter handhaavinge van eene ftrenge Krijgstucht. Vergeefs zogten eenige hoogere Bevelhebbers, door hunne tegenwoordigheid en mondelinge orders, de misnoegden neder te zetten. In den avond van den dertigften der gemelde Maand, ten zeven uuren, was de euvelmoed zo hoog geklommen, dat 'er eenige Snaphaanen los gingen, en men, met de Bajonetten, inliep op den ongelukkigen Onder-Officier, die voorts, met zeven fteeken, moorddaadig wierdt omgebragt. Diergelijk eene opfchudding viel 'er voor in de Gasthuiskerk, onder 't gedeelte der Bezettinge, welk aldaar ingekwartierd was. Uit de zelfde oorzaak, als de rampzalig gefneuvelde, hadt ook, te deezer plaatze, een Onder-Officier den haat der Gemeenen zich op den halze gelaaden. Een drom van hoogere Bevelhebbers, welke hem omringde, ware geene genoegzaame beveiliging geweest, indien hij niet, door een klein Venftertje, zich met de vlugt gered hadde. Van de misdaadige Zwitzerfche Soldaaten wierden eenigen gevat, voorts na den Overtoom geleid en aldaar aan de Pruisfifchen overgeleverd. Bijkans veertien dagen laater wierdt, over de gevangenen, buiten de Leidfche Poort, onder de boomen, het Zwitzerfche Standregt gehouden, in den vroegen morgenftond. Het vonnis hieldt in, dat een met de Koorde, en twee andere met de Spitsroede moesten geftraft worden. De Stads Binnen-Scherpregter volvoerde het eerfte gedeelte van het vonnis. Ten half tien uuren wierdt de gehangene afgenomen, voorts in een kist geleid, vervolgens, met de Schuit van het Gasthuis, na het Pestkerkhof vervoerd en aldaar begraaven. De twee andere verweezenen liepen zo lang, langs de dubbele rije hunner gefchaarde Spitsbroederen, op en neder, tot dat ze, aan de toegebragte flagen, nedervielen: waar na ze, als fchelmen, wierden weggejaagd

Naa den affland en het afzetten der Burger-Krijgsbevelhebberen, welke nu, zedert eenigen tijd, gediend hadden, was men, wel haast, bedagt op het beraamen van fchikkingen, tot het verkiezen van een nieuwen Krijgsraad.

Zijn

Zijne Hoogheid, door de Regeering der Stad daar toe verzogt zijnde, benoemde twee Gelastigden, om, in zijnen naame, het werk te verrigten. Deeze waren Jonkheer GERLAG JAN DODS, *Baron van der Does*, *Heer van Langeveld en van de beide Noordwijken*, beschreven in de Ridderschap van *Holland*, en Mr. ADRIAAN BODT, Griffier van den Hove van *Holland* en *Zeeland*. Op den eersten November kwamen zij in de Stad. Naa verscheiden onderhandelingen, gaven de Gelastigden, op den negenden der Maand, eene Lijst over, op welke stonden aangeteekend één Kolonel, negenëndertig Kapiteinen, achtëndertig Luitenanten en tweeëndertig Vaandrigs; met nevens gevoegd bevel, om dezelve, voortaan, niet meer te erkennen in de posten en hoedanigheden, welke zij, zints eenigen tijd, bekleed hadden. Niet vroeger dan op den eenëntwintigsten December, geschiedde er eenige voorziening, omtrent de vervulling der opengevallene plaatzen. In eenen Brief van Zijne Hoogheid, gerigt aan de Kolonellen der Amsterdamsche Schutterije, las men de naamen van twaalf Kapiteinen, drie Luitenanten en vijf Vaandrigs, die geoordeeld wierden aan hunnen eed en pligt getrouw te zijn gebleven, doch van derzelver posten verlaaten zijnde, bij den ommekeer van zaaken, behoorden hersteld te worden. Voorts behelsde de Brief de opgave van een aanzienlijk getal van persoonen, gekozen uit eene overgeleverde lijst, om, vervolgens, in de onderscheidene hoedanigheden van Kapiteinen, Luitenanten en Vaandrigs, aan Burgemeesteren voorgedraagen, en in den eed genomen te worden. Eenige Bevelhebbersplaatzen, welke thans nog open bleeven, wierden naderhand, van tijd tot tijd, aangevuld, op verkiezing van Kolonellen, en met goedkeuring van den Prins.

Van de bemoeijingen, zo der Vaderlandsche als der Burger-Sociëteit, met de openbaare zaaken, vóór de Omwenteling, hebben wij meer dan één voorbeeld aangevoerd. Volgens besluit van Hun Ed. Groot Mogende, kort naa de wederkomst van zijne Hoogheid in *'s Hage*, waren alle soortgelijke bijeenkomsten verboden en vernietigd, en, aan de Regenten der Steden, bevelen afgezonden, om daar aan de hand

te houden. Op den zesden November wierdt alhier deeze last volvoerd. Het volle Geregt, van eenige Ruiterij verzeld, zich begeeven hebbende na de Huizen der gemelde Sociëteiten, zo in de Kalverstraat als in de Nes, welke nu, eenigen tijd, gesloten geweest waren, deedt dezelve, door eenen Smid, opensteeken, nam eenige Boeken en Papieren, welke men 'er vondt, in verzekering, deedt vervolgens de Buitendeuren, met het Stads Slot, verzekeren, en belette alzo het houden van verdere zamenkomsten. Zeer euvel namen verscheiden Leden der Vaderlandsche Sociëteit deezen maatregel. Zij deeden daar over hun beklag, zo bij den Hoofdöfficier BACKER, als bij den Burgemeester DEDEL; geevende voor reden van bezwaar, over hunne verhinderde zamenkomsten, dat zij slegts eene gewoone Sociëteit uitmaakten, en met zaken, het Lands of Stedelijk bestuur aangaande, zich nooit bemoeid hadden. Doch hunne klaagstemme vondt hier geen gehoor, zo min als in '*s Graavenhage*, alwaar zij dezelve, vervolgens, deeden hooren.

De Hoofdöfficier der Stad, eenen eisch oordeelende te hebben tegen de Burger-Gekonstitueerden, ter zaake van derzelver werkzaamheden, gedurende de Onlusten, vervoegde zich, in het begin van November, bij Schepenen, met verzoek om dezelve, op Schouten Rolle, te mogen dagvaarden. Naa bekoomene toestemming en gedaan opontbod, verscheenen, op den dertienden der Maand, van de vijftien Gekonstitueerden, zeven ten Schouten Rolle. De overigen, uitlandig zijnde, deeden, wegens het niet verschijnen, hunne verontschuldigingen inbrengen. Vier van dezelve, tegen het laatste der Maand, in de Stad te rug gekeerd, voldeeden thans aan de dagvaardinge; en wierdt, ten zelfden dage, tegen de overigen, welke niet verscheenen, *prise de Corps*, of Lijfsverzekering, verleend. Groot was de bekommering van veele vrienden der gedagvaarde en zich daar stellende Gekonstitueerden, over den afloop der zaake. Zij vreesden, hunnenthalve, dat men hen in verzekerde plaatze zou geleiden, en zouden gaarne gezien hebben, dat zij, door de vlugt, zich aan het dreigende gevaar onttrokken hadden. Tot hun geluk wierdt deeze vreeze ongegrond bevonden. Naa

her-

herhaalde ondervraagingen, stelde men de gedagvaarden op vrije voeten, en heeft hen, zedert, ongemoeid gelaaten, uitgezonderd twee van dezelven, welke, als de hand gehad hebbende in de afzetting der Burgemeesteren DEDEL en BEELS, vervolgens, raadzaam geoordeeld hebben, zich buitenslands te begeeven.

Gedurende dit alles bevonden zich, zedert den aanvang van November, binnen de Stad, de Gelastigden van zijne Hoogheid, tot de bestelling op de Regeeringe, en om in dezelve zodanige veranderingen te maaken, als, ten algemeenen beste, meest dienstig zouden geoordeeld worden. Tot dit werk waren, door den Prins, benoemd WILLEM GUSTAAF FREDERICK, *Graaf van Bentinck*, beschreven in de Orde van de Ridderschap van *Holland* en *Westfriesland*, en Mr. DIRK MEERENS, Raad in den Hove van *Holland*, *Zeeland* en *Friesland*. 't Liep aan tot den negenëntwintigsten der Maand, dat men 't volkomen eens wierdt omtrent de Regeeringsleden, welke van derzelver posten verlaaten, en het benoemen van de zodanigen, door welke de open gevallene plaatzen zouden worden aangevuld. Eene Afkondiging, in naame van zijne Hoogheid gedaan, leide de laatste hand aan het werk, en besliste het lot der zulken, welken de Stoelen der eere ontzeid, of die waardig gekeurd wierden dezelve vervolgens te bekleeden. Met veel plegtigheids, en onder een ongemeenen toevloed der Gemeente, geschiedde de aanstelling der nieuwe Regenten. In de Afkondiging hadt zijne Hoogheid verklaard, uitdruklijk te begeeren „ dat de ontslagene Regenten daar door niet zouden worden gekwetst of benadeeld in hunnen goeden naam en faam, veel min verdagt gehouden worden, in de Regeering van Stad en Land, zich niet naar behooren te hebben gedraagen." Integendeel verboodt zijne Hoogheid wel ernstig „ aan eenen iegelijk, wie het zoude mogen zijn, de door zijne Hoogheid ontslagene Regenten daar over te moeien of in aanspraak te neemen, veel min derzelver persoonen of goederen aan te randen of te beschadigen, als neemende zijne Hoogheid de geweezene Regenten, nevens derzelver familiën en goederen, in zijner Hoogheids bijzondere bescherming en vrije hoede."

On-

Onder dit alles, en ondanks de vermaaninge van den Prins, tot vrede en eensgezindheid, en deszelfs verklaaringe, het betragten of nalaaten van deezen pligt te zullen aanmerken, als den toetssteen der aankleevinge van de belangen van zijn Huis, was de rust nog verre te zoeken. Het al of niet draagen van Oranjeversierzelen diende, vooral, tot een voornaamen twistappel. Bij eene Afkondiging van die van den Geregte, was, inderdaad, den Ingezeetenen aangeraaden, zich van eenig teeken te voorzien, en het draagen daar van genoegzaam algemeen geworden; doch een uitdrukkelijk bevel daar toe was 'er niet voorhanden. Van tijd tot tijd gaf zulks aanleiding, aan den onbezonnen ijver, tot het aantasten en mishandelen van de zulken, die meenden, van de gelaatene vrijheid zich te mogen bedienen. Merkelijke beweegingen bespeurde men, op den zesden December, op de Beurse, ter gelegenheid dat een der afgezette Regenten aldaar verscheen zonder eenig Oranjeteeken, hoe zeer hem dit, door zijne vrienden, was afgeraaden. De Jooden, in 't bijzonder, betoonden zich hier over zeer misnoegd, vooral den volgenden dag, wanneer de gemelde Koopman, wederom als te vooren, zich zonder Oranje vertoonde. Eene menigte zijner vrienden, welke hem omringden, verloste hem uit den drang, en geleidde hem voorts na een nabuurig Koffyhuis. De meeste Kooplieden vlugten van de Beurse, op welke, onder de verwarring, sommigen deerlijk geslagen wierden. Nog vóór het einde der weeke liepen verscheiden Handelaars rond bij de huizen der Burgemeesteren, om hun beklag te doen over de onveiligheid der Beurse; beweerende, dat vermits het draagen van Oranje niet volstrekt geboden was, zulks aan een ieders goeddunken moest gelaaten worden.

Doch dit beklag hadt geen ander gevolg, dan het doen van eene nieuwe Afkondiging, op den tienden December, waar bij die van den Geregte, „ eenen iegelijk ernstig aanraadden, zich uiterlijk van een Oranjeteeken, het zij Kokarde, Strik of Lint te voorzien, als een blijk van waare gezindheid, om thans de rust in deeze Stad niet wederom gestoord te hebben; zullende de zodanigen, die, door het na-

laa-

laaten van aan deeze aanmaaning te voldoen, hunne onrustige, woelzieke en tweedragtzoekende gevoelens zouden hebben ten toon gesteld, als begunstigers van dezelve beschouwd en behandeld worden." Die van den Geregte, egter, voegden 'er nevens een verbod „ dat aan de zodanigen, welke verkoozen geene Oranjeteekens te draagen, om die reden, door iemand, eenig geweld, het zij ter Beurse, of op Straaten, zou geschieden."

Gelijk *Amsterdam*, meermaalen, de toevlugt was van verdrukten of verlegenen, dus hadden ook, straks naa de Omwenteling van zaaken, verscheiden Ingezetenen van andere Steden en Plaatzen, in deeze Stad, eene schuilplaats gezogt, om zich te dekken tegen de woede hunner Medeburgeren, op hun gebeten, om dat zij tot de afzetting van Regenten, of tot andere Stads- of Staatsbemoeijingen, de hand geleend hadden. Niet volkomen gerust scheen, ondertusschen, de Regeering deezer Stad, over het verblijf binnen dezelve van lieden, van welker gezindheid uitstaande blijken voorhanden waren. Zeker is het, dat Burgemeesteren, in December, het besluit namen, aan de bovengemelde herwaarts geweekenen het inwoonen en vertoeven binnen de Stad te ontzeggen. Door eenen Klerk der Sekretarije wierdt hun, deswegen, de weet gedaan, en met een aangekondigd, dat zij, binnen zekeren gestelden, zeer korten tijd, zich anders hadden te begeeven.

Onder het groot aantal van zaaken, welke thans ten Stadhuize voorvielen, trok ook de aandagt van Burgemeesteren de Nederduitsche Hervormde Kerkenraad. Een goed aantal Leden telde men onder denzelven, welker denkwijze, in het Staatkundige, verschilde van die thans de overhand bekleedde. Ook noemde men verscheiden Leeraars, zo onder de Nederduitsche als Walsche Hervormden, welke, van tijd tot tijd, op den Predikstoel niet duister aankondigden, welken Aanhang zij waren toegedaan. Tegen 't een en ander vonden Burgemeesteren geraaden, eenige voorziening te moeten gebruiken. Ter gelegenheid der gebruiklijke gelukwenschinge, met het nieuw begonnen jaar, door eenige Afgevaardigden van den Nederduitschen Kerkenraad, vermaande

de

de Voorzittende Burgemeester, men hadde toezigt te houden op de Leden van den Kerkenraad, en de zulken uit den dienst daar van te ontslaan, welke de Akte van Qualificatie onderteekend hadden. Geene kleine beweeging veroorzaakte deeze aanzegging onder de Broederschap, dewijl een aanmerkelijk getal het gemelde Geschrift, door onderteekening, hadt bekragtigd, en deeze thans ligtelijk waren op te spooren, zedert een der geweezene Gekonstitueerden die Akte, nevens de Lijst der Onderteekenaaren, onder hem berustende, ten voorschijn gebragt, en in handen van den Hoofdofficier gesteld hadt. Daarenboven ontbooden Hun Ed. Gr. Agtbaarheden, in 't begin des jaars, verscheiden der bovengemelde Leeraaren ten Stadhuize, en namen dezelven in ernstige aanspraak, met vermaaning om zich, op den Predikstoel, niet uit te laaten op eenige onbehoorlijke wijze, of in bewoordingen, welke eenige minagting voor de Regeering aankondigden.

Door het verkiezen van eenige nieuwe Leden, welke nog aan den Krijgsraad ontbraken, was dezelve, in den aanvang deezes jaars, voltallig geworden, en gebragt op eenen voet, op welken men dien voortaan wenschte te houden. In eene Vergadering, gehouden in 't laatst van Januarij, wierdt besloten, eenige Afgevaardigden te zenden na *'s Hage*, om bij zijne Doorluchtige en haare Koninklijke Hoogheid deswegen eene gepaste dankbetuiging af te leggen. De Bezending, bestaande uit eenen Kolonel, twee Kapiteinen met even zo veele Luitenanten en Vaandrigs, hadt gehoor op den achtsten Februarij. De Kolonel voerde het woord, en wierdt, door den Prins, in minzaame bewoordingen, beantwoord.

De herstelling van den Burger-Krijgsraad leide de laatste hand aan de Satisfactie, door haare Koninklijke Hoogheid gevorderd. Dit werk te bevorderen, en tot volkomenheid te brengen, was, onder andere, de voornaame bedoeling van het in bezit neemen en houden van de Leidsche Poort, door de Troepen van zijne Pruissische Majesteit. Zints dien tijd begon men, nu en dan, te spreeken van derzelver aanstaande vertrek. Doch, om de onbruikbaarheid der wegen,

en

en de noodige toerustingen tot den aftogt, draalde dit tot aan den negenëntwintigsten April. In den morgen van dien dag wierdt de Pruisfische Wagt, voor de laatste maal, afgelost, en vervolgens Staatsche Bezetting bij de Poort geplaatst, naa dat dezelve ruim zes en eene halve maand in uitlandsche magt geweest was. Reeds vóór het einde des afgeloopenen jaars, hadt de Pruisfische Veldheer, Hertog VAN BRUNSWYK, de nabuurschap der Stad verlaaten, en de wederreize na deszelfs Staaten aangenomen.

Verscheiden zaaken, aldaar, zedert, voorgevallen, tot de Omwenteling betrekkelijk, het afleggen van den Eed op de Constitutie, het invorderen van den vijfëntwintigsten penning, en andere, aan onze Stad niet bijzonder verknogt, vinden eene voegzaamer plaats onder de algemeene Vaderlandsche gebeurtenisfen.

ANDALA, (RUARDUS) Man van groote vermaardhid, in welken de aangeborene begaafdheden haar vermogen oeffenden, om zich boven eene, dus genaamde, laage geboorte te verheffen. In het begin des Jaars 1665 wierdt hij geboren, in *Friesland*, nabij het Dorp *Burgwerd*, niet verre van *Bolsward*, in het buurtje, *Andlahuizen* genaamd, van waar hij naderhand zijnen naam ontleende. Zijns Vaders naam was GERLOF RUIRDS, en deeze aldaar een gering, hoewel eerlijk landman. Naauwlijks tien jaaren oud zijnde, verloor hij zijne Ouders. Ter goeder uure was des kinds heilspellende aanleg, reeds vroeger, bekend geworden van GERARDUS MODA, Leeraar te *Bolswerd*; welke hem bekend maakte met Jonkheer TJAARD VAN AYLVA, Grietman van *Wonzeradeel*. Deeze, de kosten der opvoedinge voor zijne rekening hebbende genomen, zondt den jongen RUARDUS eerst na het Latijnsche School te *Bolswerd*, en vervolgens na het Hoogeschool te *Franeker*. De twee eerste jaaren besteedde hij aldaar aan de voorbereidende Weetenschappen, Wis-, Natuur-, Taal-, Historie- en Oudheidkunde. Ten blijke zijner naarstigheid en gemaakte vorderingen, verdeedigde hij, in den Jaare 1681, en dus slegts zestien jaaren oud, in het openbaar zijne Verhandeling *over de Urim en Thummim*. De

Wie-

Wijsbegeerte trok, onder dit alles, bovenal zijne leerzucht, en bekwam hij, in dezelve, zo groote ervarenheid, dat hij, vooral op aandrang van zijnen Weldoener, in den Jaare 1684, den trap beklom van *Meester der Vrije Kunsten*. Als eene proeve zijner bekwaamheid, hadt hij, vooraf, eenige Verhandelingen, over de Natuurkunde in 't algemeen, opgesteld en verdeedigd. Thans maakte ANDALA eenen aanvang met de beoeffening der Godgeleerdheid, onder het geleide der vermaarde Mannen VAN DER WAAYEN en VITRINGA. Ook in deeze Weetenschap verhief zich ANDALA tot zulk eene hoogte van bedrevenheid boven het gewoone peil, dat zijn Begunstiger SYLVA, meer dan eens, bij hem aanhieldt, om zich de waardigheid van Doktor in de Godgeleerdheid te doen opdraagen; een aandrang, egter, tegen welken des Jongelings zedigheid zich telkens verzette. In de maand Julij des Jaars 1688 wierdt ANDALA, in de Klasſis van *Bolsward*, onder het getal der Kandidaaten aangenomen, en hem, ten zelfden dage, het beroep in het Dorp *Arum* opgedraagen. Hier twee, en vervolgens te *Makkum* vijf jaaren den dienst hebbende waargenomen, vertrok hij na *Bolsward*, en van daar, in de maand Junij des Jaars 1701, na *Franeker*, met den titel en rang van Hoogleeraar in de Wijsbegeerte. Hij was de eerste, welke, aan dit Hoogeschool, over de Proefondervindelijke Natuurkunde opzettelijk lessen hieldt. In den Jaare 1712 verwisselde ANDALA het openbaar onderwijs der Wijsbegeerte met dat der Godgeleerdheid. Het Leeraarampt, hem in dien tusſchentijd te *Haarlem*, en het Hoogleerampt te *Leiden* opgedraagen, hadt hij van de hand gewezen. Hij overleedt in de maand September des Jaars 1727, geene kinderen nalaatende bij zijne Echtgenoote TRYNTJE WYBES HEGENHUIS, met welke hij, nog Predikant zijnde te *Makkum*, in 't huwelijk was getreden. Menigvuldig zijn de Schriften, door hem in 't licht gegeeven. Eenige derzelven, in het Nederduitsch gesteld, zijn tegen BALTHAZAR BEKKER gerigt.

Zie E. L. VRIEMOET, *Athenæ Frisiacæ*.

D'AR-

D'ARNAUD, (GEORGIUS) geboren te *Franeker*, in den Jaare 1711, alwaar zijn Vader het Leeraarampt in de Fransche Gemeente bekleedde, was een Man van meer dan gemeene kundigheden, zijnen weinigen gevorderden leeftijd, dien hij mogt bereiken, in aanmerking genomen zijnde. De beroemde Hoogleeraaren TIBERIUS HEMSTERHUIS en PETRUS WESSELING, waren, in zijne Geboorteftad, zijne leermeesters in de Grieksche taal, Historien en Welsprekendheid, om vervolgens, onder het geleide van ABRAHAM WIELING zich op de Regtsgeleerdheid toe te leggen. Naa vervolgens aan het Leidsche Hoogeschool zich eenigen tijd te hebben geoeffend, wierdt D'ARNAUD, in den Jaare 1735, tot Lector, en, naa verloop van vier jaaren, tot Gewoon' Hoogleeraar in de Regten te *Franeker* aangesteld. De plegtige Inwijding, egter, tot die waardigheid voorkwam 's Mans vroegtijdig overlijden, in den Jaare 1740 voorgevallen, toen hij den ouderdom van negenëntwintig jaaren nog niet bereikt hadt. Zijne Schriften getuigen van zijne ongemeene naarstigheid, en derzelver jaarteekening van zijn vroegrijp verstand. Zie hier de titels van eenigen dier Schriften.

Specimen Animadversionum Criticarum ad aliquot Scriptores Graecos. 1728.

Lectiorum Graecanum Libri duo. 1730.

Commentarius de Diis Paredris. 1732.

Zie E. L. VRIEMOET, *Athenae Frisiacae*.

ARNHEM. Ook in deeze Stad diende de schandelijk gevoerde Engelsche oorlog ter aanleidinge tot het aanzoek om herstel van ingeslopene misbruiken. De Gezworene Gemeenslieden roerden 't eerst dien snaar. In de maand December des Jaars 1782 vervoegden zij zich met een Verzoekschrift bij de Regeering; waar in zij, als Leden van een tweede Regeeringsvergadering dier Stad, betuigden, met grievende

ſmarte en leedweezen te hebben moeten ondervinden, hoe, zedert eenige jaaren herwaards, Stads Regten en Privilegien, in sommige opzigten, als in vergeetenheid geraakt waren. Het aantal der handelingen, daar mede ſtrijdig, was te groot, de tijd te kort, en de omſtandigheden lieten nog niet toe, om die alle onder 't oog der Regeeringe te brengen. Zij bepaalden zich tot één ſtuk, het misbruiken van Stads Regt en Privilegie omtrent de aanſtelling van een Schepenen en Raaden, bij overlijden van één derzelven. Volgens het Regeerings-Reglement van den Jaare 1750, moesten de overige Regeeringsleden, in zulk een geval, eene Benoeming doen van twee Perſoonen, en deeze den Stadhouder aanbieden, om 'er één uit te kiezen. In vroegeren tijde was dit geſchied; doch, te hunner groote bevreemding, naderhand in onbruik geraakt, in zo verre dat, door den Stadhouder, zonder voorafgevorderd wordende Benoeming, tot Schepenen en Raaden, Perſoonen waren aangeſteld, naar Stads Regten en Privilegien tot die Posten volſtrekt niet verkiesbaar; aangemerkt eenigen, wel verre van Burgers der Stad te zijn, en 'er twaalf jaaren gewoond te hebben, ten tijde hunner aanſtellinge, geen Burgers waren geweest.

Terwijl zij zich, aan den eenen kant, verwonderden, dat de Stadhouder, het door hem bezwoorene, om nooit de Verkiezing uit eenige andere Perſoonen te doen, dan die volgens Lands- en Stads Regten tot het waarneemen dier Ampten bevoegd waren, niet nakwam, dugtten zij, aan den anderen kant, dat de Stadhouder, uit eigene beweeging of op aandrang der zodanigen, aan welken hij gehoor gaf, en van welker raad hy zich bediende, met dusdanige onwettige Aanſtellingen zou blyven aanhouden. — Waar uit alle nadeelige gevolgen voor de Stad en Burgerye zouden kunnen ontſtaan, en eenen merkelijken invloed hebben op en ten nadeele eener dierbaare en wettige Republieks Regeering. — Dat zij Ampts- en Eedshalven alle behoorelijke poogingen moesten aanwenden tot handhaaving der Stads Voorregten; dat zij de vernietiging of verdonkering van dezelve verder met geene onverſchillige oogen konden aanzien. Men hadt het, in vroegere en laatere tijden, altoos daar

voor

voor gehouden, dat de vermindering en vernietiging van Stads Regten altoos tot voorboden ſtrekten van eene eigen willekeurige Zelfsregeeringe, bij de zodanigen, die vermeenden het roer van Regeeringe in handen te hebben.

De aangevangene poogingen, tot herſtellinge der Stedelijke Voorregten, wierden, in het volgende jaar, nog verder voortgezet. Ter gelegenheid dat twee Burgers in den Schepensbank gebragt waren, naar het oordeel van de Gezworene Gemeente daartoe niet bevoegd, om reden dat zij posten waarnamen, die hun, volgens het Regeerings Reglement des Jaars 1750, daar van uitgeſlooten, bragt een Lid der Gemeente in 't midden, of dezelve geen Beſluit behoorde te neemen, bij 't welk Gildemeesteren verzogt en gelast wierden, om de Magiſtraat te vraagen, of die onwettige Aanſtelling op de Benoeming van hun Ed. Groot Agtbaaren geſchied ware, dan of de Erfſtadhouder, buiten de Benoeming, die Verkiezing gedaan hadt? ten einde de Gezworene Gemeente, dit weetende, haare maatregels zou kunnen neemen, zo als dezelve, Eeds- en Pligtshalven, noodig zou oordeelen. Dit Voorſtel veranderde, bij meerderheid van ſtemmen, in een Beſluit. Het antwoord van de Magiſtraat hieldt in, dat zij de Burgers, tot Schepenen verkooren, op hunne gemaakte en overgezondene Benoeming hadden geplaatst: en gaf dezelve eerlang eene wederlegging van 't aangevoerde der Gemeente, die, in 't Naajaar, op nieuw ſtoffe vondt om zich, wegens de vervulling der opengevallene Schepensplaatzen, te beklaagen. — Het Bakkers- en Brouwers-Gilde, te dier Stede zeer aanzienlijk, gaf eerlang een Verzoekſchrift aan de Gezwoorene Gemeente over, waar in 't zelve de aangewende poogingen en gedaane ſtappen ten hoogſten goedkeurde, met aanmoediging om daar in ijverig voort te gaan.

Bijkans gelijktijdig met deeze Regeeringsbemoeijingen, openbaarde zich, in deeze Stad, de zucht tot den Wapenhandel. De Burgerkrijgsraad vervoegde zich bij de Regeering, met verzoek, dat de Burgerij van behoorelijk Geweer, Kruid en Lood zou voorzien worden. De Burgerij oefende zich ſterk in den Wapenhandel, en bepaalde een dag in Julij

ter openlijke Afvuuring. Groot was de toevloed der nieuwsgierigen uit de omliggende Steden en Dorpen. Onder deezen bevonden zich eenige Afgezondenen uit de *Zutphensche* Burgerij, ook van *Groningen* en *Deventer*, terwijl de Juffer-schap, door haare tegenwoordigheid, dit Burger-krijgsfeest geen geringen luister bijzette. Jonkheer VAN DER KAPELLEN TOT DE MARSCH bezag dien plegtigen Wapenschouw, en wierdt met alle teekenen van onderscheiding bejegend. Na het afloopen der Wapenoefeningen begaf zich de geheele gewapende Burgerij, met groene Takken versierd, na een ruime opgeslaage Tent; waar men den gemelden Jonkheer, onder toejuiching, inleidde, en de Burgerij door een glas Wijns verfrist wierdt. De eerste Dronk was *de Vrijwilligers van Arnhem*; de tweede *de Stad Arnhem*; vervolgens, *de Gewapende Burgerij van Deventer en Leijden*; *de Gezondheid van Burgemeester* UMBGROEVE; *Alle Patriotten*; *De goede uitslag des voorneemens van Arnhems Burgers*; *Het welgelukken der poogingen van alle Patriotsche Regenten.* Wij haalen deeze wenschen op, die kleinigheden schijnen, doch de Geestgesteltenisse van *Arnhems* Burgerij kenmerken. Zij hadt gevorderd, dat, bij het uittrekken met vliegende Vaandels, slaande Trommen en Muzijk, de Krijgsbezetting haar Krijgseer zou bewijzen; doch die eer wierdt haar geweigerd.

Deeze weigering stak het Gemeene Volk in den krop. Het leedt niet langer dan tot de volgende Maand of 't zelve greep eene gelegenheid aan om hun misnoegen tegen de Krijgsbezetting, en verscheide Regeeringsleden, te toonen. Het geval, 't welk, op zich zelven beschouwd, geen de minste betrekking hadt tot de meer algemeene Verdeeldheden van den tegenwoordigen tijd, maar veel eer een uitwerkzel was van het heerschend vooroordeel des Volks omtrent de Begraafplaats der Afgestorvenen, droeg zich in deezer voege toe. — Het oude Kerkhof in de Stad bij de groote Kerk was, door de Magistraat, afgestaan aan een rijken *Jood*, die een pragtig Huis daaromtrent gebouwd en een groot gedeelte van dat Kerkhof tot een Voorplein noodig hadt. Buiten de Stad hadt de Magistraat eene nieuwe Begraafplaats

aangelegd, dezelve met een behoorelijke muur omringd en van een ijzeren hekwerk voorzien. Met den aanvang van Augustus liet de Magistraat afkondigen, dat zij de Ingezetenen aanmaande om zich daar van te bedienen, en teffens dat de Lijken der Diaconie-armen, aan den heerfchenden Roodeloop geftorven, te dier plaatze zouden begraaven worden.

Onder zommige Ingezetenen verwekte die Afkondiging terftond eenig gemor: zij wilden het oude Kerkhof herfteld hebben: 't wierdt ras geftild; doch de Gezworene Gemeente, voor nieuwe en geweldige uitbarftingen van 's Volks misnoegen vreezende, gaf, naa gehoudene Vergadering den voorzittenden Burgemeester te kennen, dat zij, fchoon niet uit eigen beweeging, maar op fterke aanmaaning van zommige driftige Lieden, en zonder zulks goed te keuren, moesten aandringen op de intrekking van het bekend gemaakt Befluit. — Den eigen dag der Afkondiginge moest de Vrouw eens Sergeants van de Krijgsbezetting begraaven worden. De Bevelhebber, Collonel QUADT, gaf, met voorkennis der Regeeringe, terftond last om dit Lijk, 's avonds ten acht uuren, op het nieuwe bij de Ingezetenen zo gehaat Kerkhof, ter aarde te beftellen. Te vergeefsch zogt de Gemeente, door herhaalde verzoeken, de Intrekking des Raadsbefluits te bewerken. De door hen gevreesde Opfchudding onder 't Volk kreeg een daadlijk beftaan, en nam hand over hand toe. De gantfche Krijgsbezetting, zo Ruiterij als Voetvolk, kwam in de Wapenen, en bezette het Stadhuis. Het met fcherp laaden bragt eene algemeene ontroering te wege. Veelen oordeelden, dat het den Burgeren en geenzins den Militairen toekwam de Stads Overheid te befchermen. De Krijgsraad der Burgerij, op dit ftuk geraadpleegd hebbende, befloot aan de Magiftraat den dienst der Burgerije aan te bieden, en te verzoeken, dat deeze de Militairen mogt aflosfen, en zelven hun Groot Agtbaaren bewaaren. Zij aanvaarden deezen voorflag. Eén Vaandel kwam ten dien einde aantrekken, de vijf overige hielden zich gereed om af te wagten of de Krijgsbezetting den betrokken post gewillig verlaaten zou. Zo ras dezelve het Burgervaandel in 't oog

 kreeg,

kreeg, wierdt 'er alle Eer aan bewezen; de Krijgslieden gaven hunnen post goedwillig over, en trokken, beleefd bedankt zijnde, af.

's Anderen daags oordeelde de Bevelhebber van het Krijgsvolk de dus opgehoudene Begraafnisse te moeten voortzetten, en gaf, in den avond, bevel om het Lijk, door gewapend Krijgsvolk vergezeld, buiten op 't nieuwe Kerkhof te begraaven. 't Geschiedde, en een daar bij gestelde Wagt bewaakte het tegen gevreesden overlast. — Doch in dien nacht bedreef het Gemeen veele baldaadig- en spoorloosheden, sloeg bij verscheide Magistraatsleden de glazen in, als mede bij den Plaatsmajoor ZWART. Dit verwekte bij de meerderheid der Regeeringe zulk een indruk, dat men te raade wierdt de gedaane Afkondiging in te trekken. Het Gemeen aan 't hollen was hier mede niet voldaan. Een geheele hoop Volks toog, 's anderen daags, na buiten, rukte de ijzeren hekken van het nieuwe Kerkhof open, haalde het Lijk ten grave uit, en droeg het, onder een geduurig Hoezee, de Stad rond, tot voor het Huis van den Bevelhebber des Krijgsvolks. Alle de klokken wierden ondertusschen geluid, en men begroef het Lijk andermaal in de *St. Jans Kerk.* Het Kerkhof zelve stondt naa deeze verrigting ten doel aan 's Volks verbittering; eene talrijke Schaar, voor geen gering gedeelte uit Jongens en Vrouwlieden bestaande, na buiten getoogen, sammeide de muuren van het Kerkhof omverre, brak de ijzeren hekken uit, en droeg ze ter Stad in, dezelve voor 't huis van den gemelden *Jood* nederleggende; ten besluite van deezen gepleegden moedwil geld aan de huizen vraagende voor dit volvoerde werk.

Een verspreid gerugt, dat aan 't Krijgsvolk te *Nijmegen* bevel gegeeven was om na *Arnhem* te trekken, tot beteugeling der muiterije, verwekte eene nieuwe opschudding. De Gemeensman BERKING, met eenige anderen vergezeld, vervoegde zich tot den voorzittenden Burgemeester, dien zij ten Huize van een anderen Burgemeester vonden, en vroegen, wat 'er was van de komst des Krijgsvolks van *Nijmegen?* Schoon deeze betuigden 'er niets van te weeten, was men egter niet volkomen gerust. De Kapiteins

der

der Schutterije vergaderden, en zonden, met voorkennis van de meerderheid der Magistraat, manschappen na de *Rhijnbrugge* en de Veeren, om 'er post te vatten, de Schipbrug ten onbruik maakende. De uitkomst leerde, dat deeze vrees voor 't *Nijmweegsche* Krijgsvolk ongegrond was. De Regeering zondt aan den Erfstadhouder, op diens verzoek, een Verslag van het voorgevallene in deeze twee dagen van geweldige beroerte. Op welk Verslag, als mede tegen de Intrekking des Besluits om de Begraafenis op 't aangeweeze Kerkhof voort te zetten, de Burgemeester A. H. BRANTZEN eene Tegenverklaaring inleverde.

Niet weinig viel, over het bovenstaande, ten Gelderschen Landsdage, te doen, doch kan, als loopende buiten ons bestek, door ons niet vermeld worden. Liever verhaalen wij een ander voorval, onmiddelijk met ons Plan verbonden. In den afloop des Jaars 1783 vervoegde zich een aantal van bijkans driehonderd *Arnhemsche* Burgers met een Verzoekschrift bij de Regeering, waarin zij te kennen gaven, dat de Burgers van *Arnhem*, uit hoofde van een deugdlijk Regt en Bezit, zedert onherdenkelijke jaaren, geregtigd geweest waren om de geheele *Veluwe* over te kunnen jaagen; dan een zeker Jagtplakaat, in den Jaare 1750, uit naam des toenmaaligen Erfstadhouders, uitgegeeven, verhinderde hun daar in; doch hadden de Burgers nooit van hun Regt afgezien, noch hadt 't zelve hun kunnen ontnomen worden. Zij beriepen zich op een Vertoog door de Regeering aan Prins WILLEM KAREL HENDRIK FRISO overgegeeven, met verzoek, dat de Magistraat, bij 't gevoelen en de oogmerken daar in vervat, wilde volharden: ten slot hun voorneemen verklaarende om, met den aanvang van het aanstaande Jagtsaisoen, van dat Regt gebruik te maaken, en de Jagt, door 't geheele Kwartier van de *Veluwe* te oefenen. — Op dit Verzoekschrift, door de Regeering aan den Erfstadhouder gezonden, kreeg dezelve ten antwoord, dat zijne Hoogheid het Reglement op de Jagt, door zijnen Vader gemaakt, en door hem vernieuwd, voor eene voortduurende Landwet hieldt, door een meer dan dertigjaarig gebruik versterkt, en geenzins, door een eigenwillig besluit van zich zamen

vereenigd hebbende Perfoonen, in een Land, waar de weg regtens aan elk wierdt vrijgelaaten, kon of mogt kragtloos gemaakt worden. Hier om wilde hij de noodige orders gefteld hebben, dat, hangende de Raadpleegingen over dat Reglement, door de *Arnhemfche* Burgers niets wierdt ondernomen, waar door 's Lands hooge Geregtigheid zou worden verkort.

De Regeering liet deeze begeerte des Stadhouders bij openbaare Afkondiging bekend maaken. De *Arnhemfche* Burgers waren des niet voldaan. Eenigen uit de Gezworene Gemeente begaven zich weder tot de Regeering met berigt, dat, te deezer oorzaake, eenige beweegingen onder de Burgerij plaats greepen, die fterk verlangde naa een Befluit van zijne Hoogheid op het gedaane Verzoekfchrift; terwijl veelen hun voorneemen verklaarden, om, naa verloop van drie weeken, van hun Jagtregt gebruik te willen maaken; waarom zij de tusfchenfpraak der Regeering voor de Burgers bij zijne Hoogheid verzogten. — Deeze, verwittigd van den naderen aandrang, fcheef de raadpleegingen op dat ftuk niet fpoediger te kunnen eindigen: dewijl hij voorneemens was die zaak ter kennisfe van de Staaten van *Gelderland* te brengen: en gaf teffens aan het Hof Provinciaal last om de noodige voorzieninge te doen, ten einde 's Lands Ordonnantien, door geen eigenwillig befluit van eenigen der 's Lands Ingezetenen gekrenkt wierdt. Welk Hof daar op eene fterke Publicatie, niet alleen voor de Stad *Arnhem*, maar voor 't geheele Kwartier van de *Veluwe*, beraamde. De Regeering deedt dit fchrijven van zijne Hoogheid aan Gelastigden uit de Gezworene Gemeente weeten, met bijgevoegden raad om de goede Burgerij tot gehoorzaamheid aan te maanen. Zij verfcheenen weder in den Raad, denzelven verzoekende geen verder Verbod aan de *Arnhemfche* Burgerij, wegens de Jagt op de *Veluwe* te doen: dewijl dezelve niet te verzetten zou weezen van haar oogmerk om, binnen kort, die Jagt werkftellig te maaken.

Ten Najaars Landsdage vonden hun Ed. Mogenden goed, ingevolge van eenen Brief des Erfftadhouders, een tweede

nog

nog sterker, Publicatie de Jagt der *Arnhemsche* Burgeren betreffende, vast te stellen." Het Kwartier van *Zutphen* bewerkte 'er nog eenige verzagting in. VAN DER KAPELLEN TOT DE MARSCH betuigde, dat hij de gevolgen ter verantwoording der Ontwerperen liet, en zijne Medeburgeren daadlijk zijne afkeuring zou te kennen geeven. In den Brief van zijne Hoogheid, en overeenkomstig met deezen was door de Staaten het Regeerings-Reglement van den Jaare 1750 als een onveranderlijke Grondwet aangemerkt. Dit gaf dien Ridder, nevens Jonkheer VAN ZUILEN VAN NYEVELDT, gelegenheid, om 't zelve als onwettig in deszelfs oorsprong en vorderingen te beschouwen: naardemaal zij geene Ordonnantien op de Bestuuring des Volks kenden dan die met deszelfs belangen overeenkwamen; „ dat een Reglement, „ in beroeringen en tijden van overheersching, op de on„ wettigste wijze genomen, moest verbeterd worden — „ dat, zo het tegendeel doorging, hun Ed. Mogenden niet „ bevoegd waren geweest, in den Jaare 1747 den vastge„ stelden Regeeringsvorm zo bijster te veranderen. — Hadt „ daarenboven die geen, die bij dat Reglement, zo veel „ magts gegeeven was, dat zelfde Reglement niet bij aan„ houdenheid verbrooken? De gevolgtrekking hier uit liet „ hij voor hun Ed. Mogenden zelve over."

Het verloop van een jaar, zints het voorgevallene omtrent het Kerkhof, hadt het geheugen daar van niet uitgewischt. In het laatst van de maand des Jaars 1784 vervoegden zich sommige Burgers bij de Regeering, met aandrang om eenige verandering in den Muur van 't weder herstelde Kerkhof, en begeerden hier op antwoord, uiterlijk voor den tweeden Augustus, den Jaardag der jongste opschuddingen. Eenige dagen te vooren liepen 'er reeds geruchten, dat het schouwspel van 't voorleden jaar op nieuw zou gespeeld, en de muur van 't Kerkhof, dat wel in den ouden staat hersteld was, doch waar aan eenige ijveraars voorwendden, dat eenige duimen van de voorige grootte aan ontbraken, op nieuw, met geweld, zou omver gehaald worden. Men voegde 'er bij, dat men de Huizen van den Burgemeester BRANTSEN en den Gemeensman BECKING, die anders zich een

ijverig voorstander van 's Volks Regten getoond hadt, zou plunderen, als mede de Huizen van eenige anderen, onder welken zommigen genoemd wierden van de vijf Gekommitteerden uit de Burgerij, onlangs ontslagen, om dat zij niet hadden willen instemmen in de maatregelen der heetste Yveraaren, oordeelende, dat door onbezuisde middelen, meer nadeels dan voordeels aan de goede zaak der Vrijheid zou toegebragt worden.

Men scheen zich dier door 't Gerugt aangeduide geweldaadigheden niet te bekreunen; althans geene voorzorgen wierden 'er tegen genomen. De tweede Augustus zag egter de aanvanglijke vervulling. Een hoop zamengeschoold Volk, van een ladder, ketting en touwen voorzien, rukt aan. De voorbaarigste richt den ladder tegen het Yzeren hek, haalt den Lantaaren af, en maakt een zwaar touw aan het hek vast; een aantal van tien uit den hoop, slaat 'er de hand aan, en rukt, in weinig oogenblikken, 't zelve omver.

De voorzittende Burgemeester BRANTSEN, des verwittigd, deedt de Regeering bijeenkomen. Bij hervatte raadpleegingen viel het besluit, den Krijgsbevelhebber QUADT te gelasten bij het Kerkhof Schildwagten te zetten, eenige Manschap bij het huis van den Burgemeester BRANTSEN te plaatzen, en door de geheele Stad Ronden te laaten doen, om alle zamenrotting te stooren en te verstrooien. Dit alles geschiedde. — Dan tegen den avond begaven zich eenigen van den Burgerkrijgsraad tot den gemelden Krijgsoverste, met verzoek, dat hij de Schildwagten van het Kerkhof wilde te rug roepen, en de bewaaring van 't zelve, als ook van de geheele Stad, door het doen van Ronden aan hun overlaaten. Hij antwoordde hier toe ongelast te zijn, en verpligt om de schriftlijke bevelen der Regeeringe te volgen. Zij vervoegden zich daar op bij den Burgemeester BRANTSEN, met het zelfde verzoek; doch wierden afgeweezen met het zeggen, dat nu de schikkingen van het Krijgsvolk reeds gemaakt waren, 'er weinig reden zich opdeeden, om die te veranderen; en zou hij, zo zommigen willen, 'er bijgevoegd hebben, hoe het voorgaand jaar geleerd hadt, dat de Burgerije dan wel eens zodanig een dienst op hoogen prijs stelde, en

daar

daar voor daadlijken afstand van voorgewende Regten vorderde.

Naa de weigering van deezen aangeboden dienst en hulpe, wierdt 's nagts de Gezworene Gemeente bij een geroepen. Midlerwijl vielen 'er tusschen zekeren Burger op de markt en eenigen van de Krijgsronde woordwisseling voor. De Ronde beweerde dat hij weigerde voor hun te wijken; hij ontkende zulks; van woorden kwam men tot daaden, en een Grenadier trof den Burger met den kolf van zijn Snaphaan zo gevoelig, dat hij gewond na huis keerde. — Het verspreidde gerugt deezes voorvals blies het vuur van verbittering, reeds zints eenigen tijd meer en meer tusschen de Burgerij en Krijgsvolk aan 't gloeien, sterk aan, en borst het deezen nagt in volle vlam uit. De Wagt der Burgerije was, onder beleid en bevel van den Burger TROOST, op de Waag getrokken; hij zondt eenige Ronden door de Stad, gelijk van wegen het Krijgsvolk op de Hoofdwagt desgelijks geschiedde. Over middernagt kwam eene Burger- en eene Krijgsronde elkander tegen. Het geschil, welke voor de andere uit den weg zou gaan, met Woorden begonnen, scheen door de Wapenen te moeten beslist worden; zij schooten op elkander. Eenige Burgers van de Waag afgezonden om de Burgerronde bij te staan, schooten sterk op de Soldaaten, die na de Hoofdwagt te rug trokken. Twee Officieren en eenige Soldaaten wierden gekwetst, één Grenadier bleef dood. De Soldaaten, hier door verwoed, vuurden hevig op de Waag: de kogels in de deuren en posten weezen zulks naderhand uit. Van de Waag bleef men hun niet schuldig. De gesneuvelde Grenadier, met de gekwetsten, aan de Hoofdwagt gebragt zijnde, nam de heftigheid des Krijgsvolks toe. Waar op QUADT een Officier na de Waag zondt, en TROOST liet ontbieden, dien hij bits toeduwde, dat men tog met het schieten uit de Waag zou ophouden; dat het anders geschaapen stondt, dat hij zijn Volk niet zou kunnen bedwingen, of beletten om op de Waag storm te loopen, wanneer 'er een gedugt bloedbad zou te vreezen zijn. Hier op nam het schieten een einde.

's An-

's Anderen daags vergaderde zo de Gezworene Gemeente als de Regeering. Een ſterke bende Grenadiers geleidde den Burgemeester BRANTSEN na het Stadhuis. De trom der Burgerij geroerd zijnde, kwam dezelve zamen, trok op, bezette het Stadhuis rondsom, zo dat niemand van de Regeering 'er af kon koomen. In deezen toeſtand verſcheenen eenigen uit de Burgerij, daar toe afgezonden, op 't Stadhuis, om de Regeering het lang verzogte herſtel hunner Regten af te vorderen. Het antwoord was, dat de Regeering, aangaande deeze Vorderingen, niets kon bepaalen: dewijl 'er Gelastigden benoemd waren, om, van wegen de Hooge Overheid, daar op onderzoek en 'er den Staaten verſlag van te doen. De Burgerij hieldt het Stadhuis bezet, en ſtondt niemand toe van 't zelve af te gaan. Doch de Regeering vondt middel om, door een heimlijken uitgang, een Secretaris na den Overſten QUADT te ſchikken, met berigt van haaren toeſtand, en de noodige bevelen. De geroerde Krijgstrom deedt het Krijgsvolk onmiddelijk te wapen loopen; de Burgers zakten langzaam af, verlieten het Stadhuis, laatende zommige Snaphaanen en ook Vaandels agter, die hun terſtond wierden te rug gezonden. — Hier mede hielden alle Beweegingen op. Eenige Belhamels van 't geweld op 't Kerkhof gepleegd, wierden gevat. Zommigen maakten zich uit de Stad zoek. En wierdt eerlang de Hoofdaanvoerder van de handdaadigen aan het Kerkhof geſtraft.

Eene nieuwe pooging, tot herſtel van zaaken, deedt de Burger-Krijgsraad deezer Stad in den Jaare 1785. Dezelve vervoegde zich bij de Regeering met een drieledig ſchrift, behelzende, in de eerſte plaats, dat, in de zorglijke omſtandigheden des Vaderlands, de weerbaare Burgers mogten opgeſchreeven, en van gelijke Geweeren voorzien worden, de vermogenden ten hunne eigene kosten de onvermogenden op die der Stad, om daar mede, onder hunne Vaandels, den Wapenhandel te leeren. — Ten anderen, om, tot geruststelling der Burgeren, te bewerken, dat de Batterijen, tot beſcherming der Stadspoorten aangelegd, ten ſpoedigſten met het noodige Kanon mogten beplant worden. — En ten derden, dat 'er onderzoek geſchiede na den ſtaat der Artillerie

en der verdere Oorlogsbehoeften; en, ingevalle zij dit berigt, door verwijl of verweigeringe niet konden bekomen, dit terstond ter kennisse der Staaten van *Gelderland* te brengen; ten einde op den staat der Fortificatien, Magazijnen en Arsenaalen een naauwkeurig onderzoek mogt gedaan, en het gebrekkige daar in spoedig verbeterd worden. — Dezelve drong dit drievoudig voorstel aan, door de mogelijkheid, dat het nog overig gebleeven Krijgsvolk zeer ligt uit de Stad verlegd, en deeze ter bewaaring aan de Burgerij zou kunnen overgelaaten worden.

Tusschen het Krijgsvolk en de *Arnhemsche* Burgerij ontstonden, wegens het verschillend inzien der Staatsbelangen, van tijd tot tijd, nieuwe oneenigheden, en liepen, op het einde des verstreeken jaars, zo hoog, dat de Burger-krijgsraad, met herhaalde klagten, zich bij de Regeering vervoegde. Dan de Officieren van het Regiment Gardes Dragonders leeverden bij de Staaten van *Holland* een Smeekschrift in, zich beroepende op hunne onschuld, en die van hun Regiment, met klagten over den laster hun en hun Regiment in de Nieuwspapieren aangetijgd: 't zelve ging vergezeld van een Getuigschrift der Stads Regeering, in welke Persoonen, door 's Stadhouders beschikking aangesteld waren, die de vereischtens derfden, door 's Lands en Stads Voorregten gevorderd, gelijk zij oordeelden, die ten deezen tijde, in *Arnhem* een Burger-Societeit tot stand bragten.

Niet gunstiger, dan de voorgaande, viel het Jaar 1786 voor de genoegelijke en stille zamenleeving binnen deeze Stad. Nieuwe beweegingen, verzeld van het inslaan der glazen, ginds en elders, bewoogen, in dat jaar, de Gezworene Gemeente, om zich tot de Magistraat te vervoegen, en bij dezelve op het stuiten van die ongeregeldheden, binnen den tijd van drie dagen, aan te dringen: onder betuiging dat zij, zulks niet geschiedende, zich vervoegen zouden, waar zij meenden haare klagten, met regt en vrugt, te kunnen uitstorten. Eene Afkondiging tegen die straatschennissen en andere baldaadigheden was 'er het gevolg van. — De tweespalt tusschen Burgers en Soldaaten vertoonde zich op nieuw, en leeverde de Burgerkrijgsraad dewe-

wegen een Vertoog vol klagten bij de Regeering in. — Wel verre van op te houden, groeide de verbittering, van dag tot dag aan, en de onlusten namen toe; terwijl het ongenoegen der Burger-Hoplieden aanwiesch, door de bepaalingen onder welke de Magistraat wilde, dat de Voorjaars Wapenhandel zou moeten geschieden. Ingevolge van dezelven, mogten niet meer dan vijf Man, ten dien einde, te gelijk, ter poorte uitgaan; in deezer voege moesten zij op de plaats ten Wapenhandel geschikt bij een komen; daar geen Wijn of sterken Drank drinken; de Wapenoefening geëindigd zijnde, bij niet meer dan vijf Man teffens, na de Stad wederkeeren; en niemand tot den Wapenhandel toelaaten, of hij moest alvoorens zijn naam, op het Stadhuis, onder het opzigt des Kollonels hebben doen aanteekenen. Zes Hoplieden, ontbooden om deeze regelingen aan te hooren en te ontvangen, weigerden dezelve aan te neemen.

Mishandelingen den Burgeren door de Soldaaten aangedaan, zo dat 'er zekere DIRCK HENDERICKSEN het leeven bij inschoot, ontstaken het morrend ongenoegen tegen het daar gelegerd Regiment van DOUGLAS, meer en meer; het blaakte heftig op, toen een Corporaal van 't zelve, dien men voor een deelgenoot hieldt aan den moord deezes Mans, losgelaaten en op vrije voeten gesteld wierdt. De Dagpapieren spraken van dit geval met verontwaardiging. Het Weekblad *de Post van den Neder-Rhijn* maalde 't zelve met zwarte trekken af, en voegde 'er een Vertoog bij met de Vraag aan 't hoofd, *zou men een openlijk onregt doende Magistraat niet aldus mogen aanspreeken* Een Vertoog, vol van de bitterste uitdrukkingen, en aanvangende met den tijtel: *Ontmenschten!*

Dit Vertoog trok zich, en geen wonder! de *Arnhemsche* Regeering ten sterksten aan. Een openbaare Afkonding daar tegen geschiedde op den eenëntwigtigsten April, waar in de Regeering verklaart, dat, wel verre van die geloofwaardige beëedigde Getuigen gehoord te hebben, die den Korporaal door hun ontslaagen, onder beloste van altoos des gevorderd zich voor hun te zullen vervoegen, voor een Medegenoot verklaarden, 'er zich geen enkelen Getuigen

gen hadt voorgedaan om dit ten diens opzigte te bevestigen. Waarom zij de Burgers, die eenige bewijzen des aangaande mogten hebben, bij herhaaling, opriepen, en één honderd Zilveren Ducatons beloofden aan den Ontdekker van den Schrijver of Opfteller des 433 Vertoogs in den *Post van den Neder-Rhijn.*

Onmiddelijk naa deeze Afkondiging, door de Stads Roedendraager gedaan, tradt een der Stads Secretarisfen voor, en las van de puije van 't Stadhuis de Veroordeeling van dit Vertoog, 't geen zij „ als een vuil en oproerig Libel, „ onwaardig om door het Daglicht aanfchouwd en in de „ Zamenleeving getolereerd te worden, voor zo verre het „ oproerige betrof, verweezen, om openlijk, op een daar „ toe opgerigt Schavot, door handen des Scherpregters, tot „ assche verbrand te worden." Terwijl zij teffens het verkoopen van dit Tijdfchrift, in de Stad *Arnhem* en derzelver Regtsgebied, op eene boete van honderd Goudguldens, en ingevalle van niet betaaling, op bedreiging van crimineele ftraffe verboden. De verbranding der opgehaalde Vertoogen gefchiedde door Beuls handen, in 't bijweezen van den Onderfchout met de Geregtsdienaaren.

Een Brief der Regeeringe van *Arnhem* verzogt die van *Utrecht* om den Uitgeever van dit Tijdfchrift, G. T. VAN PADDENBURG, geregtlijk af te vraagen, wie hem dat Stuk hadt toegezonden; ten einde tegen hem Schrijver en Zender, en alle anderen, volgens de Wetten tegen Lastering, voor den Hove van *Gelderland*, eisch te doen. — De Schrijver trok zich het verbranden van zijn Blad luttel aan, of liever ftelde 'er eere in, en verbaasde de *Arnhemfche* Regeering eerlang met in zijn Tijdfchrift niet alleen, maar in de Nieuwspapieren, te plaatzen, hoe hij de aanfchrijving aan de *Utrechtfche* Regeering, ter naavorfching, met blijdfchap vernomen, en daar op eenigen tijd gewagt hadt, wat door zijn Competenten Regter zou worden verrigt; doch daar hem toefcheen dat die van den Geregte der Stad *Utrecht* van gedagten waren, dat door hun Ed. Groot Agtb. in deezen niets behoorde gedaan te worden, oordeelde hij, die zich onderteekende PIETER 'T HOEN, *Rentmeester*

van

van 't Willebrords Collegie, reeds bekend voor den Verzamelaar van dit Weekschrift, zich verpligt te verklaaren, dat hij de Steller en Schrijver was van de *Aanspraak aan een openlijk onregtdoende Regeering*; gereed om af te wagten, wat de Magistraat der Stad *Arnhem* tegen hem in regten zou aanvangen. Geene verdere gevolgen hadt, zo veel wij weeten, deeze zaak.

De kragtloosheid der voorzorgen tegen de geweldenarijen der Krijgslieden ontdekte zich bij aanhoudenheid te dier Stede. De toomlooste ongebondenheid baarde den Ingezetenen geduurigen schrik. Omtrent het midden van September, wierdt eene menigte van Huizen de glazen ingeslagen. Eenige Officieren van de Garde Dragonders de Stad uitwijkende, bevestigden daar door de andere bewijzen, die het vermoeden deezer schennis op hun deedt vallen; terwijl het openbaar was dat deeze Dragonders, kort te vooren, aan het *Malburgsche Veer*, de verregaandste schennissen gepleegd hadden. Van aanrandingen liepen de Burgers niet vrij. De Burger-ronden, door eene onderlinge schikking van Magistraat en Gemeente, eenigen tijd geleden afgeschaft, wilde men weder in trein brengen, en de klaagstem der Burgerije over de aanhoudende ongeregeldheden doen hooren. Twaalf Burgers namen dit besluit, en vervoegden zich bij den Voorzitter des Burger Krijgsraads, verzoekende als Burgers *voor hunne Persoonen* een Krijgsraads Vergadering te beleggen: dit geschiedde den volgenden dag. De twaalf Burgers, (twee uit ieder der zes Burger Compagnien,) deeden aan de Hoplieden den voorslag, om, elk in zijne Compagnie, eene Vergadering van Burgeren zamen te roepen, tot het aanhooren eeniger voorstellen. Op de begeerte des Krijgsraads van nadere opening, gaven zij te verstaan, dat die voorstellen, hoofdzaaklijk, bestonden — „ in klagten over de Moedwilligheden „ der Dragonders — waaromtrent zij, met de gezamenlijke „ Gildens en Burgers, als de wettige Volksstem uitmaken„ de, dan nadere middelen konden beraamen, ten einde de „ Gemeente te ondersteunen in de billijke Klagten over die „ Moeitemaakers, ter plaatze waar zulks zou behooren, en

„ tes-

„ teffens te bewerken, dat de Burgerwagten en Patrouilles „ in eene goede orde kwamen, ter kragtige beteugeling van „ het oproer zoekend gedeelte der Militairen." Wel voort- maar geen opgang hadt dit werk.

Gelijkfoortig met het afgeloopene, was het Jaar 1787. De verbittering tusfchen Burgers en Krijgslieden hieldt telkens ftand, met toeneemende woede. De maand Junij leverde daar van een voorbeeld op. Omtrent den middag van den negenëntwintigften Junij, begonnen de Soldaaten, hier en daar, de glazen in te fmijten, en eindelijk de huizen te plonderen, bij de zodanigen, welke voor Patriotten te boek ftonden. Op de plonderaars begon men, hier en daar, te fchieten. Ten vier uure in den naamiddag wierdt alarm geflagen, en kwam het Krijgsvolk op de Markt bijeen, alwaar te gelijk een Stuk Kanon geplaatst wierdt. Eenige Burgers vergaderden gewapend op het Stadshuis, en fchooten van daar, gelijk ook uit eenige huizen, op het Krijgsvolk; 't welk ftraks eene algemeene losbranding op het Stadshuis deedt; waarop de Burgers hunne wapens nederleiden. Intusfchen wierp men uit een Koffyhuis met handgranaaten op de Markt; 't welk de woede van het Krijgsvolk dermaate ontftak, dat het huis in een oogenblik uitgeplunderd wierdt. 's Anderendaags begonnen van nieuws de opfchuddingen. Verfcheiden huizen wierden nu, meer of min, geplunderd of befchadigd. Derzelver getal wordt, in alles, op zesëntwintig begroot. Eene Publicatie, ter ontwapeninge van de Burgerije, maakte een einde aan de wederzijdfche gewelddaadigheden. Soortgelijk eene opfchudding, hoewel van minder belang, vertoonde de maand Augustus, de laatfte van dien aart vóór de komst der Pruisfifche Troepen, die den Patriotten den lust tot Vrijheidsbemoeijingen op eenmaal benamen.

ARRENBERG, zo als deeze naam hier verkeerdelijk gefpeld is, voor AREMBERG. (JOHAN VAN LIGNE, *Graaf van*) Om den Leezer het vrugtloos zoeken op het overwezen Artikel LIGNE te befpaaren, willen wij hier deezen Krijgsman doen kennen. Een man van groot aanzien was hij, en een gun-

ſteling van Koning PHILIPS DEN II, als welke, naadat de Nederlanden door zijnen Vader Keizer KAREL op hem waren overgedraagen, de Graaf na *Friesland* en *Groningen* zondt, om in die Gewesten, in zijnen naame, de hulde te ontvangen. Nog verder blijk der Koninklijke gunſte ondervondt hij in den Jaare 1559, als wanneer, bij de aanſtelling van Stadhouders over de onderſcheidene Gewesten, de Landvoogdij over *Friesland*, *Overijſſel*, *Groningen* en *Lingen* aan hem wierdt opgedraagen. Hoewel Prins WILLEM VAN ORANJE, ten zelfden tijde, eveneens wierdt bevorderd, ſtonden zij, nogthans, niet in de zelfde begrippen; waar van, om van het vervolg niet te gewaagen, ten bewijze dient, dat wanneer de Prins en de Graaven van EGMOND en HOORNE een onderling Verbond had aangegaan, de Graaf VAN AREMBERG weigerde, daar in deel te neemen. Zedert het bevel gekregen hebbende over eenige nieuw geworvene manſchap, trok hij, in den Jaare 1567, daar mede na *Friesland*, om 'er de prediking der Hervorminge, die in dat Gewest, van lieverlede, veld won, te doen ſtaaken, en de ſchaden, door de Beeldſtormers, aan Kerken en Kloosters veroorzaakt, te doen boeten; met belofte, nogthans, van 'er de Inquiſitie en ſtrenge Plakaaten te zullen doen ſtaaken. Niet zo gemaklijk als in *Friesland*, ſlaagde de Graaf te *Groningen*, alwaar het volk, even als de Friezen, kregel van aart, zich daarenboven op de ſterkte der Stad niet weinig liet voorſtaan. Eindelijk gelukte het hem, onder allerlei glimpige beloften, die naderhand weinig gerekend wierden, vier Vaandelen Duitſche Knegten in de Stad te brengen, die meest bij Onroomſche burgers gehuisvest wierden. Nog voor het einde des Jaars 1567 zondt hem de Hertog VAN ALVA na *Frankrijk*, ter hulpe des Konings, die met zijne Onroomſche onderdaanen, van nieuws, in oorlog was geraakt. AREMBERG geleidde derwaarts vijftienhonderd Ruiters en tweeduizend Knegten. Niet langer vertoefde hij aldaar, dan tot in de Lente des volgenden jaars. Kort naa zijne wederkomst zondt hem de Hertog VAN ALVA op Graaf LODEWYK VAN NASSAU af, die zich bij *Appingadam*, in de Provincie *Groningen*, gelegerd hadt. Onder AREMBERG ſtonden

thans

thans duizend Spaansche en vierhonderd Duitsche Knegten; die door den Graaf VAN MEGEN, Stadhouder van *Gelderland*, nog moesten versterkt worden, en wier aankomst men dagelijks te gemoet zag. Doch eer hij opdaagde, tastte Graaf LODEWYK den Graaf VAN AREMBERG aan, bij het Klooster *Wittewierum*. Vinnig wierdt hier gevogten, en vleiden zich de Spaanschen, hunnen vijand eene volkomene nederlaag te hebben toegebragt. En, indedaad, naa het eindigen van den strijd, was Graaf LODEWYK na *Slogteren*, en voorts na het *Huis te Wedde* geweken. De Spanjaards, hier uit waanende, den vijand reeds aan het vlugten te hebben gebragt, dwongen den Graaf VAN AREMBERG, die den Graaf VAN MEGEN liever eerst wilde afgewagt hebben, hem te vervolgen. Graaf LODEWYK, hier van verkondschapt, stelde zich in slagorde bij het Klooster *Heiligerlee*, en viel toen de Spaansche voorhoede, welke hij geenen tijd gaf om zich te schaaren, met zijne Ruiters aan. AREMBERGS benden wierden, eerlang, geheellijk geslagen. Hij zelve, zich dapperlijk verweerende, sneuvelde in het heetste van het Gevegt, nevens verscheiden Hoplieden en een aanzienlijk getal Gemeenen. Men weete dat de Slag bij *Heiligerlee*, en alzo het overlijden van den Graave VAN AREMBERG, voorviel op den drieentwintigsten Maij des Jaars 1568.

Bij hetgeen wij tot hier toe, het geleide van J. WAGENAAR volgende, aangaande den Graaf VAN AREMBERG vermeld hebben, zullen wij nu nog voegen eenige nadere ophelderingen van diens Graaven verrigtingen in *Friesland*. Zij zijn ontleend uit de onschatbaare *Bijvoegzels en Aanmerkingen* der Heeren VAN WYN, LAMBRECHTSEN, MARTINI, ENGELBERTS en anderen, op het onsterflijk Werk van onzen Vaderlandschen Historieschrijver. Volgens het bovenstaande Verhaal scheenen de zaaken, in het gemelde Gewest, den Godsdienst betreffende, zich niet moeilijk te schikken. Een nader inzien doet de zaak eenigzins in eene andere gedaante voorkomen.

Te weeten, naadat de Landvoogdes, in de maand Julij des Jaars 1566, 't Verdrag, door haar met de verbondene Edelen aangegaan, aan 't Hof hadt gezonden, met bijvoe-

ging, dat de Koning te vrede was, de Inquisitie te doen ophouden; dat 'er verzagtende bevelen nopens de Religie zouden worden gemaakt; dat men ook den verbondenen Edelen 't voorledene niet zoude wijten, mits men nieuwe Verbonden schuuwde enz., kwam 'er, den zestienden September, niet alleen een tegenstrijdig en strenger Plakaat uit, houdende algemeenen last, op verbeurte van lijf en leeven, om met de *Rebellen* niet te handelen, koophandel te doen, of, onder eenig voorwendzel, penningen te schieten, (al 't welk, onder anderen, zal gezien hebben, op 't geen WAGENAAR bl. 220. reg. en 1 en 2. aanvoert,) maar ook wierdt, op den tweeden October, door den Stadhouder AREMBERG, aan de Friesche Steden, gelast, openlijk te doen afkondigen en zorge te draagen, dat de Priesters den Roomschen Godsdienst, in de Kerken, zouden verrigten, en men de naamen der onwilligen hem moest overschrijven. Hoe zeer de Stads Overheid van *Leeuwaarden* aan die afkondiging voldeedt, belette dit niet, dat, door den ijver veeler Ingezetenen, in de zaak zelve weinig verandering kwam, en in de Kerken, op veel plaatzen, de Hervormde Godsdienst wierdt verrigt. De Staaten, op den zeventienden November, over deeze wigtige zaak vergaderd, wierden, ten volgenden dage, voor 't Hof ontboden, 't geen hun zeide, dien zelfden morgen, bij brieven van AREMBERG, vernomen te hebben, dat de Hertogin geen verandering in 't stuk van den Godsdienst konde toelaaten, de afkondiging der Geloofs-Plakkaaten niet langer schorzen, en dat men de Vergaderingen der Friesche Edelen moest beletten. Dit klonk den Staaten hard in de ooren. Zij beslooten, twee dagen daar naa, drie hunner Leden aan den Stadhouder, of, des noods, aan de Landvoogdesse zelve, met voorschrijving aan VIGLIUS, „*als ingebooren Eygenërfden, en zonderlingen Liefhebber van Vrieslandt*," te zenden, om de afkondiging der Plakkaaten, waar door 't geheele Land in onrust stondt te raaken, af te bidden, tot dat daar in, nader, bij 's Konings komst hier te lande, met kennis der algemeene Staaten, zoude voorzien zijn. Dan alles was vrugtloos. Den zesëntwintigsten November vernieuwde AREMBERG scherpelijk

lijk het bevel, van geene verandering in den Godsdienst en deszelfs uitoefening te gedoogen; en toen, op den negenentwintigsten van die maand, de Gedeputeerde Staaten, ootmoedigst, den Hove van *Friesland* om hulp en bijstand smeekten, wierdt dit, den derden December, slegts gevolgd van eene Waarschouwing, zo van den Stadhouder, als van 't Hof, aan die van *Franeker*, en, zeker, ook aan andere Steden, dat men, bij langer tegenstreeving, zich 's Konings ongenade, „ *tot zwaere last en onuerwinnelike schae van de voersz. Stad ende Inwoonders van dien, op den hals zoude haalen.*" De Regeerders der Steden, egter, met naame die van *Leeuwaarden*, bleeven de afkondiging weigeren; wordende daar op, den vijftienden December, het Avondmaal, te *Leeuwaarden*, op een zeer plegtige wijze, overeenkomstig de nieuwe Leere, gehouden. Toen men, evenwel, kort hier naa, de aanstaande komst van ALVA, met een aanzienlijk Leger, na de Nederlanden vernam; toen *Oranje*, daar op, besloot na Duitschland te vertrekken, en AREMBERG schielijk, uit *Overijssel*, met vier Vaandelen Knegten en zestig ligte Paarden, na *Friesland* stoof, schikten zich de gemoederen om den Stadhouder eenige voldoeninge te geeven, en die van *Leeuwaarden* slooten met hem, den dertienden Maart des Jaars 1567, een Verdrag.

Zie J. WAGENAAR, *Vaderlandsche Historie*; H. VAN WYN, *Bijvoegzels en Aanmerkingen.*

B.

BAKHUIZEN, (LUDOLF) hoewel geen Amsterdammer, heeft 'er, nogthans, het meeste gedeelte van zijnen leeftijd doorgebragt. Op den achttienden December des Jaars 1631 wierdt hij, te *Embden*, gebooren, alwaar zijn Vader het ampt van Sekretaris bekleedde, en hij zelve, tot op zijn achttiende jaar, als Klerk op het Comptoir schreef. Thans begaf zich BAKHUIZEN na *Amsterdam*, met oogmerk om 'er tot den Koophandel te worden opgeleid. Bij den Heer BARTELOT op het Comptoir zijnde, ontwikkelde zich, meer en meer, in hem de zucht voor de Tekenkunde, vooral met opzigt tot allerlei Vaartuigen en Schepen, welke hij, zonder eenige onderrigting, zeer naauwkeurig, naar 't leeven, leerde afbeelden; zo dat men, toen reeds, van hem plagt te zeggen, *dat het leeven zijn voorwerp, en de lust zijne leermeesteres was.* Allengskens wakkerde deeze aangeboorene zucht, en wierdt BAKHUIZEN, eindelijk, te raade, de Schrijfpen met het Penseel te verwisselen. Ondertusschen, hoe meesterlijk onze jongen Schilder in de kunst ook slaagde, hij gevoelde dat hem iets ontbrak. Geenerlei handeling van Olijverf hadt hij ooit geleerd; en hij begreep, nogthans, daar van de noodzaaklijkheid. Hier om vervoegde hij zich bij ALDERT VAN EVERDINGEN, die hem de noodige onderrichtingen gaarne mededeelde: met dat gevolg, dat hij, spoedig, een Schilderstuk vervaardigde, 't welk hem tien guldens opbragt. Vervolgens vervoegde zich BAKHUIZEN bij den vermaarden Zeeschilder HENDRIK DOBBELS, en ook bij anderen; vraagende nu deezen, dan geenen, en, langs dien weg, zonder een bepaald onderwijs van een bijzonderen Meester te hebben genooten, het hoogste toppunt van volko-

komenheid, in zijne kunst, bereikende, waar toe immer eenig Kunstenaar was opgeklommen. Met onvermoeiden ijver ging BAKHUIZEN aan het schilderen van Stormen, verbolgene Zeeën en Brandingen. Om zijne denkbeelden, deswegen, te vermeerderen, te versterken en te verbeteren, vervoegde hij zich, van tijd tot tijd, bij stormagtig wedér, aan de oevers en stranden van de Noordzee. Met eene bestudeerende aandagt beschouwde hij aldaar, de wild drijvende Wolken, de rijzende en voortgejaagde Golven, de Barningen, het schuimen en overstuiven van het Zeewater. Door zulke herhaalde beschouwingen, verkreeg hij eene hebbelijkheid, om, in 't verbeelden van zwaare Wind en Stormbulen, de Natuur zo naauwkeurig naa te bootzen, dat zijne Schilderstukken, in het gemoed der aanschouweren, het oorspronklijke vertegenwoordigen, en eene weezenlijke aandoening te wege brengen. Van hier, dat zijne kunstgewrogten, alomme, vlijtig gezogt, en, in de Verzamelingen, zelf in de Paleizen van Koningen en Vorsten, worden ten toon gehangen. In het Stadhuis van *Amsterdam* plagt, weleer, te hangen, een groot Schilderstuk, in den Jaare 1665, op last van Burgemeesteren, vervaardigd; het verbeeldt het Y, vol gewoel van allerlei Schepen en Jachten, met het gezigt van de Stad in het verschiet. Boven een geschenk, genoot BAKHUIZEN, voor zijne moeite en kunst, eene belooning van dertienhonderd guldens. Het Kunststuk diende, naderhand, tot een geschenk aan Koning LODEWYK DEN XIV; die het, met groot genoegen, ontving, én in de Kunstzaal van het Paleis de *Louvre* deedt plaatzen. Zijn Kunstvermogen bleef hem bij, tot in een hoogen ouderdom. In de Kunstkamer, op het Stadhuis, hier ter Stede, waar van hij Bestierder was, ziet men, nog heden, zijn afbeeldzel, leevensgrootte, ten voeten uit, en in eene zittende gestalte, in het acht- of negenëndertigste jaar zijns ouderdoms, door hem zelven geschilderd. Het afbeeldzel van den Dichter ANTONIDES, hangende in de groote Gehoorzaal van het Doorluchtig School deezer Stad, is ook een gewrogt van zijn Penseel. Op den ouderdom van eenënzeventig jaaren heeft hij eenige Plaaten, onder den titel van *Y'stroom en Zeegezigten*, meester-

 lijk

lijk geëtst, en in 't licht gegeeven. Niet vreemd is het dan, daar hij zijne zonderlinge bekwaamheid met een zeer geschikten leevenswandel paarde, en, in den deftigen burgerstand, geene onaanzienlijke plaats bekleedde, dat verscheide Dichters, onder zijne tijdgenooten, in schoone vaerzen, zijnen lof bezongen hebben. Als eene bijzonderheid, wegens BAKHUIZEN, vindt men aangeteekend, dat wanneer hij, aan de toeneemende verzwakkingen van den ouderdom en den gevolgen van het graveel, zijn einde voelde naderen, hij zelve den wijn, die bij zijne Begrafenis zoude geschonken worden, verzorgde, en, verzegeld, deedt wegleggen; beraamende tot zijnen uitvaart nog eenige andere schikkingen. BAKHUIZEN overleedt, op den zevenden November des Jaars 1709, in den ouderdom van weinig minder dan achtënzeventig jaaren.

BAKHUIZEN, (LUDOLF) Kleinzoon van den bovenvermelden, wierdt te *Amsterdam* geboren, op den negenëntwintigsten Augustus des Jaars 1717. J. M. QUINKHART was zijn leermeester. Hij schilderde, voornaamelijk, Paarden, Rijschoolen, Veldslagen, in één woord, alles wat tot den Krijgsdienst te velde behoorde; voor welken hij, uit den aart, groote genegenheid gevoelde. Van hier, als mede om zijn kunstvermogen, door het bestudeeren van het oorspronklijke, nog meer te volmaaken, dat hij, in den Jaare 1743, als vrijwillige, eenen veldtogt bijwoonde. Onze Kunstschilder hadt eenen broeder, GERARD genaamd, die, bij uitspanning, insgelijks de kunst oefende, doch, als zijn hoofdbedrijf, eene Tegelbakkerij te *Rotterdam* ophieldt. Deeze, ongehuwd overleeden zijnde, hadt onzen LUDOLF tot erfgenaam benoemd. Hier om begaf hij zich metter woon na *Rotterdam*, en is 'er insgelijks overleeden. Zijne verandering van stand was oorzaak, dat hij weinige Schilderijen vervaardigd heeft.

BAKKERZEEL, (JOHAN VAN CASEMBROOD, *Heer van*) Onderteekenaar van het vermaarde Verbond en Smeekschrift der Edelen, was afkomstig uit een aanzienlijk Geslagt in

Pie-

Piemont, van waar het zich na *Vlaanderen* begaf, en aldaar tot nog hooger trap van luister en vermogen steeg. Hij was de Zoon van LEONARD, Burgemeester van *Brugge*, en van GODELIEVE BREST; welke, behalven den boven genoemden, nog verwekte vier Zoonen: JAN BAPTISTE, Geestlijke te *Brugge*; JAKOB, Thesaurier Generaal van *Vlaanderen*, getrouwd met ANTONIA WYNCKELMAN; NIKOLAAS, *Heer van Oostwinkel*; Burgemeester van *Brugge*, wiens naakomelingen in Vlaanderen gebleven zijn, alwaar zijne dogter trouwde met ADOLF VAN MALDEGEM; en LEONARD, Pensionaris, en naderhand Burgemeester te *Brugge*, van waar hij zich, zedert, na de Vereenigde Nederlanden heeft begeeven, verscheiden Gezantschap in *Duitschland* bekleedde, en eindelijk Raadsheer in 't Hof van Holland wierdt. In zijn huwelijk met CORNELIA POPPE hadt hij negen kinderen verwekt, eenige van welke het Geslagt van CASEMBROOD tot op de huidigen dag hebben voortgeplant. — Wat den Heere VAN BAKKERZEEL aangaat, als Raad en Geheimschrijver kwam hij in dienst van den Graave VAN EGMOND, en wierdt alzo in de zaaken der Nederlanden ingewikkeld. Hij nam deel in het Verbond der Edelen, en verscheen, met voorkennis en toestemming van den Graave VAN EGMOND, in derzelver Vergadering te *St. Truijen*. In de maand September des Jaars 1566 kwam hij, in naame en op last van zijnen Meester, binnen *Oudenaarde*; eerst, om de rust in die stad te herstellen; waar omtrent hij ook gelukkig slaagde, door den Roomschgezinden hunne Kerken te laaten behouden, en den Hervormden eene plaats, tot het verrigten van den openbaaren Eerdienst op hunne wijze, toe te wijzen; naderhand, om het Verdrag, door de Landvoogdes met de Edelen gesloten, af te kondigen. Een schandelijke afval van de zaak, welke BAKKERZEEL tot nog toe hadt voorgestaan, bezwalkte, eerlang, den behaalden roem. Naa de gunst van het Spaansche Hof dingende, verliet hij de zaak der Bondgenooten. Hij vervolgde de voorstanders van het gesloten Verdrag, en verdrukte de Onroomschen, vooral de zodanigen onder dezelve, die aan beeldstorminge schuldig stonden. Men verhaalt, dat CASEMBROOD eene Vergadering van zulke Onroom-

M 5 schen

fchen betrapt hebbende, twaalf van dezelven verfloeg, tweeëntwintig met de Galg en omtrent dertig met geesfeling ftrafte. Ondanks al deezen ijver, bereikte BAKKERZEEL zijn doelwit niet, maar moest aan ALVA's woede, tegen al wat, 't eenigen tijde, eenen geest van Vrijheid hadt geademd, ten flagtoffer dienen. Op den negenden September des Jaars 1567 wierdt hij, nevens ANTHONI VAN STRAALEN, Burgemeester van *Antwerpen*, gevat en in den Kerker geworpen. Om hem tot bekentenis zijner misdaaden te brengen, bragt men hem ten Pijnbanke; wordende, voorts, zijne zaak met de uiterfte ftrengheid behandeld, door bewerking, vooral, meende men, van den wreeden VARGAS. Het Vonnis ter onthoofdinge, over hem geveld, wierdt in de maand Augustus des Jaars 1568, te *Vilvoorden* volvoerd. Tevens behelsde het Vonnis verbeurdverklaaring van goederen; omtrent welke, egter, op goedvinden des Hertogs VAN ALVA, eenige verzagting gefchiede ten behoeve van BAKKERZEELS nagelaatene Weduwe. Deeze was WILHELMINA VAN BRONKHORST, uit welke hij verwekt hadt eene dogter, ANNA genaamd, eerst getrouwd met BARTHOLOMEO DE TORALVA, Spaanfchen Majoor, en naderhand met *Don* DE MIRANDA, Gouverneur van *Meurs*. De Heer VAN BAKKERZEEL was een Man van meer dan gemeene kunde en geleerdheid. Bij FOPPENS vindt men eene optelling der Schriften, door hem in 't licht gegeeven.

Zie J. W. TE WATER, *Hiftorie van het Verbond der Edelen.*

BARBERSTEIN. Deezen naam voerde een Schip, in den Jaare 1786, van wegen de Nederlandfche Oostindifche Maatfchappij, na de *Oostindiën* beftemd. De gevaarlijke Opftand, op hetzelve ontftaan, eene gelukkige demping daar van, en de geduchte ftrafoeffening omtrent de muitelingen, verdienen door ons vermeld te worden. Als Kapitein voerde C. VAN VLAANDEREN het bevel op het Schip, en was hij daar mede van *Middelburg* in zee geloopen, aan boord heb-

hebbende, behalven het Zeevolk, honderdvijftig Man *Luxemburgsche* Krijgslieden. Deeze waren het, die den verfeuitziende Opstand verwekten. Op den zevenëntwintigsten November maakten zij zich meester van de Geweerkisten, dreigden de Officiers te vermoorden, braken vier Kisten met Geld op, en poogden, zo dra zij land ontdekten, van het Schip te ontkomen, en den geroofden buit mede te voeren. — Het viel voor op de hoogte van *Duins*. Een *Engelsche* Kustbewaarder boodt, op de ontdekking, dat 'er iets euvels gebeurd was, den verzogten bijstand; en door diens beschikking, wierden 'er negenënzestig, die na de *Fransche* kust poogden te vlugten, door een gewapende Sloep agterhaald, en in het Kasteel van *Sandows* in hegtenis gezet; van die het gelukt was den *Engelschen* wal te bereiken, wierden 'er nog twaalf geagterhaald en mede gevat. Het geroofde Geld, bij hun gevonden, wierdt den Kapitein weder ter hand gesteld, die op de reede van *Duins*, van de Kamer *Zeeland* last kreeg de voorgenomene reis voort te zetten, naa dat hij, met de Officieren, van zijn Schip de noodige Verklaaringen van dit vooral zou opgemaakt en overgegeeven hebben, met agterlaating van de in *Engeland* gevatte Muitelingen.

De Heer VAN LYNDEN, Extraordinaris Envoyé ten Hove van *Groot-Brittannie*, gaf des hun Hoog Mogenden berigt. Een Fregat en Kotter wierden hier op na *Duins* afgevaardigd om de gevangenen herwaards te brengen. — Door 's Lands Kapitein SMAAZE uit *Duins* onderrigt, dat 's Konings Raad niet hadt kunnen goedvinden, de Misdaadigers aan hun over te leeveren, uit vreeze van gevolgen, maar dat men deeze Muitelingen door de Wetten van *Groot-Brittannie* zou doen oordeelen, in geval men wilde bezorgen, dat 'er behoorelijke Getuigen van het Schip *Barbestein* wierden opgehouden, om de gepleegde misdaaden in het Geregtshof te bewijzen, vonden hun Hoog Mogenden goed, door hunnen Envoyé, met dankzegging voor de beweezene diensten in het agterhaalen, vatten en gevangen houden, de overgaave te verzoeken en uit te werken. 't Geen geschiedde.

's Lands

'sLands Kapitein C. J. BLOIS VAN TRESLONG met het bewind over deeze afhaaling bekleed, hadt bevel om de Afgehaalden na de reede van *Vlissingen* te voeren, ten einde voor de Admiraliteit van *Zeeland* te regt gesteld te worden. Doch bij deeze rees eene zwaarigheid. Zij vreesde, wegens deeze Regtspleeging, in geschil te zullen geraaken met den *Baljuw der Wateren van Zeeland*, die, uit hoofde van zijnen Lastbrief, deeze Gevangenen denklijk zou eischen, gelijk hij ook, op last der Staaten van *Zeeland*, deedt. Bij hun Hoog Mogenden wierdt begreepen, dat deeze eisch niet welvoegelijk kon gedaan worden, en toonden zulks aan de *Zeeuwsche* Admiraliteit; dan, zonder de gronden van dien eisch toe te stemmen, besllooten zij den Kapitein te gelasten, de Gevangenen aan den Waterbaljuw over te leeveren, buiten kosten van den Lande. Hier haaperde de overgifte; en verzogten Staaten van *Zeeland* hun Hoog Mogenden order te willen stellen, dat de Schepen met de Gevangenen aan boord, hoe eer hoe beter, van hunne Stroomen zouden verzeilen; ten einde dezelve over te leveren en te regt te stellen buiten het Grondgebied van dat Gewest, daar en zodanig als zij zouden goedvinden: waar omtrent zij zich geene partij zouden stellen.

Hun Hoog Mogenden namen dit euvel, en besllooten deeze zaak, ter afdoeninge aan den Zeeraad op de *Maaze* over te geeven, onder toezegging om de kosten daar op vallende, naa den afloop der zaake, te betaalen. — De Admiraliteit op de *Maaze* nam onverpligt dit onaangenaam werk op zich, en benoemde tot het Onderzoek een Krijgsraad, bestaande uit zeven Lands Kapiteinen en één Secretaris, die het Officie Fiscaal bij den Krijgsraad waarnam, Mr. MARINUS HOOG. Langen tijd duurden de ondervraagingen, uit hoofde van de moeilijkheid der Verhooren, die grootendeels in 't *Fransch* en *Hoogduitsch* moesten geschieden, en dat de Gevangenen aan 't Scheepsboord, niet altoos zo zeer van den anderen afgezonderd als in de Gevangenissen te Lande, maar al te veel gelegenheids wisten te vinden, om met elkander te spreeken. Hun toestand was intusschen beklaaglijk, en eene straffe op zich zelve. Hunne Kleederen versleetén; door

de

de langduurigheid, dermaate, dat ze bijkans naakt ten verhoor kwamen, en daar in raad verschaft wierdt, als mede ter voorkoming van ziekten. Meer dan een jaar leedt het eer alle de stukken konden overgeleverd, en ingevolge van dezelve Vonnis geslagen worden, 't welk in Januarij des Jaars 1788 geschiedde, met eene staatlijkheid aan zo zwaar eene Regtsoefening voegende, en die, om de zeldzaamheid, hier melding verdient.

De Admiraliteits Raaden SEBASTIAAN VAN NOOTEN en AUGUSTINUS VAN DER CRAP, met den Raad en Advocaat PIETER PAULUS, welke laatstgemelde, in dit omslagtig geval, zich oneindig veel moeite gegeeven hadt, en de Secretaris PAULUS VAN DER HEIM, vervoegden zich den twaalfden Januarij na *Helvoetsluis*, om aldaar, in bijweezen van de Leden, die den Krijgsraad hadden uitgmaakt, de crimineele Vonnissen bij denzelven geweezen, door zijne Hoogheid en Raad bekragtigd, te volbrengen. — Op 's Lands Wagtschap *Schiedam* geschiedde, dien eigen avond, de aanzegging des doods aan vier Misdaadigers, bij monde van den Heere PAULUS, ten aanhooren van elk die het begeerde. Den tot de doodstraf veroordeelden stondt men toe gebruik te maaken van den *Franschen* Predikant uit den *Briel*, en den Predikant des *Zwitzerschen* Regiments in *Helvoetsluis* in bezetting. De twee volgende dagen wierden besteed in het uitbrengen der Vonnissen over alle de overige Misdaadigers, wederom op 's Lands Wagtschip, waar de Commissie van hun Ed. Mog. mitsgaders de Leden van den Krijgsraad aan een ronden tafel gezeten was, en de toegang tot het Schip voor ieder open stondt.

Op den dag der Strafoefening wierdt van 's Lands Magazijn de Roode Vlag geheesfen. Het Schavot was ter zijde van het Wagtschip, waar op de Gevangenen zich bevonden, op het *Ooster Hoofd* geplaatst. Op 't zelve verscheen eerst de Geweldige Provoost-Generaal der Admiraliteit op de *Naaze*, met één de Chirurgijns van het Wagtschip, de twee *Fransche* Predikanten en den Leeraar van *Helvoetsluit*, welke laatste het openbaar Gebed voor de veroordeelden zou uitstorten; alleen gevolgd door eenige des Raads Helbaardiers, die

die met hunne Hellebaarden rondsom het Schavot wierden geplaatst. Naa de bijzondere gesprekken met de ten dood gevonnisten, en het doen des Gebeds traden de Leeraars van het Schavot.

Vier wierden 'er met de koorde gestraft en opgehangen; zes met den strop om den hals, en nog zeven zonder denzelven, strenglijk met roeden gegeesseld, gebrandmerkt, en voor onderscheiden tijden van vijftig en minder jaaren vastgezet, en voorts gebannen. Negenëntwintig ondergingen alleen de Geesseling, eenigen met bijgevoegde uitbanning voor altoos, of voor meerder of minder jaaren. Vijf wierdt hunne Gevangenis voor straffe toegerekend, en zij verweezen om aan boord van een der Lands Schepen met een getal van slagen gelaarsd te worden, de Strafoefening der overigen van eene geschikte plaats aan te zien, en den tijd, waar toe zij zich verbonden hadden, uit te dienen. Dit laatste moesten ook zeven doen, alleenlijk veroordeeld om de Strafoefening te aanschouwen. Eén wierdt van Sergeant tot Soldaat verlaagd, en moest, dus vernederd, zijne dienstjaaren volbrengen. Zestien wierden van alle Crimineele Procedures vrijgesproken, en op vrije voeten gesteld, mits zij hunnen tijd uitdienden. — Vier der Gevangenen waren intusschen gestorven, en één hunner was, zijne boeijen verbroken hebbende, over boord gesprongen en verdronken.

Zonder eenige de minste ongeregeldheid liep de Strafoefening af aan zulk een aantal Misdaadigers; alle voorzorgen daar tegen waren genomen, zo door het onder de wapenen houden der *Helvoetsluitsche* Bezetting als door den bijstand van eenige Ruiterij, ten dien einde van zijne Hoogheid derwaards gezonden.

BARRIERE-STEDEN. Bekend uit 's Lands Geschiedenissen is het, en door ons, op het Artikel BARRIERE-TRAKTAAT vermeld, hoe veele moeite het aan den Staat der Vereenigde Nederlanden gekost hebbe, om *Barriere-Steden*, of een Voormuur tegen *Frankrijk*, in de *Spaansche* Nederlanden te bekoomen, die, ingevalle van een Vredebreuk met die Mogenheid, den eersten schok zou kunnen afkeeren, of, gelijk veelen

veelen dagten, ten ondoordringbaaren beschutzel strekken. Zints een geruimen tijd waren dezelve zeer vervallen, en de Verbonden deswegen van wederzijden gemaakt verre van stipt agtervolgd. De Keizer, bij zijn doortrekken deezer plaatzen, derzelver deerlijk verval gezien hebbende, kwam in het denkbeeld, dat het beter ware die versterkte plaatzen te ontmantelen, en de Krijgsbezettingen 'er uit te doen trekken. Het lijdt geen twijfel of Keizer JOSEPHUS DE II. zou, daar het in deeze Gewesten geenzins ontbrak aan kundige Lieden, die niet verkleefd aan 't oude, zeer wel bevroedden, dat het geen voorheen van het uiterste belang kon gerekend worden, nu, op zijn hoogst genomen, onverschillig was, ja het aanhouden der *Barriere-Steden* voor den Staat nadeelig aanzagen, bij kennisgeeving van dit zijn oogmerk, den weg om het, tot wederzijds genoegen, door Onderhandeling te vinden, aangetroffen hebben; en mogt men, ter oorzaake der wederzijds verbindende Verdragen, zulks verwagt hebben. Schor klonk, derhalven, 's Keizer bekendmaaking, door den Prins VAN STAHRENBERG, den Hollandschen Gezant HOP gedaan. „ Zijne Keizerlijke Majesteit, welke thans zelve zijne Nederlandsche Provincien heeft bezigtigd, heeft onder anderen „ opgemerkt, dat het, om verscheide redenen, niet meer „ gevoegelijk was daar in alle versterkte plaatzen te behouden, en diensvolgens besloten de flegting met het geen „ daar van een gevolg is, van het grootste gedeelte, welk „ tot hier toe in weezen is geweest. Ingevolge van deeze „ bepaaling heeft zijne Keizerlijke Majesteit aan het Generaal Gouvernement der Nederlanden gelast, van wegen „ Hoogstdenzelven, hier van kennis te geeven aan hunne „ Hoog Mogenden de Staaten Generaal der Vereenigde Provincien, om ten dien opzigte de behoorlijke orders te „ geeven aan de Generaals en andere Officieren, over het „ Krijgsvolk in zijner Majesteits Oostenrijksche Heerschappijen het bevel voerende." De Baron VAN REISCHACH, 's Keizers Gezant in *'s Graavenhage*, deedt zaaklijk dezelfde kennisgeeving; in welke maar al te zeer doorstraalde, hoe

wel-

weinig pligtpleeginge magtige Vorsten doorgaans maaken met kleinere Mogenheden.

Wanneer hunne Hoog Mogenden, in de beleefdste bewoordingen, door den Heer HOP te *Brussel*, en ook door den Baron VAN REISCHACH aan 't Hof te *Weenen*, lieten weeten, „ dat zij zich te eenemaal buiten staat bevonden om „ een bepaald antwoord te geeven: dewijl zij, uit de over„ geleverde Kennisgeving, niet hadden kunnen opmaaken, „ *hoe veele* en *welke plaatzen*, tot de Barriere behoorende, „ beoogd wierden, nog wat door de *Slegting en 't geen* „ *daar van een gevolg is*, eigenlijk te verstaan was, nog „ ook hoedanig de *behoorelijke orders waren*, omtrent het „ Krijgsvolk verlangd ", ontvingen zij welhaast van de Hooge Regeering der Oostenrijksche Nederlanden, waar men het niet ligt waagde op gegeevene bevelen weder na *Weenen* te schrijven, dit antwoord: „ Hunne Koninklijke Hoogheden „ hebben niet, dan met de grootste gevoeligheid kunnen „ zien de uitdrukkingen van welken zich hunne Hoog Mo„ genden bediend hebben: en, om te beantwoorden aan de „ bijzondere verhaasting, die de Keizer in deeze zaak be„ geert, neemen zij geenzins uitstel om te verklaaren, dat „ zijne Majesteit *geen enkele plaats zijner Heerschappije*, „ *in welke Hollandsche Bezetting ligt*, *van de Slegting der* „ *Vestingwerken*, *en 't geen daar een gevolg van is*, *uit*„ *zondert*. De algemeenheid deezer bewoordingen, reeds „ in de voorgaande Bekendmaaking uitgedrukt, laaten geen „ twijfel over, wegens de oogmerken van den Keizer. Hun„ ne Koninklijke Hoogheden meenen van de gevoelens van „ hunne Hoog Mogenden jegens zijne Majesteit te moeten „ verwagten, dat zij thans wel ten dien einde aan de Ge„ neraals en andere Officieren de behoorelijke orders zullen „ doen toekomen." De Staatsdienaar H. CROUMPIPEN dat antwoord den Heere HOP overhandigende, betuigde, hoe hunne Koninklijke Hoogheden niet twijfelden aan zijnen ijver, om 'er het behoorelijk gebruik van te maaken, ten einde, overeenkomstig met de verwagting van zijne Majesteit, een vaardig en voldoend Besluit te bezorgen.

op

Op zulk eene taal viel geen twijfelen aan de uitgestrektheid van 's Keizers oogmerk; en de Staaten moesten het zich laaten welgevallen: weshalven zij beveleil afvaardigden aan de Krijgsbezettingen der Barriere-plaatzen, om dezelve te ontruimen. Zij leverden intusschen eenige bedenkingen in, betreffende de Stad en het Kasteel van *Namen*, waar omtrent een bijzonder Verdrag tusschen het Hof van *Weenen* en deezen Staat plaats vondt, ten oogmerk hebbende om nog nadere Vertoogen te doen, die het voorneemen des Keizers eenigzins zouden kunnen maatigen. Doch de Hooge Regeering te *Brussel* gaf den Heere HOP te kennen, dat 's Vorsten bevelen omtrent het slegten van alle Vestingwerken der Steden zo stellig waren, dat men zelfs geene Vertoogen daar tegen durfde onderneemen. Ingevolge hier van kreeg de Krijgsbezetting te *Namen* dezelfde bevelen, als de andere, om die Vesting te ontruimen.

Zommigen betoonden zeer groote bekommerdheid over het verbreken van deezen Voormuur onzes Vaderlands; huns oordeels wierdt *Frankrijk* den weg geopend, om, zonder slag of stoot, op 't Grondgebied van den Staat in te rukken. Anderen gingen nog een stap verder en trokken 'er, in hunne Staatkundige uitzigten, een gevolg uit, dat *Frankrijk*, misnoegd op de *Hollanders*, den Keizer in zijn belang hadt weeten over te haalen, die, op aanraading des Hofs van *Versailles*, dit besluit hadt genomen, om *Frankrijk* gelegenheid te geeven, wanneer het wilde, met een Krijgsmagt in 't Land te vallen. — Maar veelen, schoon niet te vrede over de wijze waar op de Keizer, zonder eenige onderhandeling, ons deeze *Barriere-Steden* ontnam, hielden zijn besluit voor een geluk en zegen. — Zij merkten aan, dat ons Gemeenebest door die *Barrieres* nooit voor gevaar bevrijd was, noch in het toekomende kon beschut weezen. Onze Geschiedenissen leverden geen voorbeeld op, dat zij, in een Oorlog met *Frankrijk*, den aanval hadden afgekeerd: integendeel was als dan de bloem van onze Landmagt gevangen genomen, eer de vijand een voet op onze grenzen zette. Het geld wierdt aan die Vestingwerken, in weinig oogenblikken door den Aanvaller vermeesterd, verspild, dien ook

het grootste gedeelte van onze Artillerij in handen viel. Daarenboven konden zij, schoon sterk genoeg om een groote Landmagt te stuiten, niet als een beschuttende Voormuur worden aangemerkt: dewijl *Frankrijk*, uitwijzens de Geschiedenissen, om in ons Land te vallen, zeer gemaklijk door het *Luiksche* op *Nijmegen* kon aantrekken, en, zonder veel omslags, onze grenzen naderen. De gezonde Staatkunde hieldt alle Vestingwerken, te verre van de grenzen afliggende, voor nadeelig en gevaarlijk: het onderhouden was kostbaar, het onderstennen en de toevoer moeilijk, en konden zij ligt, van alle noodige bezorging en hulpe afgesneden, vermeesterd worden. — Zij hielden zich, schoon niet in staat om de waare reden des Keizers voor het slegten dier Vestingwerken te doorgronden, verzekerd, dat, indien dezelve meer nuttig dan schadelijk, en bekwaam waren om *Frankrijk* te stuiten, die verstandige Vorst nooit tot dit Besluit zou zijn gekomen: dewijl zijne eigene *Nederlanden* dan aan een vijandlijken aanval wierden blootgesteld, thans ten koste van dit Gemeenebest verdeedigd. — Zij oordeelden de *Barrieres* voor de veiligheid van onzen Staat gevaarlijk. Gesteld dat de Keizer voornemens was, denzelven met de wapenen aan te tasten, of zulks vereenigd met *Frankrijk* te doen, kon hij, gelijk het gerugt in den aanvang deezes jaars scheen te verzekeren, uit zijn *Duitsch Rijksgebied*, vóór den aanval, een ruim aantal Krijgsvolk na zijne *Nederlanden* zenden, waar door op eenmaal al onze Krijgsmagt, al ons Geschut, en Krijgsvoorraad, in de *Barriere-Steden* liggende, van onze Grenzen zonden zijn afgesneden, en hij meester van een groot gedeelte onzer Krijgsmagt. Deeze bedenking wierp het bekommerd gevoelen om verre der zodanigen, die vreesden, dat deeze ontmanteling en ontruiming, door den Keizer, in goede verstandhouding met het Hof van *Versailles*, beraamd zou weezen om aan 't zelve gelegenheid te verschaffen tot een onverhinderd intrekken in ons Land: want het zou een droevig slegt Krijgsplan weezen, dat zij, in staat om een zeer groot gedeelte van onze Landmagt en Artillerij, op 't onverwagtste, te vermeesteren, ons dezelve te rug zonden om onze eigene Grenssteden te versterken.

De

De voordeelen, voerden zij wijders aan, die uit het slegten en ontruimen dier Vestingwerken voor 't Gemeenebest stonden gebooren te worden, waren geenzins gering. De twistappel over het vermeerderen der Landmagt wierdt grootendeels weggenomen. Tusschen de zes- en zevenduizend Man kreegen wij thuis; deeze vermeerderden de Landmagt, zonder eenig bezwaar der Ingezetenen tot het onderhoud van meerder Krijgsvolks vereischt. Eene groote somme zou ook 's Lands kas uitwinnen, die anders moest besteed worden aan het onderhoud der Vestingwerken; welker kosten te hooger liepen, dewijl 't geen het eene jaar door den eenen Ingenieur was gebouwd, in een volgend, door een ander weder afgebroken, vernieuwd, en, zo men het noemde, verbeterd wierdt; de Jaarwedden der Gouverneurs en Commandanten zou men nu tot Krijgsbedieningen in de Republiek zelve kunnen gebruiken. Ook zou het geld, door 's Lands Ingezetenen tot onderhoud des Krijgsvolks opgebragt, nu door 't zelve, binnen onze eigene Landpaalen, verteerd tot de Ingezetenen wederkeeren, en voor geen gering gedeelte aan belastingen in 's Lands kas koomen. Het Krijgsvolk zo wel, als het Geschut en Oorlogsbehoeften, zou dan tot versterking van onze eigene Grenssteden strekken; uit *Namen* alleen stondt men een groot aantal stukken metaal Geschut, thans zeer noodig, te wagten.

Zeer zamenstemmende met die denkbeelden, is het begrip over deeze zaak door een Schrijver onzer *Vaderlandsche Geschiedenisse* gevormd, als hij aanmerkt: „ De Veldtocht „ van den Jaare 1747 bewees de waarheid eener bedenking, dat eene zo hachlijke ligging der *Barriere-Steden* „ ten allen oogenblikke den Staat blootstelde, om zich ingewikkeld te zien in een Oorlog met *Frankrijk*, voor „ de belangen van eene vreemde Mogenheid, als mede de „ nutloosheid van alle die Bezettingen, om het hoofd te „ bieden aan de talrijke en wel afgerigte Troepen van een „ Krijgshaftig en magtig Volk, 't welk zij moesten beteugelen. De verkrijging en het behouden der *Barriere*, „ hebben alleen schadelijke Oorlogen en drukkende Belastingen voortgebragt. Hoe veel moeite hadt het bewaaren na

„ Hoe groote geldfommen gingen ten Lande uit, zonder „ ooit weder te keeren? Wanneer men in bedenking neemt, „ hoe veel kwaads zulks veroorzaakt heeft aan een Staat, „ die nooit ftrafloos kon afwijken van een vreedzaam en „ bezuinigend Stelzel, zou men welhaast in de gedagten „ koomen, dat een zekere booze Geest die verkeerde Staat- „ kunde inboezemde, en zeggen dat het *Huis van Oos-* „ *tenrijk* de oogen van de Hoofden des Volks betooverd „ hadt, om hun te verbinden, dat zij, ten koste der grond- „ regelen van hunnen Staat, voor 't zelve Plaatzen be- „ waarden, die 't zelve, uit hoofde van de afgelegenheid, „ niet kon bewaaren. Ook heeft dit Hof, zo ras het, door „ de Verbintenisfen met *Frankrijk* aangegaan, van dien kant „ niets te vreezen hadt, het masker afgeligt, en zich be- „ diend van het tijdftip, waar in het Gemeenebest zich niet „ kon beroepen op het gegeeven woord van de Handhaa- „ vers der *Barriere*. De Keizer heeft, door zijne Staa- „ ten eener vreemde Onderwerping te onttrekken, het Ge- „ meenebest ontheeven van eenen zeer zwaaren last, om „ welken af te werpen het misfchien zelve geen moeds „ genoeg zou gehadt hebben. Zo veel meer vermogen dik- „ wijls oude vooroordeelen dan weezenlijke belangen! Doch „ de Verbintenis des Keizers met *Frankrijk* van eene veel „ betwistbaarder vastheid zijnde, dat het voordeel van de „ vernietiging der *Barriere* voor 't Gemeenebest, is, in dit „ geval, die ftap nog voordeeliger voor 't zelve dan voor „ hem."

Zie *Nieuwe Nederlandfche Jaarboeken*;
CERISIER, *Tafereel*.

BATAVIA. Niet zeer gunftig zijn, veelal, de begrippen, welke, hier te Lande, aangaande de Leden der inwooneren van *Nederlands Indie* gevoed worden. Vooral heerscht, bij veelen, het vooroordeel, alsof Kunften en Weetenfchappen, en alle verdere kenmerken eener verlichte Eeuwe, aldaar in geringe waarde gehouden worden. Het Jaar 1778 leverde van de ongegrondheid diens opgevatten waans een

over-

overtuigend bewijs op. Al lang was men te *Batavia* bedagt geweest op het aanleggen eener Stigtinge, de bevordering van het algemeene best ten doelwit hebbende. Aan eene gunstige gelegenheid daar toe hadt het, dus lang, gemangeld. Het Plan ter oprigtinge van den *Oeconomischen Tak der Hollandsche Maatschappije*, derwaards, in den voorgaanden jaare, gezonden, deedt die gelegenheid geboren worden: en zag men, ten deezen jaare, te *Batavia*, een Genootschap oprigten tot nut van Kunsten en Weetenschappen, in 't algemeen; doch in 't bijzonder ter bevorderinge van den welvaard der *Oostersche Volkplantingen* van den Staat der *Vereenigde Nederlanden*, onder de Zinspreuk: *Ten nutte van het Gemeen.* De Leden van 't zelve wilden het oogmerk van den *Oeconomischen Tak*, die ook de *Volkplantingen van den Staat* in 't wijdstrekkend Plan begreep, niet alleen met woorden maar ook met daaden te gemoet treeden: teffens een veel uitgestrekter Ontwerp, en onafhanklijk van eenig ander Genootschap vormende. De Landbouw, de Visscherijen, de Fabrieken, de Werktuig-, de Genees- en Letterkunde waren de hoofdvoorwerpen. — Aangenaam en Kunstbroederlijk was de schikking deezes anderzins onafhanklijken Genootschaps: om, daar het zelve de grootste helft der Inleggelden en Begiftigingen voor zich behieldt, ter uitdeelinge van de daar gestelde Eerbelooningen, het andere gedeelte over te zenden in drie gelijke deelen aan ieder der drie Maatschappijen in het Vaderland, opgerigt te *Haarlem*, *Rotterdam* en *Vlissingen*; met verzoek, dat zij die Penningen in Contanten, of in een Medaille, op den Stempel van het *Bataviaasch Genootschap* geslagen, ter beantwoordinge van één of meer nuttige Vraagen wilden besteeden. Door den Raad van *Indie* wierdt dit Genootschap goedgekeurd, bekragtigd en begunstigd.

De tijding van de Vredebreuk met *Engeland*, aan het einde des Jaars 1780 ontstaan, ontving men te *Batavia* in de maand Junij des volgenden jaars. Men vondt 'er, gelijk zommigen willen, die aan de egtheid van dezelve twijfelden. Althans wist de Kapitein van een Engelsch Schip, GORDON, korte dagen naa het ontvangen, zo veel in te brengen tegen

de egtheid van de Oorlogstijding, dat men hem, schoon hij veel Gelds in hadt, uit zijn beslag los liet. Hij vertrok en gaf den *Engelschen* in *Indie*, zo veel mogelijk; berigt van de Vredebreuke, 't geen het verlies van zommige onzer Bezittingen eerlang ten gevolge hadt. Men bragt welhaast alles in gereedheid om den Vijand af te wagten: eenige Schepen na *China*, *Bengalen*, *Suratte*, of de *Westkust* bestemd, staakten deeze reizen, en wierden ten Oorlog uitgerust, om den Vijand af te wagten, of te keer te gaan, waar toe men de meerdere en mindere Vlootvoogden benoemde, en voorts de noodige schikkingen maakte om de Landmagt te vermeerderen, op een geregelden voet te brengen, en door vrijwillige *Javaanen* van onderscheide Landgoederen te versterken, die zich meesterlijk in den Wapenhandel oefenden; welke Bende, op eigen kosten der Bezitteren aangeworven, geene Soldij van de *Oost-Indische* Maatschappij zou trekken, vóór dat de Volkplanting vijandlijk wierdt aangetast; en zouden deezen met de geregelde Krijgsmagt dienen om de stranden, bij eenen vijandlijken aanval, te bezetten; ook schreef men aldaar in October een plegtigen Bededag uit.

Batavieren. Ter nadere ophelderinge van 't geen wij, op dit *Artikel*, raakende het Staatsbestuur deezes volks hebben aangeteekend, ontmoeten wij, in de keurige *Bijvoegzels en Aanmerkingen* op J. WAGENAAR, eene fraaie Aanteekening, welke wij de vrijheid zullen neemen hier woordelijk in te lasschen. Dezelve slaat op het door ons geschrevene, Deel V. bl. 183 „ Driederleij (dus luidt die Aanteekening) of zoo gij wilt tweederleij rang had bij hen plaats, de Adel en het Volk: de derde soort, welke lijfeigenen waren, kwamen eigenlijk niet in aanmerking nog in den krijg, nog in de raadsvergaderingen. Deeze Lijfeigenen, die zij voor hun geld kogten, in den oorlog wonnen, in hunnen dienst gebooren wierden, of welke zich zelven als lijfeigenen overgaven, wierden niet als de gewoone Slaaven in het huis en huislijke bezigheden gebruikt. Elk had zijne wooning en hield daar in huis naar welgevallen. Alleen had hij maar zorg te draagen, dat hij de bepaalde menigte van koorn, vee of kleede-

ren jaarlijks aan zijnen Heer bezorgde: hier mede had hij in zijn staat van afhankelijkheid voldaan. Het gebeurde zeer zeldzaam, dat zij van hunne Heeren geslaagen, met arbeid of gevangenis geplaagd, of op eenige andere wijze mishandeld wierden. Zij hadden het dus veel beter, dan de Slaaven van veele Christenen, en mogen vergeleeken worden bij de lijfeige boeren in *Rusland* en *Poolen*. Evenwel gebeurde het, dat zij in oploopenheid en gramschap door hunne Heeren om 't leeven gebragt wierden, als of zij vijanden waren, zonder dat zij zich dorsten te weer stellen. — Zomtijds wierden zij vrij gelaaten: maar dan hadden zij nog weinig voorregten boven de lijfeigenen: zelden hadden zij iets te zeggen in het huisselijk, nimmer in het Lands-bestuur. — Zoo jaloers waren zij op de voorregten, welke den vrijen burger alleen toekwamen! Bij volken, die zich door Koningen lieten overheerschen, wierden de Vrijgelaatenen, wel eens boven de Vrijgeboornen en Edelen verheeven. De Edelen en de Vrijgeboornen (*nobiles & ingenui*) regeerden dus gemeenschappelijk, het zij met, het zij zonder eenen zoogenaamden Koning. De voornaamste posten wierden aan de Edelen overgelaaten, om dat zij wegens het aanzien, dat zij meest door hunne dapperheid en braafheid moesten verwerven en staande houden, het best een vrij volk konden bestuuren: maar zij moesten 'er *door het gantsche volk toe verkooren worden, en daarom zorg draagen, dat zij hun vertrouwen wonnen en behielden.* Wanneer de Staat in den oorlog gewikkeld was, zag men niet naar geboorte, maar naar dapperheid. Elk wierd dan even na gerekend, terwijl elk verpligt was zijn leeven voor het Vaderland in de waagschaal te stellen; hoewel dit niet zoo zeer een pligt, als wel een eer, een voorregt gerekend wierd, de wapens voor den Staat te voeren. Niemand vermogt dit, ten zij dezelve hem hier toe bekwaam gekeurd en verlof gegeeven had. Dan wierd de Jongeling plegtig of door een der Vorsten, of door zijn Vader, of door een nabestaande op den landdag met een Schild en Framee vercierd, tot een lid van het Gemeenebest en deelgenoot van alle voorregten verklaard: — zelfs wel, wanneer hij van een uitmuntenden

adel was, of van zeer verdienstelijke ouderen afstamde, in den rang der Vorsten verheeven. Deeze wapenen wierden nimmer afgelegd, zelfs niet op de Landsvergaderingen en bij de maaltijden. Zoo wierd elk van jongs af tot den krijgsdienst vrijwillig geworven, en uit zulke Vrijwilligers bestond de gantsche krijgsmagt van den Staat. Men kende geene bezoldelingen of staande krijgsmagt, maar deeze jongelingen, welke zich onder opzigt begaven van zulken, die ouder van dagen en in dapperheid beproefd waren, vervulden derzelver plaats. Het was hun geen oneer zich in 't gevolg van zulken te begeeven. Naar dat zij het verdienden, wierden zij volgens het oordeel van hun Hoofd bevorderd. Dit gaf een grooten naijver onder deeze Volgelingen, om de eerste plaats te bekleeden, en onder de Opperhoofden, om de meesten en bekwaamsten onder hunne opzigt te hebben. Zij maakten hun aanzien en hun magt uit, terwijl het hun in vrede tot luister en in den oorlog tot eene beschutting verstrekte, met een groot aantal uitgeleezene jongelingen omringd te zijn. — Wanneer het tot een vegten kwam, was het schande voor een Opperhoofd, overwonnen te worden, en schandelijk voor zijn gevolg, hem in dapperheid niet te evenaaren. Zelfs was hij voor al zijn leeven *infaam* en veragtelijk, welke den strijd verlaaten had, terwijl zijn Opperhoofd nog overig was. Hun voornaamste krijgspligt en krijgseed was hem te beschermen, voor hem zich in de bresse stellen, hem 'er de eer van te geeven. Hier door maakten zij zich zelf bij vreemde natien beroemd en gevreesd, — in zoo verre, dat een Staat te minder aan vijanden bloodgesteld was, naar maate zij een grooter aantal had van zulke Opperhoofden en strijdbaare Jongelingen. Deeze benden wierden wel niet betaald, evenwel van al het geen zij noodig hadden voorzien door hunne Opperhoofden, en daarenboven, wanneer zij het verdienden tot aanmoediging beschonken met een oorlogspaard of een uitmuntend wapentuig. Met de onkosten, welke hier toe vereischt wierden, was de Staat niet bezwaard, maar zij wierden in den oorlog door den buit goed gemaakt. — Wanneer de vrede aanhield, begaven zij zich in dienst bij de oorlogende volken; — of dee-

deeden, volgens CÆSAR, wel voor eige rekening een ftroop in de landen der Nabuuren, het welk vooral ziet op de *Galliërs*, wijl deeze volken elkander niet konden draagen. Voorheen waren de *Germaanen* de zwakften, dan ten tijde van CÆSAR moesten de *Galliërs* zwigten. — Anders beftonden de gewoone inkomften der Opperhoofden, en ook der Koningen in eene grootere uitgeftrektheid landerijen, welke naar elks waardigheid verdeeld wierden, — in vrijwillige toelagen, — in boetens en in gefchenken van nabuurige volken, het zij bij gelegenheid van gezandfchappen, het zij wanneer zij hen in den oorlog hadden bijgeftaan, waar toe zij zich van de *Galliërs* ook wel lieten gebruiken. — Voor 't overige ziet het vooral op deeze Jongelingen, het geen men op de gantfche natie heeft willen toepasfen: „ En gij „ zult ze niet zoo ligt bepraaten, om den akker te be„ ploegen, en den oogst in te zamelen, dan wel vijanden „ uit te daagen, en wonden te verdienen: want het fchijnt „ haare fiere jeugd laag en traag met zweet en arbeid te ver„ krijgen, het geen zij voor bloed konden magtig worden." Men kan hier uit opmaaken, dat zij geene gelegenheid verzuimden, om zich in het krijgswerk te oeffenen, en ten dien einde altoos moesten gereed zijn. Maar behalven deezen, was elk burger op het eerfte opontbod vaardig, om de wapenen aan te gorden en voor het Vaderland te ftrijden. Dit was de algemeene heirvaart, waaraan het gantfche volk deel had; en waar toe daarom ook de Aanvoeres en Opperhoofden door hetzelve verkoren wierden. — Wij noemen het een algemeene Heirvaart, om dat elk Ambt of *Diftrict* daar toe een zeker gedeelte manfchap leveren moest, welke bij elkander onder hun eige Bevelhebbers dienden. De overigen bleeven te huis, om het Land te bewaaren en den akkerbouw waar te neemen. Zij dienden niet alleen zonder bezolding, maar waarfchijnlijk moest elk voor zijnen leeftogt zorgen, welken zij nevens hunne vrouwen en kinderen op wagens en karren met zich voerden. Van deeze maakten zij, wanneer zij zich nederfloegen, een foort van borstweering, Wagenburgen. De oorlog kostte dus den Staat weinig. Met den buit, den roem, en de verdeediging van

het Vaderland, vergenoegden zich de strijders. En of dit nog niet genoeg ware, wierden zij ten sterksten aangemoedigd door den Godsdienst, wijl zij de onsterflijkheid, een staat na dit leeven en de gelukzaligheid van allen, die in den oorlog sneuvelden, geloofden. — Maar men kan hier ook uit opmaaken, dat de veldtochten niet lang konden duuren. Met een enkel gevegt wierd dikwerf de zaak afgedaan; en zoo 'er geene vrede getroffen wierd, of een van beide partijen geheel het onderspit delfde, wierd 'er een nieuwe veldtocht ondernomen."

Zie Mr. H. VAN WYN, *Bijvoegzels en Aanmerkingen.*

BATENBURG. (GYSBERT *en* DIDERIK VAN) In het Vonnis, door den Hertog VAN ALVA over dit doorluchtig Broederpaar geveld, en door den kundigen Verzamelaar van aloude Stukken, Mr. G. VAN HASSELT in 't licht gegeeven, ontmoeten wij de volgende bijzonderheden, hun als doodwaardige misdaaden ten laste gelegd. GYSBERT hadt het vermaarde Verbond der Edelen, ten huize van den Grave VAN CULEMBURG, twee dagen naa het overleveren van het Smeekschrift, onderteekend. In de Vergadering der Bondgenooten te *St. Truijen* was hij tegenwoordig geweest. Onroomsche Koopliedén en Ketterſche Leeraars hadt hij, nevens anderen, in bescherming genomen. Onder de Heere VAN BREDERODE hadt hij dienst genomen, en zelf eenig volk geworven. Eindelijk hadt hij, aan eene der Stadspoorten van *Amsterdam*, een valsch alarm gemaakt, met oogmerk om, door medewerking der Onroomschen, met welke hij in die Stad verstand hieldt, door eene andere Poort binnen gelaaten te worden. — Geene mindere misdaaden, zo als zij heetten, wierden zijnen broeder DIRK of DIDERIK ten laste gelegd. Niet slegts hadt hij het Verbond der Edelen onderteekend, maar ook aan den Gendschen Predikant HERMANUS MODET verzogt, dat hij het ontslag van eenen gevangenen Advokaat, die Kettersch was, bevorderen wilde, en van den

Voor-

Voorzitter des Raads van *Vlaanderen* begeeren, om voort aan niemand, ter zaake van Godsdienftige gevoelens, in hegtenis te neemen. De Vergadering te *St. Truijen* hadt hij bijgewoond, zich in dienst van BREDERODE begeeven, en eenig Krijgsvolk gevorven. Binnen *'s Hertogenbosch* hadt hij heimelijk verftand met den Kapitein BOMBERGEN gehouden. In den aanflag op *Amfterdam* hadt hij insgelijks de hand gehad. Naa het mislukken daar van, zogt hij, nevens andere Kapiteinen, Heer HENDRIK VAN BREDERODE na *Embden* te volgen. — Behalven de ftraffe des doods, behelsde hun Vonnis de Verbeurdverklaaring van alle hunne goederen, geene uitgezonderd.

Zie G. VAN HASSELT, *Stukken voor de Vaderlandfche Hiftorie*, Deel I.

BEDUM, een aanzienlijk Dorp in de *Ommelanden* der Provincie Stad en Lande van *Groningen*, in het Kwartier van *Hunzingo*, ten Oosten van de Trekvaart, die na *Onderden-Dam* loopt. Uit de benaaming van *Bedderawalda*, of *Bedumer-woud*, onder welke dit Dorp in een aloud Handvest wordt vermeld, mag men befluiten, dat de omliggende laage grond eertijds zeer boomrijk moet geweest zijn. De Kerk, schoewel het Koor 'er afgebroken is, nógthans veel aanzienlijker gebouw in zijne foort, dan men gemeenlijk ten platten lande aantreft, draagt nog de kenteekens van de aloude waardigheid eener Kollegiaale of Kapittelkerk, die, volgens het getuigenis van EMMO, onder het opzigt eens Dekens ftondt. Bij de Roomschgezinden, die 'er eene Statie hebben, wordt *Bedum* in bijzondere hoogagting gehouden, als de Martelplaats van den H. WALFRIDUS, die 'er, al biddende, door de Noormannen van 't leeven wierdt beroofd. Van ouds vondt men hier eene plaats van Onderwijs, onder den naam van *Roode School* vermaard, door de Abtdij van *Aduard* geftigt, en alwaar de Jeugd in de Wijsbegeerte en Godgeleerdheid onderrigt genoot. De Boere-

gewooning, welke thans den grond des Gestigts beslaat, is nog heden onder den alouden naam bekend.

Zie *Tegenwoordige Staat van Stad en Lande.*

BEKKER. (BALTHAZAR) Deeze beroemde Man, te *Amsterdam* overleden, wierdt begraaven te *Jelsum*, een Dorp in *Friesland*, niet verre van *Leeuwarden* gelegen, alwaar zijn Zoon, JOANNES HENRICUS BEKKER, naderhand Predikant geweest, en in den Jaare 1737 overleden is, en alwaar zijne Weduwe, tot aan haaren dood, op een adelijk Slot, uit haare adelijke familie, HINCKEMA VAN HINCKENBURG afkomstig, gewoond heeft. Nog lang daar naa zijn de naazaaten van BALTHAZAR BEKKER om en bij het genoemde Dorp *Jelsum* bekend geweest. Omtrent het Jaar 1764 of 1765 is de laatste daar van gestorven; hij was genaamd BALTHAZAR BEKKER VAN HEERSMA, die te *Stiens*, een uur van *Jelsum* gelegen, zijn buitenverblijf hadt. Bij uitersten Wille vervielen diens goederen aan eenen vreemde, of van een ander Geslagt; die, egter, uit erkentenisse den naam van BEKKER nevens zijnen geslagtnaam heeft aangenomen, en wiens Zoon, JAN BEKKER, in den Jaare 1794, den post van Mederigter van de Grietenij *Leeuwarderadeel* bekleedde. Op den achtsten November des Jaars 1778 overleedt te *Nijmegen*, in het vierëntwintigste jaar zijns ouderdoms, PIETER JOHAN HENDRIK VAN GROTENRAY, Adjunct-Sekretaris der gemelde Stad. Hij was de Kleinzoon der Kleindogter van den Amsterdamschen Leeraar BALTHAZAR BEKKER; en met hem is 's Mans naakomelingschap geheellijk uitgestorven.

Behalven deeze bijzonderheden, zullen wij, uit YPEY, de volgende aanmerkingen en berigten mededeelen, BEKKERS gevoelens, leerwijze en lotgevallen betreffende. ,, Buiten alle wederspraak (dus luidt dat berigt) was hij een der voornaamste Theologanten, welken deeze eeuw opgeleverd heeft. Het staat te betwijfelen, of hij een *Coccejaan*, dan een *Voe-*

Voetiaan geweest is. In zijnen tijd wierdt hij gehouden voor een' *Coccejaan* (*), maar hij zelf scheen daar voor niet te willen doorgaan (†). DE LA FONTAINE schrijft ook, in zijne aanteekeningen op FORMEYS *Kort begrip der Kerkelijke Historie* (§), „ dat hij zekerlijk geen *Coccejaan* „ ware." Wanneer ik zijne schriften leeze, komt het mij voor, dat hij eigenlijk niet een van beiden, maar een vriend geweest zij van waarheid, welke partij ze dan ook omhelsde en verdeedigde. Hij heeft een nuttig verkeer gehad met lieden van verschillende denkwijze, en allen verdraagen. — Wat zijne Wijsgeerte aanbelangt; Hij was, buiten kijf, de Filosoofische begrippen van DESCARTES uitermaate toegedaan, doch, volgens zijne eigen betuiging (*), geen weezenlijke Filosoof. Hij schijnt alleen maar aan zekere *Kartesiaansche* stellingen zijn zegel te hebben gehangen. Zulks deedt hem voor de *Kartesiaanen* stadig in de bres treeden. In zijn straks aangehaald *bericht* merkt hij niet onjuist aan, dat het ijveren tegen het *Kartesianismus* zeer kwaade gevolgen moest hebben voor de Evangelieleer, naardien het zelve meest geschiedde van lieden, die niet alleen geene Wijsgeeren waren, maar zelfs de schriften en meeningen van DESCARTES niet doorgedacht hadden. Hij had, naar alle waarschijnlijkheid, het oog op de Kerklijke Klassen in ons

Va-

(*) Zo als onder anderen van de Klasse van *Zevenwouden* in haar boek, *Waarschouwing aan de Friesche Kerken*, te *Leeuwarden* 1681 uitgegeeven bij gelegenheid van 't geene 'er te doen ware met DAVID FLUD VAN GIFFEN, Predikant te *Nieuw Brongerga*, naderhand te *Sneek*, en ten laatsten te *Dordrecht*. Verg. BEKKERS *Friesche Godgeleerdheid*, in het *Noodig Bericht*, bl. 34, 35 en bl. 59 en 60. Naa zijnen dood is hij van de meesten ook als *Coccejaanschgezind* aangemerkt.

(†) Zie zijn aangeh. werk: ter a. p.

(§) II D. II St., bl. 204.

(*) Men leeze zijn *bericht aangaande de Filosofie van* DESCARTES.

Vaderland. En hadde hij dan wel ongelijk? Zeer veele Predikanten, zo dra ze in de bediening zijn, laaten de ftudiën liggen, en bemoeijen zich flechts met hun predikwerk. 't Geene hun in handen valt, wordt doorgaans beöordeeld naar de *Dogmatiek*, welke zij in een nagefchreeven *Diktaat* uit de *Akademiekollegiën* te huis gebragt hebben. In waarheid hadde men zich in blinden ernst niet zo pal gezet tegen de nieuwe Wijsgeerte, zij zoude nooit zulk eene fchade aan de Godgeleerdheid berokkend hebben: zij zoude over het algemeen zo zeer niet met dezelve vermengd zijn geworden. Men tracht toch altijd naa het verbooden en naa 't geene van anderen overdwarscht wordt. Dit meent men, dat duizendmaal meer waardig, en oneindig aangenaamer zij, dan het in de daad is. BEKKER zelf, hoe fterk hij anders ook de *Kartefiaanen* begunftigde, was 'er zeer tegen, om, zo als hij zich uitdrukt in het meergemeld *Bericht* (*), *de fplinterige vraagen over de twijfelzinnige gefchillen der Filofoofij in verband met de Theologie voor te ftellen, daar toch de Bijbel ftof genoeg opleverde, om vraagen te verfchaffen, die aan de Theologie eigen zijn.* — Wat ook van zijn *Coccejanismus* en *Kartefianismus* weezen mooge, ik heb hem leeren kennen als een' vijand van alle fcholaftiekerij, die der Godgeleerdheid ten bederve ftrekt. In de Voorrede voor zijn boek, *de vaste fpijze der volmaakten* (†), waar van ftraks nader, laat hij zich fcherp uit tegen de gewoone Schoolgeleerdheid; zij beftond, zegt hij, „ *uit duistere kunstwoorden, bij jeukerige en krevelzieke verftanden uitgevonden; sommigen mogten ze tot eenig voordeel zijn, den meesten waren ze tot meerer nadeel der kristlijke leer.*" En niet minder betreurt hij den toeftand van veele Hoogefchoolen zijns tijds in de *Opdragt aan zijnen Vader*, voor 't aanftonds genoemde Werk. Ik heb het wel der pijne

waar-

(*) Bl. 715.

(†) Deeze geheele Voorrede verdient geleezen te worden: ik twijfel 'er niet aan, of zij zal elk verftandigen zeer fmaaken.

ardig geacht, diesaangaande iets voor mijne Leezeren hier
ler in eene aanteekening uit die Opdragt afteſchrijven (*).
partijdig en vrij deelde hij zijne gedachten het publiek
de: aan het oordeel van anderen ſtoorde hij zich niet
t al: hij trachtte de waarheid op te ſpooren, en 't geene
voor waarheid hield, ſtelde hij manlijk en onbevreesd
pr (†). — Overigens ſchijnen braafheid, eerlijkheid en
rond-

(*) „ Zo zeggen nu de tijden, (ſchrijft hij) waarin wij menſchen vinden, die — het hart niet hebben, om eenige ſpreuk of leer der Heilige Schrift anders uit te leggen, dan naa de regelen van hunne Scholastique, dat is, Philoſopiſche Theologie, toegemaakt met kromme termen en distinctiën, die ſtinken in den neuſe van de genen, welker rieken alleenlijk is in de vreeze des Heeren. En dat achtenſe voor den noodigſten en veerdigſten weg, om de dwaalgeesten met hunne eigen wapenen te verſlaan: onaangezien, dat men integendeel ziet, hoe ellendiglijk, dat wij in die doornſtruiken verwerren; wanneer wij ons bloot geeven buiten 't effen veld van Gods zuiver woord, en verleeren de zuivere Taale van Kanaan, om met uitheems Volk Asdodisch of half Afgodisch te ſpreeken. Wat zal ons hunne bastaardtale helpen, om van hen te beter verſtaan te worden, indien ze Gods eigen tale niet willen verſtaan? Tot de wet en tot het getuigenis; indien zij het woord niet hebben willen, dat ze ſpreeken na een woord, daar geen dageraad in is. En evenwel van loutere ſchaamte, om niet zonder ſchrifcuur te ſpreeken, zoo dwingenſe den ſin der ſchriften naa hun eigen hoofd; en 't geene zij daaruit persſen, dat noemen ze rechtſinnige Theologie." Men zie uit dit afgeſchreeven, hoe BEKKER over de Theologiſche ſchoolgeleerdheid dacht. — De geheele Opdragt is waardig geleezen te worden.

(†) „ Ik heb, (ſchrijft hij in de Voorrede aan den Leezer voor de eerſte uitgave van zijn Boek, *De betoyer-*

rondborstigheid hoofdtrekken van zijn karakter te zijn geweest. — Zijne schriften geeven getuigenis van het geene ik aangaande hem hier te boek heb gesteld (*). Ten Jaare 1665 den vijfentwintigsten Maij wierdt hij te *Franeker* Dokter in de Godgeleerdheid, — hij was toen reeds eenige jaaren Predikant te *Oosterlittens* geweest, — en bij die gelegenheid gaf hij eene *Akademische Verhandeling* uit, zijnde een *Kort begrip der Godgeleerdheid*. Dit werkjen is naderhand door hem in 't Nederduitsch overgezet, en uitgegeeven met meer andere schriften, welken hij in *Friesland* opgesteld hadt, daar ze voormaals ten deele gedrukt, ten deele niet gedrukt waren, en welken hij 1693 te *Amsterdam*, in een' bundel zamengevoegd, in het licht gaf onder den tijtel van *Friesche Godgeleerdheid*. Het *Kort begrip* is een wel overdacht stuk: de stellingen der leer daarin voorkomende zijn beknopt ter neder gezet, en met verstand en oordeel geschreeven: honderd zulke stellingen, (of *Akademische Theses*) maaken het geheel uit. Hier en daar ontmoet men eene bij uitstek schoone gedachte en eene welgetroffen schriftverklaaring. Dan een ander Werk van den Man, getijteld, *de vaste spijze der volmaakten*, dient hier wel voornaamlijk niet van ons onaangeroerd te blijven. Dit werkjen is eene grondige en schriftmaatige uitbreiding van de leer der Hervormde Kerk, zo als die vervat is in den *Heidelbergschen Katechismus*. Over de eerste uitgave van hetzelve is ontzettend veel te doen gevallen. Het is onregtzinnig verklaard en verketterd van Hoogleeraaren, van Klasfen en Sij-

verde wereld) alle vooroordeel of aanhang van beroemder Mannen sinlijkheid afgeleid, om blootlijk niet als de Reden of Schriftuur te volgen, naa dat de zaak op Reden of Schriftuur berust. De dank van zulken arbeid mag mij volgen, als ik dood ben; maar bij mijn leeven zo verwacht ik des niet veel."

(*) Zijne schriften worden opgenoemd van GRBYDANUS in de Naamlijst der Predikanten van de Klasfis van *Franeker*; bl. 34.

Sijnoden, en zelfs ingetrokken, met ſtreng verbod van herdrukken en verkoopen, door de Gedeputeerde Staaten van *Friesland*, volgens eene openbaare waarſchouwing van den negentienden February des Jaars 1671. Andere geleerden daarentegen vónden 'er niets ſtrijdigs met de aangenomen kerkleer in, als daar waren, HEYDANUS, SPANHEIM, BURMAN, WITTICHIUS, PERIZONIUS, ALTING, VALCKENIER, MARESIUS, SCHOTANUS, enz. Deeze mannen hebben hunne getuigſchriften, nopens de regtzinnigheid, in dit boek overal door hun aangetroffen, gaarn aan BEKKER willen toezenden. Men kan dezelven leezen in zijne *Frieſche Godgeleerdheid* (*). Het werk wierdt voor de eerſte maal door hem uitgegeeven in den Jaare 1670, in 8vo. Naa dat hetzelve van hoogerhand ingehouden was, is het naa veel ſpels en gezukkels, met verlies van een groot deel van 's mans middelen, zo verre door hem gebragt, dat hij het, naar den zin van Klasſen en Sijnoden geheel verſchoeid, op nieuw andermaal uitgegeeven heeft in 't Jaar 1682, ook in 8vo. (†). Naderhand heeft hij het werk doen herdrukken, en voor de derde maal in het licht gezonden, zonder de verandering, in de tweede uitgave, in acht te neemen, zo als het de eerſte keer door hem was gemeen gemaakt: deeze derde uitgave geſchiedde in den Jaare 1693, met het uitgeeven van meer andere ſchriften, onder den tijtel van *Frieſche Godgeleerdheid*, boven meermaalen reeds genoemd. — Dit boek, waarin de waarheden van den Hervormden Godsdienst naar de orde en den leiddraad van den *Heidelbergſchen Katechismus* worden voorgeſteld, betoogd en verdeedigd, is vrij van alle ſchoolſche ſpitsvindigheden en Wijsgeerige bewoordingen (§). 'Er is netheid en naauwkeurigheid, geleerdheid en bondigheid, ins

(*) Bladz. 373-385.

(†) Zie zijne *Frieſche Godgel.* bl. 55, in de Opdragt aan Prins HENDRIK KASIMIR, voor de tweede uitgave.

(§) Verg. het oordeel van den *Leijdſchen* Hoogleeraar VALCKENIER over hetzelve, *Frieſche Godgel.* bl. 384 en 383.

in. 't Is naar de Katechetische leerwijze ingericht. De Schrijver heeft zich uitgedrukt met gepaste schriftwoorden: zijn geheele stijl is schriftuurlijk, en tevens klaar en verstaanbaar. Over zijne bedreevenheid in de Heilige Schriften, en het gebruiken van duidlijke Bijbelgezegden, die, met oordeel gekoozen, in de voordragt zijn ingevlochten, en meestal juist ter sheede koomen, moet men zich waarlijk verwonderen. 't Gantsche onderwijs is zo populair, zo bevatbaar voor den gemeenen man geschreeven, als ik ooit eenig stuk van dien aart uit de vroeger tijden geleezen heb. Men ziet 'er uit, hoe opgeklaard in denkbeelden hij ten aanzien van eene meenigte leerstellingen der Hervormde Kerke geweest is, en hoe wel hij bevroed heeft, dat het gewoone volksonderricht, op eene systematische leest gevormd, juist den weg baande, om de menschen in een doolhof van verbijsteringen te brengen, in stede van hen, ter verkrijging van noodige Evangeliekunde, te regt te helpen. Op zommige plaatzen heeft men wel iets, dat gewaagd schijnt, en niet, zo 't wel behoorde, is voorgedraagen; maar regt bekeeken, en 's mans nadere ophelderingen geleezen zijnde, is 'er toch niets in, of het kan den toets van regtzinnige Godgeleerden vrij goed door staan. Men treft 'er gevoelens in aan, die toen nog niet zeer bekend, altans niet zeer gemeen waren, maar thands van elk kundigen omhelsd worden. Zulke gevoelens hadt de man ook, naar het oordeel der Sijnoden en Klasfen, moeten veranderen. Bij voorbeeld, in de eerste uitgave *Hoofdstuk* XVIII. daar hij van 's Heilands dood handelt, hadt hij geschreeven: „In wat staat was CHRISTUS toen? *Antw.* In den staat der „dooden, en onder de magt des doods, daar hij voor „eenen tijd van God onder gelaaten is; *Hand.* II: 27, 31. „dat wordt, volgens den Hebreeuwschen en Griekschen „stijl, verstaan door de woorden *nedergedaald ter helle* of „ten grave, gelijk in ons Geloof staat, hoewel het nergens „zo te leezen is in Gods woord." Hier voor moest hij schrijven in de tweede uitgave eeniglijk: „In wat staat „was CHRISTUS toen? *Antw.* Gelijk in ons Geloof staat, „hoewel het nergens zo te leezen is in Gods woord." Dit

ıs in de daad zo veel als: „ Wij moeten gelooven, 't goede Kerk geloofd, schoon wij niet weeten, wat wij 'er or verstaan, en wat wij gelooven." (*) — Laat dit genoeg zijn van 's Mans Theologische leerwijze. :t blijkt, dat hij zijn best gedaan heeft, om het onderjs in de Schoolen en Kerken te hervormen, en de heerıende gebreken van het zelve zo goed, als iemand, gend heeft. Voorzeker zoude hij ook meer zijn wit gehooten hebben, indien hij niet onder de verdenking van regtzinnigheid gelegen hadde. Hoe gegrond of ongegrond, ı aanzien van de genoemde geschriften, deeze verdenking ɔoge geweest zijn, en met wat recht of onrecht hij daar er van de Kerklijken mooge aangeklampt weezen, geen wij hier aan het oordeel van verstandigen vrijlijk over. n het is elk en ieder bekend, dat hij in de laatste jaa van zijne bediening is afgeweeken van de leer der Herrmde Kerk, in zijne gevoelens nopens de werkingen van n Duivel; daarin door MALEBRANCHE, DAILLON, en andea reeds voorgegaan zijnde. Meer dan eens, hadt hij op *Amsterdamsche* Predikstoelen het gemeene denkbeeld weder-

(*) Zomwijlen waren evenwel de aanmerkingen der Klassen gegrond, alschoon zij het punt van regtzinnigheid niet betroffen: bij voorbeeld *Hoofdstuk* VII: 18. wordt gevraagd: „ waarom sprak de Duivel tot EVA „ en niet tot ADAM? *Antw.* om dat de vrouwen door„ gaans ligter te beweegen zijn, dan de Mans, want „ zij zijn zo sterk niet. *Het vrouwlijke vat is het* „ *zwakste*, 1 PET. III: 7. en dat zij ligtlijk hunne „ mannen kunnen beweegen: want daarin *zijn de* „ *vrouwen de sterkste*, 3 ESD. III: 12." Hierop merkte de Klasfis van *Bolsward* aan: „ Deeze reden kan gelden in den staat der verdorvenheid: maar wij oordeelen, dat het niet gevoeglijk kan worden bijgebragt tot dit stuk in den staat der volmaaktheid EVA gesteld zijnde." Zie *Friesche Godgeleerdheid*, bl. 493 en 494.

derſproken, en zijne bijzondere gedachten vrijborstig open geleid: doch in het Jaar 1691 gaf hij te *Leeuwarden* en in 's *Hage* in het licht zijn werk, *de Betoverde Wereld* getijteld, in 8vo, verdeeld in twee Boeken. Waar naa hetzelve nog in het eigenſte jaar te *Amſterdam*, in vier Boeken in 4to. uit kwam, met meenigvuldige bijvoegzelen wel voor de helft vermeerderd, en in korten tijd verſcheiden maalen herdrukt wierdt. Ook wierdt hetzelve in andere taalen overgezet. In dit doorwrocht werk toont hij wel een geleerd man te zijn, doch zijne vrijheid van denken draaft buiten de juiste paalen. Zo hij zich ergens als een *Karteſiaan* uitlaat, dan is het hier. De grondgedachte, waarop hij zijn gantsch Sijstema van de *leer der Geesten* bouwt, is eene *Karteſiſche* ſtelling. „ Ik houdt mij hier aan," ſchrijft hij (*), „ dat een Geest eene denkende, en een Ligchaam „ eene uitgeſtrekte zelfſtandigheid is." Uit deeze ſtelling leidde hij met eenen grooten omſlag van redenen het bewijs af voor zijn gevoelen, dat geene denkende en afgeſcheiden geesten, zo min kwaaden als goeden, op uitgeſtrekte ſtoflijke ligchaamen, en dus ook niet op het menschdom, werken kunnen. Daar uit volgde, zijns inziens, dat de Bijbelberichten, aangaande de werkingen van Engelen en Duivelen, in eenen verbloemden zin moeten verſtaan worden. De genoemde *Karteſiaanſche* ſtelling bragt hem wel misſchien niet regtſtreeks op zijn geliefd denkbeeld, maar zij verſterkte hem 'er toch in: en daar hij een zo groot liefhebber van de *Karteſiaanſche Filoſoofye* was, konde hij ook niet nalaaten dezelve, ter ſtaaving en ten betooge van zijne *Theologiſche* begrippen, ter hulp te roepen. — Zie daar weder een bewijs, dat de Wijsgeerte, hoe noodzaaklijk ook voor den Theologant, egter bij zommigen meer ſchadelijk, dan nuttig zij. — Wijders verzet hij zich in dit werk zeer tegen de volksbegrippen nopens het beſtaan van ſpooken en nachtſchimmen, en tegen het algemeen geloof aan tooverij. Ten aanzien van het laatstgemelde heeft hij buiten alle tegenſpraak

(*) *Het tweede Boek, het eerſte Hoofdſt.* §. 33.

ſpraak veel goeds gedaan; de leer der ſpookerijen en toverijen heeft bij beſchaafde lieden thands weinig ingangs, ten minſten op verre naa niet meer dien ingang, welken zij van oudsher te vooren had. Het ſchrijven van dit Boek brouwde hem veel zuurs. Hij haalde 'er zich eene magtige bende van kloeke weêrpartijen meê op het lijf, tegen welken hij niet beſtand was (*). Hij hield zijne ſtreng ſtijf vast, en moest dus bezwijken. Hij wierdt in Augustus des Jaars 1692

(*) Onder deezen bevonden zich JOH. VAN DER WAAIJEN, de Vader, M. LEYDEKKER, JOH. MARCK, en andere ontelbaaren. VAN DER WAAIJEN ſchreef in den Jaare 1693 een werk, getijteld, *de Betoverde Wereld van B. BEKKER onderzocht en wederlegd*, in 4to., welk geſchrift naderhand R. ANDALA tegen ZACH. WEBBER, die zich ſchuil hield onder den naam van JOH. ADOLPHZ., een' volgling van BEKKER, doch die veel verder ging, dan hij, gehandhaafd heeft in onderſcheiden werkjens, in de Jaaren 1693, 1696 en 1698. LEYDEKKER gaf uit *de Godlijkheid en waarheid der H. Schriften te gelijk van den Godsdienst verdeedigd*, in 8vo. MARCK heeft uitgegeeven *Disputationes de daemoniacis*, ad MARC. IV. 24. en *Exercitationes ad loca ſelecta V. et N. Test.* 1694. in 4to. waarin hij (*Exercit.* XXIX. ad MARC. I: 32.) BEKKERS gevoelen beſtreeden heeft. Onder de Predikanten hebben tegen hem geſchreeven GROENEWEGEN, VAN DER HOOGHT, BRINK, J. LEYDEKKER, enz. en onder de Remonſtrantſchen, MOLINÆUS. Men verhaalt, dat A. RELAND, nog ſtudent zijnde, bij de uitgave van BEKKERS *Betov. Wer.* dit Versjen 'er op maakte, zinſpeelende op de letters R in 't Latijn, Grieksch en Hebreeuwsch, klinkende *Er, ro, res*: *Errores* (*dwaalingen*)

R habet Auſonium Liber hic, habet Rque Pelasgum
R habet Hebræum, prætereaque Nihil.

1692 van zijnen leeraarspost ontzet, doch behield zijne Jaarwedde, zo lang hij leefde (*). Zijne gevoelens wierden niettemin van anderen greetig omhelsd, en in het geheim gekoesterd; ook hebben zij naa zijnen dood begunstiging en verdeediging genoeg in het openbaar gehad, zelfs wel op den Predikstoel. Men weet, wat THOMASIUS en NEWTON daaraan toegebragt hebben. En nog onlangs zijn ze weder verlevendigd door eene nieuwe Hoogduitsche uitgave van het bovengemelde werk, welke de liefhebbers aan den geleerden SEMLER (†), die 'er zijne aanmerkingen heeft bijgevoegd,

(*) MARTINET meldt in zijne *Historie der Wereld*, V. bl. 68, dat hij afgezet is in den Jaare 1691, doch zulks is eene blijkbaare feil. 't Is gebeurd in de *Noordhollandsche Sijnode* te *Alkmaar* 1692 in Augustus; Zie M. VITR. *ann. in comp* C. VITR. II. p. 106 en *Naamr. van de Predik. der Klassis van Franeker*, door GREYDANUS, bl. 33. Ter deezer laatst aangehaalde plaatze vindt ik ook eenen misslag. Alles, wat daar aangemerkt staat van het boek, de *Betoverde Wereld*, moest niet betreklijk gemaakt zijn geweest op dit boek, maar op het meer gemelde werk, de *vaste spijze der volmaakten*. Deeze misslag moet het naauwkeurig oog van den *Haagschen* HERINGA, die, nog Predikant te *Marsum* zijnde, dat werkjen naa den dood van GREYDANUS overgezien, verbeterd en uitgegeeven heeft, ontglipt weezen. — BEKKER was reeds in het begin van het Jaar 1692 tien weeken in zijnen dienst geschort geweest door de Klassis van *Amsterdam*, die hem te gelijk het openlijk uitkomen voor, en verder verdeedigen van zijne gevoelens ten strengsten verbooden hadde. Doch daar naar schijnt hij zich niet gedraagen te hebben: zijne eindelijke afzetting zoude 'er anders niet zo spoedig op gevolgd zijn. Verg. *Neêrlands ondergang gedreigd en nabij*, door KOELMAN, bl. 50.

(†) Zie een voorb. daar van in de H. E. van WEISMANN, II. p. 956.

voegd, verschuldigd zijn. — Welk een ruim veld 's Mans stellingen in onze dagen bij een groot deel *Protestanten* heeft in gekreegen, behoeven wij niet te schrijven. — In sommige Kerkklasfen moeten de *Kandidaaten* der heilige bediening zijne begrippen openlijk verzaaken. En geen een systematisch leerboek onder de Hervormden is 'er, of dezelven worden 'er breedvoeriglijk in wederleid; en dikwerf wordt hem, in meer dan één opzicht, te kort gedaan.

BEKKER heeft, naa zijne ontzetting van den Predikdienst, ook nog uitgegeeven een werk, getijteld, *De leer der Gereformeerde Kerken van de vrije Nederlanden, begreepen in derzelver Geloofsbelijdenisse*, gedrukt in 4to. te *Amsterdam* 1696; bestaande uit negenëndertig wel opgestelde *Predikatien*, waarin hij zijne overeenstemming met de oude leer der Hervormde Kerk aan den dag legt.

Niemand, die onpartijdig oordeelt, en de dingen uit het regte gezichtpunt beschouwt, zal het ontkennen kunnen, dat BEKKER, onaangemerkt zijne begrippen nopens de leer der Geesten, een groot man geweest zij. Over het geheel genomen hadt hij de zaak aan het regte einde. Bij uitstek wel wist hij de menschlijke vindingen, waarin de Godgeleerdheid gehuld was, te onderscheiden van de eigenlijke Godsdienstkunde. Gaarn zoude hij gezien hebben, dat anderen met hem de hand aan 't werk hadden geslaagen, om dit hulsel los te maaken, en het systema der heilige waarheden in een beter form te brengen: maar zulks geschiedde niet, althans niet, dan van zeer weinigen. Hadde hij het vertrouwen van zijne geloofsgenooten kunnen behouden, hij zoude voorzeker zeer veel nuts gedaan hebben. Hij hadt de weldoener van zijne tijdgenooten kunnen worden, schrijft SPITTLER (*), indien zijne begrippen maar wat gezuiverder waren geweest, en hij in zijne manier van voordragt maar wat meer omzichtigheid gebruikt hadde.

't Is waarlijk te beklaagen, dat geleerde mannen, van welken men zich iets goeds belooven mag, dikwerf zo spoe-

(*) 't M. a. b. l. 454.

O 4.

spoedig, door dwaallicht verbijsterd, van den weg geraaken; maar 't is ook te beklaagen, dat, al gebeurt dit niet, zij evenwel meenigmaalen in hunne heilzaame onderneemingen zo gedwarsboomd worden door lieden van geringer kunde, welken de naijver, de wangunst, en de hoogmoed daar toe opvoert, terwijl deezen opgewonden worden door de fel schreeuwende stem van het domme gemeen, dat geene oude paalen verzet wil hebben. Zo dra eenig Leeraar het 'er openlijk in welgemeenden ernst, en met opregte inzichten, op toe legt, om het menschdom wijzer en beter te maaken, ontmoet hij gemeenlijk bij hetzelve, in plaatze van dank, onheuschheid en tegenstand. Zonder dat men deszelfs doel, gevoelens en braafheid eenigermaate in overweeging neemt, wordt hij dikmaals uitgekreeten voor het leelijkste wat 'er maar op is, — voor een' *Atheist*. Dit is BEKKER bejegend, zelfs lang voor dat hij zijne *Betoverde Wereld* geschreeven had, en toen hij nog over de werkingen der Geesten overeenkomstig met de leer der Hervormde Kerk dacht (*). Dit is meer andere groote mannen bejegend, tot merklijk nadeel van het *Kristendom*, ook in het laatste van deeze Eeuw."

BE-

(*) Zie zijne *Friesche Godgel*. bl. 35. en verg. bl. 278 en 279. Naa het uitgeeven van zijne *Betoverde Wereld*, wierdt hij van zommigen voor nog gevaarlijker *Atheist* gehouden, dan SPINOZA: altoos KOELMAN schildert hem zo verfoeilijk af in zijnen *Nederlands onderg*. bl. 49-51. — Ik ben zeer verwonderd, dat de Hoogleeraar STILLING in zijnen *Theobald* of de *Dweeper*, I. bl. 53. Dr. BEKKER in eenen rang stelt met SPINOZA en de *Engelsche Deisten*. Beter denkt over hem de Vertaaler van dit werk, die onder 's Mans beeldtenis liever schrijft,

Zie BEKKER, *die vervolgd, den* SATAN *en zijn* RAS, *Een* SATAN, *maar een vriend van God, en* CHRISTUS WAS.

BERCKEL, (ENGELBERT FRANÇOIS VAN) geboren uit een aanzienlijk Hollandsch Geslagt, Man van ongemeene ervarenis in de Regtsgeleerdheid en Staatkunde, in den Jaare 1762 tot Pensionaris van *Amsterdam* aangesteld, was zo diep gemengd in de geschillen, welke de Omwenteling van den Jaare 1787 zijn voorafgegaan, dat eenig verslag zijner verrigtingen, allen de zucht voor 's Lands Vrijheid en de Regten zijner Stad ademende, geene onvoegzaame plaats in ons *Woordenboek* zal beslaan.

Van elders is bekend, en behoeft hier niet uitvoerig door ons vermeld te worden, hoe de *Amerikaansche Staaten*, door *Frankrijk* voor een Onafhankelijk Gemeenebest verklaard zijnde, en met die Kroon een Verdrag hebbende gesloten, vervolgens ook de Vereenigde Gewesten, door een Verbond van Vriendschap en Koophandel, aan zich zogten te verbinden; zendende, ten dien einde, herwaarts WILLIAM LEE, welke daar van opening deedt aan JAN DE NEUFVILLE, Koopman te *Amsterdam*, welke het ontwerp ter kennisse van Burgemeesteren dier Stad bragt. Tusschen *Engeland* en de Staaten van *Noord-Amerika* was op dat pas nog de zoen niet getroffen, maar wel daar toe eene onderhandeling gaande. Van hier begreepen Burgemeesteren, dat van den Voorslag, tot nog toe, ter Vergaderinge van *Holland* geene melding kon gemaakt worden, doch tevens, dat het belang van 's Lands Koophandel geboodt, het stuk niet geheel van de hand te wijzen. Met geheimhouding moest alzo dit onderwerp behandeld worden. Diensvolgens gelastten Burgemeesteren den Heere VAN BERCKEL aan den Amerikaan te verklaaren, „ dat ingevalle de aangevangene Onderhandelingen „ tusschen *Groot-Britannie* en het Congres der Vereenigde „ Staaten van *Noord-Amerika*, geene uitsluitende Bedingen „ ten nadeele van de Republiek zouden behelzen, Burgemeesteren, *alsdan*, van hunne zijde, zo dra de Onafhankelijkheid der Vereenigde Noord-Amerikaansche Staaten, „ door *Engeland* erkend zou zijn, alles zouden aanwenden, „ wat in hun vermogen was, om het Verbond van Koophandel, zo als hetzelve dan ontworpen en goedgekeurd „ zou zijn, bij de verdere Bondgenooten ter vastheid te

 „ hel-

„ helpen brengen." Daarenboven was, door den Pensionaris VAN BERCKEL, met voorkennis van Burgemeesteren, de bovengenoemde Amsterdamsche Koopman gebruikt, om de Handelingen met den Heere WILLIAM LEE voort te zetten, en met denzelven te maaken „ een Ontwerp van een Trak- „ taat van Commercie, hetwelk, zo dra de erkentenis van „ de Onafhankelijkheid der Amerikaansche Staaten, door „ *Engeland*, daar zou mogen zijn," tot een voorwerp van overweeginge der Staaten van *Holland*, door de Regeering van *Amsterdam*, zou kunnen voorgesteld worden.

Bijstere beweeging, zo ten Stadhouderlijke Hove als in *Engeland*, baarde dit Ontwerp, zo ras het, nevens de Papieren, daar toe betrekkelijk, door eene onvoorziene gebeurtenis, rugtbaar was geworden. VAN BERCKEL, hoewel hij, klaarblijkelijk, slegts als Minister de bevelen zijner Principaalen hadt volvoerd, wierdt het voorwerp, tegen 't welk zo wel de Stadhouder als het Engelsche Ministerie hunnen vuilen zwadder uitspuwden. In een Vertoog, door den *Groot-Britannischen* Afgezant, Ridder YORKE, op den tienden November des Jaars 1780, ter Vergaderinge van Hun Hoog Mogende ingeleverd, behelzende eene opstapeling van alles wat nijd en kwaardaartigheid kan verzinnen, wierdt, onder andere, van wegen zijne *Groot-Britannische* Majesteit geëischt, „ dat de Pensionaris VAN BERCKEL, en deszelfs me- „ depligtigen, openbaar zouden gestraft worden, als ver- „ stoorders van de algemeene rust en schenders van het „ Regt der Volken." Men vondt 'er zelf hier te Lande, zo fel op den Pensionaris en die verder de hand in deeze zaak gehad hadden, gebeten, dat zij beweerden, „ dat 'er „ niet beter op was, dan de Heeren, die deel hadden gehad „ in het benoemen van dit strafwaardig Ontwerp, na *Enge-* „ *land* over te zenden, op dat de Koning naar welgevallen „ met die schuldigen mogt handelen."

Met zulk een hoon en aantijginge bezwaard, sleet VAN BERCKEL den volgenden Winter. Zijner onschuld zich ten volle bewust, oordeelde hij, niet langer het geleden ongelijk te moeten verkroppen. Op den vierden Maij des Jaars 1781 vervoegde hij zich met een uitvoerig Vertoog, de kenmerken

ken van zijne kunde en braafheid draagende, bij Staaten van *Holland*, verzoekende om vrijgefproken te worden van dien laster. — Wel hadt hij, die reeds omtrent negentien jaaren, als Penfionaris van *Amfterdam*, de Vergadering van hun Ed. Groot Mogenden bijgewoond hadt, opgemerkt, dat de Leden der Hooge Regeeringe den buitenfpoorigen ftap des Engelfchen Ridders, met ftilzwijgen en veragting, hadden beantwoord, en was hij ook genegen geweest die zaak op dezelfde wijze te behandelen; maar zich, van alle Perfoonen, in YORKS Vertoog voorkomende, alleen met naame genoemd en befchreeven vindende als boven alle fchuldig, en het hoofd van een complot, begreep hij, naa rijpen raade, zo verregaand eene kwetzing van zijne Eer niet te kunnen gedoogen, en verpligt te zijn, zich voor 't Gemeen en de Naakomelingfchap, bij welke hij beledigd was geworden, van zodanig een laster, hoe eer hoe beter, te moeten zuiveren: eene handhaaving van zijnen Naam, te noodzaaklijker geworden, dewijl men, naa de uitgave van dat fchendend Vertoog, niet hadt naagelaaten, allerlei nadeelige gerugten, ten zijnen opzigte, uit te ftrooijen, en zelfs in de Nieuwspapieren te verfpreiden.

Reeds voor lang zou VAN BERCKEL zich, ten dien einde, bij hunne Ed. Groot Mogenden vervoegd hebben; dan hij wagtte den uitflag hunner Raadplegingen af: in welken tusfchentijd YORKE, op nieuw, de Strafoefening, onder zeer fterke en gantsch ongehoorde bedreigingen, vorderde. De zaak voor den Prefident en Raade van den Hove Provinciaal gebragt zijnde, hadt de Heer VAN BERCKEL, in verwagting dat deeze fpoedig zouden voldoen aan deezen eisch, begreepen, zulks ook te moeten verbeiden; in de vaste veronderftellinge, dat de bij deezen uitgebragte Raadflag eene volkomene Regtvaardiging, zo van Heeren Burgemeesteren en Regeerders der Stad *Amfterdam*, als van hunnen Penfionaris, en eene daar uit voortvloeijende zuivering van zijne gefchondene Eer, zou behelzen: en hij dus ontheeven zijn om hun Ed. Groot Mogenden met een bijzonder Verzoek lastig te vallen. — Doch, naa verloop van ruim drie maanden, was

het

het eerst dat het gemelde Hof, in ſtede van dien verwagten raadſlag, een Brief zondt, bij welke 't zelve *Hunne Ed. Groot Mogenden in Conſideratie gaf, of de reden, waarom zij het Advis van het Hof hadden gerequireerd* (dat is, om alle voorgeevens van weigering van Adminiſtratie van Juſtitie, bij aldien dezelve op goede gronden zou mogen gevraagd zijn, af te ſnijden) *door de Rupture, die des onaangezien daar op is gevolgd, nu niet was koomen te ceſſeeren: en het daarom niet vreemd en ongeſaiſoneerd zou zijn, ter contemplatie van den Vijand, in het voorſchreeven Examen te treeden.* Vermids deeze Brief onbeantwoord bleef, oordeelde VAN BERCKEL, dat een langer ſtilzitten hem met geene billijkheid altoos kon worden afgevergd; of dat hij zijn Eer en goeden Naam niet blootgeſteld kon laaten aan de veelvuldige uitſtrooizels, of daar door, min of meer, aanleiding geeven tot twijfel, of de beſchuldiging des Ridders, bepaald tegen hem gerigt, niet wel eenigen grond mogt hebben. De opgegeevene Bedenking behelsde geene Regtvaardiging van gedrag, ja zelfs geen openbaare tegenſpraak van den aangetijgden laster. Hij was 'er meer dan iemand anders in betrokken, en kwam voor, als het Hoofd van Medepligtigen in eene daad, „ waar omtrent," gelijk de Heer VAN BERCKEL zich uitdrukt, „ bij aldien dezelve „ Waarheid, in ſtede van Laster, was, in 't geheel niet te „ paſſe zou koomen eenig præliminair Examen van den „ Hove Provinciaal te requireeren, of naamlijk tegen zodanige Euveldaaden, bij de Regten en Wetten deezes „ Lands al of geene voorzieninge zou zijn gedaan; maar „ eene Daad, waar tegen bij alle Regten en Wetten van „ beſchaafde Volken, voorzieninge was gedaan, en ongetwijfeld ſtrafbaar zou zijn, en over zulks ſtoffe van Crimineele Procedures opleveren."

Wel hadt de Heer VAN BERCKEL in overweeging genomen, om zijn openbaar aangetasten Naam te zuiveren, door de Opgave van alles wat door hem, met betrekking tot het *Concept-Tractaat*, was verrigt, ten betooge, dat hij geen de minſte aanleiding hadt gegeeven tot de vinnige Beſchuldiging, die hij, in gevolge van het daaromtrent betuigde in

de

de Tegenverklaaring van hunne Hoog Mogenden op de Verklaaring van het *Engelsche* Hof, geen de minste zwaarigheid maakte, bij hunne Ed. Groot Mogenden, een opgeraapten Laster te noemen.

Doch hadt hij, naa eene bedaarde overweeging, het beter tot bereiking van zijn oogmerk geoordeeld, zich bij hunne Ed. Groot Mogenden te vervoegen, om aan de eene zijde, op de overtuigendste wijze te doen zien, dat hij zich geenzins aan het strengste onderzoek van zijne Daaden en Gedrag poogde te onttrekken, indien, tegen alle verwagting, door deeze of geene bescheiden, van wegens den *Engelschen* Staatsraad ingeleverd, hun Ed. Groot Mogenden in 't begrip mogten gevallen weezen, dat 'er zelfs maar eenige schijn was voor de gegrondheid der Beschuldiging door den Ridder YORKE tegen hem afgegeeven; — of, aan de andere zijde, bij ontstentenisse van dusdanige bezwaarende bescheiden, van hun Ed. Groot Mogenden, zodanig eene Verklaaring van zijne Onschuld verwerven, als hem tegen alle vermoedens kon dekken. — Te meer hadt hij tot het doen van deezen stap beslooten: dewijl hij zich verzekerd hieldt, dat de bekende Billijkheid van hun Ed. Groot Mogenden geenzins kon toelaaten, de noodige orders niet te stellen om een Minister van een der aanzienlijkste Steden van *Holland* behoorelijk te regt te doen stellen, om, ten voorbeelde van anderen, gestraft te worden, bijaldien hij daaden gepleegd of vermoedens gewekt hadt, van zich zo verre te buiten gegaan te hebben als hem wierdt ten laste gelegd — of wel, in tegendeel, dat hunne Ed. Groot Mogenden anderzins zwaarigheid zouden maaken, hem eene Verklaaring van Onschuld te verleenen, welke hij, in den bijzonderen zamenloop van omstandigheden, waar in deeze zaak zich bevondt, met des te meer regt scheen te mogen vorderen, om dat zijne Beschuldigers buiten het bereik van de Ordinaris Justitie deezer Landen gesteld zijnde, hij in de onmogelijkheid was om, door dat middel, eene behoorelijke Voldoening, wegens die Belediging te kunnen verwerven.

Hij verzogt, op deeze gronden, dat, in 't eerste geval, de Bescheiden ten spoedigsten mogten overgezonden worden aan den Hoofd-Officier der Stad *Amsterdam*, om het Regt van de Hooge Overheid desaangaande tegen hem te kunnen waarneemen, en aan hem aldus de gelegenheid te verschaffen, om zijn geschonde Eer, voor 't oog der gantsche wareld, (door middel van de Ordinaris Justitie,) te kunnen verdeedigen — of, in het tegengestelde geval, wanneer hun Ed. Groot Mogenden geene bescheiden ten zijnen nadeele ter hand gesteld waren, noch ter hand gesteld hadden kunnen worden, hem daar van Verklaaring te verleenen; ten einde daar mede alle lasterende gesprekken, en invlegtingen in de Nieuwspapieren kragtdaadig te kunnen tegen gaan.

De Ridderschap was, bij 't overleeveren van dit Geschrift, van oordeel, dat het behoorde gesteld te worden in handen van de Leden, om 'er bij de raadpleegingen over den Brief van den Hove, zodanig op te letten, als men zou vinden te behooren: de andere Leden, uitgezonderd de Stad *Schoonhoven*, verzogten Afschriften, om 'er het goedvinden hunner Zenderen op te verstaan. Zeer ligt was 'er een lang uitstel te voorzien.

De Brief van het Hof van *Holland*, schoon gunstiger dan de eerstloopende gerugten en te voorbaarig in de Nieuwspapieren gezette tijdingen, dat dezelve het gedrag van eenige Leden der *Amsterdamsche* Regeering geheel afgekeurd en veroordeeld hadt, kon met reden geen voldoening geeven aan den Heer VAN BERCKEL. Het Hof vondt zich zeker grootlijks met deeze zaak verlegen, en ontweek den opgelegden last, om dezelve te onderzoeken en te beoordeelen, naar zommiger gevoelen, zeer voorzigtig en staatkundig; met aan te merken, dat de Eisch des Konings van *Engeland*, om door het straffen van den Pensionaris VAN BERCKEL met diens Medepligtigen, een voldoening te erlangen voor de gewaande schennis, ophieldt: dewijl hij de zaak in geschil van den Regtbank der *Billijkheid* voor dien van *Geweld* gesleept, en, met de Oorlogsverklaaring, voldoening door zijnen Degen, en niet door *Vonnis* van een *Nederlandsch Gerechtshof*, gezogt hadt; hunne opgeleverde be-

bedenking grondende op den bekenden Regel: *Daar geen Klaager is, daar is geen Regter.*

Genomen dit Hof hadt, hoe zeer ſtrijdig met de geſchaapenheid der zaake, en allen regt, kunnen goedvinden de klagten des Konings van *Groot-Britannie* te billijken; ſchoon deeze, gelijk het voorverhaalde des de overtuigendſte blijken oplevert, niet anders dan loutere voorwendzels waren om ons, met eenen onverhoedſchen Oorlog, op 't lijf te vallen, zouden die klagten, door dus een Vonnis, eene regtvaardiging bekomen hebben, die de onpartijdige waereld 'er nu aan weigerde; en hadt hetzelve niets kunnen uitwerken tot bevrediging van dit ons onheilzoekend Rijksbeſtuur. Dus een Vonnis zou ook niet wel hebben kunnen ſtrooken met het geen hun Hoog Mogenden in de kortlings uitgegeeven Tegenverklaaring des wegen gezegd hadden.

Veelen waren met deeze ontwijkende Inbedenkinggeeving des Hofs geheel niet te vrede; zij wilden den Penſionaris, en de Leden der *Amſterdamſche* Regeeringe, volkomen geregtvaardigd, en, voor 't oog der geheele waereld, *Engelands* beſchuldiging, als valsch, ten toon geſteld hebben. Doch, behalven dat deeze vrijſpraake, bij buitenlandſche Mogendheden, even min zou beteekend hebben, als dat het Parlement 's Konings aanklagt billijkte: dewijl men ze beide kon houden voor Regters in hunne eigene zaak, op welken eigenaartig de verdenking van eenzijdigheid valt, was het volkomen goedkeuren van den Handel der *Amſterdamſche* Heeren een wederſpraak van het misprijzen en afkeuren dier Onderhandelinge door hunne Hoog Mogenden, onmiddelijk gevolgd op de klagte des Konings van *Groot-Britannie;* het duidde niets minder aan, dan dat hunne Hoog Mogenden te voorbaarig geweest waren in eene geoorlofde zaak te veroordeelen, en die Leden der *Amſterdamſche* Regeeringe grootlijks verongelijkt hadden. Tot verontſchuldiging van dien ſtap in 't midden te brengen, dat dezelve door hun gedaan was om de moeilijkheden met het wreevelig *Britſche* Rijk, daar men zich ingewikkeld vondt, niet te vermeerderen, en, ware het mogelijk, te ontworſtelen, zou de teekenen

nen van eene vreesagtige inschiklijkheid, reeds al te zeer onzen Staat ontluisterende, vermenigvuldigd hebben.

Het Hof dagt, door deeze stelling mogelijk aan de beide Partijen genoegen te geeven, en de geheele zaak sleepende, of voor afgedaan te houden. De *Engelschgezinden* juichten deezen vond toe; doch anders denkenden in den Lande beklaagden den door *Engeland* verongelijkten Staatsman nevens de zijnen, en zagen met genoegen dat hij, niet berustende in een ontwijkenden Voorslag, dien zij niet vrij hielden van den schijn te geeven als of men zich tegen *Engeland* vergreepen hadt, en blijde was in den Oorlog zelve een redmiddel gevonden te hebben, op het onderzoek zijner zaake en herstel van Eer aandrong. — Schoon het voortzetten deezes geschils aanleiding kon geeven om de thans hoogstschadelijke verdeeldheid te vergrooten, kon de Pensionaris niet raadzaam stil zitten. De beschuldigingen wierden, van tijd tot tijd, verleevendigd, en men deedt zijn best om de Ingezetenen in te boezemen, dat die daad der Regeeringe van *Amsterdam* de bron was van alle de Oorlogsrampen. Hier uit kon een allerverderflijkst oproer ontstaan. Die denkbeelden te stuiten was het belang van den Pensionaris, en van de daar in betrokken *Amsterdamsche* Regenten niet alleen; maar 't belang van 't geheele Gemeenebest. — Ontelbaar waren de Voor- en Tegenschriften, omtrent dit stuk in 't licht gegeeven; en kan het niet ontkend worden, dat, schoon veele van wederzijden de kennelijkste lidtekens van onverstand en drift droegen, andere, op eene verstandiger, bedaarder en leezenswaardige wijze geschreeven waren, en nog leezing verdienen.

't Liep aan tot in het einde des volgenden Jaars 1782, eer aan deeze verdrietige zaak een einde wierdt gemaakt. *Amsterdamsche* Kooplieden trokken zich dezelve, ten langen laatste, aan. In de maand April des genoemden jaars eene zamenkomst belegd hebbende, namen zij in dezelve in overweeging, om aan de Regeering hunner Stad een Verzoekschrift aan te bieden, dat de Heer VAN BERCKEL, in wien de Koopbeurs van 's waerelds Koopstad zo veel vertrouwen stelde, in de Onderhandelingen met den Heer ADAMS mogt gebruikt wor-

worden; als mede, dat hij, ten dien einde, gelijk voorheen, de Staatsvergaderingen van *Holland* zou bijwoonen; en dat, indien 'er onverhoopt zich zwarigheden hier tegen opdeeden, de Regeering der Stad de volkomene Regtvaardiging van den Pensionaris wilde bewerken. Dit oogmerk, zo vol blijks van hartlijke genegenheid der Kooplieden voor dien Staatsman, welken zij zo gaarne in de waarneeming van zijn post hersteld zagen, bleef onuitgevoerd: dewijl men begreep, eene zaak van dien aart aan het wijs Bestuur der Regeeringe te moeten overlaaten, en, dat het herstel voor den Pensionaris, zonder de allerminste tusschenkomst der Burgerije, veel luisterrijker zou weezen. — Het lang verwijl, dat de Heer VAN BERCKEL, in de volle bekleeding van zijn Pensionarisschap tradt, met ter hooge Vergaderinge des Lands te verschijnen, verwekte niet weinig gemors; men dagt, dat *Amsterdam* hier aarzelende, in den eerst betoonden ijver verslapte; ja de drift sloeg over om te zeggen: „wordt VAN „BERCKEL thuis gehouden, dan moet hij schuldig zijn; en „is hij schuldig, hoe veel te meer dan die Regeerders, op „wier uitdruklijken last hij alles verrigtte!" Doch dit morrend misnoegen zweeg, en de Wensch der Kooplieden wierdt vervuld, toen de Regeering van *Amsterdam* in November besloot, dien Pensionaris weder de Dagvaard te doen bekleeden.

Zedert dien tijd hadt VAN BERCKEL, steeds getrouw aan zijne Staatsbeginzelen, geen gering aandeel in de poogingen, die van tijd tot tijd wierden te werk gesteld, om het Stadhouderlijk gezag binnen de vereischte paalen te rug te brengen, en andere wederregtelijkheden, welke hij voor Staat en Vaderland schadelijk keurde, te beteugelen. Geen wonder, derhalven, dat men, in den Jaare 1787, zijnen naam gespeld vondt op de Lijst der Staatsmannen, welke, onder den naam van Satisfactie, aan den wraaklust des huisvrouwe van WILLEM DEN V moesten worden opgeofferd. Men vindt 'er zelf, die van oordeel waren, dat Amptsontzetting niet het eenig kwaad zijn zoude, welk hem zou wedervaaren, maar dat zelf zijnen persoonlijke veiligheid eenig gevaar dreigde. Zeker immers is het, dat VAN BERCKEL veele aanmaaningen,

doch allen naamloos, ontving, dat hij wel zou doen om de Stad en het Land te ruimen. Dit niettegenstaande besloot hij tot blijven, en hadt, zedert, harts genoeg, om zijn gehouden gedrag, in Stads- en Staatszaaken, openlijk te verdeedigen, in een Geschrift, getiteld: *Missive van Mr.* E. F. VAN BERCKEL, *Oud-Pensionaris der Stad Amsterdam, aan den Heer Mr.* N. N. *houdende Antwoord op eenige gevraagde Elucidatien, raakende den Inhoud der Memorie van den Heere Mr.* JOACHIM RENDORP. Deeze *Amsterdamsche* Burgemeester, in geheel andere beginzels dan de Pensionaris staande, hadt hem, in zijne bekende *Memorie*, hevig aangetast, en van verscheiden zaaken beschuldigd. Leezenswaardig is die Missive van VAN BERCKEL. Deeze, zints het Jaar 1787 een amptloos leeven leidende, overleedt in den Jaare 1795, geene kinderen nalaatende. De Heer PIETER JOHAN VAN BERCKEL, Raad en Burgemeester van *Rotterdam*, eerste Gezant bij de Vereenigde Staaten van *Noord-Amerika*, was de broeder van den Pensionaris.

Zie Nieuwe Nederl. Jaarboeken.

BOERHAAVE. (HERMANUS) Zints de uitgave eener nutte Verzameling van Leevensbeschrijvingen, nader bekend geworden met den Man, zo aanstonds genoemd, gaan wij ons van de belofte kwijten, in het Zevende Deel onzes *Woordenboeks* aangekondigd. HERMANUS BOERHAAVE wierdt op den laatsten December des Jaars 1668 te *Voorburg* bij *Leiden* geboren; hij was een Zoon van JAKOBUS BOERHAAVE, Predikant op het gemelde Dorp, en van AGAR PAALDER. Zijne familie was oorspronkelijk uit *Vlaanderen*, sints langen tijd te *Leiden* gevestigd, en van zeer middelmaatige middelen. In den ouderdom van vijf jaaren verloor hij reeds zijne Moeder, die nog drie andere kinderen naliet. Een jaar daar naa hertrouwde de Vader van onzen BOERHAAVE; en zes andere kinderen, bij zijne tweede Vrouw verwekt, vermeerderden zijne familie. Gelukkige Landen, alwaar de weelde en algemeene dartelheid eenen Vader voor die ver-

meerdering niet doen vreezen! Daar greep evenwel ééne gelukkige omstandigheid in dit huisgezin plaats, die den ouden Heer BOERHAAVE tot een grooten troost en vreugde moest verstrekken. Zijne tweede Vrouw, de Stiefmoeder zijner voorkinderen, was de gemeene moeder van alle de kinderen haares Mans, en zij verdeelde haare tedere zorgen en geduurige oplettendheden, gelijkelijk, en zonder het geringst onderscheid, tusschen hen allen en haaren waarden egtgenoot.

Wat hem zelven betreft, hij was, 't zij door eene natuurlijke zugt, 't zij uit eene verstandige zuinigheid, de Leermeester van alle zijne kinderen, zo lang hij dat konde zijn. Hij bespeurde welhaast in onzen HERMAN uitmuntende geschiktheden, en verordende hem om 't eenigen dage eene plaats als de zijne te bekleeden. Zijne uitzigten strekten toen niet verder; hij hadt hem, ten dien einde, op den ouderdom van elf jaaren reeds merkelijke vorderingen in het Latijn, Grieksch, en 't geen men fraaie letteren noemt, doen maaken; en ter zelfder tijd, dat hij zijn Geest ontwikkelde, droeg hij zorg om zijn lighaam te versterken, door hem een gedeelte van den dag op 't land te laaten werken; andere oeffeningen waren hem te duur, en 't was een volstrekt vereischte, dat zijne goede opvoeding hem weinig onkosten veroorzaakte.

In weerwil van deeze zorg voor des Jongelings gezondheid, wierdt dezelve egter tusschen zijn dertiende en veertiende jaar van eene kwaadaartige zweer in de dije aangetast. Hij wierdt, bijna vier jaaren lang, en door de kwaal en door de Geneesmiddelen gemarteld; eindelijk, naa alle de voorschriften der Genees- en Heelmeesters uitgeput te hebben, besloot hij om het kwaad dikwijls met zijn eigen water, daar hij zout in liet smelten, te zuiveren, en hij genas zich zelven op deeze wijze. Een voorteeken, zo men wil, van zijn toekomend geluk in 't geneezen der kwaalen.

Deeze lange ziekte verhinderde den voortgang zijner Studien niet. Hij hadt uitteraart te veel weetlust, en uit hoofde van den staat zijner fortuin te sterke aanprikkeling, om ledig te zitten. Veertien jaaren oud zijnde ging hij te *Leiden*

den op het Latijnsche School; hij ging schielijk van eene laagere klasse na eene hoogere, en overal won hij den prijs. Hij was slegts vijftien jaaren oud, wanneer de dood zijns Vaders hem zonder hulp, zonder raad, zonder goed liet.

Schoon de Godgeleerdheid het groot oogmerk zijner Studien was, hadt hij zich egter ook vrij wat verlustigd in een weetenschap, die misschien voor alle menschen op de waereld nuttig, maar voor Godgeleerden, die aan bepaalde stelzels gebonden zijn, wat gevaarlijk is, ik meen de Wiskunst. Onze BOERHAAVE wierdt door onweerstaanbaare bekoorlijkheden tot deeze Studie getrokken, en het kon derhalven niet missen of hij moest daar zeer schielijke vorderingen in maaken. Gelukkig vondt hij in dezelve, naa zijns Vaders dood, een toevlugt, welke hij niet voorzien hadt. Hij vondt middel om te *Leiden* te bestaan, en zijne Theologische Studien voort te zetten, door de Landmeetkunde aan jonge Lieden van rang te onderwijzen.

Van een anderen kant deedt de ziekte, waar van hij geneezen was, hem aanmerkingen maaken over de nuttigheid der Geneeskunst, en hij maakte een aanvang met de voornaame Schrijvers in die weetenschap te leezen, beginnende met HIPPOKRATES, daar hij eene levendige en driftige verwondering voor opvattede. Hij volgde de publieke Professoren niet; hij nam slegts eenige lessen van den beroemden DRELINCOURT, maar hij woonde de openbaare ontleedingen naarstig bij, en ontleedde zelfs verscheiden dieren bij zich zelven. Hij hadt niet noodig, dan die dingen bij zijne meesters te leeren, welken men zien moet, om 'er een klaar denkbeeld van te kunnen maaken; al het overige leerden hem zijne boeken.

Niettegenstaande dit uitgestrekt ontwerp van studeeren vorderde egter zijne Godgeleerdheid; dat is te zeggen, hij vorderde in 't Grieksch, Hebreeuwsch, Chaldeeuwsch, in de Critica van 't O. en N. T., in de Kerkelijke Historien, en het leezen der vroegere en laatere Uitleggeren. Gelijk men de sterkte van zijnen geest nu reeds duidelijk bemerkte, zo hadt men hem geraaden, om de Geneeskunst met de God-

geleerdheid te verbinden; en dewijl hij tot de eerste reeds van zelfs overhelde, zo lag hij zich, met gelijken ijver, op beide weetenschappen toe, en poogde die twee bedieningen, die voor de twee noodzaakelijkste in de Maatschappij gehouden worden, te vereenigen.

Doch hij bevondt wel ras, dat hij, schoon voor beiden even bekwaam, voor beiden egter niet even geschikt was. Hij hadt zich in de Godgeleerdheid geoeffend op zulk eene wijze als boven alles te wenschen ware, dat elk Theologant zich daar in oeffende, dat is te zeggen, hij hadt veel, maar vooral opmerkzaam, tot die studie betrekkelijk geleezen; hij hadt veel, maar vooral onpartijdig, overpeinsd; en het gevolg hier van was, gelijk het altoos is, en noodwendig wezen moet, dat hij den Godsdienst, den eenvoudigen Christelijken Godsdienst, beschouwde als mismaakt door eene menigte beuzelagtige geschillen, en gewaande ophelderingen, welke de Theologische hairkloverijen daar in gedrongen hadden, en die, wel verre van des Zaligmaakers bedoeling te bevorderen, daarentegen niet, dan verwarde twisten, duistere onderscheidingen, en bittere verdeeldheden hadden voortgebragt. Hij was zo sterk overtuigd van deeze zekere, maar onaangenaame waarheid, dat hij eene openbaare vraag wilde uitgeeven, hier op uitkomende: „ Waarom heeft het Chris„ tendom voormaals, door onkundige lieden gepredikt, zo „ veele voortgangen gemaakt? en waarom heeft hetzelve „ heden, door Geleerden aangekondigd, zo weinig ingang?" Men begrijpt ligtelijk, waar toe zulk eene denkwijze hem brengen, en waar aan zodanige gesprekken, of zelfs bedenkingen, hem blootstellen moesten? — Konde hij, met zodanig eene vrije manier van de zaaken te beschouwen, zich voor de vervolgingen zijner aanstaande amptgenooten dekken? konde hij hoopen hen tot zijne gedagte over te haalen? Was hij niet verzekerd van, op zulke voorstellen, een algemeenen oorlog tegen zich te verwekken? En welken oorlog? Goede God! een oorlog van Theologanten!

Een louter toeval, waaromtrent hij zich niet te verwijten hadt, voegde zich waarschijnlijk bij deeze bedenkingen, en bepaalde hem om van de Godgeleerdheid en den Predik-

dienst af te zien. In eene jaagschuit zittende nam hij deel in een gesprek, 't welk over de gevoelens van SPINOZA gevoerd wierdt. Zekere onbekende, die, gelijk men vrij algemeen aantreft, meer ijver dan bekwaamheid toonde, tastte dat zamenstelzel zo kwalijk aan, dat BOERHAAVE hem vraagde, of hij SPINOZA geleezen hadt? De Man was verpligt te erkennen van neen! Maar hij vergaf het daar mede niet aan den Jongeling, die hem deeze vraag hadt gedaan; zie daar het regte kenmerk van een dommen ijveraar. Hij hadt SPINOZA nooit geleezen, hij konde derhalven deszelfs gevoelens niet weêrleggen; maar hij konde BOERHAAVE zwart maaken, en niets was gemaklijker dan hem, die zulk een onbescheiden vraag gedaan hadt, bij geesten, even bevooroordeeld, even dom en bitter, als hij zelf was, te doen doorgaan voor een aankleever en voorstander van een Godslasterlijk gevoelen, waar tegen de Overheid behoorde te waaken, en waar voor, bij mangel daar van, alle regtschaapen Christenen moesten waaken. Dit was juist de weg, dien de onbekende twistredenaar insloeg. Het Gemeen, niet slegts vatbaar voor, maar zelfs gretig naar, dergelijke ongunstige berigten, miste niet van die vinding te ondersteunen, en in korten tijd ging onze BOERHAAVE voor een Spinosist door. Die gewaande Spinosist is egter zijn geheel leven door zeer regelmaatig geweest in het betragten van de pligten van Godsvrugt, bij voorbeeld in zijne morgen- en avondgebeden; hij sprak den naam van het Opperwezen nooit uit, zelfs niet in natuurkundige onderwerpen, zonder zijn hoofd te ontblooten: een eerbewijs, 't welk inderdaad voor al te bijzonder kan gehouden worden, maar 't welk een Spinosist ten minsten niet, en 't welk een Huichelaar niet regelmaatig, gedaan zou hebben.

Naa dit geval besloot hij, om voortaan geen Theologant te zijn, dan voor zo verre noodig ware om een goed Christen te weezen, en hij gaf zich geheellijk aan de Geneeskunst over; hij wenschte zich van toen af reeds geluk, en heeft dit zijn geheel leven lang gedaan, wegens de verlossing van dien valschen ijver, welken hij zou hebben moeten toonen, tegen gevoelens, die onderzoek vorderen, en van die

veroordeeling der zogenaamde ketterijen, die flegts verdraagzaamheid noodig hadden. Nooit vondt hij zich bekwaam voor de gedwongen partijzugt van die Geestelijken, die hunne flemmen geeven, terwijl hun hart hun wederfpreekt, en die zich dubbel fchuldig maaken, om dat hun mond vervolging, hun geweeten verdraagzaamheid ademt.

In 't Jaar 1693 wierdt hij als Doktor in de Mededicynen aangenomen, en ging met zijne Mathematifche onderwijzingen voort, waar van hij leeven moest, wagtende op Patienten, die hij nog niet hadt. Toen deeze hem begonnen te zoeken, en zijne inkomften vermeerderden, befteedde hij alles, wat hij konde overhouden, om zijne boekerij te verbeteren, en hij befchouwde zijne meerdere ruimte niet anders dan als een middel, om zich bekwaamer in zijn beroep te maaken. Om de zelfde reden, waarom hij boeken aankogt, deedt hij zich ook een Laboratorium voor Scheikundige proeven maaken, en fchoon hij zich geen Tuin verfchaffen konde, oefende hij zich egter fterk in de Kruidkunde.

Zo men onze eenvoudige opgave wegens het beloop van BOERHAAVE's ftudien een oogenblik overweegt, ftaat men reeds verbaasd over de menigte onderfcheidene, en geheel verfchillende kundigheden, die zich in een enkeld hoofd opftapelden. Hoe vreemd zal men dan ophooren, als wij durven zeggen, dat hij daar zelfs de Regtsgeleerdheid en de Staatkunde bijvoegde. Daar zijn Geesten, die gefchikt fchijnen voor alles, wat op aarde weetbaar is, en die, door de waardigheid van hun begrip, de getrouwheid van hun geheugen, de juistheid van hun oordeel, de netheid van hunne verbeelding, altoos gebruik kunnen maaken van de oneindige menigte kundigheden, welke zij onder een onophoudelijk leezen opdoen; en onder deeze Geesten behoorde onze BOERHAAVE. Altoos leezende, altoos opmerkende op het geen hij hoorde en zag, was hij geen uur, geen oogenblik, om zo te fpreeken, zonder nieuwe kundigheden op te doen, en was zijne albevattende geest met die kundigheden nooit belaaden, nooit belemmerd of verward.

Met zo veele bekwaamheden, met zo veele naarftigheid vermeerderde welhaast zijn roem, fchoon zijn fortuin geens-

zins evenredig toenam. Een Heer, die in blaakende gunst was bij WILLEM DEN III, Koning van *Engeland*, Stadhouder der Nederlanden, was hem met veele vleiende beloften sterk aan boord, om zich bij hem in den *Haag* te koomen nederzetten; maar onze jonge Doktor vreesde, misschien niet buiten reden, voor zijne vrijheid, en wees de streelende aanbiedingen moedig van de hand. De weetenschappen in het algemeen, eene ijverige beoefening van eenigen tak derzelver, veel meer derhalven de onvermoeide beoefening van zo veele takken, maaken noodwendig de ziel onafhankelijk, om dat zij alle andere driften doen zwijgen, beuzelagtige begeertens weeren, ingebeelde behoeften afsnijden, en den tijd boven alles leeren waardeeren.

Doctor BOERHAAVE telde in deezen tijd reeds drie Mannen van aanzien onder zijne hartelijke vrienden; naamelijk JACOB TRIGLAND, Professor in de Godgeleerdheid te *Leiden*, en de Heeren DANIEL VAN ALPHEN en JAN VAN DEN BERG, beiden in de eerste Magistraatsbedieningen geplaatst, welke zij met veel eer waarnamen. Zij hadden de verdiensten van onzen BOERHAAVE opgespoord. Door dien eerbied, welken verlichte geesten altoos koesteren voor uitmuntende talenten, waar zij die ook mogen aantreffen, genoopt, en door dien geest van onderscheiding, welke zodanige zielen altoos vergezelt, geleid, hadden zij de zonderlinge bekwaamheden van den jongen Geneesheer, meer gegist dan ontdekt, en die gissende ontdekt; en die gissende ontdekking verstrekt den genoemden Mannen inderdaad zo zeer tot lof, als zij daar naderhand vermaak van hadden, in den toeneemenden roem en levendige erkentenis van iemand, wien zij, onder de eersten de hand van hulp en vriendschap hadden aangebooden. De Heer VAN DEN BERG stelde hem voor om naar eene plaats van Professor in de Medicijnen op de *Leidsche* Universiteit te staan, en vervaarde hem inderdaad door de vermetelheid, zo als hij de zaak beschouwde, van die gedagte, dewijl hij dien post zeer verre te hoog boven zijne bekwaamheden en staat beschouwde. Die bekwaame en ijverige vriend ondertusschen, die veel invloed hadt, geloofde voor BOERHAAVE iets te mogen onderneemen, het geen voor een ander onder-

wer-

werp dwaasheid en vermetelheid geweest zoude zijn; hij sprak dan met zijne vrienden, vatte de zaak met ernst aan, en in den Jaare 1702 wierdt dezelve tot een gelukkig einde gebragt.

Hoogleeraar in de Medicijnen geworden, hadt hij welhaast een ongelooflijken toevloed van toehoorderen op zijne lessen, en zijn naam klonk zo sterk, dat op een gerugt dat hij naar elders stondt verroepen te worden, de Kuratoren van de *Leidsche* Universiteit hem eene aanmerkelijke vermeerdering van Jaarwedde aanbooden, op voorwaarde, dat hij hen niet verlaaten zoude. Hunne wijze zuinigheid wist te berekenen hoe veel een Man als BOERHAAVE voor de Akademie, voor de Stad, voor de Provincie, waard was. — Ware de zuinigheid hunner opvolgeren in laatere tijden altoos even wijs, even onbekrompen geweest!

Toen de eerste gronden van zijn fortuin gelegd waren rees dat gebouw, met zijnen roem, dagelijks hooger. Men gaf hem nog twee beroepen, het een in de Kruid, het ander in de Scheikunde.

Zijne onderwijzingen, nu zo veel vermeerderd als zij konden zijn, trokken zulk een grooten toeloop van vreemdelingen na *Leiden*, dat 'er de Stad merkelijk door verrijkt wierdt, en dat de Magistraat zich geluk wenschte de verzekering te hebben van zulk een Man te zullen behouden. Alle Landen en Staaten van Europa verschaften hem Discipelen, vooral *Duitschland* en *Engeland*; ja *Engeland*, hoe fier, en met reden, wegens den hoogen trap van volmaaktheid, waar toe het de weetenschappen voert. Schoon de ruimte, alwaar hij zijne lessen hieldt, vrij groot was, liet men egter dikwijls, om zeker te zijn van eene plaats, dezelve door eenen bediende vooraf inneemen en bewaaren, gelijk men somtijds in schouwspelen doet, daar men voor een ongemeen grooten toevloed vreest.

Het is niet te verwonderen, (men vergunne mij deeze aanmerking in het voorbijgaan te maaken) dat in eeuwen, waarin de openbaare onderwijzingen nog zeldzaam, en de bekwaame onderwijzers nog zeldzaamer waren, waarin de weetenschappen, om zo te spreeken, nog opgezogt en na-

geloopen moesten worden, veele liefhebbers zich uit andere landen herwaarts begaven om een zo beroemd Geneesheer te hooren; maar thans, nu alles vol Collegien, Univerfiteiten en Akademien is, thans, nu men allerwegen Meesters, en, wat nog meer zegt, overal boeken, de beste en in de meeste Studien de eenigste Meesters, aantreft, thans is zulk een toeloop, zo lang deeze gesteldheid aanhoudt, nooit weder te verwagten. Welke redenen kan tegenwoordig iemand bijna hebben om zijn Vaderland te verlaaten, en herwaarts te koomen of elders te gaan? Vindt hij in zijn eigen land niet alles wat hij noodig heeft? en het geen ontbreeken mogt, zal dat het tijd- en geld-verlies van de reis kunnen opweegen? Dit is natuurlijk de redeneering, die elk bij zich zelven houden zal, voor dat hij zijn land verlaat om zich na vreemde Akademien te begeeven.

Het was in de Scheikunde bijzonderlijk dat onze BOERHAAVE zich niet het minst onderscheidde. Men kan niet zeggen, dat hij een nieuw Sijstema van Chijmie heeft voortgebragt; maar geleezen en overdagt hebbende, wat over deeze Weetenschap geschreeven was, heeft hij allerwegen licht in dezelve verspreid, daar de oorspronklijke Auteuren, dikwils met voordagt, duisternis gelaaten hadden: hij bragt hunne dwaalingen te regt, hij verbeterde hunne orde, hij verbondt de Scheikunde met andere weetenschappen, en bijzonderlijk met de Natuurkunde, hij maakte 'er eene beredeneerde weetenschap van. Met één woord, hij hersmolt, om zo te zeggen, de Chijmie, en gaf dezelve in den Jaare 1732 in twee Boekdeelen in 4to uit. Dit werk wierdt met eene zeer groote graagte ontvangen, en bij alle kenners als het meesterstuk van een groot man beschouwd. Het zal, wat ook naderhand in de Scheikunde gedaan of ontdekt moge worden, altoos een voortreffelijk werk blijven, 't welk niet slegts van Scheikundigen, maar zelfs van Natuurkundigen, naarstig behoorde geleezen te worden. „ Want, ik herhaal het, schoon men de Chijmie, reeds voor dat het werk van BOERHAAVE verscheen, getrokken hadt uit die geheiligde wartaal en mijsterieuse duisternissen, waar in zij zich oudtijds verborg, toen zij zich voor de eenige weetenschap opgaf, en

van zich niet verwaardigde gemeenfchap met eenige andere Studien te hebben; fchoon men deeze allergrootfte vooroordeelen, zeg ik, toen reeds verdreeven hadt, fcheen de Scheikunde egter zich nog niet wel onder de algemeene wetten der Natuurkunde te willen onderwerpen, en eenige voorregten voor zich zelve te willen behouden. Maar BOERHAAVE heeft haar geleerd, niet dan eene eenvoudige, klaare, een voor elk verftaanbaare Natuurkunde, maar een bijzondere tak der Natuurkunde, te zijn. Hij heeft alle de kundigheden, die op duizend verfcheidene plaatzen verfpreid, en verwarrdelijk opgehoopt waren, bij malkander gebragt, in orde gefchikt, en van een verwarden, akeligen, nutteloozen Mengelklomp een fchoon Heelal gemaakt, daar men met verwondering op ftaart, dat men met gemak doorwandelt, en met vermaak geniet.

Behalven de wezenlijke hoedanigheden, welke men in eenen Hoogleeraar, en vooral in een groot Man, met reden, vordert, hadt onze BOERHAAVE nog andere, die hem bijzonderlijk bemind maakten bij zijne leerlingen. Gemeenlijk werpt men hun eene zekere hoeveelheid Geleerdheid toe, zonder zich verder te bemoeijen, wat zij daar mede al of niet bedrijven mogen. Men betragt zijn pligt naar de Etiquette, en men maakt die Etiquette zo ruim en gemaklijk als men kan. In 't kort, men houdt zijne Collegien, men fpoedt zich naar 't einde, en men heeft gedaan. BOERHAAVE toonde een waare zugt om zijne leerlingen te onderwijzen. Hij was niet flegts zeer naauwkeurig om hun al den beloofden tijd te geeven, maar hij maakte ook geen gebruik van die toevallen en omftandigheden, waar bij hij eene les konde uitwinnen, dewijl hij niet miste die les door eene andere te vervullen, als niet van zich kunnende verkrijgen, dat zijne toehoorders door dergelijke toevallen van hun wettig regt beroofd zouden worden. Ook maakte hij altoos werk om de bekwaamften onder zijne leerlingen op te fpooren, aan te moedigen, en door bijzondere oplettendheden te helpen.

Hij deed meer. Als zijne Studenten ziek wierden was hij hun Geneesheer, en hij bezogt hen, zonder een oogenblik be-

beraad, vóór de rijken en grooten, die zijne hulp verlangden. Hij beschouwde hen, welken hij tot zijne lesen toeliet, met welker onderwijs hij zich belastte, als zijne aangenoomen kinderen, aan welken hij zijne hulp verschuldigd was; en terwijl hij die kinderen in hunne ziekten bijstondt, gaf hij hun doorgaads de nauwkeurigste en nuttigste onderrigtingen tevens.

Hij hadt drie Professiën, en vervulde dezelve alle op de eigen wijze. Hij gaf in den Jaare 1707 zijne *Institutiones Medicæ*, en in den Jaare 1708 zijne *Aphorismi de cognoscendis et curandis morbis*, in 't licht. Wij spreeken niet dan van de eerste uitgaven zijner werken, die altoos van verscheiden andere gevolgd zijn. Die beide gemelde werken, en bijzonderlijk de *Institutiones*, worden in de hoogste agting gehouden bij hen, die bevoegd zijn daar over te oordeelen. Hij stelt zich daar in voor HIPPOKRATES naa te volgen; op het voorbeeld van deezen grond hij zich alleen op eene duidelijke en wel bevestigde ondervinding, en laat alle zamenstelzels agter wege, die, schoon flikkerende en vernuftige voortbrengzels van een geoeffenden Geest, door de Natuur niet gewettigd worden. Die wijsheid van BOERHAAVE was in zijnen tijd nog agtenswaardiger dan ten tijde van HIPPOKRATES, toen de zamenstelzels noch zo menigvuldig noch zo verleidende waren. De navolging van HIPPOKRATES blijkt ook in den gedrongen en kragtigen stijl, waar in de gemelde werken geschreven zijn. Het zijn in zekeren opzigte niet dan beginzels van waarheden, of zaaden, die ten uiterste ingedrongen, zaamgepakt, en dus verkleind zijn, welken men moet ontzwagtelen, uitrollen, ophelderen, gelijk hij in zijne verklaaringen deedt.

Zoude men hebben durven denken, dat de *Institutiones Medicæ* en de *Aphorismi* van BOERHAAVE zo veel gerugt gemaakt, zo veel roem verworven zouden hebben, om zich buiten de grenzen der Christenheid te verspreiden, tot in Turkije door te dringen, en daar in het Arabisch overgezet te worden? En door wien? Door den Mufti zelven. Verstaan de bekwaamste Turken dan Latijn? Zijn zij in staat om eene menigte zaaken te begrijpen, die betrekking hebben

tot onze Ontleedkunde, tot onze Scheikunde, tot meer andere Studiën, die in Europa beoeffend, in Turkije verwaarloosd, althans weinig verstaan worden? Kunnen zij de verdiensten voelen van een werk, 't welk, niet dan voor de Geleerden geschreven, een geoeffend brein vereischt om verstaan te kunnen worden? Die bedenkingen zijn natuurlijk. De Heer ALBERT SCHULTENS, egter, Hoogleeraar in de Oostersche taalen, en bij de geheele waereld erkend voor een Man zijner zaake volmaakt kundig, meldt in zijne Lijkrede, welke hij op order van de Universiteit van *Leiden* over zijnen Amptgenoot gedaan heeft, niet slegts, dat de gemelde twee werken „ door den Mufti zelven fraai en „ zinlijk in de Arabische Taal overgezet, en ter Konstanti„ nopolitaansche Drukperze vervaardigd waren," maar vervolgt ook: „ voor vijf jaaren heb ik eenige stukken deezer „ vertaaling, uit *Konstantinopolen* den Heere BOERHAAVE toe„ gezonden, getoetst, en bevonden getrouwelijk met het „ oorspronkelijk over een te koomen."

Eene andere bijzonderheid, die de *Institutiones* betreft, is niet minder opmerkelijk, schoon zij van een geheel anderen aart is. Toen dit werk in den Jaare 1713 herdrukt wierdt, plaatste hij daar eene Opdragt voor aan den Heer ABRAHAM DROLENVAUX, Raad en Schepen der Stad *Leiden*, waar in hij hem zeer ernstig en in zeer levendige bewoordingen bedankt, dat hij zich wel heeft willen berooven van zijne eenigste dogter, om dezelve aan hem ten huwelijk te geeven. Het was drie jaaren naa zijn huwelijk, 't welk hij in den Jaare 1710 voltrokken hadt, dat hij deeze dankbetuiging aan zijnen Schoonvader, en deeze liefdeverklaaring aan zijne Vrouw openlijk deedt.

Hij hadt smaak in die soorten van Opdragten, en hij wilde liever een streelend bewijs van vriendschap aan zijns gelijken geeven, dan zich nederwerpen aan de voeten van eenen Grooten, die hem onder de menigte zijner vleijeren moogelijk opgemerkt, maar waarschijnlijk zeer gebrekkig onderscheiden zoude hebben. Hij droeg zijne Chijmie op aan zijn Broeder JAKOB BOERHAAVE, Predikant, die, door zijnen Vader tot de Geneeskunst geschikt, hem veel geholpen hadt

in

in zijne scheikundige bewerkingen, daar hij, schoon voor den H. Dienst verordend, zich bijna aan overgaf. In vervolg van tijd ruilden deeze broeders hunne verordeningen, als ik mij dus mag uitdrukken; de voorgenoomen Predikant wierdt Doctor in de Medicijnen, en de voorgenoomen Medicus wierdt Predikant; en men ziet uit dit geval, 't welk inderdaad gemeener is dan men vermoedt, dat de Natuur zich niet aan ouderlijke destinatien stoort.

Ik heb van den Heer BOERHAAVE nog niet gesprooken als Professor in de Kruidkunde. Hij kreeg dat beroep in den Jaare 1709, een jaar, geheel Europa door, zo noodlottig voor de Planten; maar waar van men zoude kunnen zeggen, dat *Leiden* indien niet eene uitzondering ware, ten minsten in BOERHAAVE eene rijkelijke vergoeding hadt. De nieuwe Professor vondt in den tuin der Universiteit drieduizend planten, en hij hadt dat getal in den Jaare 1720 reeds verdubbeld. Gelukkig hadt hij al vroeg, gelijk wij reeds gezegd hebben, eenigen smaak in de landbouwerij gekreegen, en niets strookte beter, en met zijne gezondheid, en met zijne zugt voor een eenvoudig leven, dan de bezorging van een tuin, en de lichaamsbeweeging, die hier mede verbonden was. Andere handen konden werken, maar zij zouden door dezelfde oogen niet geleid zijn geweest. Hij miste niet de Leerwijzen, die in de verdeeling der planten vastgesteld waren, en derzelver naamlijsten, te volmaaken.

Naa het afdoen zijner lessen in eene zijner drie beroepen, vertrokken de vreemdelingen met verwondering en eerbied voor den grooten BOERHAAVE uit *Leiden*, en gingen zijn naam en roem in hunne landen verbreiden. Elk der drie beroepen trok een troep, die kwam en ging, en zich alle jaar vernieuwde. Zij die van *Leiden* gekomen waren, zonden, of liever drongen, anderen derwaards, en de volgende overtroffen de voorgaanden dikwijls in getal. Men kan zich geen bekwaamer, geen kragtdaadiger middel verbeelden, om de agting van een groot man allerwegen te verspreiden, en hem in korten tijd over geheel Europa bekend te doen worden. De beste boeken maaken langzaame voortgangen in vergelijking van deeze vlugt.

Een

Een groot Professor in de Geneeskunst, en een groot Geneesheer, kunnen zeer onderscheiden, zeer verschillende wezens zijn; zo waar is het, dat de menschelijke natuur een raadzel, de menschelijke karakters vermengd zijn, en dat, het geen onmiddelijk met malkanderen verbonden schijnt, zeer dikwijls inderdaad gescheiden is. BOERHAAVE vereenigde die twee onderscheidene talenten in zijn persoon. Hij was een ongemeen bekwaam Geneesheer, en om dit enkel door de stukken te bewijzen, hij trok, behalven dien verbaazenden toeloop van Studenten, nog een anderen, nog grooteren vloed na *Leiden*, namelijk van een tallooze menigte Lijderen, die hem van alle kanten, als een orakel, kwamen raadpleegen over allerhande ziekten, die de gemeene Geneeskunst scheenen te bespotten; raadpleegen, ook niet zelden, over ongeneeslijke ongemakken, die het gebrek van oordeel in hun onbepaald vertrouwen openbaarden; raadpleegen, eindelijk, over kleinigheden, die zekerlijk de moeite van de reis en de aandagt des grooten Mans niet waardig waren; maar die dikwijls ruim zo veel als gewigtiger gevallen medewerkten om zijne middelen te vermeerderen. Ik heb hooren verzekeren, dat Paus BENEDICTUS DE XIII hem heeft laaten raadpleegen.

Naa dit alles zal men zich niet verwonderen, dat Vorsten, die zich in *Holland* bevonden, gelijk CZAAR PIETER DE I, en de Hertog VAN LOTTHARINGEN, naderhand Groot Hertog van *Toskaanen*, hem met hunne bezoeken vereërd hebben. Het is in zodanige gelegenheden het Publiek, 't welk zijne Meesters mede sleept, en hen, om zo te spreeken, dwingt, naar hunne begrippen te denken; of liever, het is de overheerschende verdienste, die Vorst en Onderdaan beiden dwingt.

In den Jaare 1731 verkoos de Koninklijke Akademie der Weetenschappen te *Parijs* onzen BOERHAAVE tot een haarer buitenlandsche leden, en eenigen tijd daar naa wierdt hij ook lid van de Koninklijke Societeit te *Londen*. De Franschen beroemden zich de Engelschen voorgekomen te zijn, schoon de verkoorne meer verbintenissen in *Engeland* dan in *Frankrijk* hadt.

Hij

Hij verdeelde zijne oplettendheden gelijkelijk tusschen die twee Maatschappijen, zendende aan elke de helft van het Berigt wegens een groot werk, vijftien geheele jaaren, nagt en dag, en zonder afbreeking, op een zelfde vuur agtervolgd; waar van het besluit was, dat de kwik onbekwaam was om eenige wezenlijke verandering te ondergaan, en bij gevolg om in een ander metaal verkeerd te worden. Deeze bewerking paste niet dan aan een Scheikundigen, die tevens zeer kundig en bekwaam, zeer geduldig, en in ruime omstandigheden geplaatst was. Hij beklaagde zich egter de onkosten niet, maar oordeelde die wel besteed te zijn, om dat hij door zijne proef de Alchijmisten voor hunne vrugtlooze tijd- en geldspillingen, en onvoorzigtige lieden, die hun gehoor gaven, voor hunne bedriegerijen hoopte te beveiligen.

Zijn leeven was ten uitersten arbeidzaam, en zijn gestel, schoon uitteraart meer dan gemeen sterk, bezweek daar onder. Hij miste niet lichaams-beweeging, 't zij te voet of te Paard, te maaken, zo veel het weder en zijne bezigheden hem vergunden; en wanneer hij niet konde uitgaan speelde hij op de Guitarre, eene uitspanning ten uitersten geschikt om de ernstige, en zelfs droevige bezigheden, daar hij zo zeer mede bezet was, op te volgen, maar die tevens eene zekere zagtheid van ziel onderstelt, welke lieden, aan die soorten van bezigheden overgegeeven, niet altoos hebben, en vooral niet altoos behouden.

Hij heeft drie zwaare en smartelijke ziekten gehad. De eene in den Jaare 1722, de tweede in 1727, en de derde eindelijk, die hem uit dit tijdelijke heeft weggenomen, op den drieëntwintigsten September 1738.

De Heer SCHULTENS, die hem drie weeken voor zijn dood in 't bijzonder zag, getuigt, dat hij hem, in 't midden van zijn lijden, vondt met de gevoelens niet slegts van onderwerping, maar ook van liefde voor hem, onder wiens wijze en vaderlijke voorzienigheid hij deeze voorbijgaande smarten leedt. Met zulk eene gesteldheid kan men ligt oordeelen, dat zijne zeden altoos zuiver, zijn gedrag en wandel deugdzaam waren. Hij stelde zich gereedelijk in de plaats van anderen, het welk noodwendig eene billijkheid en toegeevendheid

heid moest voortbrengen, en hij ftelde gereedelijk anderen in zijne plaats, waar door hij de trotsheid, die zich anders zo ligtelijk van 's menfchen geest meester maakt, voorkwam of ftuitte. Hij ontwapende de kwaadaartigheid en den laster, door daar geen agt op te flaan. Hij vergeleek derzelver trekken bij die vonken of fpranken, die uit een groot vuur opgaan, wel een weinig flikkeren en vrees verwekken, maar die terftond uitgaan, zo men daar niet op blaast.

Uit het geen wij van zijnen grooten roem en den verbaazenden toevloed van Studenten en Lijderen gezegd hebben, begrijpt men van zelfs, dat zijne geldmiddelen fterk vermeerderen moesten. Men ftaat egter verbaasd over den fchat, dien hij heeft nagelaaten, wanneer men daar bij in aanmerking neemt, dat hij denzelven niet dan door de wettigfte middelen gewonnen heeft. Dezelve wordt op bijna twee millioenen Hollandfche guldens begroot! Eene verbaazende vordering inderdaad voor een Man, die niets bezeten hadt! maar men bedenke, dat hij drie Profesfien, en in elk derzelver een ongemeenen toeloop hadt; het welk derhalven aanmerkelijke voordeelen moest opbrengen; dat hij onophoudelijk van alle kanten wierdt geraadpleegd, en, zonder dat hij 't eischte, rijkelijk betaald, naar gelang van het aanzien der perfoonen, die hem raad vroegen, en van den eerbied, waar mede men hem befchouwde. Voeg daar zijne eenvoudige levenswijze bij, daar hij aan gewend was, en welke hij niet konde of moest verlaaten. Hij hadt geen vermaak 'althans in eenige verfpilling van trotsheid, van vertooning, geene grillige verklezingen of zwakheden, die niet zelden eene kostbaare levenswijze maaken; eindelijk, hij was een wijs beftierder zijner wettig verkreegen fchatten, en heeft een vrij hoogen ouderdom bereikt. „ Het was derhalven, „ (deeze woorden van eenen Schrijver, die een fchets van „ zijn leven gegeeven heeft, mag ik wel de mijne maaken,) „ zijn fchuld niet, dat hij zo rijk wierdt." Doorgaands hebben de menfchen een fortuin, niet naar hunne onbepaalde begeerten gefchikt, maar hunne zeer bepaalde verdienften overtreffende; dat van BOERHAAVE was boven zijn begeerte, maar naauwelijks evenredig aan zijne ongemeene verdienften

en onvermoeide werkzaamheid. Ik heb reeds gedeeltelijk gemeld, dat hij zich op den zeventienden September des Jaars 1710 in huwelijk verbondt met MARIA DROLENVEAUX, een uitmuntende vrouw, waar mede hij agtëntwintig jaaren gelukkig geleefd, en waar bij hij vier kinderen verwekt heeft, waar van de eerstgeboorne, JOHANNA MARIA, alleen haare ouders overleeft; „ dewelke, zo als de Heer SCHUL-„ TENS zich uitdrukt, het nooit voor wat groots heeft aan-„ gezien de eenige erfgenaame te zijn van eene rijke nalaa-„ tenschap, maar het als den grondslag en de vervulling van „ haar geluk beschouwt, de deugd van haare Vader geëerfd „ te hebben."

Twee andere dogters zijn in haare eerste kindsheid gestorven, en een Zoon kan naauwelijks gezegd worden geleefd te hebben.

BEVERNINGK. (HIERONYMUS VAN) Aangaande deezen doorluchtigen Staatsman vinden wij, in de *Bijvoegzels op* WAGENAAR, nog aangeteekend, dat hij te *Gouda* slegts eenmaal, te weeten in den Jaare 1668, de Burgemeesterlijke waardigheid bekleed heeft, maar tot het einde zijns leevens Vroedschap dier Stad, als mede Curator van het Hoogeschool te *Leiden* gebleven is. „ In de eerste betrekking," leezen wij verder in die Aanteekening, „ wierdt hij, nog ten Jaare „ 1689, mede benoemd om de Stads Afgevaardigden ter „ Vergadering van *Holland*, met zijnen raad bij te staan, in „ het geschil met *Amsterdam*, over de verkiezing van Sche-„ penen. In het laatste, bevorderde hij mede den aankoop „ der aanzienlijke Boekerij van den wijdvermaarden ISAAK „ VOSSIUS, die, te *Londen*, op den twintigsten Februarij des „ Jaars 1689, was overleeden. Die Boekschat van Griekfche „ en Latijnsche handschriften, mitsgaders van andere, uit-„ muntende en zeldzaame, werken, wierdt, voor drieëndes-„ tigduizend guldens, door de *Leidsche* Hoogeschool, ge-„ kogt; hebbende de Staaten van *Holland* aan Curatoren en „ Burgemeesteren verlof gegeeven om, daar toe, de noodige „ penningen op te neemen. Onder 't opzigt van den Am-

„ bas-

„ basfadeur van CITTERS, wierden die Boeken, uit *Engeland*,
„ herwaarts overgemaakt."

BEUNINGEN. (KOENRAAD VAN) In ons berigt wegens deezen Staatsman vermeldden wij zijne ijver tegen de bevordering van Prinse WILLEM DEN III. Niet vreemd was het, daarom, dat deeze den Burgemeester een vergramd hart toedroeg. In zijne bekende *Bijvoegzels* heeft de Heer H. VAN WYN het affchrift van eenen door hem gezienen eigenhandigen Brief van Prins WILLEM doen drukken, waardig om door ons te worden overgenomen, als van die vergramdheid en 's Prinsen leevendigen aart een fpreekend bewijs vertoonende.

Dieren, den eerfte April 1683, op den middag.

MYN HEER!

„ Ik heb, deze morgen, wel ontfangen UEde. brief, met
„ de Bylagen van gisteren. Ik heb met aendaght gelesen
„ die fchone confideratien van den Hr. VAN BEUNINGEN. Voor
„ foo veel hy extaleert de maght van Vranckr. en de ree-
„ den, die men heeft om defelve 't apprebenderen, dat gaet
„ directelyk tegens fyne gronden, om met Vrankr. ooyt in
„ alliantie te treden; want, indien alle fondementen waer
„ waren, die hy ftelde, fo en is 'er niets overigh voor ons,
„ als ons te fubmitteeren; foo fyn die confideratien ofte
„ malitieus ofte tegens fyne eygen opinie. De meefte van
„ fyn fondementen, die hy verders ftelt, fyn onwaerheiden
„ ofte élatie, die hy uit fyn eygen hooft maeckt, als mede
„ de conclufie; maer het laetfte van al fyne confideratien is
„ een onverdragelyk drygement, dat myn bloet in myn hoof
„ heeft doen reyzen, als ik defelve periode heb gelefen. Ik
„ ben foo geindigneert van dat geheel gefchrift, dat ik UEd.
„ het niet genoegfaem kan feggen. Het fal UEde. feer fa-
„ ciel fyn om het te refuteeren, maer het fmert my aen
„ myn hert, dat UEd. foo veel onnodige moeyte fal moeten
„ nemen, en daer door fo veel koftelyken tyt verlooren
„ gaen, die UEde. veel beter hadt kunnen befteeden ten

„ dienste van Republicq. Ick voorsie seecker, dat, naer dat
„ UEd. dese schone consideratien sal hebben beantwoort, dat
„ de Heeren van Amsterdam het daer toe sullen willen diri-
„ geeren tot een Besognie in Hollandt, daer ick my oock
„ sal laeten vinden, maer VAN BEUNINGEN moet daer present
„ syn; en ick pretendeere my oock 't expectoreren, gelyk
„ hy gedaen heeft; maer het Landt sal daer oock van wa-
„ gen, want ick meene niets by my te houden, alhoewel
„ ick seecker ben, dat VAN BEUNINGEN en ick, naderhadt,
„ irreconciliabel sullen syn maer daer vraegh ik niet nae:
„ d'eenigste saek, die my seer bedroeft, dat is te zien dat
„ het Gemeen so veel heeft geleden ende noch sal leyden,
„ alleen door een turbulenten geest. Ick versoek, dat UEd.
„ my wil laeten weeten, tegens wat dagh ofte tyt UEd.
„ my in den Haagh wil hebben; want ick sal daer niet
„ alleen komen, maer vliegen, indien ick kostte, om dienst
„ te doen, ofte, om beter te seggen, datter geen quact en
„ geschiet. UEd. sal, nootsaecklyck, alle de leeden, so
„ veel doenlyck, tegens de raisonnementen van den Hr. VAN
„ BEUNINGEN dienen te preoccuperen. De eenigste van zyne
„ raisonnementen, die ick apprehendeere dat ingressie mogh-
„ te vinden, syn die van d'apparentie van een oorlogh,
„ want die syn, naer myn oordeel, niet so klaerlyck te
„ wederleggen, als wel d'andere, en daer in komen veel
„ saecken, die men de menschen so niet en kan doen be-
„ grypen. Ick sal UEd. rescriptie inwaghten en blyve on-
„ verandelyck."

Myn Heer, UEd. Dienstwillige Vriendt

(was getekend) G. Prince D'ORANGE.

P. S. „ Ick hoop dat Gelderlandt en Overysfel, dese
„ week, in Equipage sullen consenteeren, volgens de Hol-
„ landsche Resolutie."

BIGGENKERKE, gemeenlijk *Beekerke* genaamd, is eene Heer-
lijkheid met een Dorp, op het *Zeeuwsche* Eiland *Walche-*
ren,

ren. In overoude tijden was *Biggenkerke* eene afzonderlijke Heerlijkheid, naar welke een aanzienlijk Geslagt zich liet noemen. Het ligt ten Noorden van *Koudekerke*, en dus ook van *Vlissingen*, niet verre van de Noordzee. De Heerlijkheid paalt ten Noordoosten aan die van *Krommenhoeke*, waar van het Dorp, op eenige weinige huizen na, verdwenen is. *Biggenkerke*, zo wel als de straks genoemde Heerlijkheid, behoort aan de Stad *Vlissingen*.

Zie *Tegenwoordige Staat van Zeeland.*

Bloemen, (Nolbertus van) gebooren te *Antwerpen*, in den Jaare 1672, heeft, insgelijks, een aanmerkelijk gedeelte van zijn leeven in onze Stad gesleeten. Naa eenige vorderingen in de kunst gemaakt te hebben, deedt hij eene reize na *Rome*, alwaar hem, door de Bentvogels, de bijnaam van *Cefalus* wierdt gegeeven. Naa zijne wederkomst uit *Italie*, vertoefde hij, eenigen tijd, in zijne geboortestad; doch begaf zich, vervolgens, na *Amsterdam*, alwaar hij, zedert, tot in een hoogen ouderdom, zijn bestendig verblijf heeft gehouden, zonder 'er, egter, veel fortuin te maaken. Van 's Mans verdiensten kan men een denkbeeld vormen, uit een Altaarstuk, in de Roomsche Kerk *de Boom*, in de Kalverstraat, verbeeldende eenen Kersnacht; het is een van zijne beste Stukken, welke hier gevonden worden. In 't laatst van zijn leeven maakte hij, inzonderheid, zijn werk van het geeven van Lesfen in de Tekenkunst. Hij bereikte een hoogen ouderdom; doch zijn eigenlijk Sterfjaar is ons niet gebleeken.

Blom. (C.) Meermaalen vertoonden wij staalen van de verregaande heerschzucht der Kerkelijken, en van een ingebeeld regt, alsof eene, ik weet niet welke, Godlijke zending hem vrijwaarde van de magt der Waereldlijke Overheid, aan welke zij, ook in zaaken, die op de burgerlijke rust en orde onmiddelijken invloed hebben, onderwerping noch gehoorzaamheid zouden verschuldigd zijn. De Kerk-

leeraar C. BLOM kan de lijst dier Yveraaren, met een verontwaardigingwekkend voorbeeld vergrooten. Te *Leeuwarden*, alwaar deeze Man het predikampt onder de Hervormden bekleedde, moest, in den Jaare 1763, eene Leeraarsplaats vervuld worden. De Regeering dier Stad gaf te kennen, hoe zij gaarne zag, dat de Verkiezing viel op eenen Inboorling van *Friesland*, die tevens de leerwijze van COCCEJUS volgde. Eene Landswet, die, hoewel eenigzins in vergeetelheid geraakt, nimmer was afgeschaft, pleitte voor het eerste gedeelte van dit verzoek. Nogthans konde de Kerkenraad goedvinden, een Drietal in te leveren, waarop niet den Vreemdelingen stonden. Zes maanden was het Drietal blijven leggen, wanneer de Kerkeraad eene Bezending aan de Magistraat benoemde, met last om op eene eerbiedige, doch ernstige wijze, het nadeel van zo lang ophouden der Beroepinge, dezelve onder 't oog te brengen. De Leeraar BLOM, aan het hoofd der Bezendinge, volvoerde wel dien last, wat de hoofdzaak betrof, doch in eene zonderlinge Aanspraak, waar in valsche welspreekendheid met Geestlijken hoogmoed, een vreemd mengzel uitleverden. Dit stuk wierdt, op des Redenvoerders verzoek, niet alleen in de Handelingen des Kerkenraads woordlijk aangeteekend; maar men zag 't zelve, zeer schielijk in druk, en teffens, dat het voor een groot gedeelte overgenomen was, uit eene Leerreden, in de voorgaande Eeuwe, door den Eerw. W. BRAKEL uitgegeeven. Eenigen verhieven die Aanspraak hemelhoog, anderen stelden ze zeer laag, en vonden in dezelve hoonende, smaadlijke, en naar oproerigheid smaakende uitdrukkingen, het gezag van den Magistraat, ten hoogsten beledigende. Met zulk een oog, zag de Regeering van *Leeuwarden* dit Stuk aan, en besloot zodanige middelen aan te wenden, als kragtdaadig konden strekken, om zijn Eerw. te leeren, hoe hij zich jegens zijne Overheid te gedraagen hadt, en den Drukker tot meer omzigtigheids te vermaanen. De Eerw. BLOM wierdt verweezen in eene Geldboete van honderd Goudguldens, van de eerstkomende vervallene Penningen zijner Wedde af te trekken, ten behoeve van 's Stads Armenkamer, en voorts om, in de volle Vergadering des

Ma-

Magiſtraat, zich te vervoegen; ten einde, daar op 't ernſtigst beſtraft, en tot zijn pligt als Leeraar, als Onderdaan van den Staat, en als Ingezeten van de Stad, vermaand te worden. — Den Drukker wierdt eene *Boete* van vijftig Goudguldens opgelegd, het gedrukte afgenomen, en 't verder verkoopen hem en de andere Boekverkoopers daar ter Stede, verboden. Deeze vervoegde zich, oordeelende dat de Magiſtraat in deezen iets gedaan hadt, waar toe dezelve niet geregtigd was, met een Verzoekſchrift bij den Hove van *Friesland*, vergezeld van een Betoog, dat 'er in de door hem gedrukte Aanſpraak, niets gevonden wierdt, 't welk hem het drukken zou hebben kunnen beletten. De Magiſtraat leverde haare tegenbedenkingen in, en 's Drukkers Verzoek wierdt van de hand geweezen.

Wanneer de Eerw. BLOM kennis gekreegen hadt van het Beſluit, ten zijnen opzigte genomen, maakte hij geene zwaarigheid, om, eer 't zelve hem was voorgeleezen, over SALOMONS woorden, *Verder heb ik ook gezien onder de zonne, ter plaatze des Geregts, aldaar was Godloosheid, en ter plaatze der Geregtigheid, aldaar was Godloosheid. Ik zeide in mijn harte,* GOD *zal den Regtvaardigen en den Godloozen oordeelen: want aldaar is de tijd, voor allen voorneemen, en over allen werk,* te prediken. Tot welk eene Leerreden zulk eene Textkeuze, in die omſtandigheden, aanleiding gaf, is gereedlijk te bevroeden; dezelve was een beroep op 't algemeen, en boezemde 't zelve in, dat 'er in de Vergadering der *Leeuwaardſche* Magiſtraat. Godloosheid heerschte. Voor de Magiſtraat ontbooden, weigerde hij verſcheide maalen te verſchijnen, ondanks de verdubbeling der boete, van dagvaarding tot dagvaarding. Eindelijk, door zijn Advocaat en Vrienden geraaden, dit niet langer uit te houden, vervoegde hij zich na 't Raadhuis; doch op eene wijze, zeer geſchikt, om zijne zaak te verſlimmeren. Hij nam een groote Quarto Bijbel, met een witten Band, onder den arm, en koos een grooten omweg, om in dit vreemd vertoon na 't Raadhuis te wandelen. Eene groote meenigte menſchen vloeide zamen: want men wist, dat hij, met den Bijbel, na 't Raadhuis zou gaan. Op de Raadkamer geko-

men, begon hij, met groote verheffing van ftem en gebaarden, te fpreeken; doch de Voorzitter viel hem in de reden, geboodt hem te gaan zitten, en liet het Befluit, ten zijnen opzigte genomen, voorleezen. Van het Raadhuis afkomende was de zamengefchoolde menigte nog zeer aangegroeid: onder deezen hoop, waren 'er veelen zijner Aanhangeren, die hem bij de mouw en hand vattende, naa zijne gezondheid vroegen, hem GODS zegen en onderfteuning toewenschten, hij bedankte, voor hunne genegenheid, zeggende: *Ik ben wel; houdt u ftil; GOD zal wel zorgen voor zijne Kerk, en mij bewaaren!*

Zijn Eerw., die alle openlijkheid aan zijn geval fcheen te willen geeven, liet een zo getijteld *Eenvoudig Verhaal* drukken: waar in men vindt, dat de Kerkenraad, die de Aanfpraak overgenomen hadt, eene Commisfie benoemde, om de zaak te onderzoeken, en met meerderheid van ftemmen befloot, zich in 't Beroep, op een hooger Regtbank, bij den Eerw. BLOM te voegen; gelijk gefchiedde. Bij het Verzoekfchrift ten dien einde, zo aan Gedeputeerde Staaten van *Friesland*, als aan den Hove, ingeleverd, wierdt gevoegd, en vervolgens in Druk uitgegeeven, een Betoogfchrift ter Verdeediging der Aanfpraake, en het verdere gedrag des Spreekers in deeze zaake gehouden. Veel opziens baarde dit Betoogfchrift; men ftondt verfteld, dat men, in openbaaren Druk, voor de Vierfchaare van het hooge Hof van Juftitie, en voor gantsch Nederland, beweeren durfde „ dat de Be„ ftuuring der Kerke alleen was aanbevolen aan Kerkenraa„ den, Clasfen, en Sijnoden, zodanig, dat niemand daar „ buiten, in Kerklijke zaaken, en wel voornaamlijk in het „ Beroepen van Kerkdienaaren, iets te zeggen hebbe; zelfs „ niet de Overheid. — Dat de Kerkenraad, en vooral ook „ de Predikanten, als zodanig, over 't geen zij zeggen of „ doen, in zaaken, die het Beftuur en het Welzijn der Ker„ ke betreffen; aan niemand Rekenfchap fchuldig waren, „ dan aan GOD en CHRISTUS alleen; voor niemand daar bui„ ten behoefden te regt te ftaan, wie hij ook zij. — Dat „ zij, in de Bediening van hun Ampt, hooger en meerder „ waren, dan hunne Overheden." — Stellingen, door allen, die

die Orde en Vrede lief hebben, en der wettige Overheid behoorelijk ontzag toedraagen, en Kerklijke Overheerfching verfoeijen, hoogst gewraakt, en in dit Betoogfchrift, nog doormengd met hoonende en lasterlijke uitdrukkingen, ten opzigte van de Magiftraat der Stad *Leeuwarden*.

Dan verwonderde men zich, over den buitenfpoorigen inhoud van dit Gefchrift, men ftondt niet minder verbaasd, toen het bleek, dat in 't zelve de Leden van den grooten Kerkenraad, ten onregte als *Deducenten* wierden ingevoerd; daar het alleen een voortbrengzel was, 't welk de Eerw. BLOM, met eenige weinigen zijner Aanhangeren, goedgekeurd en ter Drukpersfe overgegeeven hadt: niet alleen zonder voorafgaande toeftemminge van de andere Leden; maar zelfs in weerwil van den vollen Kerkenraad, die het laaten Drukken volftrekt hadt afgekeurd; zo dat de Commisfie geene vrijheid hadt, om daar in te bewilligen. Een aantal Leden des Kerkenraads, maakten dit ten Hove, en in het Stads Nieuwspapier, openlijk bekend, verklaarende zich met den inhoud van dat Gefchrift, niet te kunnen vereenigen, geen deel daar aan, noch aan de gevolgen, te neemen, van de bewuste Regtsvorderingen af te zien, en den Eerw. BLOM, daar in niet meer bij te ftaan.

Hangende deeze zaak, was 'er geen einde aan Gefchriften, daar toe betrekkelijk, wel van onderfcheiden aart; doch grootendeels, den Eerw. BLOM, met de zijnen in 't ongelijk ftellende. Hoe zeer meest Naamlooze Schrijvers, voor de Overheid in de bresfe traden, en derzelver Regt verdeedigden, reikhalsde een ieder, den uitflag te verneemen, daar de Magiftraat, zich met een Verzoekfchrift tot de Gedeputeerde Staaten van *Friesland*, gewend hadt, ten einde zij het Gezag der Regeeringe, omtrent Kerklijke zaaken mogten handhaaven, en zodanige Bevelen geeven, als zij naar hunne hooge wijsheid zouden verftaan te behooren. Om te meer klems, aan hun Verzoekfchrift bij te zetten, voegden zij 'er drie Stukken nevens. Het eerfte beftondt in een Vertoog, van het gebeurde omtrent de zaak van den Eerw. BLOM; met eenige aanmerkingen daarop, en 't geen door hem in 't werk was gefteld, om oproer te

verwekken, als mede, een aanwijzing van verscheide onwaarheden, in zijn *Eenvoudig Verhaal*. Het tweede bevatte een Uittrekzel, van de voornaamste buitenspoorige Stellingen, in het Betoogschrift, strekkende tot wegneeming van alle Regten der Hooge en Mindere Overheden, zelfs van den Souverain, en tot volkomen Onafhanklijkheid der Kerklijken. Het derde, leverde eene lijst op, van de in 't oogloopendste lasterlijke en hoonende uitdrukkingen, omtrent de Magistraat, in het Verweerschrift van den Eerw. BLOM. — Dit alles, was van eene voor de Magistraat gewenschte uitwerking, de Gedeputeerde Staaten van *Friesland* keurden, bij een Besluit van den dertienden Januarij, des volgenden jaars genomen, niet alleen het gedrag der *Leeuwaardsche* Magistraat, goed in het boeten des Leeraars en des Drukkers; maar wraakten daar en boven, het gedrag en de handelwijze van den Eerw. BLOM, dermaate dat zij hem, voor den tijd van zes weeken, in zijne Bediening en Wedde schortten: een Vonnis, waar aan hij zich moest onderwerpen, onder bedreiging, dat men anders, tot zijn leedweezen, nadere schikkingen zou maaken.

Verkeerd zou dit onbehoorlijk, en doldriftig gedrag eens Leeraars, met zijnen Aanhang, andere Leeraars in verdenking hebben kunnen brengen, als of zij de verregaande Stellingen, en verderflijke Beginzelen, door hem beweerd, toegedaan waren, indien zij zulks ongemerkt hadden laaten doorgaan; hier om wierdt de Classis van *Leeuwarden* te raade, om, op de eerste gewoone Vergaderinge, naa 't regterlijk afdoen deezer zaake, te verklaaren, dat zij tot betoon van haaren verschuldigden Eerbied en Ontzag voor de wettige Overheden, voor de waereld plegtig betuigden de drie Stellingen in de *Deductie* vervangen, verfoeiden, afkeurden, en te eenemaal verwierpen.

Zie *Nederlandsche Jaarboeken*.

BOEDEKER; (BALTHAZAR) zie DEVENTER.

BORSELE. (*Jonker* JAN, *Vrijheer van*) Ten blijke van de hooggaande vleierij, welke, geduurende het meesterschap der Nederlandsche Stadhouders, ook omtrent derzelver gunstelingen wierdt uitgeoeffend, mogen wij, als één staal uit duizenden, de volgende bijzonderheid aangaande deezen Zeeuwschen Magnaat, vermelden. De Echtgenoote van VAN BORSELE van eenen Zoon zijnde bevallen, ontving wijlen deeze Eerste Edele, door eene bezending, de gelukwenschingen der Heeren Staaten van *Zeeland*, die het Peterschap over den Jonggebooren aanbooden; terwijl Mevrouwe de Gouvernante, om haare agting aan deezen Gunsteling te toonen, op zich nam Gemoeder over dien Zoon te weezen. Overeenkomstig met deeze aanbiedingen wierdt de Doopplegtigheid, met eene Vorstlijke Staatsie verrigt, en het Kind den Doopnaam van WILLEM ZEELANDUS gegeevén. Ongeschikt keurden veelen de Pillegifte door de Staaten van *Zeeland* voor deezen Jongen Heer bestemd: hier in bestaande, dat het Eerste Ampt, 't welk van wegen *Zeeland* ter Vergadering van de Hoog Mogende Heeren Staaten der Vereenigde Nederlanden, of in den Raad van Staaten, of in de Generaliteits Rekenkamer, openviel, zo ras WILLEM ZEELANDUS VAN BORSELE TOT DEN HOOGE, den ouderdom van twintig jaaren zou bereikt hebben, zonder eenige verdere overlegging, hem zou worden opgedraagen. Het besluit, hier toe genomen, wierdt, in een daar toe vervaardigde, en met een daar op passend Latijnsch Vers versierde, Zilveren Doos, bij wijze van Pillegift, met veel plegtigheids den Vader ter hand gesteld.

Zie *Nederlandsche Jaarboeken*.

BORSELE, (PHILIP JACOB VAN) VAN DER HOOGE. Meer dan één voorbeeld van verkragtinge van bijzondere en algemeene Voorregten, ten behoeve der gunstelingen van het Huis van *Oranje*, leveren vroegere en laatere Geschiedenissen op. Het voorgevallene omtrent deezen Edelman, broeder van Jonkheere JAN VAN BORSELE, Eersten Edele van *Zeeland*, kan die ligt vergrooten. Hij, van beroep een Krijgsman, doch

deelende in de gunst der Gouvernante ANNA, Weduwe van WILLEM DE IV, zogt deeze hem te bevorderen tot Medelid der Geëligeerden in het *Sticht van Utrecht*. Deeze bestonden, geduurende den toen plaatshebbenden Regeeringsform, ten deele uit Edellieden, ten deele uit Burgers, en wierden door den Stadhouder gekoozen. Dan het is een onvermijdelijk vereischte, dat de Edellieden, eer zij, in dit Eerste Lid der Staaten, kunnen aangenomen worden, hunnen Adeldom bewijzen, of blijken van hunne Riddermaatigheid tooneu. Wanneer bovengemelde VAN BORSELE VAN DER HOOGE, in den voorleden jaare, naa deeze Waardigheid dong, leverde hij een omstandig Geschrift in, om zijne Riddermaatigheid te bewijzen. Het Eerste en Derde Lid, de Geëligeerden naamlijk en de Steden, ten minsten de meerderheid in die Staatsleden, waren van begrip, dat het oordeel over deeze bewijzen gesteld moest worden, aan eene Commissie, uit de drie Leden van Staat te benoemen. Het tweede Lid, of de Ridderschap, was in tegendeel, van gedagten, dat ieder der Leden, vooraf, diende te overweegen of deeze zaak wel van dien aart was, dat 'er eene Commissie over kon belegd worden. De twee Leden benoemden niet te min Gelastigden, en verzogten, dat de Ridderschap hun hier in zou volgen; doch bleef deeze volharden bij het voorgaande denkbeeld. De Geëligeerden verklaarden vervolgens, ter Staatsvergaderinge, dat zij de toegezondene bewijzen voor de Adelijke Geboorte des Heeren VAN BORSELE voldoende gevonden hadden, de Edelen en Steden verzoekende zich gereed te maaken, tot het uitbrengen van hunnen Raadslag. De Edelen, daar en tegen, oordeelden, bij hunne bijzondere overweeging deezer zaake, éénpaarig, de bewijsstukken voor onvoldoende; doch bragten hun Besluit niet ter Staatsvergaderinge, onder anderen, om dat zij twijfelden of de twee andere Leden van Staat niet wel van oordeel waren, dat deeze zaak bij Meerderheid kon worden afgedaan, 't welk zij ontkenden. Niet zonder grond koesterden zij deeze twijfeling: want de Steden hadden zich met het besluit der Geëligeerden niet vereenigd, of het Eerste Lid besloot nevens het Derde, bij Meerderheid, de Gouvernante

nante aan te schrijven, dat zij de Bewijzen des Adeldoms van den Heer VAN BORSELE, hun ten onderzoek door haare Koninklijke Hoogheid toegezonden, voldingend gevonden hadden, en dien Heer, diensvolgens, geregtigd te houden om als een bevoegd Edelman, in het Lid der Geëligeerde Raaden te worden aangesteld; doch dat de Ridderschap, hoe zeer daar toe aangemaand, zwaarigheid gemaakt hadt, zich over dit stuk te verklaaren, en hun Besluit uit te brengen.

Terstond verklaarde zich de Ridderschap tegen dit Besluit, en gaven de Gouvernante kennis van de toedragt der zaake, en teffens ter Staatsvergaderinge hunne bedenkingen over op de bewijzen des Adeldoms des Heeren VAN BORSELE; en in Januarij deezes jaars hunne nadere Aanteekening tegen het Besluit omtrent de toelaating diens Heeren, bij de Meerderheid genomen. De Geëligeerden leverden eene Tegenaanteekening in, waar mede de Afgevaardigden van *Utrecht* zich vereenigden. De Edelen hadden hunne zwaarigheden tegen de egtheid der bewijzen des Adeldoms, de Gouvernante onder 't oog zoeken te brengen, en een Lid aan haar afgevaardigd met een Vertoog ten dien einde strekkende; doch hadt het haar behaagd zich te verschoonen, van 't zelve aan te neemen; maar was zij naderhand, te raade geworden, om, schoon zij zich op het gedaane onderzoek van Hun Ed. Mogenden gerustlijk kon verlaaten, en met derzelver bedenkingen volkomen in stemmen, de zwaarigheden en aanmerkingen der Heeren van de Ridderschap, mede in overweeging te neemen, „ om voor te koomen alle reden van „ beklag, even of gunst en genegenheid zou hebben kunnen „ aanvullen, 't geen aan de bondigheid der bewijzen ont- „ brak." Zij hadt alle de Papieren van wederzijden gesteld in handen van Edelen uit verscheide Gewesten, en niet zijnde van den *Duitschen Huize.* Derzelver verslag hieldt de bewijzen des Adeldoms van VAN BORSELE voor voldingend: waar om de Gouvernante niet langer uitstelde, dien Heer te benoemen tot Lid van de Geëligeerde Raaden, „ niet „ twijfelende of Hun Ed. Mogenden zouden Hoogstderzelver „ omzigtige handeling in alles billijke, als die tot geen an-

„ der

„ der einde gestrekt hadt, dan om aan niemand ongelijk te „ doen, en te gelijk weg te neemen alle verdenking, van „ welk een aart die ook zou mogen weezen, als of in dee„ zen niet gehandeld ware, naar de striktste regelen van „ eene volmaakte Justititie."

De Heer VAN BORSELE, zijn ontslag verzogt, en bekomen hebbende als Commandant van de Fortresse *Lillo* op de *Schelde* en de onderhoorige Forten, en als Collonel Commandant van het Regiment Cavallerij van den Lieut. Generaal Graaf WILLEM HENDRIK VAN NASSAU, nam, op den eersten Maart deezes jaars, als Edelman zittinge. Dit geschiedde niet zonder heftige tegenkanting der Edelen, die betuigden het Besluit der twee andere Staatsleden, tot de toelaating, voor van geener waarde te houden, en voor een inbreuk op alle orde der Regeeringe, en den Heer VAN BORSELE niet te erkennen, voor een bevoegd Edelman, waar van zij, in een nader Vertoog der Onwettigheid van het Besluit, ten opzigte van de toelaating des Heeren BORSELE genomen, sterke redenen bijbrengen, ten slot zeggende, „ niet te wil„ len, dat tegen hun of hunne Nakomelingen, ooit of ooit, „ als eene uitduklijke of stilzwijgende erkentenis der Rid„ derschap van die Adelijke Geboorte van den Heere VAN „ BORSELE, of als een uitdruklijke of stilzwijgende toestem„ ming van hunnen wege in die toelaating, zou aangevoerd „ worden, het verschijnen van dien Heer ter Vergadering „ van de Staaten, of van het Eerste Lid, het bijwoonen „ van eenige beraadslagingen, of het verkrijgen en bekleeden „ van eenige Commissiën, Ampten of Officien, of eindelijk „ iets ter waereld, waar in die Heer, nu, of in 't vervolg, „ zich gedroeg, of gedraagen zou, als aangesteld in de hoe„ danigheid van Edelman, in het Lid der Heeren Geëligeer„ de Raaden of waar in hij als zodanig erkend mogt wor„ den, door wie, of op welke eene wijze ook, 't zij met „ kennisse of buiten weeten der Ridderschap, in tegenwoor„ digheid, of bij 't afweezen der Edelen, zonder of met de„ zelver bijzondere verklaaring daar tegen."

Zie Nederlandsche Jaarboeken.

BOSCH, in overoude tijden een niet onaanzienlijk Eiland, aan de Provincie van *Stad en Lande* behoorende, en ten Noorden van dezelve in de Noordzee gelegen. Door verloop van tijd, bij mangel aan de noodige voorzorge tegen de overstroomingen, daalde het zo zeer in waarde, dat, in den Jaare 1659, de helft daar van verkogt wierdt, aan de Heeren RENGERS en LEWE, voor de somme van zevenhonderd guldens. Thans is het niet meer dan een Zandplaat, van welke de bovengrond, jaaren geleden, door de Zee is afgespoeld.

Zie *Tegenwoordige Staat van Stad en Lande.*

BOSCH, (BERNARDUS DE) bekend als een der beroemdste Dichters van zijnen leeftijd, wierdt geboren te *Amsterdam*, op den achtëntwintigsten Maart des Jaars 1709, en overleedt op den zevenëntwintigsten October des Jaars 1786, in den ouderdom van ruim zevenënzeventig jaaren. 's Mans godvrugtige geaartheid deedt hem zich, bijzonderlijk, tot het gemoedelijke en stigtende bepaalen. Hoe gelukkig hij daar in geslaagd zij, kan, overduidelijk, blijken uit zijne *Dicht-lievende Verlustigingen*, waar van vijf Deelen het licht zien. Kunstvermogen en voortreffelijkheid van inhoud en bedoelinge, dingen hier om de meerderheid. Van de *Christlijke Gezangen*, onlangs, ingevoerd in de Gemeente der Doopsgezinden bij het Lam en den Tooren, te *Amsterdam*, naar men ons berigt, is verre het grootste gedeelte uit 's Mans godvrugtige pen gevloeid. Als Lidmaat verrigtte hij zijnen openbaaren Godsdienst in de Gemeente der Doopsgezinde, die in de Kerk, *de Zon* genaamd, vergaderen.

BOSCH, (JOANNES DE) broeder van den straks vermelden godvrugtigen en voortreffelijken Dichter BERNARDUS DE BOSCH, in den Jaare 1713, hier ter Stede, gebooren, hoewel niet opzettelijk tot de Teken- en Schilderkunde opgeleid, liet, nogthans, zints zijne aankoomende Jeugd, voor dezelve, zo veel zuchts en genegenheids blijken, dat de

edele

edele kunst, vervolgens, eene der hoofdbezigheden zijns leevens is geworden. Kragtig voedzel, ter aankweekinge van deeze aangeboorene geneigdheid, vondt DE BOSCH, deels in de keurige Verzameling van Tekeningen en Prentkunst van zijnen Vader, den Heere JERONIMO DE BOSCH, beroemd Apotheker, en meer dan vijftig jaaren Mede-Inspector van het *Collegium Medicum* alhier: een man van fraai vernuft en kunstlievenden geest; deels in de gemeenzaame verkeering met de beroemdste Kunstenaars van zijnen tijd, JAN en MICHIEL VAN HUYZUM, MOUCHERON, den grooten JACOB DE WIT, en anderen. Als vrienden, deelden deeze hem gulhartig hunnen raad mede, en wist hij, denzelven ten heilzaamen gebruike aan te wenden. Ongemeen behaagden onzen Kunstminnaar de Teekeningen van JAN VAN HUYZUM, en drong hij, in den geest diens Schilders, zo diep door, dat hij eenige van VAN HUYZUM's voornaamste en uitvoerigste Teekeningen zodanig heeft gecopiëerd, dat kunstkundigen, dikmaals, moeite hebben, om de Copiën van de Origineelen te onderscheiden. Daarenboven zijn de eigen Inventiën van DE BOSCH van Arcadische Landschappen, insgelijks, in den trant van den zelfden JAN VAN HUYZUM, of ook wel in dien van MOUCHERON, zamengesteld. Meer hieldt DE BOSCH zich bezig met teekenen, dan met schilderen met olieverf; als zijnde dit laatste te omslagtig voor iemand, die niet als eene kostwinning, maar slegts tot zijn vermaak en uitspanning, de kunst behandelde. De voornaamste proeve zijner bekwaamheid, in 't schilderen met olieverf, is eene Kamer, met Arcadische Landschappen beschilderd, in het huis, wel eer in eigendom bewoond, door zijnen geleerden Vriend, wijlen den Heer PIETER FONTEIN, in leeven Leeráar der Doorpsgezinden alhier, staande op de Heeregraft, eenige huizen ten Noorden van de Hartestraat. Voor 't overige was de Heer JOANNES DE BOSCH een eerlijk, welmeenend, openhartig, en bij uitsteekendheid godvrugtig Man. Hij overleedt, ongehuwd, op den eenëndertigsten Januarij des Jaars 1785, in den ouderdom van bijkans tweeënzeventig jaaren. 's Mans nagelaatene Teekeningen worden, onder het kunstlievend Geslagt, bewaard. Zijn broeder, wijlen de geagte

Zede-

Zededichter BERNARDUS DE BOSCH, schreef, in zijnen hoogen ouderdom, op het overlijden des geliefden broeders, eenen Lijkzang, met het vuur van een jeugdigen Dichter, waar in het broederlijk hart in den lof van des overleedenen Karakter, Kunstvermogen en Godsvrugt, naar verdienste, uitweidde.

BOTNIA, (SYDS *of* SIXTUS VAN) Van den Edelman, in ons *Woordenboek* vermeld, moet onderscheiden worden een andere, van dien zelfden naam. Deeze was getrouwd met ELIZABETH ALBERDA, dogter van REINT ALBERDA, *van 't Zand*, en HELENA RIPPERDA. Naa het overlijden van deezen SYDS VAN BOTNIA, die aan zijne huisvrouwe alle zijne goederen, en dus ook *Hottinga-State*, gelegen in het Dorp *Nieuwland*, tusschen *Sneek* en *Bolsward*, bij Uiterlsten Wille hadt bespróken, hertrouwde zijne Weduwe met GUILIAM MARDOWEL, Ridder, voormaals Hoogleeraar in de Wijsbegeerte aan het Hoogeschool te *Groningen*, en naderhand Gezant van het Hof van *Engeland* bij de Algemeene Staaten der Vereenigde Nederlanden.

Zie J. W. TE WATER.

BOUDAAN, (GUALTERUS PETRUS) geboren, in den Jaare 1704, te *Utrecht*, alwaar zijn Vader, PETRUS BOUDAAN, ten dien tijde, het Leeraarampt, onder de Hervormden, bekleedde; doch, sints het Jaar 1710, te *Amsterdam*, tot zijnen dood toe, welke in den Jaare 1733 voorviel. De Heer BOUDAAN, zich op de beoeffening der Regtsgeleerdheid toegeleid, en den trap van Meester in die Weetenschap hebbende beklommen, hadt nu een gebaanden weg, om tot de aanzienlijkste Eereposten te geraaken. In den Jaare 1730, nam hij, voor de eerstemaal, zitting in Schepensbank, en bekleedde, zedert, dien gewigtigen post, in de Jaaren 1735, 1738, 1739, 1741, 1742, 1747 en 1748, om, vervolgens, op te klimmen tot de Burgemeesterlijke waardigheid, in den Jaare 1761, en nog elf maalen, met eere en luister, daar mede bekleed te worden. In den Jaare 1730 was hij Raad der Stad, en, in den Jaare 1741, Bewindhebber der Oostindische

Maatschappij geworden; hebbende, daarenboven, verscheiden jaren, het Ampt van Commissaris Politiek bekleed. De Heer BOUDAAN overleedt, op den derden Januarij des Jaars 1781, het zevenënzeventigste zijns ouderdoms.

BOURG, (LOUIS FABRITIUS DU) te *Amsterdam*, op den tweeden Julij des Jaars 1693, geboren, hadt tot Vader eenen Koopman in Manufactuuren, en uit *Frankrijk* herkomstig. In 't eerst schreef LOUIS, eenigen tijd, bij zijnen Vader op het Komptoir, met oogmerk om tot den Handel te worden opgeleid. Veel smaaks hebbende in de Teekenkunst, genoot hij, inmiddels, het onderwijs; eerst van JAN DE LAIRESSE, en vervolgens van JACOBUS VAN HUYZUM. Enkele liefhebberij was de grond deezer oeffeninge. Naderhand, eerst door het bekoomen van een Ampt op het Stadhuis, en vervolgens van het Kosterschap in de Amstelkerk, meer ledigen tijd verkregen hebbende, besteedde hij denzelven, om zijner heerschende neiginge bot te vieren. Zedert maakte hij kennis en vriendschap met den beroemden Graveerder BERNARD PICART, en wierdt, langs dien weg, bekend met de fraaie Teekeningen van PERSYN, LE SUEUR en LE BRUN; waardoor hij in het verhevene der Kunst smaak kreeg, en, eerlang, opklom tot den rang van een bekwaam Historieschilder. Inzonderheid, egter, strekte zich zijne genegenheid uit tot het wel teekenen van het Naakte. Van hier dat hij het teekenen van Akademiebeelden, meer dan vijfëntwintig jaaren, met onafgebroken lust en ijver, heeft voortgezet. Veele zijner Teekeningen zijn, door bekwaame Graveerders, zo in boeken als elders, in 't licht gebragt. Eene zinnebeeldige vertooning van de zorge voor behoeftigen, kranken en gebrekkigen, hangende voor den Schoorsteen, in de Weeskamer, bij de Nieuwe Kerk, is door DU BOURG geschilderd. De wapens der Kerkmeesteren van de Wester Kerk, in een Zinnebeeldig tafereel geschilderd, hangende in het Komptoir van Kerkmeesteren, is, insgelijks, de vrugt van zijn Penseel. Diergelijk een stuk hangt ook in het Komptoir van de Amstel Kerk, waar van, gelijk boven is gezegd, DU BOURG Koster was. Doch het voornaamste zijner Kunststukken, is,

het

het groot Schoorsteenstuk, voor den kleinen of noordlijken Schoorsteen van de Kamer van het Committé van Justitie op het Stadhuis. Het verbeeldt de *Geregtigheid*, zittende op eenen zetel, verzeld van de *Wakkerheid* en *Standvastigheid*, raadpleegende met *Wijsheid*, *Voorzigtigheid* en *Godsvrugt*, doende *Geweld* en *Bedrog* wijken, en wordende gekroond door de *Gelukzaligheid*. Met zo veele Kunstbekwaamheden paarde DU BOURG den roem van deugdliefde en een geregelden wandel; met welken hij, op den zestienden September des Jaars 1775, ten grave daalde, in den ouderdom van ruim tweeëntachtig jaaren.

BOURGOGNE, (ANTONIE VAN) of BOURGONDIE, gemeenlijk de groote *Bastaard van Bourgondie* genaamd, als zijnde een Zoon van Hertog PHILIPS VAN BOURGONDIE, door hem, onzeker bij welke Vrouw, buiten echt verwekt. Het voornaamste, of wel eenige bedrijf, welk wij van hem aangeteekend hebben gevonden, was zijn aandeel, nevens ADOLF VAN RAVESTEIN, in het doen straffen van de voornaamste hoofden en aanleiders van eene hevige opschudding te *Zierikzee*, in de maand Augustus des Jaars 1472 voorgevallen. KAREL, Zoon van PHILIPS, hadt zijnen natuurlijken broeder, tot het doen uitoeffenen van die straffe, derwaarts gezonden.

Zie J. WAGENAAR, *Vaderl. Hist.*

BOURGONDIE; (MARIA VAN) zie MARIA VAN BOURGONDIE.

BOURIGNON, (ANTONETTE) eene zonderlinge Vrouw, van meer dan gewoone begaafdheden, gelijk uit de volgende leevensschetze zal blijken, wierdt geboren te *Rijssel*, in *Vlaanderen*, op den dertienden Januarij des Jaars 1616; haar Vader was JOHAN BOURIGNON, een Koopman, haare Moeder, MARGARETA BEKWARTH. Bij haare ter waereld komste zag zij 'er zo lelijk uit, dat haare nabestaanden eenige dagen in beraad stonden, of het niet dienstig zijn zou haar als een wanschepzel te versmooren. Met de jaaren begon haare mis-

maaktheid allengs te verdwijnen, en men ftelde dit beraad ter zijde. Toen zij vier jaaren oud was, befpeurde zij reeds, dat de Christenen niet volgens hunne beginzels leeven: hierom verzogt zij, dat men haar zou aanwijzen waar het land der Christenen ware. Zij geloofde niet, dat zij in dat land was, zo lang zij zo groot eene tegenftrijdigheid ontdekte tusfchen de Voorfchriften van JESUS CHRISTUS en het gedrag van haare Landgenooten.

Een der grootfte wederwaardigheden, welke haar vervolgens in het huis haarer Ouderen, overkwamen, was, dat men haar met geweld ten huwelijk wilde befteeden; dit ftreedt zeer met haare neiging: zij was meer gefteld op een Klooster dan op een Man. Twee redenen meldt de Schrijver van het Leeven van ANTONETTE BOURIGNON, ieder van welke afzonderlijk, of beide te zamengenomen haar van het huwelijk kunnen weerhouden hebben. De eerfte reden was „ dat zij menigmaalen ooggetuige was van het onbefcheiden gedrag van haaren Vader tegen haare Moeder, welke dikmaals het voorwerp was van zijne woede en oploopendheid; dat zij hierom, door haare kinderlijke omhelzingen, haaren Vader zomtijds zogt ter neder te zetten, 't welk haar bij wijlen ook gelukte; en dat zij zich vervolgens afzonderde, daar zij, overdenkende, welk een rampzalige ftaat een ongelukkig huwelijk was, haare gebeden ten hemel opzondt, zeggende: *Mijn God, mijn God! geef, dat ik nimmer mij in 't huwelijk begeeve!*" De andere reden van haaren afkeer van den gehuwden ftaat, kwam voort uit een edeler beginzel. „ God (zegt de zelfde Schrijver) hadt haar, van der Jeugd aan, met zo eene buitengewoone maate van kuischheid begiftigd, dat zij zelve dikwijls verklaard heeft, gedaurende haar geheele leeven, nimmer, zelfs niet bij overijling, de geringfte gedagten te hebben gekoesterd, der kuischheid en ingetogenheid van den maagdelijken ftaat onwaardig. De H. THERESIA fchrijft, dat God haar voormaals met de zelfde genade hadt begiftigd; doch Mejuffer BOURIGNON bezat haar in eene zo overvloedige maate, dat zij, om zo te fpreeken, afdaalde op de geenen, welke rondsom haar waren. Haare tegenwoordigheid verfpreidde een reuk

van

van ingetogenheid, welke de vleefchelijke vermaaken deedt vergeeten, en (deeze bedenking voegt 'er haar Leevensbefchrijver bij) ik laat het aan de ondervinding over van hun, welke met aandagt haare fchriften geleezen hebben, of zij daar van niet eenige indrukzels gevoelden, en niet eenigen trek befpeurden tot deeze Gode zo aangenaame deugd."

In weerwil van deezen afkeer, wierdt zij, door haaren Vader, ten huwelijk beloofd aan eenen Franschman; ook was de tijd tot het vieren van het trouwverbond reeds beftemd: doch zij voorkwam zulks, dewijl zij heimelijk het huis haarer ouderen verliet, en voorts de vlugt nam. Dit gebeurde op Paaschdag des Jaars 1636. Nogthans vlugtte zij niet om zich in een Klooster op te fluiten; zij wist dat de Geest des Euangeliums niet heerscht in deeze ftille verblijfplaatzen: maar zij hadt voorgenomen, zich na de eene of andere wildernis te begeeven. Ten dien einde verkleedde zij zich in het gewaad van eenen Kluizenaar, en vervorderde haaren weg met allen mogelijken fpoed; doch in een dorp in *Henegouwen* wierdt zij aangehouden, alzo men eenig vermoeden kreeg, dat zij van eene andere fexe was, dan haar kleed vertoonde. Nimmer was zij in grooter gevaar, ten aanzien van haaren maagdelijken ftaat, dan bij deeze gelegenheid: zij was gevallen in de handen van een Krijgsman, die haar niet dan door een foort van Wonderwerk ontfloeg. De Priester van het dorp verloste haar uit het gevaar; en vermids hij in haar blijken van een hooger dan menschlijken geest meende te befpeuren, gaf hij 'er kennis van aan den Aardsbisfchop van *Kamerijk*, die haar vervolgens kwam fpreeken, het Kluizenaars-leven afraadde, en vermaande na het huis haarer Ouderen weder te keeren.

Niet lang hieldt zij zich egter op ten huize van haaren Vader. De Aardsbisfchop van *Kamerijk* hadt deezen aangeraaden, zijne dochter aan haar eigen oordeel over te laaten, en volkomene vrijheid van Geweeten te doen genieten; dit was eene der voorwaarden van haare wederkomst. Ondanks dezelve, begon men haar, andermaal, lastig te vallen met voorflagen van een huwelijk, en wel zo ernftig, dat zij, anders geen kans ziende om den aandrang haarer Ouderen

 tegen-

tegenstand te bieden, voor de tweede reis de vlugt nam. Dit gebeurde in den Jaare 1639. Thans begaf zij zich regelrecht tot den vermelden Aardsbisschop, van welken zij de vrijheid verwierf, om nevens eenige andere Juffrouwen van haaren smaak, in het Dorp *Blaton*, een Genootschap op te regten. Doch wanneer de Aardsbisschop haar kort daar naa deeze vrijheid opzeide, was zij genoodzaakt, zich na *Luikerland* te begeeven, van waar zij eerlang in *Vlaanderen* wederkeerde. Hier sleet zij verscheiden jaaren in afzondering en eenvoudigheid; niet, egter, zonder zekeren jongeling eene geweldige liefdedrift voor haar in te boezemen, en die, om toegang tot haar te krijgen, den schijn van heiligheid vertoonde. Hij was een boerenzoon en genaamd SAULIEU, en zo men mag geloof slaan aan alles, wat in het Leeven van ANTONETTE van hem gezegd wordt, een groote deugeniet. Zij zelve verhaalt, dat deeze persoon haar grooten overlast aandeedt, en haar door bedreigingen, zelfs door haar het bloote Mes op den keel te zetten, tot zijne snoode oogmerken zogt te noodzaaken. Weshalven zij, om van hem ontslagen te worden, zich genoodzaakt vondt, haare toevlugt te neemen tot den Waereldlijken arm. SAULIEU liet haar voorts in vrede, en vervoegde zich bij eene andere Geestlijke dochter, bij welke zijne schijnheilige bedriegerijen beter slaagden.

Naa dat BOURIGNON eenigen tijd dus in de afzondering geleefd hadt, keerde zij andermaal na *Rijssel*, daar zij tot aan den dood van haare Moeder, en vervolgens ook nog eenigen tijd bij haaren Vader bleef; waar naa zij haar voorgaand afgezonderd leeven hervatte. Naa haars Vaders overlijden, wilde zij in 't eerst haar erfgoed niet aanvaarden; doch zij veranderde van besluit, en de aanzienlijke somme, door haare Ouderen nagelaaten, groeide merkelijk aan onder haar bestuur.

In den Jaare 1653 aanvaarde zij het bestuur van het Gasthuis van onze lieve Vrouwe der Zeven Smarten te *Rijssel*, en omhelsde vervolgens, in den Jaare 1658, den Nonnenstaat, naa alvoorens de Orde en het Gewaad van den H. AUGUSTINUS te hebben aangenomen. Doch het ongeluk wilde,

de, dat dit Gasthuis, vier jaaren daar naa, zo algemeen met den Geest van Toverkunde besmet wierdt, dat alle jonge dochters, welke in gemelde huis in de kost besteed waren, gehouden wierden een verbond te hebben aangegaan met den Duivel. Het gerugt hier van verspreidde zich algemeen, en de kwaadspreekers maakten ANTONETTE overal uit voor 't hoofd der Toverkollen. De Wethouderschap van *Rijssel* liet haar in verzekering neemen, zondt Geregtsdienaars na het Klooster, om onderzoek te doen, en deedt haar vervolgens voor zich koomen om zich, ware het mogelijk, van den aangewreeven blaam te zuiveren. Doch met hoe veel kragt van redenen zij zich verantwoordde, 't was alles vrugteloos; zij begreep, dat de beschuldigingen der geenen, welke haar vijandig waren, meer invloeds hadden dan haare vertoogen; en om derhalven niet meer bloot te staan voor smaad- en schimpredenen, hing zij het Nonnenkleed op den tuin, en vertrok na *Gent*. Dit viel voor in het Jaar 1662. Zodra was zij niet te *Gent* gekomen, of GOD, gelijk zij zelve schrijft, *openbaarde haar groote geheimen*. In deeze stad en te *Mechelen* hieldt zij zich vier jaaren op. In de laatstgenoemde stad maakte zij vriendschap met een zekeren persoon, welke haar altoos is getrouw gebleeven. Zijn naam was CHRISTIAAN DE CORT.

Deeze mensch, op twee onderscheidene tijden kort naa elkander, en met zwaare bedreigingen, in gevalle hij niet gehoorzaamde, door een hooger dan menschlijk bevel opgewekt, hadt het grootste gedeelte zijner bezittingen toevertrouwd aan eenige nabestaanden, welke voorgenomen hadden een Eiland in Holstein, *Noordstrand* genaamd, door de Zee overstroomd, droog te maaken; door dit middel was hij in het bezit geraakt van de Tienden, van het opperbestuur, en zelfs van een gedeelte van den grond deezes Eilands. Zijn voorneemen was om nevens zijne Geestlijke Vrienden en Vriendinnen zich met der woon derwaarts te begeeven. Onder deeze was ook onze BOURIGNON.

Zij vertrokken dan, om dit voorneemen te volbrengen, gezamentlijk na *Amsterdam*, in den Jaare 1668; hier liet ANTONETTE haar Boek drukken *Over het licht der Waerelds*

Onder hunne reisgenooten bevondt zich een goed getal Jansenisten, die zich nevens haar na de zelfde plaats van afzonderinge begaven. Haar verblijf te *Amsterdam* duurde langer dan zij in 't eerst verwagt hadt; geduurende hetzelve wierdt zij bezogt van lieden van allerleien rang en smaak. Dit deedt haar hoopen, dat de hervorming, welke zij predikte, van vrugt zoude zijn; nogthans wierden 'er weinigen gevonden, welke een vast besluit namen om haare beginzels te volgen. Labadie en zijne Leerlingen zouden gaarne de reize na *Noordstrand* hebben willen aanneemen; en vermids zij eene aanzienlijke somme gelds booden om het geheele Eiland te koopen, leende de Heer de cort daar een greetige ooren. Doch bourignon wees hunnen voorslag van de hand, voor reeden geevende, dat de Gevoelens en de Geest, welke ladabie en zijne naavolgens beheerschten, strijdig waren met het Licht en den Geest, welke haar bestuurde. „ Zij hadt (schrijft zij zelve ergens) ten opzigte van labadie reeds eenige inwendige bevindingen van god en een hemelsch gezigt gehad, waar in god haar in den Geest hadt vertoond een Man, klein van gestalte, (dit was labadie) zeer bezig om met een grooten haak in de hand den val van een groot huis, of van een instortenden Tempel te beletten: en door een gesprek, welk zij met hem hadt gehouden, waar door zij, hoewel vrugteloos, getragt hadt hem te weerhouden van het Sijnode van *Naarden* te tarten, en hem van zijne dooling wegens de kwaade Leer der Voorschikkinge te overtuigen, was zij ten vollen verzekerd, dat hij zijne begrippen uit de zelfde bron schepte als de overige Geleerden; en in zijn gedrag niet inwendig door god verlicht, noch door de zagte beweegingen der Godlijke aanblaazingen bestuurd wierdt."

Te *Amsterdam* raakte zij eenige reizen in gesprek met ettelijke Cartesiaanen, en onder deezen met heidanus en burmannus; doch hunne beginzels mishaagden haar dermaate, dat zij verzekerde, „ dat god zelf haar uitdrukkelijk hadt te kennen gegeeven, dat de Cartesiaansche Wijsbegeerte de snoodste en de vervloektste van alle Ketterijen was, welke immer in de waereld geleerd zijn, eene volslagene

God-

Godverlochening, of verwerping van GOD, in welks plaats de verdorvene Reden zich zogt in te dringen." Zij schreef hier meer boeken dan zij 'er Leerlingen maakte; ook hadt zij hier veelvuldige openbaaringen, in welke haar eene overgroote menigte gantsch zonderlinge zaaken ontdekt wierden.

Midlerwijl was haar Leerling DE CORT na *Noordstrand* vertrokken, doch hij overleedt 'er, niet lang naa zijne aankomst, op den twaalfden November des Jaars 1669, alle zijne goederen nalaatende aan ANTONETTE BOURIGNON; doch 't hadt geene geringe moeite in, om zich in 't daadelijk bezit van zo een vetten brok te stellen. In den Jaare 1671 verliet zij *Holland*, om de reize na *Noordstrand* aan te neemen. Zij hieldt zich eenigen tijd op in verscheiden' plaatzen van *Holstein*, en was genoodzaakt eenige Leerlingen, welke zich tot haar vervoegd hadden, hun afscheid te geeven; zij zag, dat een iegelijk hunner op zijn eigen gemak en voordeel zag, en zij begreep hier uit, dat dit niet het rechte middel was om eene kudde nieuwe Christenen aan te leggen. In *Noordstrand* gevestigd zijnde, voorzag zij zich van eene eigene Drukkerij: want haare pen was zo vlug als anderer lieden tong; zij liet op deeze Drukkerij de Boeken, welke zij in 't Fransch, in 't Hoog- en Nederduitsch schreef, drukken.

Juffrouw BOURIGNON wierdt hevig bestreden in verscheiden Boeken, in welke haare Leerstellingen en Zeden wierden aangetast; zij zelve verdeedigde zich in een Werk, waar aan zij den tijtel gaf van *Getuigenis der Waarheid*, en waar in de Kerkelijken van haar geenzints gespaard worden. Doch dit was het rechte middel niet om den Vrede te zoeken. Twee Luthersche Leeraars trokken inzonderheid den alarmklok, bij openbaaren geschrifte beweerende, dat men voormaals lieden verbrand en onthoofd hadt, wier Leerbegrippen min onverdraagelijk waren dan die van ANTONETTE BOURIGNON. Ook vatten de Labadisten, misschien uit weerwraak, eerlang de pen tegen haar op. Het drukken en verspreiden haarer Werken wierdt eerlang verbooden. In December des Jaars 1673 begaf zij zich na *Flensburg*; doch hier wisten zommigen het gemeene Volk dermaate tegen haar op te hitzen,

gen, haar voor een Toverkol uitmaakende, dat zij zich gelukkig rekende, dit gevaar heimelijk ontvlugt te zijn. Vervolgens zogt zij eene schuilplaats te *Tonningen*, *Sleeswijk*, *Husum* en elders, doch vondt ze nergens. Dus van Stad tot Stad vervolgd, wierdt zij eindelijk genoodzaakt, 't Holsteinsche te verlaaten, en de wijk te neemen na *Hamburg*. Dit gebeurde in den Jaare 1676. Hier was zij veilig, zo lang haare aankomst onbekend was; want men hadt hier van geene kennis gekregen, of men tragtte zich van haar persoon te verzekeren. Zij hieldt zich dan eenige dagen verborgen, en vertrok voorts na *Oostfriesland*, daar de Baron VAN LUTZBURG haar onder zijne bescherming nam. Hier wierdt zij bestierderesse van een Armenhuis, en wijdde haare zorg en vlijt, maar niet haare beurs, ten besten van dit gestigt. Niet lang, egter, genoot zij hier eene ongestoorde rust: weshalven zij, in den Jaare 1680, besloot de reize na *Holland* aan te neemen. Doch terwijl zij derwaarts op weg was, overleedt zij te *Franeker*, in *Friesland*, op den dertigsten Augustus des gemelden jaars.

De wederwaardigheden, welke zij in *Duitschland* leedt, beletteden niet, dat zij een aanzienlijk getal Boeken schreef; doch 't zou bezwaarlijk vallen, een geregeld denkbeeld van haar Leerstelzel te geeven: te vergeefs zou men ook een geregeld en wel aaneen hangend stelzel verwagten van iemand, die zich geheel en al verliet op onmiddelijke inblaazingen. Men wil, dat zij het Nieuwe Testament niet meer dan eenmaal, en dat nog ter loops, zou geleezen, maar terstond bevonden hebben, dat zij, 't geen daar in voorkwam, reeds in haar hart gewaar wierdt; dat ze alle boeken en geleerdheid veragtte, en haare eigene schriften, zo niet boven, althans gelijk met de H. Schriftuure schatte; dat ze CHRISTUS en ADAM onder de geehen telde, die van een dubbeld geslagt zijn; dat ze CHRISTUS twee lichaamen toeschreef, en het duizendjaarig Rijk in een vleeschelijken zin beweerde. Ook willen zommigen, dat zij de Godheid van CHRISTUS en het Leerstuk aangaande de Drieëenheid lochende. Aangaande den *Antichrist* hadt zij een zeer zonderling begrip; zij begreep, dat het een Duivel zijn zoude, welke

eene

eene vleeschelijke natuur zoude aanneemen; zij hadt hem in een gezigt gezien, en wel zo onderscheiden, dat zij de grootte, houding en gestalte van deezen vleesch gewordenen Duivel zeer duidelijk beschreef. Eindelijk wordt zij beschuldigd, van nooit iets van haare goederen, welke zij in overvloed bezat, aan de armen te hebben medegedeeld, voorwendende, dat GOD haar zulks verbooden hadt, om twee redenen: vooreerst, om dat 'er geene waare armen gevonden wierden, en de zulken, welke in behoefte leefden, haare weldaaden onwaardig waren; ten anderen, om dat zij haare goederen tot betere einden wilde aanwenden.

Een van haare voornaamste naavolgers was de vermaarde PETRUS POIRET; deeze wist de buitenspoorige en kwalijk zamenhangende verbeeldingen van ANTONETTE BOURIGNON op eene kunstige wijze op te schikken, en bragt dezelve in de gedaante van een soort van geregeld zamenstelzel, in zijn uitvoerig Werk, getijteld: *L'Oeconomie Divine, ou Systeme Universel*, in 't Fransch, en naderhand ook in 't Latijn in 't licht gegeeven te *Amsterdam*, in den Jaare 1686, in zeven Deelen in 8vo.

BRAKEL, (*Geslagt van* VAN) * Op dit Artikel, Deel VIII, bl. 916, beriepen wij ons op de Lijst van dit Geslagt, door J. W. TE WATER beloofd, als zullende plaats vinden onder de *Bijlagen*. Aan de volledigheid, welke wij, zo veel doenlijk is, tragten in agt te neemen, zijn wij verschuldigd, de Stamlijst, zedert door den kundigen en arbeidzaamen Man in 't licht gegeeven, hier in te vullen.

RICHOLD VAN BRAKEL, Schildknaap, Heer van Develstein, Schepen der Stad Dordrecht, in 't Jaar 1340. Hij won bij Maria Booth, dochter van Kornelis Booth, Schepen van Dordrecht, en van Geertruid van der Merwede,

- JOHAN VAN BRAKEL, Schildknaap, Heer van Oudelands-Ambacht, Burgemeester te Dordrecht, in den Jaare 1390. Hij trouwde N. van Riede. A.
- GODSCHALK VAN BRAKEL, Raad en Rentmeester Generaalvan Zuid-Holland, Schepen te Dordrecht, in den Jaare 1383, en Raad in den Jaare 1389. Hij heeft nagelaaten B.

Herenbern, of *Herbern van Brakel*, Schepen te Dordrecht, in den Jaare 1370, die, gelijk aangewezen is, bij herhaalinge voor koomt in 't Charterboek van Mieris, waar Jan en Godschalk ook gemeld worden. Zie II Stuk bl. 276.

A.

Afstammelingen van JOHAN VAN BRAKEL.

Willem van Brakel, Schout van Dordrecht, in den Jaare 1404. { *Jan van Brakel*, Ridder.

Godschalk, Schout van Dordrecht, in den Jaare 1408. { *Geertruid van Brakel*, getrouwd met Jan van Bolland, Ridder.

B.

Afstammelingen van GODSCHALK VAN BRAKEL.

Johan van Brakel, Schildknaap, Bailjuw van Gouda, in den Jaare 1380. Trouwde met Geertruid Booth, dochter van Aart Booth, Ridder op Duivestein, Burgemeester van Dordrecht, en van Elizabeth Oem van Barendrecht.

Willem van Brakel, Schildknaap, Schout van Dort, doodgeslagen tusschen Rotterdam en Overschie, waar over een aanmerkelijke brief bij HOOGSTRATEN Woordenboek, II Deel bl. 362, 363. { JOHAN VAN BRAKEL, Schildknaap, Heer van Oudelands-Ambacht. Zijn Zoon volgt C.

REINOLD VAN BRAKEL, Schildknaap, vermeld op 't Jaar 1412. Hij won bij Jannette Eggert

Willem van Brakel, Schildknaap, Schepen te Dordrecht, in de Jaaren 1442 en 1443. Hij nam in echt Sueta de Beveren, Vrouwe van Dortsmonde; bij welke verwekt is D. Hij storf 1490, en zij 1494.

Godschalk van Brakel, Priester, in den Jaare 1454.

Reinolda van Brakel, welke ten man hadt Jacob van den Woude. Zij overleedt in den Jaare 1499.

Machteld, gehuwd aan Fredrik van Uitenham, Ridder, Maarschalk van Utrecht, in den Jaare 1418.

C.

Zoon van Johan van Brakel.

JOHAN VAN BRAKEL, Schildknaap, Heer van Oudelands-Ambacht, op hem verheven in den Jaare 1434, en door hem verkocht in den Jaare 1442, aan Willem Dulk. — Met dezen eindigt het Geslagtregister bij VAN LEEUWEN en HOOGSTRATEN, en begint de mij medegedeelde Genealogie, waar uit ook blijkt, dat hij in huwelijk hadde Geertruida van Deelen, en kinderen bij haar verwekte, die in zeker transport van 't Jaar 1460, te gelijk met hunnen Vader genoemd worden.

JOHAN VAN BRAKEL, die in echt hadt Katharina van Leefdaal, gelijk blijkt uit de huwelijks - voorwaarden des Jaars 1475, en een Maagenscheid met zijn' broeder, in 't Jaar 1477. Zijne Zoons volgen E.

Zweder van Brakel, getrouwd met Theodora van Delft. F.

Zoon

D.

Zoon van Willem van Brakel.

Willem van Brakel, die te Leuven gestorven is, ongetrouwd, in 't Jaar 1504.

E.

Zoons van Johan van Brakel.

Kornelis van Brakel, die na 't overlijden van zijn' Vader, in 't Jaar 1502, is beleend geworden. Bij Margaretha van Boecoop won hij

Johan van Brakel, die in echt hadt Johanna van Meerten tot Ingen, dochter van Dirk van Meerten en Berta van Eck. Dit blijkt uit een transport in 't Jaar 1580, en een Maagenscheid van zijne vrouwe met haare kinderen ten Jaare 1580. Hij behoorde onder de verbonden Edelen, en liet naa G.

LODEWYK VAN BRAKEL, die trouwde
1. Anna van IJsendoorn.
2. Antonetta van Wijhe; bij welke hij verwekte

DIRK VAN BRAKEL, die ook onder de Edele Bondgenooten was. Hij verwekte bij Anna Vijgh H.

F.

Zoon van Zweder van Brakel.

Otto van Brakel, getrouwd met Elizabeth van Haeften. Zij hebben nagelaaten

Willem van Brakel, die, misschien, mede het Verbond der Edelen geteekend hadt. Hij trouwde, in 't Jaar 1529, Katharina van Nispen.

Zoons

Deze Tak heeft zich te Utrecht gevestigd; doch 'er zijn, zo veel men weet, geene afstammelingen meer van overig. Zie *Connoisfance de la Noblesse d'Utrecht*, pag. 26, 41.

G.

Zoons van Johan van Brakel.

Lodewijk van Brakel, die trouwde Katharina Tempier, en bij haar één' Zoon verwekte; gelijk blijkt uit een Maagenscheid met zijne broeders en zusters, na 't overlijden van deszelven Moeder, ten Jaare 1600.

Johan van Brakel, die, volgens de Huwelijks-voorwaarden ten Jaare 1615, in echt hadt Henrica Millink. Zijn Zoon volgt I.

Johan van Brakel, ongetrouwd gestorven.

Dirk van Brakel, Kapitein. Hij nam in huwelijk Petronella Vijgh, dochter van Adriaan en Hadewich van Rossum.

H.

Zoons van Dirk van Brakel.

FLORIS VAN BRAKEL, Drost ter Lede, gehuwd met Geertruid Bentink, dochter van Karel en Antonette van Deelen. Zij wonnen

DIRK VAN BRAKEL, getrouwd met Josina van Borssele, heeft nagelaaten. K.

Dirk van Brakel, in 't Jaar 1599 getrouwd met N. van Zuilen van Hardenberg.

Zoon

L.

Zoon van Johan van Brakel.

Johan van Brakel, getrouwd met Maria Louisa van Liere, volgens de huwelijksvoorwaarden, ten Jaare 1669. Zij wonnén

Willem Fredrik van Brakel, die in echt nam Jakoba Pompe, en twee dochters naa liet L.

Ik vermoede, dat deeze geweest zij de Kapitein, en, naderhand, Schout bij Nacht J. van Brakel, die den tocht na Chattam bijwoonde in den Jaare 1667, en den hevigen zeestrijd voor Soulsbaai in den Jaare 1672. Men zie BRANDT in 't Leven van de Ruiter. Hij sneuvelde in den Zeeslag in den Jaare 1690. WAGENAAR Vad. Hist. VII. D. p. 112.

K.

Zoons van Dirk van Brakel.

FLORIS ADRIAAN VAN BRAKEL, die, bij Margareta Gijsberta Steeland, verwekte

DIRK LOUIS VAN BRAKEL, die, bij Jakoba Woutrina de Lange, gewonnen heeft M.

JAKOB VAN BRAKEL, getrouwd met Maria Katharina van Borsfele, dochter van Adriaan van Borsfele van der Hooge, Heere van Geldermalsem, en van Geertruid van Welderen. Zij hebben gewonnen

DIRK VAN BRAKEL, Kolonel onder 't Regiment Mariniers van Douglas.

PHILIP JACOB VAN BRAKEL; Afgevaardigd ter Vergaderinge der Algemeene Staaten, wegens de Provincie Zeeland.

JACOB DIRK VAN BRAKEL, beschreven in de Ridderschap des Kwartiers van Nijmegen.

Doch-

L.

Dochters van Willem van Brakel.

Louisa Isabella, getrouwd, in 't Jaar 1720, met Willem van Liere, Heere van Katwijk, Drossaard van Heusden en Breda, Hoogheemraad van Rhijnland.

Henrietta Philippina, in echt vereenigd met Christiaan Reinoud van Wijhe, Heere van Echtelt.

M.

Zoon van Dirk Louis van Brakel.

FLORIS ADRIAAN VAN BRAKEL, beschreeven in de Ridderschap des Kwartiers van Nijmegen.

Zie J. W. TE WATER, *Historie van het Verbond*, enz. *der Nederlandsche Edelen.*

BRAKEL; (PIETER VAN) zie WITTE. (JACOB EDUARD DE)

BRAKEL. (WILHELMUS A OF VAN) Aan de naagedagtenisse deezes Godvrugtigen Leeraars oordeelen wij een eenigzins uitvoeriger verslag te zijn verschuldigd, dan het Artikel, in het Achtste Deel onzes *Woordenboeks*, van hem voordraagt. Gaarne bedienen wij ons daar toe van den arbeid des verstandigen en geleerden A. YPEY, in zijne fraai geschrevene *Beknopte Letterkundige Geschiedenis der Systematische Godgeleerdheid*, van wiens berigten en aanmerkingen wij in 't vervolg nog meermaalen zullen gebruik maaken. 's Mans berigt aangaande de Schriften en leerwijze van Vader VAN BRAKEL luidt aldus: „ Deeze Man, dus schrijft hij, heeft behalven verscheiden andere schriften in het licht gegeeven een

Werk, getijteld, *Redelijke Godsdienst, in welken de Godlijke waarheden des genadenverbonds worden verklaard, tegen partijen beschermd, en tot de praktijke aangedrongen;* 't welk thands nog in veele huishoudingen gebruikt wordt, en bij ongeletterde lieden op hoogen prijs staat. Het werk is in drie deelen afgedeeld, waar van de twee laatsten in één' band zijn. De eerste druk is uitgekomen te *Rotterdam* in den Jaare 1700; terstond hadt het boek zulk een' aftrek, dat 'er in den Jaare 1701 reeds een nieuwe druk wierdt opgeleid, waar in hier en daar de zin wat verkort, en op andere plaatzen weder wat uitgebreid is. De derde en de volgende uitgaven zijn merklijk vermeerderd. De twaalfde druk kwam uit te *Rotterdam* in den Jaare 1733, waar naa het ten minsten nog viermaal herdrukt is, zijnde de zestiende druk uitgekomen in den Jaare 1749 (*). Het eerste deel behelst de Geloofsleer. 't Beloop der hoofdstukken, waar in de leerpunten der Hervormde Kerk behandeld worden, verschilt niet van 't geene men bij andere stelzelschrijvers ontmoet. Eerst handelt de Schrijver over de natuurlijke Godgeleerdheid, vervolgens over de Heilige Schrift, over God, over Gods besluiten, over de Schepping, de Voorzienigheid, het Werkverbond, de Zonde en derzelver gevolgen. Dit loopt af in vijftien hoofddeelen. Hier op handelt hij van het Genadeverbond, van JESUS voldoening, van JESUS Godlijke en Menschlijke Natuur, van zijne Ampten en Staaten, van de Kerk, en wijders van de Roeping, Wedergeboorte, Geloof, Rechtvaardiging, van den Doop, van het Avondmaal, en van het Leeven des Geloofs op de Beloften. Alle deeze stukken zijn breedvoerig bearbeid in zevenëntwintig hoofddeelen. En eindelijk besluit hij met

(*) *'t Is al iets zonderlings, dat Vader* BRAKEL, *zo als verhaald wordt, voorneemens zijnde, dit werk uittegeeven, langen tijd naa een' Drukker heeft moeten zoeken, en naauwlijks éénen, en nog wel een' Roomschgezinden, heeft kunnen overhaalen, die hetzelve van de pers in de waereld wilde zenden.*

met eene *waarschouwende Bestuuring tegen de Piëtisten, Quiëtisten en diergelijke afdwaalende tot een natuurlijken en geestloozen Godsdienst onder de gedaante van Geestlijkheid.* Dit stuk, over 't geheel genomen niet kwalijk geschreven, is een Aanhangzel op het Eerste Deel, en is ook afzonderlijk door den Schrijver uitgegeeven. In dit deel van 's Mans Werk treft men hier en daar schoone zaaken aan, die waardig zijn overwoogen te worden; maar ook zal een kundig Leezer 'er wel iets in ontdekken, 't welk de proef van zijn gezond oordeel niet kan doorstaan. Veele bewijzen voor de leer, welke de Schrijver voordraagt, doen somwijlen niets af, en bederven zelfs vaak de beweerde stelling. Trouwens het boek is geschreeven in tijden, waar in men de waarheden van alle kanten nog zo wel niet bekeeken hadt, als thands Dit in het oog gehouden, moet men van des Mans leerstelzel zeggen, dat het zeer wel opgesteld, vrij wel gezuiverd van scholastiekerij, en in een populairen smaak ingericht zij. De praktische aanmerkingen, waar mede het doorvlochten is, en welken voornaamlijk ter toepassing bij elk hoofdstuk gevoegd zijn, maaken hetzelve voor het algemeen nuttig en stichtlijk. BRAKEL was een regtzinnige *Voetiaan:* doch hij was regtzinnig uit overtuiging, en niet uit slaafsche eerbiediging van menschlijk gezag. En men moet van den braaven man zeggen, dat, schoon hij eigenlijk voor het ongeletterd gemeen geschreeven heeft, hij zich egter heel niet geschikt hebbe naar de volksdwaalingen van zijne eeuw. Bladz. 368, 711—713, 715—717, 796, 1052, 1057—1059, enz. spreekt hij van de onbepaalde en welgemeende aanbieding van CHRISTUS aan allen, die onder het Euangelie leeven, op eene regt verstandige en manlijke wijze, en gantsch niet naar de denkbeelden van de zogenoemde oude lichtdrijvers. En ten aanzien van het uiteinde der voor het redengebruik stervende kinderen laat hij zich ook uit in termen, die aan den meesten hoop der eenvoudigen niet wel smaaken zullen: Bladz. 968 schrijft hij: „ Alle kinders der bondtgenooten, (die, „ van gedoopte ouders) 't zij bekeerde of onbekeerde, 't „ zij voor ofte naa het ontvangen des Doops, in haare

„ jonkheijt ſtervende, moeten gehouden worden zalig te „ zijn, uit kracht van het verbond Godts, in welke zij ge„ boren zijn, en alſoo te zijn kinderen des Verbondts: zijn „ de ouders onbekeert ende trouwloos in het Verbondt, dat „ is op haer eigen rekeninge; de Sone zal niet dragen de „ misdaet des Vaders." En Bladz. 969. „ In CHRISTUS ge„ heijligt te zijn," zo als in het Doopformulier geleezen wordt, „ is deel te hebben aen CHRISTUS." Het Tweede Deel van 's Mans arbeid is een zedekundig ſtelzel, waar in hij, zo als in het hoofdſchrift geleezen wordt, handelt over het *heilig leeven der Bondgenooten in derzelven toeneemen, afneemen en ſtrijden.* Hij begint met de *Heiligmaaking:* dit ſtuk hadt hij in het leerſtelzel der Geloofspunten, als zijnde geheel praktikaal, overgeſlaagen. Hier op gaat hij over tot de Godlijke wet, de Tien Geboden, als het richtſnoer der heiligheid. Hij verklaart dezelve. Hij neemt vervolgens tot zijne onderwerpen de liefde tot God en den Heere JESUS, de vreeze van God, de gehoorzaamheid aan God, de hoop op God, de vergenoeging, de lijdzaamheid, de opregtheid; het gebed; hier bij geeft hij eenige opheldesende en toepaslijke aanmerkingen over het gebed des Heeren. Wijders prijst hij allerlei kristlijke deugden aan, als *nederigheid, zachtmoedigheid, vreedzaamheid, naarſtigheid, milddaadigheid,* enz. Voorts geeft hij zijne beſtuuringen aan den Kristen in 't geene hem bij 't beoefenen van zijn Kristendom hier in dit leeven dwarsboomen kan. En ten ſlotte laat hij volgen iets over den dood, den ſtaat der afgeſcheiden geesten, de opſtanding, 't laatſte oordeel, en het eeuwige leeven. Dit Deel bevat eenënzestig hoofdſtukken. In hetzelve ſtraalt zeer veel Godsvrucht en naauwgezette tederheid van hart voor GOD door. Men heeft 'er hier en daar gemoedlijke lesſen, die met ſtichting kunnen geleezen worden. Hadt de Schrijver thands geleefd, hij zoude verſcheiden zaaken met meer kieschheid en oordeelkunde voorgeſteld hebben; 't gebrek hier aan moet men in een' man van de Zeventiende Eeuw met een verſchoonend oog overzien. De ſmaak is zints dien tijd zeer verbeterd. In de daad, bijaldien 'er thands geene zuiverer en voor de gemeene

vatbaarheid geschikter zedekundige werken waren, zouden wij het bij voortduuring als een nuttig huisboek aan ongeletterde Kristenen aanbeveelen, van welken het reeds zo veele jaaren lang met genoegen en nut gebruik is. Het Derde Deel bevat de *bedeeling des Verbonds*, en Gods bestuur in zijne Kerk, van ADAM tot aan het laatste der dagen. Dit Deel, voornaamlijk de verklaaring van JOHANNES *Openbaaring*, welke 'er in voorkomt, is het minst belangrijke, en dient van eenvoudigen met voorzigtigheid en met geen te groot vertrouwen op des Schrijvers uitlegkunde gebruikt te worden. BRAKEL moet grooten arbeid aan dit werk besteed hebben; zijne uitgegeeven Leerredenen ten minsten steeken 'er sterk bij af, en hebben op verre naa zo veel goeds niet.

„Wij hebben ons zo breedvoerig over dit geschrift van BRAKEL uitgelaaten, om dat hetzelve thands bij zeer veele Hervormde Kristenen geheel geene of altoos eene geringe waarde heeft, en hetzelve toch die algemeene verachting waarlijk niet verdient."

BRAUNIUS. (JOHANNES) Zie hier het berigt, aangaande deezen vermaarden Godgeleerde, van den Geleerden YPEY. „Hij was een geleerd en schrander Theologant, bij zijne tijdgenooten beroemd, en van zijne leerlingen zeer gezien. Ook was hij een bekwaam Wijsgeer. In zijne jeugd hadt hij vrij veel op gehad met de oude Filosoofy van ARISTOTELES; doch te *Nijmegen* Predikant zijnde, was hij begonnen de schriften van DESCARTES te leezen; hij deedt dit met grooten ijver en met een zonderling genoegen tevens: en nu verwierp hij langzaamerhand verscheiden wijsgeerige begrippen, welken hij in vroeger jaaren ingezoogen hadt, en wierdt een *Kartesiaan*. Dit was voor zijne hoofdstudie geen voordeel. Hij liet zich door den grooten stroom mede voeren, en verschikte zijne Godgeleerde kundigheden, op het voorbeeld van HEYDANUS en WITTICHIUS, naar de nieuwe Wijsgeerte. Te *Leijden* hadt hij zijne letteroefeningen verrigt, en tot zijne Leermeesters in de Godgeleerdheid gehad HEYDANUS en COCCEJUS. Aan de lessen des laatsten was hij zeer verkleefd

geweest; COCCEJUS - zelf hadt ook veel zorg voor hem gedraagen; en onder denzelven hadt hij verdedigd eene *Akademische* verhandeling, *de Potentia Scripturæ*. Zijne Theologie was, gelijk men hier met grond uit opmaaken mag, in het begin dus vrij zuiver van spitsvindige wijsgeerigheden: 't geene hij van ARISTOTELES geleerd hadt, vondt hij met de verbondsvoordragt en met het *Coccejanismus* niet bestaanbaar; de Filosoofy wierdt van hem gehouden voor bijstudie, die hem alleen een' goeden aanleg tot denken over voorkomende onderwerpen gegeeven hadt. Jammer was het dus, dat hij, toen hij als Hoogleeraar het meeste nut aan Gods kerk doen konde, zijne zuivere Godgeleerdheid met de onzuiverheden van DESÇARTES ontsierde. Verscheiden schriften zien van hem het licht. Onder anderen heeft hij in den Jaare 1688 te *Amsterdam* in 4to. uitgegeeven een *Systematisch* werk, getijteld, *Doctrina Fœderum, sive Systema Theologiæ didacticæ et elencticæ, perspicua atque facili methodo*. Dit werk van hem geschreeven niet alleen op aanstaan van zijne Studenten, maar ook van andere Geleerden, is binnen den tijd van vier jaaren driemaalen herdrukt, en in den Jaare 1711, te *Frankfort*, voor de zesdemaal, in 't licht gekomen 't Is ook in het Nederduitsch vertaald en verscheiden reizen uitgegeeven. De derde druk daar van verscheen te *Amsterdam* in den Jaare 1723. — Het werk is, zo als men reeds uit den Tijtel kan afneemen, naar de Verbondsmethode vervaardigd. „ De eenige leevensweg," zo begint de Schrijver in het eerste hoofdstuk, „ is het Verbond, 't welk GOD met den Zondaar heeft opgerigt. En dus is de waare Zaligmaakende kennis die, welke wij van GODS Verbond hebben; en de gantsche Godgeleerdheid niets anders, dan de leer van GODS Verbond. Weshalve wij de Godgeleerdheid zullen beschouwen als een Verbond, 't welk GOD met den mensch opgerigt heeft." — Hoe onnaauwkeurig, oneigenaartig en ongerijmd is dit laatste! — Nu, deeze Godgeleerdheid, welke bij hem het Verbond van GOD is, verdeelt hij in vier deelen. In het eerste deel handelt hij over het *Instrument des Verbonds*. Daar toe brengt hij de Godgeleerdheid, en de Heilige Schrift. — Hier merkt hij

dus

dus de Godgeleerdheid aan als een *Inftrument des Verbonds*, en niet als het *Verbond* zelf. In het tweede deel handelt hij over de verbonden partijen, GOD en den mensch. Hier vindt men Vertoogen over GODS aanweezen, over GODS eigenfchappen, over GODS inwendige en uitwendige werken. In het derde deel handelt hij over de Verbonden zelven: daar onder rekent hij het Verbond der werken, het Verbond der genade, de leer van den Middelaar, des geloofs, der rechtvaardiging, der heiliging, der volharding van de heiligen enz. In het vierde deel handelt hij over de huishoudingen der Verbonden: dezen zijn drie, onder de *belofte*, onder de *wet*, en onder het *Euangelie*. Elk deezer huishoudingen loopt hij door: en dit deel des werks is verre het grootfte. — Stipt houdt hij vast aan de leer der Hervormde Kerk, even waarom dit *Systema* ook bij de *Voetiaanfche* partij altijd in achting geweest is. Maar ook houdt hij zich ftipt aan de gevoelens van COCCEJUS, zo als bij voorbeeld ten aanzien van de zeven perioden, van de uitlegwijze der Heilige Schrift, van den Sabbath, van het onderfcheid tusfchen de vergeeving onder het Oude en die onder het Nieuwe Testament, enz. De voordragt is, over het geheel genomen, regelmaatig, en wel in orde. De waarheden worden in haar licht neêrgefteld, uit den Bijbel en uit de Reden nadruklijk beweezen, en tegen anders denkenden met kracht verdeedigd. Meenigmaalen komt 'er egter iets voor, dat van geringe waarde is, en weinig om het lijf heeft. — Schoon het werk voor des kundigen klaar en duidlijk gefchreeven is, heeft men 'er niettemin veele verbijsterende onderfcheidingen en wijsgeerige bewoordingen in; vooral daar de Schrijver den tegenfpreekeren den mond wil ftoppen, en hunne drogredenen weêrleggen. Het eenvoudig gemeen, wien hetzelve door Leeraaren dikwerf aangepreezen is, heeft 'er dus eigenlijk heel weinig aan. De meesten kunnen den Man niet begrijpen."

BREDERODE. (*Geflagt van*) Bij de befcheiden, aangaande de laatere Naakomelingen van dit Doorluchtig Geflagt door ons vermeld Deel VIII, bl. 1025 enz., zullen, twijfelen

felen wij niet, alle beoeffenaars der Vaderlandsche Geschiedenissen met genoegen hier ontmoeten de volgende

Opene brieven van Walraven *en* Balthazar van Brederode, *en eenige andere Verklaaringen nopens sommige afstammelingen uit den Huize van* Brederode, *en van welken de nakomelingen, tot op dezen tijd, in leven zijn; medegedeeld door den Heere Mr. R. Paludanus, Raad der Stad Alkmaar.*

No. 1.

„ Wij *Balthasar van Brederode*, Heere tot Bergen in Kennemerlandt etc. doen cont allen luijden, die dese onse brieven van confirmatie sullen sien off hooren Leesen, dat ons vertoont is geweest bij den suppllanten in deesen naevolgende Certificatie gementioneert een besegelde brieve ongeraseert bij onsen heere en vader Heer *Walraven van Brederoede* besegelt in *data* XVC *en een op ten* VI *dach in Julio* deur deese onse brieven getransfixeert beroerende de maegtalen *van de kinderen van saliger Matijs Dirçxs, Jan Dircxsen, Walraven Direxsen*, ende haere broederen, mitsgaders haere kinderen gecomen van de hofsteede van bredenrode in de voorsz. besegelde brieven gespecificeert, ende breeder verclaart, ende boven deese voorsz: besegelde brieven is ons noch vertoont geweest seeckere twee Certificatien d'een gepasseert onder 't seegel van vier Leenmannen in dato den lesten dach van October anno vijf en vijftich waar inne de voorsz: brieven van onsen heer vader van woorde tot woorde gestelt sijn, ende nogh is ons vertoont een Certificatie gepasseert onder 't segel der stede van Alcmaar *in dato den* IX *dach novembri anno* XVcLV hier mede in deese onse brieven geinsereert Luijdende aldus:

„ Wij

„ Wij *Jordaen van Foreest*, *Johan de Grebber*, *Bartelmies Tomas*, *ende Frans van Teijlingen*, *Leenmannen* in de Graeflicheid van Holland Certificeeren mits desen voor de geregte Waerheid dat wij op huijden date van deesen gesien, ende geleesen hebben eenen brief geschreven in franschijn, beginnende *Walraven heer tot Brederode etc.* in dato den VI dach van Julio anno XVc en een besegelt met een groot uithangent rooden segel met vier lenwen ongeraseert, maar geheel goet, suijver ende dervende alle suspitie van bedrogh, dan op 't eijnde van de laetste regele wat duijster geworden sijnde van de handelinge, dat niet soo wel leesbaer en was, maer is geschreven nae de teneur van de duijtsche, soo datter geen veranderinge van sinne in gelegen is; daer 't inhouden van deselve brieff was geschreven soo hier nae volcht,

„ *Walraven Heer tot Bredenroede* tot Vijaenen, burch„ grave tot Utrecht, heer tot Ameijde ende van heems„ roede doen te weeten, alsoo maechtael van de Luijden „ mitter tijt Lichtelijck uijter kennisse compt, ende die een „ den anderen vergeeten ende onbekent werden, ende bij„ sonder die minste den meesten, als sij er niet bij en ver„ keeren ende daer off die maechtael dan niet ware weer „ te bevinden en is, dan uuijt oude schriften ende bij le„ vende fame ende Oorconde, ende wat van natuijre ende „ redenen weegen, wie hij sij groot ofte cleijn behoort „ sijne maegen alsoo wel die arm als die slechte eeren, „ ende voor te staan, daar hij die bekennen can, ende als „ hij woude, dat men hem deede, waaromme. Zoo is 't „ wij daar aff natuijren ende redenen willende ende begee„ rende te voldoen, en alsoo sij ons daar voor kennelij„ ken gemaakt zijn, door Oude conde ende bij Oude waarh. „ soo onse register ende van anderen in voortijden hooren „ ouderen daar op gegeven, ende ook eens deels bij ons „ daar op gesien, ende gehoort hebben hier mede verklaert, „ ende bekent voor ons maegen geweest Zaliger *Matijs* „ *Dircxen*, *Jan Dircxs*, & *Walraven Dircxs met hare* „ *broederen*, ende als wij daar omme hier mede nog be-

„ kennen ende verclaeren voor onse maegen, de kinderen
„ van hen luijden daar af gecommen, ende thans alsoo ne-
„ mentlijken, *Matijs Jansen*, *Cornelis Dircxs*, *Matijs Vre-*
„ *dercxs*, *Johan Vredrixs*, DIRK WALRAVENSEN, *Jacobs*.
„ ende *Gerrit Reijers* met hoeren medewerckeren als van
„ haere sweert sijde in voortijden afgecoomen van Bastar-
„ dijen van onse hofsteede van bredenroede, daaromme wij
„ dezelve geern gevordert saegen van eenen ijgelijcken ende
„ bijsonder om te mogen gebruijken alle alsulker eeren, vrij-
„ heeden ende vorders als hem Luijden dieshalven haere
„ gebuijrte voorsz: van onser hofsteede daar aff toecomen
„ soude moogen, bidden ende begeeren daarom allen den
„ geenen, die sij deese onse opene brieven hooren, ende
„ heurs raets ofte hulpe behoeven mochte, dat sij luijden
„ daar door behulpich vorderlick ende geradich willen wee-
„ sen, omme onsen wille, dat willen wij altijd geerne wee-
„ der verschulden in gelijcken ofte meerder saecken jegens
„ een ijgelijck. in oorconde 's briefs hebben wij Walraven
„ Heere tot Brederoede &c. voorf. onse segel aan deesen
„ brieve doen en hiete hangen bij onser Regter wetenheijt
„ gegeven in 't jaar ons Heeren duijsent vijv hondert ende
„ een op ten vi^de^ dagh van Julio."

Certificeeren en verclaaren voorts wij Leenmannen voorn. dat voor ons gecomen sijn Cornelis Vredricxs woonende tot sinte pancras out omtrent LXXXIIII Jaren, Teuis Pieters out omtrent LXXVI Jaren en Jan Eglis out omtrent LXX Jaren inwoonders ende gebuijren van Coedijck rechtelijken verdaegt ter instantie van Dirck Pieters Coster, Jan Cornelisf. ende Dirck Cornelissen van Coedijck en verclaere bij eede hem luijden elcx aan de Heijligen afgenomen soo dat behoort, als dat sij getuijgen wel gekent hebben eenen Jan Dircxs boven in de brieve gementioneert, gecomen van de natuijrlijcke bloede van de Heere van Brederoede als dat die voorsz: Jan Dircxs groote vader ofte Oude Vader was van Dirck Pietersz. Coster, nou ter tijd van Coedijck, Jan Pieterss zijn broeder ende insgelijcx van Jan Mathijsf woonende nou tot Coedijck voorsz:, verclaerden voorts de voorsz: getuijgen, dat die voorsz: Jan Dircxs oude Vader was van

Cornelis Pieterſz. van Coedijck, die agter gelaten heeft Jan Cornelisz van Coedijck woonende nou ter tijd tot Schoorel ende Gerrit Cornelisz ſijn volle broeder, ſeijden en verklaerden noch bij eede als booven, dat die voorſz: Jan Dircxs groote Oude Vader was van Dirk Cornelisz en Willem Cornelisz zijne broederen woonende tot Schoorel, alle van egten bedde, ſoo waerlijck moſte hem getuijge Godt Almachtig helpen, ende alle zijne heijligen. *des t'Oircunde* ſoo hebben Wij Leenmannen voorn. elcx onſen ſegel hier beneden aangehangen *op ten laetſten dach van October in 't Jaar ons Heeren duijſent vijf hondert vijv & vijftich.*

„ Wij Burgermeeſteren der ſtede van Alcmaer doen cont allen Luijden, Certificeren. met kenniſſe der waerheijt, dat voor ons gecomen ſijn propre perſoonen, Teus Pieters buijrman van Sinte Pancras Oud LXX Jaren, ende Dirck Pieters buijrman van Coedijck out LX Jaren of daar omtrent, rechtelijken becommert ende verdaegt ſijnde, omme die waarheijt getuijchenisſe te geven ten verſoeke van Harck Pieter Vredricx poorter der ſteede voorſz, Jan Feeckelis buijrman van Oud Carspel, Cornelis' Harcxs van Langedijk, Jacob Jansz van Langedijk, Willem Dircxs woonende op de ſtroet, Dirck Walravensz. van Coedijck ende Jacob Dirck Matijſſ van Langedijck, ende hebben geſeijt, getuijcht ende geaffirmeert bij ſolemneelen eede hen luijden aan den heijligen afgenomen met opgerechte vingeren, hoe waarachtig is, als dat Matijs Vrericxs ende Johan Vrericxs ſaliger gedagte volle broeders waren van eenen Pieter Vrericxs, gecoomen van de natuijrlijke bloede van den Heere van Breederoede, ſoo das die voorſz Harck Pietersz met ſijne andere broeders kinderen ſijnde van voorn. Pieter Vrericx, welke Pieter Vrericx oock een Groote ofte beste vader was van de voorſz Jan Seeckelſen, met ſijn broeders nou ter tijt woonende in Oudcarſpel op Langedijck, tuijchden voorts als dat ſaliger Matijs Vrericxs een Groot Vader was (*van*) voorn. Cornelis Harcxs ende ſijn broeders woonende op Langedijck ende ook van de voorſz. Jacob Jansz met ſijn broeders, Tuijchden mede dat ſa. *Walraven Dircxs* een Groot Vader was van

van Willem Dircxs voorn. woonende nou ter tijd op de stroet met sijn broeders, welke Walraven Dircxs ook een over Groot Vader was van de voorsz. Direk Walravens nou ter tijd woonende op Coedijck, tuijchden voorts als dat Saliger Matijs Dircxs een over Groote Vader was van de voorsz. Jacob Dirksz Matijs met sijne broederen nou ter tijt woonende op Langedijck, alle van echte bedde, soo waarlijx moste hem getuijgen Godt almachtig helpen, ende alle sijne heijligen, des 't Oirconde soo hebben wij Burgemeesteren voorn. 't Zeegel ter saacke der voorsz steede hier beneden aangehangen Op ten IX dach van *November in 't Jaer ons Heeren duijsent vijv hondert vijf en vijftich.*

„ Ende nadien wij nae vermelden deese voorsz brieven, en Certificatien onderregt sijn, dat die suppllanten in de voorsz Certificatien vermelt met hare kinderen afgecoomen sijn van de geslachte van Matijs Dircxs, Jan Dircxs, *Walraven Dircxs*, ende haar Luijder kinderen van bastardijen van de hofsteede van breederoede ende genegen sijnde ter ootmoediger supplicatie van de voorsz suppllanten alsoo wij versocht sijn hem te willen verleenen brieven van Confirmatie op te brieve bij onse Heere ende Vader hem Luijden voorouderen van de maechtaele van de hofsteede van brederoede eertijds verleent ende dat wij hen suppllanten voor onse maegen soude willen kennen ten eijnde sij elcx bisonder soude mogen gebruijcken alle alsulcke eeren en vrijheit en voordeel, als hem luijden uijt saecke van hare geboorte voorsz. toecoomen soude mogen, hebben daar omme hem suppllanten gegunt ende gegeven, gunnen ende geven mits deze onse brieve van Confirmatie op ten brieven van onse Heeren en Vader hem suppllanten voorouderen van de maechtalen van de hofsteede van bredenroede hem Luijden geconsenteert, kennende bij deesen voorsz *deversen suppllanten met haeren kinderen* gecomen *van de swaertzijde van Matijs Dircxs, Jan Dircxs, Walraven Dircxs, ende hare kinderen*, onse maegen te weesen: biddende en begeerende daaromme alle die geene, die sij suppllanten deese onse opene brieven van Confirmatie van de maechtalen van de hof-

steede van Brederoede toonen sullen, en hooren raet ofte assistentien behoeven mochten, dat sij hen Luijden daar deur behulpich, vorderlijck ende geraedich willen weesen om onser wille, dat wij altijt gaerne wederomme verschulden willen in gelijcke of meerder saecke tegens eenen ijgelijcken, in oirconde van desen soo hebben wij *Balthaser van Bredenroede* etc. onsen segel aan deesen brieve van Confirmatie selfs aangehangen op ten 20 dach van junio in 't jaer ons Heeren duijsent vijf hondert seven en vijftigh, en was besegelt met een segel van roode was hangen aan twee steerten, geheel suijver en claer, en met een leu daar in staande, onder de copie stont gecollationeert mette Origineele brieven van Confirmatie geschreven in franchijn ende besegelt met een beneeden vuijt hangende segel als boven, en is daar mede deesen bevonden te accordeeren, bij mij Arien Gerritsz Egmont Openbaer Notaris bij den hove van Hollant geadmitteert binnen de steede Alcmaer residéerend 't oorconde mijn signature hier onder gestelt, dese 27 Augustij anno XVc t' negentich, was Onderteikent Ægmont Nots publ:

No. 2.

„ Compareerde voor mij Jacob Cornelisz van der Geest notaris publijck bij den hove van hollant geadmittert 't alcmaer residéerende in kennisse van de nagenoemde getuijgen, d: Eersame Corn: aelbertsz Roijl, poorder deser steede out omtrent LXXII Jaeren rechtelijck verdaecht sijnde omme van der waerheijt getuijchenisse te geven ter instantie van *Maarten Dircxs* woonende tot Groet vuijt den naam ende van weegen *Dirk Jans sijn Vader* woonende tot hargen in den banne van Schoorel en heeft bij waere woorden in plaetse van eede verclaert, getuijcht, ende geattesteert, hoe waer is, dat hem getuijge seer wel kennelijck is dat wijle *Dirck Walravensz soone van Walraven Dircxs* gecoomen, en gesprooten is, van de hofsteede van bredenroede, *en dat de voorn: Dirck Walravensen is geweest Groot vader van des requirants vader Dirck Jansz.* van echte bedde, hier vooren meede genoempt, voor redenen van wetenschap seijde

hij

hij getuijge dat *Dirck Willemsz susterling van de voorsz. Dirck Jansz* getrout is geweest mette suster van hem getuijge genaempt anna alberts, *welke voorsz: Dirck Willemsz een soons soon was van de voorsz Dirck Walravens* 't welk d'voorn. Dirck Willemsz sijn getuijgens swager tot meermaelen vertelt ende verhaelt heeft, *dat mede de voorsz: Dirck Jansz met sijn maegen sijnde van de voorsz: hofsteede van brederoede afgecoomen, de Jacht gebruijkt hebben bij tijde, ende met kennisse van hem getuige soo tot Schagen als elders*, overbodich staende hij getuijge is 't nood 't geene voorsz. staet t'allen tijden gestant te doen, ende met eede te bevestigen. Aldus gedaen binnen der voorsz steede Alcmaer ten huize van de attestant ter presentie van Gerrit Cornelisz Vuijl en Jan Dircxs van Bredenroede poorters der voorsz steede als geloofwaardige getuijgen hier toe met mijn Notaris versocht en hebben ten Oirconde de minute van deeses in mijns Notaris protocolle neven d'attestante Onderteickent op den XXV februarie anno XVIc seventien.

No. 3.

„ Wij Fredrick Jansz schout tot Groet, Tonis Ricwerts en Adriaan Dircxs scheepenen aldaar Oorconden eenen ijgelijck en Certificeeren met kennisse der waerheid dat voor ons gecomen ende gecompareert is Sijmon Cornelisz van hargen in den banne van Schoorel out omtrent LXIX Jaren rechtelijcken gearr. ende verdacht sijnde omme van der waarheit te Getuigen ten versoeke ende instantie van de requirant met sijne comsocijs in de voorsz Certificatie genomineert, den. welke heeft geseijt, ende met waere woorden verclaert bij sijne manne waerheit ende sijelen salicheijt in plaatse van eede den inhoude van de depositie hier voorenstaende bij E. Corn: Albert Ruijl gedaan, nae dat hem getuige die wel perfectelijk voorgelesen is, waer ende waerachtig te weesen bij reedenen van weetenschap dat hij getuijge die parsoonen ende ascoompste daer inne genomineert seer wel gekent heeft, overboodich staende bij getuijge is 't noot 't geene voorsz staet soo wel de depositie van de voorn. Cornelis

Al-

Alberts Ruijl als deese gestant te doen ende bij eede te sterckeen.

No. 4.

„ Wij Schout ende Scheepenen voorn. Certificeeren ten versoecke van de voorsz. requirant bij den eet in 't stuck onser offitie gedaan dat *Jacob Dircxs*, *Claes Dircxs*, *Garbrant Dircxs*, *Arien Dircxs*, en *Allert Dircxt* alle buijren binnen Schoorel ende *dee en requirant* inwoonder binnen Groet alle te samen (*van*) echte ende wettelijcken bedde ende geheele broeders ende *kinderen sijn van voorsz. Dirck Jansz*, bij reedenen van weetenschap wij alle te samen naebuijren sijn, ende soo lange ons gedencken mach altijt geweest hebben, in Oirconde van deesen soo hebben ick Schout voorn. ten versoecke van de requirant en ter requisitie van mijn voorn. scheepenen, die selver geen seegel en gebruijcken maar deese ten selve versoecke ende over haer selven deesen elcx bisonder onderteickent hebben, mijn seegel soo over mij selven als ten versoecke van de deposant hier beneden aan uijtgehangen *deese laetste dach februarii* XVIc *ende seventien*, mij present als Secretaris ende was ondergeteickent bij mij tennis rickwerts, bij mij aerien Dircxs, *Jsif* Cornelis Secretaris de Groede.

No. 5.

„ Wij Cornelis Janaz backer, Taems Aerlensz ende Maerten Cornelis Scheepen tot Sinte Maerten Oorconden eenen ijgelijcken ende Certificeeren voor de gerechte waerheit dat voor ons in propre parsoon gecoomen ende gecompareert is Jan Cornelis Matis van Groenvelt out omtrent LXXVIII Jaren (alhier stond op de kant met deselve hand geschreven) *en Willem Claes Sierops onse poorter Out omtrent* LXXVIII *Jaren*, beide rechtelijc verdacht der waerheijt getuijchnis te geven ten rechtelijcken versoecke van *Maerten Dircxs van bredenroede* naer 3 Christelijcke afvraginge soo hebben sij te saemen, ende elx bisonder getuijcht ende geaffirmeert met reedenen van wetenschap waer ende waerachtich te weesen als dat *Dirck Jansz van Brederoede van den stroet sa. Vader* (was) van

van de Requirant, dien wij van sijnder Jonckheijt aen wel hebben gekent, overmits wij nagebuijren hebben geweest, *die welcke die vrije Jacht van 't jaegen van den jaere xv c Lxiiii altijt heeft gebruijckt tot sijn overlijden toe sonder opspreck ende wederseggen van iemant*, verclaeren vorder *dat den voorn: Maerten Dircxs van brederoede mede de Jacht van 't jaegen heeft gebruijckt soo bij de tijden van sijnen Zaligen Vader ende ook nae zijn dood tot nu toe sonder wederseggen ende opsprek van iemant*, Verclaeren vorder dat het ons wel kennelijck is, dat hij Maerten Dircxs met sijnen Vader sijn van den huijse ende geslachte van brederoede, alle 't gunt voorsz verclaeren Wij die gerechte waerheijt te weesen ende is ten Oorconde deese bij ons scheepenen geteickent, en met onse gemeene stads segel bevesticht *op den* XI. *dage april anno* XVIc *acht en twintich* in kennis van mij Secretaris en was ondergeteekent Cornelisz Jans, Maerten Cornelisz, Taems aerensz, beseegelt met een opgedruckt Segel in Groen was E wijbrantssz, met eenige trecken. (hier onder volgde ter halver blad) naer gedaen Collatie jegens de Copien vooren gementioneert etc. de principaele Certificatie van Scheepenen van St. Maerten verleden is deesen daar mede accordeerende bevonden den 23 Junij Anno 1648. bij mij Gerrit Reijers notaris publijck te Schoorel residerende: ten Oirconde geteickent (en was Getekent) G. Regertss tot Schoorel nots publ. 1648. (onderstond) Na gedane Collatie is deze met de voorsz Capien (staende alle agter den anderen als hier boven, en hebbende een kleijn Zegel van 2 stuiv. daar aan gehegt en omgeslaegen) woordelijk en meest Letterlijk bevonden te accordeeren dezen 28 august. 1765. bij mij binnen Alkmaar resideerende; (was get.) H. V. Davetveldt Nots publ. 1765.

Na gedaane Collatie is deze met zeekere geauthentiseerde Copiæ Copia van woord tot woord bevonden te accordeeren op den 15 Junij 1772 bij mij binnen de stad Alkmaar resideerende."

(was get.)

H. RYSER.

Aw

Als geen onvoegzaam Bijvoegzel befchouwen wij daarenboven het volgende ftuk, zijnde

Geflagtlijst der tegenwoordige Brederoden, *wonende omtrent* Alkmaar, *beginnende met* Walraven van Brederode, *die door* Walraven, *zeventienden* (*) *Heer van* Brederode, *en zijnen Zoon* Balthazar, *erkend is te zijn voortgefproten uit den Huize van* Brederode; *en loopende tot op dezen tijd.*

— — — —

Walraven *Dirksz.* van Brederode *die in de opene brieven van Walraven en Balthazar van Brederode voor hunnen Stamgenoot erkend wordt. Hij liet, behalven andere kinderen, een zoon na, geheten*	Dirk *Walravensz. van* Brederode.	Jan *Dirksz.* van Brederode.	Dirk *Jansz.* van Brederode.
Jacob *Dirksz* van Brederode.			

Klaes

(*) Deze *Walraven* wordt door fommigen voor den *zestienden*, en door anderen voor den *achtienden* Heer van Brederode gehouden.

Dirk *Jansz.* van Brederode *heeft verwekt*

Klaes *Dirksz.* van Brederode.			
Gerbrand *Dirksz.* van Brederode.			
Arien *Dirksz.* van Brederode.			
Allert *of Albert Dirksz.* van Brederode.	Hendrik *Allertsz.* van Brederode.	Allert *Hendriksz.* van Brederode.	Gerrit *Allertsz.* van Brederode.
		Jan *Hendriksz.* van Brederode, die, bij Sententie van Meesterknaapen, den 3 Jan. 1680, verstaan is tot de Jacht gerechtigd te zijn, 't welk in 't vervolg noch nader bevestigd is den 21 December 1690.	
Maerten *Dirksz.* van Brederode.	Gerrit *Maertensz.* van Brederode, *die, bij Sententie van Heeren Meesterknaapen, den 20 Oct. 1676, is verstaan tot de Jachtgerechtigd te zijn.*		

Gerrit

Gerrit *Allertsz.* van Brederode heeft verwekt

Jan *Gerritsz.* van Brederode, *wonende te Colhorn.*

Hendrik *Gerritsz.* van Brederode, *wonende op de Kwelder.*

Maerten *Gerritsz.* van Brederode, *die te Warmonhuisen woont.*

Pieter *Gerritsz.* van Brederode, *die onder Alkmaar woont. Hij kwam, ten jaare 1765, in groote moeilijkheden wegens het oefenen van de Jacht met een langen hond bij Heijloo. De Heeren Meesterknaapen van Holland en Westfriesland verweezen hem, bij vonnis van den 17 Meij 1769, in eenige geldboeten, met verbeurdverklaringe van den hond, om dat hij niet voldaan hadt aan het* 12 *artikel van 't Plakaat en Ordonnantie op de Houtvesterije en Jagt in Holland van den* 3 *Aug.* 1750, *maar* „ verklaaren niet te min den gegijselde en „ geciteerde voor het toekomende gequa„ lificeert, tot de exercitie van de Jagt „ in de Houtvesterije van Hollandt en „ Westfrieslandt."

Klaes *Gerritsz.* van Brederode, *wonende in de Zijpe.*

Sijmen *Gerritsz.* van Brederode, *wonende bij de Helder.*

Tot de Geslagttafels, in het gemelde Deel door ons geplaatst, diene, tot geene ongepaste uitbreiding of aanvulling, de volgende

Geslachtlijst van den Hoogwelgeboren Heere Hendrik Lodewijk Pieter van Brederode, *Werkelijken Kamerheer van H. K. K. Majesteiten, Kolonel ten dienste dezer Landen enz.; uit oorspronglijke stukken opgemaakt.*

Reinout van Brederode, de derde van dien naam, Burggraaf van Utrecht, Vrijheer van Vianen, Heer van Brederode, Ameiden, Haveringcourt enz., Raad en Kamerheer van Keizer Karel den V, Opper-Houtvester van Holland, Ridder en Deken der Orde van 't Gulden Vlies enz., hadt in huwelijk Philippote, of Philippina, dochter van Robbert Graave van der Mark, en verwekte bij haar verscheiden kinderen, onder welken uitmuntte *Hendrik van Brederode*, het hoofd der Verbonden Edelen.

Na haaren dood ging Heer Reinout een heimelijk huwelijk aan met *Katharina*, dochter van Goosfen of Goswijn *van Holten*, van Wezel; uit welke hij drie natuurlijke kinderen gewonnen heeft, die volgen A.

A.

Reinout van Brederode, Heer van Bosswaard, overleden den 13 September 1633, en begraven in 't koor der kerke te Lexmond. Boven zijn wapen, aldaar opgehangen, zijnde het gewoon wapen der Brederoden, is eene Graaflijke kroon, waar uit een griffioen rijst, die gedekt is met een goudlaken kleed, op welk mede het wapen staat. Van onderen leest men: *Nobilis et generosus vir Rynoldus a Brederode de Bolsweert aetatis suae* 85 *annorum et* 5 *mensium Obiit* 13 *September Ao.* 1633.

Uit *Josina van Arkel, van Asperen en Vuuren*, met welke hij getrouwd was in 't Jaar 1585, en die stierf ten Jaare 1601, heeft hij, behalven negen andere kinderen, opgenoemd door van Leeuwen Bat. Illustr. bl. 890, verwekt en nagelaten Hendrik van Brederode, die volgt B.

Sam.

SANDERINA VAN BREDERODE, die getrouwd is geweest 1. met *Albert van Preſichoven*, 2. *Maximiliaan uyter Linnigen* (of beter *Uyterlimmigen*), 3. met een' Spaanſchen Edelman, *Tordeſillas*, 4. *Lignaro*, een' Spaanſchen Kapitein, 5. *Barent van den Bongaart van Nijenrode*.

SARA VAN BREDERODE, gehuwd met *Albert van Egmond van Mierixheim*, of *Mereſtein*, en naderhand met *Amelis Uyteneng*. Men zie VAN LEEUWEN bl. 890.

B.

HENDRIK VAN BREDERODE, Heer van Bolswaard, Drosſaart van Ameiden. Hij ſtierf den 4 Junij 1676, en werdt begraven te Lexmond; ſtaande op zijn wapenbord deze acht kwartieren: *Brederode*, *Borsſele*, *Holten*, *Schuilenburg*, — *Arkel*, *Pylyſer*, *Roon*, *Schoonhoven*.

Hij was in echt vereenigd met *Geertruid van Reede van Amerongen* (*), overleden den 18 Aug. 1639, en mede aldaar begraven; bij haar wapen vindt men de volgende acht kwartieren: *Reede*, *Goor van Heel*, *Nienrode*, *Renesſe*, — *Oeſtrum*, *Abkoude Vermeerten*, *Oeſtrum*, *Spruyt van Krykenbeeck* (†).

Uit dit huwelijk is geſproten Frederijk Lodewijk van Brederode, die volgt C.

FRE-

(*) Zij was eene dochter van Fredrik van Reede, Heere van Amerongen, en van Kornelia van Oostrum; volgens de ſtamlijst van 't geſlacht *van Reede*, te vinden in 't Woordenboek van HOOGSTRATEN, bl. 39, daar Hendrik van Brederode, verkeerdelijk, genoemd wordt *Heer van den Bolle*.

(†) Men zie over de huwelijks-verbintenisſen der geſlachten *Nijenrode*, *Renesſe*, *Oostrum* en *Spruit van Kriekenbeek*, VAN LEEUWEN Bat. Illuſtr. bl. 1062, 1110.

C.

Frederyk lodewyk van brederode, Heer van Bolswaard, Drosfaart van Ameiden en Tienhoven, Hoogdijkheemraad van den Alblasserweerd. Hij overleedt den 3 Aug. 1693, in den ouderdom van omtrent 65 jaaren. Op zijn wapenbord, in de kerke te Lexmond, zijn deze zestien kwartieren: Brederode, Arkel en van Asperen, Holten, Roon, Borsfele, Pylyser, Schuilenburg, Schoonhoven, — Reede, Oestrum, Nienrode, Oestrum, Goor, Abkoude Vermeerten, Renesse, Spruyt van Krykenbeek.

Hij hadt in huwelijk *Theodora Anna van Renesse van Wulp*, dochter van Maximiliaan van Renesse, Heere van Wulp, en van Anna van Zalland. Zij ligt mede te Lexmond begraven, met deze zestien kwartieren: Renesse, Hattem, Renesse, Waal van Moersbergen, Bronkhorst, Monderik, Nassau, Brakel, — Zalland, Lynden, Gent, Linden, Ossenbroek, Besten, Steprayt, Zuylak. Op het wapenbord staat dit opschrift: De Wel Ed. Geb. Vrouw Theodora Anna van Renesse van Wulp, Huisvrouw van den Wel Ed. Geb. Heer Fredrik Lodewijk van Brederode, Heer van Bolsweerdt, — overleden den 9 Januarij in het 48 Jaar haares ouderdoms Anno 1682.

Uit deze ouderen is geboren Hendrik Maximiliaan van Brederode, die volgt D.

D.

Hendrik maximiliaan van brederode, Heer van Bolswaard, getrouwd met *Brigitta Margareta Theresia Nooms van Aarlanderveen, Baronesse des Heiligen Rijks*. Bij het aangaan der huwelijksche voorwaarden, den 9 Junij des Jaars 1681, verschenen, als getuigen, behalven zijne Ouderen, zijne twee Ooms, Johan Adolf van Brederode van Bolswaard, Hoog-Proost van St. Servaas te Maastricht, Baron van Mechelen, Grijmmij, Gladbeecq en Tweebergen,

en

en Wijnand van Renesse van Wulp, Heer tot den Olden Pol en Wezenthorst. Van haare zijde waren hier tegenwoordig, haare Moeder Beatrix Adriana Ram van Schalkwijk, Vrouwe van Aarlanderveen, toen getrouwd met Johan Jurriaan van Bronkhorst tot Hulsen, Heere van Vuyren en Nieuwerly, benevens haare Voogden, Kornelis van Oudshoorn, Ridder, Heer van Oudshoorn, Burgemeester der stad Amsterdam, en Kornelis Geelvink, Heer van Kastrikum en Kronenburg, Gekommitteerde Raad van Holland en Westfriesland.

Hij stierf den 18 Aug. 1700, oud ruim 39 jaaren, en werdt te Lexmond begraven, met een wapen, waar bij zestien kwartieren, te voren reeds opgenoemd.

Zij overleedt, in den ouderdom van ruim 33 jaaren, den 3 Febr. 1692. Op haar wapenbord zijn ook zestien kwartieren, doch zonder bijvoeginge der naamen, geplaatst.

Zij hebben verwekt Lodewijk Pieter en Jan Karel van Brederode, die volgen E.

E.

Lodewyk pieter van brederode, Heer van Bolswaard en Aarlanderveen, Ridder der Orde van Christus in Portugal, Kapitein ter zee in dienst des Konings van dat Rijk; die, bij zijn vertrek uit Nederland, de Heerlijkheden van Aarlanderveen en Bolswaard verkocht heeft. Sedert dien tijd is het Kasteel, waar op hij, met zijne voorouderen, geboren was, in verval geraakt, en ten laatsten geslecht. Uit zijne Echtgenoote, *Margareta Ursula van Zeller*, werden hem geboren één zoon, Hendrik Lodewijk Pieter van Brederode, en ééné dochter Maria Brigida van Brederode, die volgen F.

Jan karel van brederode, die, door opdragt van zijn Broeder, den 17 Nov. 1710, beleend was met de Middelweerd in de Lek; doch welke, na omtrent twee eeuwen geweest te zijn in dezen tak van het geslacht der Brederoden, ten Jaare 1732 bij koop gekomen is aan Kornelis Wit-

tert, Heere van Valkenburg, en federt het Jaar 1735 aan het geslacht van Schimmelpenning; volgens *MS. Extract uit het Register of Repertorium, gehouden by den Edelen Leenhove van Vianen en Ameiden fol.* 20 *verso.*

F.

HENDRIK LODEWYK PIETER VAN BREDERODE, werkelijke Kamerheer van Haare Keizerlijke Koninglijke Majesteiten, en Kolonel ten dienste dezer Landen. Hij ontfing, bij zijnen doop, te Lissabon, den 15 Meij 1737, den naam van *Hendrik*, bij welken hij, naderhand, die van zijn' Vader, *Lodewijk Pieter*, gevoegd heeft. Uit zijn huwelijk met *Kornelia Maria Katharina Andrioli*, gesproten uit een oud en hoogadelijk geslacht, werden geboren Reinout Lodewijk Pieter, Karel Alexander Thade Reinout, en Alexander Karel Bartholomeus Lodewijk van Brederode, die volgen G.

MARIA BRIZIDA VAN BREDERODE, getrouwd met Soares de Andrade, een' Portugeesche Edelman (*), en overleden in 't Jaar 1775.

G.

REINOUT LODEWYK PIETER VAN BREDERODE, jong gestorven.

KAREL ALEXANDER THADÉ REINOUT VAN BREDERODE

en

(*) Men zie CHRISTINÆUS *Jurispr. Heraic. part.* I, *pag.* 575 Ik vermoede, dat uit dit zelfde geslacht voortgesproten waren, Diego Lopez de Andrada, Aartsbisschop van Otranto; Diego de Paijva d'Andrada, bekend door zijne schriften voor het Concilie van Trente; Francois d'Andrada, Raad en Historieschrijver van Filips den III, Koning van Spanje. Men kan over dezen en anderen van dien naam naarlezen BAYLE en HOOGSTRATEN.

en

ALEXANDER KAREL BARTHOLOMEUS LODEWYK VAN BREDERODE,

Tweelingen, geboren den 8 Jan. 1766 in 's Gravenhage, over welken Doopgetuigen waren Zijne Koninglijke Hoogheid Prins Karel van Lotharingen, Gouverneur Generaal der Oostenrijksche Nederlanden enz., en Haare Koninglijke Hoogheid Prinses Charlotta van Lotharingen; volgens *MS. Extract des Registres des baptêmes administrez dans l'Eglise Paroissiale Catholique Françoise de la Haye.*

Zie J. W. TE WATER, *Historie van het Verbond*, enz. *der Nederl. Edelen.*

BRIEL. (*De*) Zie hier eenige, veelal onbekende, of niet duidelijk ontwikkelde bijzonderheden, de vermaarde bemagtiging deezer Stad door de *Watergeuzen* betreffende. Uit de meermaalen genoemde *Bijvoegzels* van Mr. H. VAN WYNbrengen wij dezelve in ons *Woordenboek* over.

„ Wat de Engelsche Haven betreffe, uit welke VAN DER MARK, herwaarts ftevende, fchijnt men, zo niet om *Douwes*, immers om een nabijgelegen oort, te moeten denken: want, fchoon onze oudfte Schrijvers de plaats niet noemen, getuigt egter één hunner, dat de *Watergeuzen* zich „ meestal „ onderhielden onder Engeland *in de Duinen*, ende tot „ *Doeveren* (*a*)." Ook zegt een Schrijver der Zeventiende Eeuw (*b*), dat de Vloot in *Douveren* was vervaardigd. Hier toe zoude ook kunnen dienen zekere Zinneprent, meede (zo ik, uit de beeldtenisfen, kleeding enz., denke) van die Eeuw; op welke, in 't verfchiet, een Kafteel, op een Rots,

(*a*) VAN METEREN, Nederl. Hiftor. bl. 681. die door GRIMESTON, *Hiftor. of the Netherl.* fol. 351. wordt uitgefchreeven.

(*b*) BOXHORN, Toneel van Holland. bl. 283.

Rots, vertoond wordt, met het bijschrift *Douris*, waar voor vier driemast-schepen liggen, en daar over de Stad *Briel*: doch ik vinde geen genoegzaamen grond om vast te stellen, dat die schepen der Geuzen Vloot bedoelden, of op deezen overtogt, aldaar, gezien wordt (c).

„ Dat de tijd der inneeming op den eersten April, (die op een Dingsdag viel) moet geplaatst worden, blijkt, om geene Schrijveren aan te haalen, ontegenzeglijk, uit het hoofd eener oorspronglijke Thesaurie-Rekening der Stad *Briele*, alwaar men leest, „ expireerende den eersten Aprilis anno „ twee ende tzeventich, als den Grave van der Marck bin„ nen derzelver Stede quam (d)."

„ De *Watergeuzen*, den koers na *Texel* zettende, waren gekoomen tot voor *Egmond aan zee*. Op deeze hoogte draaide de wind, zij keerden toen weder en liepen, met klein zeil, de *Maze* in; alwaar, des middags om twee uuren, *bij schoonen dage* (e), de Hopluiden BRAND en DAAM,

(c) Vergel. CLEYN, Dank-Offer. bl. 32 en 72; en J. VAN IPEREN, Histor. Redenvoer. over MIGGRODE, *Voorred.* bl. 13—17. Vergel. bl. 35—37.

(d) Buiten op deeze Rekening, beginnende met den eersten October 1371. staan, met eene ander, mede gelijktijdige, hand, deeze woorden, „ expireerende den eersten Aprilis XVC. (XV) twee ende tzeventich. dat de Graaff van der „ Marck den Briel invadeerde." Het neemen van twee, en, bijzonder, één zeer rijk gelaaden, Spaansche schepen, door de *Watergeuzen*, zal op Palmzondag, den dertigsten Maart geschied zijn, en de dag deezer overwinning, met dien der overwinning van den *Briel*, door STRADA en anderen, verward zijn. Vergel. CLEYN, *l. c.* bl. 77 en 78. TE WATER, 2. *Eeuwfeest*; *Bijlage*. bl. 48 en 49.

(e) VAN DE SPIEGEL, Histor. der Satisf. *van Goes* bl. 111—113. 't Kan zijn dat het schoon weder was; misschien, egter, zegt deeze bewoording niets anders, dan bij *helderen*, of *klaaren* of *lichten* dage.

DAAM, voor *den Briel* streeken, kort, daar op, door de rest, gevolgd. BRAND was een *Veerenaar*, en DAAM, eigenlijk gezegd ADAM VAN HAREN, een *Luiksch* Edelman, die het Verbond der Edelen, voorheen geteekend hadt.

„ Naauwlijks lagen deeze twee voor Anker, of BRAND begaf zich na HAREN, hem vraagende, of hij wat te eeten hadde? Waar op deeze hem 't laatste stuk Kaas, 't geen hij aan boord hadt, toegeikte (*f*). Ik teekene dit aan, om dat die schaarsheid een gevolg schijnt van het streng verbod der Koninginne ELIZABETH, aan haare Onderdaanen, om den *Watergeuzen* geen leevensmiddelen meerder te verkoopen (*g*); 't geen deezen dwong te vertrekken.

„ Dat

(*f*) „ *Et vint a mon Bort* MARIN BRAN *de* CAMUEER, *le* „ *quel me di a tu a mangé? et lui donnois mon ternier* „ *Fromoge.*" Deeze woorden schreef mij wijlen Jonkheer O. Z. VAN HAREN (wiens staal geheugen aan veelen nog bekend is) meer dan eens geleezen te hebben in, en onthouden uit, het *Journal*, 't geen door zijn (in den tekst, hier boven, vermelden) Voorvader, DAAM VAN HAREN, van deezen en andere togten, eigenhandig was gehouden. Dit onwaardeerbaar Handschrift, 't geen men zegt veele bijzonderheden te hebben bevat, wierdt, met de Boekerij, op *Wolvega*, in den nagt van den eersten Januarij des Jaars 1733, door de vlammen verteerd. De tijding hier van zou den toenmaligen Heer Griffier van Hun Hoog Mog., Mr. FRANÇOIS FAGEL, zo getroffen hebben, dat hij verklaarde, zijn halve Bibliotheek te hebben willen missen voor 't behoud van dit Stuk. *Brieven van* O. Z. VAN HAREN, *van* 21 *Januarij en* 27 *Mey* 1777, *aan my.* De laatste, in hogen ouderdom overleden, Heer Griffier, Mr. HENDRIK FAGEL, die dat Geschrift in zijne jeugd behandeld hadt en de Geschiedenissen van zijn Land kende, heeft 'er mij, te meermalen, met lof, van gesprooken. — Er is, zo ver men weet, geen Afschrift van.

(*g*) VAN METEREN, *t. a.* bl. 69. BOR. 6 B. bl. 365. HOOFD. 6 B. bl. 229.

„ Dat niemand, in *den Briel* en *Maaslandsluis*, thans aan *Watergeuzen* dagt, dan de Veerman, JAN PIETERSZ KOPPELSTOK, (zo noemen hem Stads Archiven) schrijven HOOFD en BOR, voor onze WAGEN. (*h*). Doch men heeft, voor eenige jaaren, te regt, opgemerkt, hoe het, in deezen oort, geene vreemdigheid kon gerekend worden, thans aan deezen te denken; daar zij (reeds in 1569 bekend en overal gevreesd) in den Zomer des Jaars 1571, een landing gedaan hadden in het nabuurig *Ooltgensplaat*; alwaar zij, naa 't berooven van zekeren Bierfteeker, GYSBRECHT HENDRIKZ gezegd, den Bel of Klok der Kerke (*i*) met zich gesleept hadden (*k*). Ook blijkt het zeker, dat die van binnen, al ras, op onraad, en niet slegts op Koopvaardijschepen, zo als zommigen meenen, bedagt waren, wijl KOPPELSTOK, bij zijn' komst aan Land, de Poort geslooten en den Raad vergaderd vondt. Maar op welken onraad, kon men natuurlijker denken, dan op de *Watergeuzen*? daar *Engeland* ALVA, zedert een poos, te wille was, en men, thans, ter Zee, geen andere buitenlandsche Vijanden hadt.

„ Dan,

(*h*) HOOFD. *l. c.* 6 B. bl. 229. BOR. *l. c.*

(*i*) Ook, nog lang naa dien tijd, pasten de *Watergeuzen* de Klokken der Dorpen weg te haalen. BOR. 6 B. bl. 367.

(*k*) *Verlydbouck van den Briele*, op 8 Junij 1571, en CLEIN. *l. c.* bl. 34. alwaar men ook vindt, dat men, in Augustus des Jaars 1567, eenige Basfen op de Muurtoorens gebragt, en de Stad toen mede 't haare gedaan hadt, ter uitrusting van twee Oorlogschepen en een Jagt „ ter de- „ fensie van de Visserij, om te beletten die inuasie der „ *Piraten* ende *Zeerovers*." 't Geen nader blijkt uit het *Memoriaelbouck* van *den Briele*, op 16 Aug. 1567, en de *Resol. van Holl.* van 14 Maart en 14 April 1567. Dat, egter, door die Piraten en Zeerovers, de *Watergeuzen* niet verstaan wierden, hebben anderen reeds doen zien ('SGRAVEZANDE, *Histor. Aaneenschak.* bl. 158.) Ik zou 'er liefst de Engelschen en Deenen door verstaan, met welken wij, toen ten tijde, oneens waren.

Dan, dit zij hoe 't wil; KOPPELSTOK, die, volgens de beste Schrijveren, uit eigen beweeging, TRESLONG aan boord voer, schijnt geen vrees voor de *Watergeuzen*, welker Bode hij straks wierdt, gehad te hebben, en dus, denkelijk, één van die Burgers geweest te zijn, die 's Prinsen zijde en der nieuwe leer waren toegedaan; de zelfde, die men, als Ouderling, in *den Briel*, reeds ten Jaare 1569 (*l*), vermeld vindt.

„ Mij is gebleeken, dat deeze Veerman, of *Binnevaerder*, (zo als hij meede genoemd wierdt) een kregel en stout kaerel, veelmaals, met deezen en geenen, bijzonder over de haringneering, welke hij hanteerde, in geschil was; in zo verre, dat hem, in October des Jaars 1570, door Schepenen, was gelast, op bedreiging van gijzeling, drie ponden, voor een' ton harinck, te betaalen aan WILLEM CORNELISZ BROUWER, die toen Raad en, bij de komst der *Watergeuzen*, regeerend Schepen van *den Briele* was (*m*).

„ TRESLONG, een *Brielenaar*, zal hem en zijnen stouten aart, denklijk, gekend en, op die gronden, bij LUMEI, aangepreezen hebben, „ als de regte man, om hem dienst te „ doen."

„ 't Is natuurlijk te denken, dat de Regeering zich zeer beklemd vondt op den elsch der Vlootelingen. Zij wist dat, behalven de geringen, veele aanzienlijken de nieuwe leer omhelsd hadden, onder welken ook de geweezen', nu gebannen', Bailiuw SANDYCK (*n*), Oom van TRESLONG, behoor-

(*l*) CLEYN. *l. c.* bl. 74.

(*m*) Verlijd en Pantzettingb. 14 Oct. 14 Nov. 1570 en 1 Oct. 1571.

(*n*) ELISABETH, Zuster van JASPER VAN TRESLONG, Bailiuw van *Voorne* en *den Briel*, Vader van onzen TRESLONG, was gehuwd met NIKOLAAS VAN SANDYCK, dien WAGEN. bl. 354. alhier, SANTWYCK noemt, (welken naam hij ook wel eens in de Archiven draagt. *Reken. Cathar. Kerk.* gesloten 8 Aug. 1562.) en, van 1558 tot in 1563, 't zelve Ambt bekleedde. VAN LEEUWEN in *Batav. Illustr.* bl. 112. noemt hem, kwalijk, *Schout van Hoorn.*

hoorde; die, thans voortvlugtig, openbaarlijk was ingedaagd. De Wet hadt, zo 't mij toeschijnt, dit werk, ten allen tijde, wel met veel bescheidenheid behandeld en, nog onlangs, aan den Bailjuw, Jr. JOHAN VAN DUVENVOORDE, verklaard, de zaak van zekeren AERT PIETERSZ, „ *gebannen ter cause* „ *van troubelen voorleden,*" niet te kunnen afdoen, dan „ *in 't volle Collegie* (o):" maar, op last van ALVA, hadt men, somtijds, strenger moeten handelen, eenigen ter dood brengen en de goederen van anderen aanslaan. 't Huis van SANDYCK was, weder, onder deeze laatsten geweest, en den Spaanschen Knegten, ter logeeringe, ingeruimd moeten worden (p); al het welke de *Watergeuzen*, zo zij binnen kwamen, met woeker konden verhaalen. Die inkomst, egter, was niet ligt te stuiten, daar 't ontzet ver af, en zij voor de poorten waren; te minder, daar veelen, schoon de woede van LUMEI's benden dugtende, heimlijk verlangden, door eenen eerlijken glimp, zich van ALVA's juk te kunnen ontslaan, en Roomsch en Onroomsch zijnen tienden penning en Spaansche benden vloekte. Die Benden hadden, nog onlangs, der Stede op 't hart gelegen. Men hadt ze, zo wel als een, in de *Maaze* gelegen hebbende Spaansch Oorlogschip, onder zekeren Hopman SCHULENBURCH (q), bijna van alles moeten voorzien en, op Stads kosten, zekeren JOOST CORNELISZ moeten aanneemen, „ *voor dat hij die Burgers* „ *in 't Spaensch jegens de Soldaeten vertolkte.*" De Stad hadt, zedert, de tusschenkomst van 't Hof van *Holland* bij den Hertoge gebeden, en was, langs dien weg, eerst op den negentienden November des Jaars 1571. dit Volk kwijt geraakt (r), 't geen toen na *Utrecht* gezonden wierdt.

„ Naa

(o) Verlijd en Panzettingbouck. 26 Maart 1574.

(p) *l. c.* 2, 28, 30 Junij 1569. en Thes. Rek. van 1 Oct. 1571. 1 Apr. 1572.

(q) Hij maakte zich zedert, in Noordholland, aan 's Konings zijde, berugt. Zie WAGEN bl. 356.

(r) Thesaur. Reken. Briel. van 1 Oct. 1571 — 1 April 1572. Artic. „ *Vuytgeuen van Schenkagien.*" Ik teeken dit te meer

„ Naa veel raadpleegens, egter, waar onder ook 't gevaar van 's Konings ongenade, bij de overgave, niet zal vergeeten zijn, kwam men tot besluit. JAN PIETERSZ NICKEL (dien ik ook JAN PIETERSZ TINNEGIETER genoemd vinde (s)) ging voor. 't Is te vermoeden, dat hij één der afgezondenen van den Raad geweest was, om met LUMEI, kort naa KOPPELSTOKS boodschap, te spreeken (t). De vrees van geplunderd te worden en de zorg om zich en 't zijne door de vlugt te redden, was bij hem, zijn' medegenoot JAN JANSZ KOEKEBAKKER en de andere Regenten, veelligt de hoofdreden, waarom zij in de overgave stemden, en daar op den Raad verlieten, zonder de Vlootelingen daadlijke kennis van 't beslootene te geeven; waar door deezen verpligt wierden, zich zelven ruimbaan te maaken, LUMEI, door RÔBOL, de Noortpoort deedt opbranden, en TRESLONG zich na de Zuidpoort begaf; 't geen niet kan geschied zijn, zonder andere Poorten en Muurdeuren (u) voorbij te trekken, die dus, denkelijk, allen geslooten waren.

„ Bij de inneeming, die hier op volgde, vondt men, volgens onze Schrijveren, de aanzienlijkste inwoonderen gevlugt; één zelfs hunner vermeent, dat 'er naauwlijks vijftig weerbaare mannen in de Stad gebleven waren (v). TRESLONG wederhieldt, als ook onze WAGEN. zegt, den vlugtenden JOAN VAN DUVENVOORDE. Hij was niet alleen Rentmeester,

meer aan, om dat 'er uit blijkt, dat onze Schrijvers (Zie BOR. l. c. bl. 366. Col. 2 METER. 4 B. bl. 69) niet wel zijn onderrigt geweest, wanneer zij de zaak in dier voege hebben voorgesteld, als of slegts ALVA het Krijgsvolk, ten deeze tijde, uit *den Briel* hadt genomen, om die van *Utrecht* te plaagen, en het daarom in hem als een feil aanmerken, *den Briel*, in zulk een haglijken tijd als deeze, van manschap te hebben ontbloot.

(s) Thesaur. Rek. Briel. *exper. Bamis.* 1573. bl. 4.

(t) METER. *l. c.* 4 B. bl. 69.

(u) Dat 'er zodanige waren, leeren de Stads Archiven.

(v) BOR. *l. c.* bl. 366.

ter, maar, zo als wij ſtraks in 't voorbijgaan zagen, ook Bailiuw. In zekeren brief, vier dagen hier naa geſchreeven, verhaalt men, dat verſcheide Regenten naauw bewaard wierden (w). De tweede Burgemeester, KLAAS JANSZ KOEKEBAKKER, ſchijnt het met de vlugt te zijn ontkomen. Hij was nog afwezig in den Jaare 1575; maar in 1577 bevondt hij zich weder in *den Briele* (x).

„ Dat, bij 't overgaan der Stad, de woede der plundering, alleen op de Kerken en Kloosters, maar geenzints, op de Burgerij, viel, is 't eenpaarig gevoelen van alle Schrijveren, voor zo ver mij bewust is, even als van onzen WAGEN. bl. 345. Dat de bovengemelde Geestelijke Geſtigten zeer ſlegt behandeld wierden, is zeker, ook ſchijnen de Hoofden der *Watergeuzen* hun deel uit den buit gehadt te hebben, en, daar onder, VAN HAREN *een ſchoone geborduurde Caſuyffel* (y); maar, wat de Burgerij betreffe, zo de minderen al vrij kwamen,

(w) VAN DE SPIEGEL. *l. c.* bl. 112.

(x) In de Theſaur. Reken., gedaan op 11 Junij 1575, over 1 Julij 1572 tot Ult. Oct. 1572, leest men „ van *Claesz* „ *Jansz*, voorgaande Burgemeester Treſorier, dewelcke „ zijne Rekeningh nyet gedaen en heeft, *maer eſ tot* „ *noch toe abſent.*" Doch, in 1580, deedt hij zijne Rekening over 1 Oct. 1571 tot 1 April 1572; die ik onder Stads Papieren gevonden heb. In een geſchreven *For-* „ *mulier van den Eedt bij de vuytgeweeckenen, theurder* „ *weder comſte in Hollandt, te doen*," vinde ik, dat *Nicolaes Jansz Kouckebakker* dien eedt heeft gedaan op *viij Martii* 1577. Hij zal dus toen reeds te rug gekeerd zijn.

(y) „ *Un beau Caſuffle brode.*" Brief van Jonkheer O. Z. v. HAREN *van* 27 *Mey* 1777, aan Mij. Men beſchuldigt, dat hij aan boordt, geene andere dan gewijde Kelken enz. uit de geplunderde Kerken, gebruikte, CAROLUS *l. c.* p. 9 et 10. Toen TRESLONG, den 20 Maij, na *Vliſſingen*, met drie Schepen overſtak, was zijn Volk met Kappen en Kaſuijffelen der Geestlijkheid gekleed. BOR. *l. c.* 6 B. bl. 370.

men; kan dit, in 't algemeen, niet van de aanzienlijkften, met naame van de Leden der Regeering, worden gezegd. Immers in de Thefauriers Rekening, eindigende met den eerften April 1572, en gedaan ten Jaare 1580, wordt, nopens den voorzittenden Burgemeester NICKER, geleezen, „ dat *de penningen van de wyn excys, met zyne goederen,* „ *int income van* Lume, *binnen dezer ftede van den Brie-* „ *le, genomen ende hem afhandigh zyn gemaect.*" Scheldende men hem, vervolgens, die gelden kwijt, nadien hij „ *prefentcerde zulx by eede te affirmeeren.*" Ook lees ik, in de Refolutien van *Holland*, ten Jaare 1579 (z), een verzoek der Erfgenaamen van den bovengem. „ *Jr. Johan* „ *van Duvenvoorde, in zyn leven Rentmeefter van Voorne,* „ *om Rembourfement van f* 6000, *ten tyde van den Graef* „ van der Marck, *uit deffelfs compteir afhandich gemaect.*" Dat ook, bij de inneeming, eenige huizen in brand geraakten, b. v. dat van PIETER PAUWELSZ STEURS, op den Timmerwerf, en andere (*a*), leeren de Stads Boeken van den *Briele*; die, voor 't overige, zedert den eerften April tot den eerften Julij, meestal ontbreeken, en (*b*) zelfs een poos daar naa, zeer verward en door een loopende, gehouden zijn. De Huizen der voornaamfte Vlugtelingen dienden terftond voor LUMEI en zijne Hopluiden. De Onder-Admiraal, BARTEL ENTENS, hadt zijn' intrek in dat van den geweeken Schepen, KAREL GANSZ, alwaar LUMEI en andere Bevelhebberen, dikwijls, eene vrolijke maaltijd hielden (*c*).

„ Wat

(z) *l. c.* op 17 Oct. bl. 244.

(*a*) In *Heiligen Geeft. Reken. Brielle van* 13 *avond* 1573 — 13 *avond* 1574.

(*b*) 't Geen ik hier zeg van den *Briel*, heeft, dat zeer te bejammeren is, ook elders, omtrend deezen tijd, plaats. De *Memoriaalen* van 't Hof van *Holland* worden vermist van 13 Julij 1571 tot 4 Decemb. 1572. en de *Refolutien* der Staaten van den 7 Decemb. 1571 tot den 25 Auguft. 1574.

(*c*) Bij deeze Maaltijden waren, nu en dan, MAYKEN en

„Wat de Inneemers van *den Briele* betreffe, men heeft 'er naa onzen Schrijver, uitvoeriger Lijst van gemaakt, die in de hier onder aangehaalde Schrijveren (*d*), kan nagezien worden; bij welken men nog voegen kan WILLEM en FREDERIK VAN DORP, en een Edelman uit het Geslagt van RENGERS. WAGENAAR spreekt van OOM HEDDING D'OVELENS, als van één persoon, doch ik zoude ze liever voor twee houden; zo, om dat HOOFD en BOR (*e*) duidlijk leezen „ OOM HEDDING, en D'OVELENS," als, om dat HOMMO HOTTINGA (*f*), en LA DOU-

AACHJE, Dogters van wijlen den Schepen WILLEM HEERMANS, tegenwoordig, en schijnt MAYKEN, zedert, over eene te stoute gemeenzaamheid van LUMEI zich beklaagd te hebben. Dees dagvaardde, hier op, de Zusters, nevens twee Dienstmaagden voor Schepenen van *den Briel* en won, eerlang, in, een verklaaring van de Dienstmaagden, onder anderen houdende, (Verlijdb. op 5 en 27 Aug. 1572.) „ dat MAYKEN *nooyt kwaad van hem en* „ *sprak, maar altyd bly en vrolyk van hem scheydde*; „ en *dat hy haer nooyt handt off vinger, mit ghewelt*, „ *hadt aangeraakt*, en men van hem *niets anders wist*, „ *gehoord of gezien hadt, dan van een Heer mit eeren.*" Zedert schijnt deeze twist afgedaan. Hoe zeer ik niet gewoon ben mij 's Lands-Historie met een altijd gefronsd gelaat te verbeelden, zoude ik mij, egter, gewagt hebben dit Verhaal, bij den ernst der overige zaaken, te voegen, indien het niet, eenigzints, strekken konde, om het vreemde en ruuwe mengzel van zedige en onzedige begrippen, in den woesten LUMEI te kenschetzen; die, op deeze zaak teder, voor 't overige het rooven, branden en moorden, voor daaglijks spel hieldt.

(*d*) VAN HAREN, Geuzen. in 't *Histor. Verhaal*. CLEYN, Dankoffer. bl. 73 en 74. TE WATER, tweede Eeuwgetij enz. bl. 28—36.

(*e*) HOOFD, *l. c.* bl. 236. BOR *l. c.*

(*f*) CAROLUS *de reb. Gest.* CASPARI A ROBLES, pag. 11, die zijnen naam door HOMERUS overzet; doch de naam van Hom-

DOUVE, bij andere gelijktijdige Schrijveren, onder de Scheeps-kapiteinen der *Watergeuzen* worden geteld. 't Kan zijn, dat ook zekere VAN TOL, C. MUSIUS en VAN DER LAAN (*g*), tot deezen behooren.

,, Naa LUMEI, in 't vervolg, de Stad tegen den aanval van BOSSU, verdeedigd hadt, wierdt zij meer gesterkt, de Noord- en Zuidpoort hersteld, en voor deeze laatste, een nieuw Bolwerk gelegd, zedert LUMEI's Bolwerk genoemd (*h*), doch 't geen, met de beide oude Poorten, niet meer aanweezig is. TRESLONG wierdt, zedert, Gouverneur en Kapitein-Generaal der Stad. Hij komt dus reeds voor op den zeventienden Julij des Jaars 1572 (*i*). De Regeering, met naame ook JAN PIETERSZ TINNEGIETER, bleef, naa den eersten April, meest buiten bewind (*k*) en op den eersten Julij, wierden nieuwe Leden aangesteld. DUVENVOORDE, egter, behield het

Bai-

Hommo was, voor lang, in Friesland bekend. Men vindt *Hommo van Camstra. l. c.* p. 101. *Nyepke Hommez.* p. 192. enz. en dit *Homme*, kan in onzen tongval, ligtelijk in *Oom* veranderd zijn; ook droegen meer Lieden dien Voornaam. In 1504 vinde ik een Schout van de oude Tonge *Oom Gillisz* gezegd (*Origo monaster. de Rugge* MS. p. 92 *et* 93.) *Hedding* kan, op gelijke wijze, van *Hettinga* komen; ten zij men liever dagte op *Hiddinck*, 't geen een Geslagt in Groningen was. CAROLUS. *l. c.* p. 221. Ik weet zommigen OOM HEDDING een' Zwollenaar heeten, (HARING's *Geuzen.* in 't *Histor. Verh.*) maar ik vinde geen genoegzaam bewijs voor die gedagten.

(*g*) CLEYN. *l. c.* bl. 74.

(*h*) Verlijdb. van den Briele 13 en 17 Julij 1572. bl. 12. Thesaur. Rek. Briele 1 Julij *ult.* Oct. 1572. bl. 12—13 *Vso.*

(*i*) Verlijd en Panzettingb. van dien tijd.

(*k*) Thesaur. Rek. *expir. ult.* April 1573. bl. 4.

Baillinwfchap, waar in hem TRESLONG ook, naderhand, opvolgde (*l*)." Tot hiertoe VAN WYN.

Al vroeg, zints den rampzaligen Engelfchen Oorlog van den Jaare 1781, welke aan veelen onzer Landgenooten de oogen hadt geopend voor het wederregtelijke in de Regeeringsbeftelling, ontftondt ook in deeze Stad gefchil over de Aanprijzing van den Stadhouder tot Leden van Regeeringe. 't Was in den Jaare 1783 dat dit gefchil ter baane kwam. In haar verband met vroegere gebeurtenisfen vinden wij de zaak aldus verhaald.

Korten tijd naa de Verheffing van WILLEM DEN IV, was bij de Vroedfchap in *den Briel* befllooten, om 's jaarlijks, vóór het maaken der benoeming van Schepenen, door de Regeerende Burgemeesters, of oudfte Vroedfchappen, aan den Erfftadhouder, en aan de volgende Stadhouders en Gouvernantes in den tijd, te doen vraagen, of *zij ook iemand tot die benoeming hadden aan te prijzen?* — Naderhand hadt die Vroedfchap, in den Jaare 1750, goedgevonden, *dat voortaan aan den Erfftadhouder zou worden opgedraagen de volkomen befchikking over de jaarlijkfche Verandering der Magiftraat, over de Vroedfchapsplaatzen, als mede over alle de Ampten en Commisfien, welke in 't vervolg openvielen, en waar over het maaken eener benoeming aan de Vroedfchap ftondt, met overgave dat deeze Vroedfchap, zich, in de begeevinge van dezelve Ampten en Commisfien, volkomen naar 't genoegen van zijne Hoogheid zou gedraagen.* — Wel wás, naa het overlijden van WILLEM DEN IV, in overweeging gebragt om aan de Gouvernante de zelfde opdragt te doen; maar de gevoelens liepen zo wijd uit een, dat men tot geen befluit hadt kunnen koomen. — Doch, toen WILLEM DE V het Stadhouderfchap aanvaardde, droeg de Meerderheid aan dien Vorst de zelfde magt op als zijn Va-

(*l*) Thefaur. Rek. van 1 Julij *ult.* Oct. 1572. Vergelijk verder, nopens deeze Stof, mijn medegedeelde aan den Heere TE WATER, Verh. der Edel: 2 D. bl. 224—227, 239 en 451.

Vader bezeten hadt, die 't zelve niet in volle uitgestrektheid uitoefende, maar zich met de aanprijzingen vergenoegde: schoon de Heeren, die zich toen tegen de Meerderheid verklaarden, en de reden van hun verschillend begrip aan zijne Hoogheid ontvouwden, nooit eenig deel aan de Regeering kreegen.

De tegenwoordige Vroedschap, uit twintig Leden bestaande, nam dit stuk in overleg. Tien derzelven verbonden zich om aan zijne Hoogheid hun bezwaar te kennen te geeven over de gewoonte, zints eenigen tijd door de Vroedschap gevolgd, om 's jaarlijks, door eenige Afgezondenen, den Stadhouder te vraagen, wie hij tot de Naamlijst van Schepenen en tot Verkiezing van Oudschepenen, Burgemeesteren en Raaden der Stad geliefde aan te prijzen, als mede, om, bij 't openvallen van Vroedschapsplaatzen, Stadscommissien, Ampten en Bedieningen, dergelijk eene Bezending aan zijne Hoogheid te doen, en naar diens aanprijzing zich te gedraagen. 't Welk zij strijdig oordeelden met de Keuren, Octrojen, en Regten hunner Stadspoorteren; als mede tegen de laatere bevestiging dier Privilegien door Staten van *Holland*, bijzonder met het Octroy van den Jaare 1650, en dus tegen hun Eed, bij de aanvaarding van hunnen Vroedschapsampt. De andere tien stonden in een tegenovergesteld gevoelen, en wilden zich houden aan de gewoonte, zedert den Jaare 1766, in agt genomen. Deeze gelijkheid der stemmen verdween, door dien één der eerstgemelden betuigde van gedagten veranderd te zijn, en zijne gedaane teekening voor ongedaan te houden. De negen Vroedschappen, schoon dus de Minderheid geworden, gaven, bij eenen Brieve den Stadhouder het gemelde bezwaar te verstaan, onder betuiging van waare hoogagting voor deszelfs Persoon en Huis, hem ernstig verzoekende het hun ten beste te willen duiden, „ dat zij verwagtten dat zijne Hoogheid zou gelieven op te houden „ met het doen dier aanprijzingen."

Gelijk de Vroedschap verdeeld was, zo was ook de *Brielsche* Burgerij. Bij eenigen, der Minderheid toegedaan, was een Verzoekschrift ontworpen en ter teekening gelegd, aandringende op het afschaffen der aanprijzingen, en 't herstel

der Privilegien. Om dit tegen te gaan, liet de Vroedschap eene Afkondiging doen, de Burgerij vermaanende zich te onthouden van de Onderteekening; eene Afkondiging, van eenige Regeeringsleden kragtig tegengesprooken, en van geener waarde gehouden. Het aangeplakte zo zeer betwiste Vroedschapsbesluit wierdt op de meeste plaatzen afgescheurd, tegen welk bedrijf eene nadere Afkondiging door die van den Geregte geschiedde, onder belofte van tweehonderd Guldens aan den Ontdekker van den Daader. 't Gemelde Verzoekschrift was egter door honderdtweeëntwintig Burgers geteekend en der Regeeringe overgeleverd, die een tegenovergesteld Verzoekschrift, dat alles op den ouden voet mogt gelaaten worden, van tweehonderddrieënveertig Burgers ontving.

Te midden dezer woelingen hadt zijne Hoogheid aan Burgemeesteren en Vroedschappen van *den Briel* geschreven, dat hij, om redenen, verkoos, nu tot de openstaande Vroedschapsplaats niemand voor te draagen, of aan te prijzen. De negen Heeren vervoegden zich bij Staaten van *Holland* met verzoek, dat de Vroedschaps besluiten, strekkende tot opdragt van de aanprijzingen of Regeeringsbestellingen aan zijne Hoogheid voor aanloopende tegen de Privilegien mogten verklaard, en de Vroedschap verpligt worden om zich naar de Handvesten te gedraagen, en dat inmiddels de vervulling van de openstaande Vroedschapsplaats zou opgeschort blijven. Dit laatste wierdt toegestemd, en het Verzoekschrift in handen der Meerderheid van de *Brielsche* Regeering gesteld, die niet naliet hier op te berigten, dat zij het gedrag der Minderheid zeer vreemd en onbestaanbaar vonden; hoe het grootste aantal der Burgerije met haar in één begrip stondt, en dat de uitgestelde vervulling der opengevallene plaats niet noodig was: dewijl zij bereid waren, om, overeenkomstig het schrijven van zijne Hoogheid, tot die verkiezing, voor als nu, zonder aanbeveeling toe te treeden. Hun Ed. Groot Mogenden vonden goed die opschorting op te heffen.

Voorts wierdt de zaak der *Brielsche* Regeerings Meerderheid en Minderheid in Commissie gesteld, en bragt de Meerderheid der Gecommitteerden van hun Ed. Groot Mogenden dee-

deezen Raadslag uit, „ dat, vermids de besluiten der *Brielsche*
„ Vroedschap van den zevenden Julij 1748, achttienden
„ Augustus 1750, en derden Maart 1766, waar over de
„ Minderheid der Leden van de Vroedschap der Stad *Brielle*
„ zich bij hunne Ed. Groot Mogenden beklaagd hadt, in
„ geenen deele overeen te brengen waren met den inhoud
„ der Handvesten, Privilegien en Octroijen aan de Regee-
„ ring dier Stad gegeeven, deeze besluiten door hun Ed.
„ Groot Mogenden zouden behooren vernietigd te worden;
„ dat de Regeering zich zou hebben te houden en te ge-
„ draagen aan die Privilegien, in alle Plaats- en Ampt-begee-
„ vingen:" een Raadslag, eerlang in een Staatsbesluit veran-
derd.

Duidelijk is uit dit berigt te speuren, hoe zeer de Oranje-gezinde Aanhang, ter deezer Stede, de overmagt in handen hadt. Maar nog duidelijker bleek zulks in het berugte Jaar 1787, 't welk hier tooneelen ontsloot, schrikwekkende boven veele andere, die elders geopend wierden. Een Voorbode van 't geen men verder hadt te verwagten, leverde de achtste dag van Maart, aan de gedagtenisse der geboorte van den Stadhouder gewijd. Driemaalen, 's morgens, op den middag en tegen den avond, loste men, op dien dag, het Geschut van Stads Wallen, telkens elf reizen; het klokkenspel klonk den gantschen morgen. Eenigen kwamen sluipswijze, anderen meer openlijk, met Oranjestrikken te voorschijn. 's Avonds sloeg men tot balddaadigheden over. In spijt van de Souveraine bevelen daar afgekondigd, schoot men onophoudelijk, en wierp allerlei slag van Vuurwerken, onder het uitbraaken der schriklijkste vloeken tegen de Patriotten. Men schreeuwde, in tegenwoordigheid van den Stedehouder BRENDER À BRANDIS en diens Dienaaren, *Oranje boven!* Zijn verzoek, om van schieten af te laaten, wierdt beantwoord, door hem eenige Zwermers na 't hoofd te werpen. Op de vraage, *wie zulks deedt?* gaf een dier Onverlaaten ten antwoord, *Ik doe het!* en bleef hij, ondanks die tergende bekentenis, op vrije voeten. — De Dagbladen van dien tijd melden, dat de Kerkleeraar VAN DE KASTEELE, 's volgenden daags, openlijk GOD dankte, *dat men*

weder aan den Jaardag van Nederlands waardigen Erfstadhouder hadt mogen gedenken! met veele andere bewoordingen, die groote opspraak verwekten; gelijk ook diens Dankzegging op den naastvolgenden Zondag, toen hij, naa in zijne Leerreden heftig tegen de Patriotten uitgevaaren, en hun voor *Oproermaakers* en *Zeloten* gescholden te hebben, den Hemel dankte, *dat het in deeze Stad zo rustig en zonder beroering was*; smeekende *dat het eerlang in alle Steden van ons Vaderland zo mogt weezen!*

Van meer belangs was de Voordragt des Advocaat Fiscaals LUYKEN, bij Gecommitteerde Raaden, op den achtentwintigsten April, naa het scheiden van der Staaten Vergadering, dat de Regeering in *den Brielle*, strijdig met der Staaten Publicatie, verlof zou gegeeven hebben om in hunne Stad Oranjetekenen te draagen. — Gecommitteerde Raaden deeden deswegen eene Aanschrijving. Meer dan tweehonderd Burgers toonden zich des gebelgd, en begeerden in een Verzoekschrift, bij Gecommitteerde Raaden aan te dringen, dat de Advocaat Fiscaal LUYKEN gelast mogt worden de egte Berigten, op welke diens Voorstel gegrond was, aan hun Ed. Mog. over te leeveren; ten einde ze vervolgens aan de Regeering van *den Brielle* mogten gezonden worden. — Burgemeesters schreeven daar op een Brief aan de Staaten van *Holland*, verklaarende niet onverschillig te zijn over die verdenking, en te vertrouwen dat hun Ed. Gr. Mog., onverminderd het verdere onderzoek, Gecommitteerde Raaden zouden gelasten hun een Afschrift van die Berigten te doen geworden.

Middelerwijl hadt de *Brielsche* Schutterij aan de Regeering eene Verklaaring ter hand gesteld, bij welke zij betuigde, zich tegen alle nieuwigheden in de Regeering van Land en Stad, met alle magt, te zullen verzetten; verzoekende dat de Regeering, wegens de Stad *Brielle*, nimmer zou afgaan van de thans plaats hebbende Regeeringsvorm onder den Souverain de Staaten deezer Provincie, met handhaavinge van den Prins Erfstadhouder in alle diens waardigheden.

Dit stuk, door ruim driehonderd Schutters en Ingezetenen onderteekend, vondt zo gereeden ingang bij de Magistraat, over

over welks bestuur die Burgers zich zo zeer voldaan verklaarden, dat 'er eene allergunstigste aanneeming op volgde.

Dan, hoe zeer de Meerderheid der *Brielsche* Regeering met die betuigingen, en dit gedrag, in haaren schik was, klaagde de Minderheid bij de Staaten van *Holland* over de woelingen van de partij, bij haar met den naam van de *verdervende* bestempeld. — Het ontbrak, in die Stad, niet aan Patriotten, schoon zij verre weg het minste getal, en in de Regeering, en in de Burgerij, uitmaakten. Men vondt 'er een Genootschap, zints lange, en van de oprigting af, in haat bij de Meerderheid der Regeering, en niet min bij het meerendeel der Burgerije, die zich herhaalde keeren aan oproerige bedrijven schuldig maakte. Leden van dit Genootschap trokken, gelijk andere door den Souverain gewettigde Genootschappen, na *Utrecht*, elkander aflosfende.

Over dit in- en uittrekken was te meermaalen geschil ontstaan met de wagthoudende Krijgslieden, en hadden de Genootschapsleden kortlings zich genoodzaakt gevonden, de Barriere over te klimmen. Een verspreid gerugt, in 't laatst van Maij, dat in *den Brielle* een aantal gewapende Patriotten van andere Steden stonden te koomen, om de Meerderheid der Vroedschap af te zetten, hadt dezelve de strikste bevelen doen geeven, om geene Gewapende Manschappen binnen te laaten. 't Genootschap de wederkomst van afgeloste Leden wagtende, liet, om onaangenaamheden te voorkomen, den Bevelhebber des Krijgsvolks weeten, dat men deeze Burgermanschap verwagtte, voorzien van een blijk van de Plaats van waar zij kwamen, en bestaande uit *Brielsche* Burgers, met verzoek om de nodige orders te stellen, dat zij onverhinderd wierden binnen gelaaten.

Ondanks dit verzoek, vonden deeze Burgers, schoon vergezeld door twee Vroedschapsleden, de Barriere wederom gesloten, als zij in den laaten naamiddag, onder een vallenden stortregen en opkomenden storm, aankwamen. Men ging, drie Schildwagten bij de Barriere gesteld hebbende, verslag doen van het verzoek om binnen gelaaten te worden. Dan door dien een der Burgemeesteren uit de Stad, en de ander nergens te vinden was, verliep 'er anderhalf uur een

het verlof kwam, om één voor één ter Stad te mogen inkomen. — Dit marren hadt aan het Gepeupel de schoonste gelegenheid gegeven om zamen te rotten, en zich te verlustigen met de hoonendste uitjouwingen der voor de Barriere staande Genootschapperen; die deezen hoon moesten verduuren van meer leeds dreigend Gepeupel, deels opgeschikt met Oranje Kamisoolen en Oranje Dasfen, alles wat men, zonder tegen de letter van het Placaat te zondigen, van die kleur durfde draagen.

Eindelijk wierdt de Barriere geopend, en traden de Burgers, volgens order, één voor één binnen, gevolgd door een dringend, dreigend, schreeuwend, vloekend, Gepeupel; 't geen nu en dan een steen smeet, en het voorneemen scheen te hebben, om, op de hooge Brug, die Manschap in 't naauw te brengen; maar, zich digt sluitende, kwamen zij dezelve behouden over. Dit verdubbelde de woede van 't Gepeupel, 't geen op een geschreeuw, *Val aan! Val aan! Slaa toe!* eenige Leden aanrandde; doch die door het slaan met de Geweeren hunner Medebroederen ontzet wierden. — Om deeze stoorenis te voorkomen, beval een der Officieren halte te houden, zich te richten, en de Bajonetten op te steeken! Dit bevel wierdt, door 't gejuil, van eenigen niet recht verstaan; deezen meenden dat zij last kreegen om te laaden. Het gezigt hier van deedt de zamengeschoolde menigte, onder een woest geschreeuw, wijken; zo dat zij onverhinderd konden voorttrekken tot het Societeitshuis, waar geheel het Genootschap ongewapend vergaderd was.

Voor dit Huis verzamelde zich de oproerige hoop, die haare verbittering door ijsselijk schelden toonde. In deezen toestand besloot men, dat de ongewapende Leden gelijklijk zouden uitgaan, om zich, des noods, ter zelfverdediging gereed te maaken, terwijl de Gewapenden het Huis zouden blijven beschermen.

Intusschen hadden twee Leden van de Minderheid der Vroedschappe, die bij den inrocht geweest waren, de Heeren HOYER en VAN DE STRUITEN, zich bij den Commandant STURLER vervoegd, en op noodige voorziening tegen verder geweld aangedrongen; waar op eenig Krijgsvolk, tot het

doen

doen van Ronden, te voorschijn kwam; doch het Oproer groeide 'er tegen aan. De Magistraat vergaderde, en liet eene Waarschuwing leezen *om uit een te gaan.* Wel verre van hier aan te gehoorzaamen, bleef de hoop zamengerot, sloeg aan 't zuipen, boodt den Soldaaten, die de Ronden deeden, drank aan, en voorzag zich verder van alles wat ter Plundering kon dienen. Hier van maakte het een aanvang met de glazen van het Societeitshuis in te werpen, en pogingen te doen om de deur op te slaan, met bedreiging, om allen, die 'er zich in bevonden, van kant te helpen. Eindelijk, om tien uuren wierdt dit Huis door Grenadiers bezet, en op aandrang der Minderheid van de Vroedschap, wierden de aldaar posthoudende Burgers, door ander Krijgsvolk, na hunne Huizen begeleid, 't Geen hun niet voor alle aanranding beveiligde, en hunne Huizen, naa het vertrek der Soldaaten, aan het inslaan der glazen blootstelde; aan welk woest bedrijf de Huizen veeler Patriotten dien bangen nagt ten doele stonden.

De Minderheid der Regeeringe vervoegde zich, benevens eenige Ingezetenen, met een Verzoekschrift bij de Staaten van *Holland*, klaagende over de ongeregeldheden, welke te dier Stede, van tijd tot tijd, voorvielen, inzonderheid over de jongste zo hoog loopende schennis. Men besloot hetzelve te stellen in handen van de Magistraat, om te dienen van berigt; met aanschrijving aan Burgemeesteren om zorge te draagen dat 'er geene verdere baldaadigheden voorvielen.

De Vroedschap Mr. WILLEM BOYER, die bij beide de gevallen aan de Barriere zich tegenwoordig bevondt, was Kapitein van een der Burgervaandelen. De Officieren en Rotsgezellen van 't zelve leeverden klagten tegen hem in, dat hij zich, als Opperhoofd van een Corps, geheel van de Stads Schutterij afgezonderd, aanstelde, en zich de voorste gedroeg in alle de bedrijven der Genootschapsleden, strijdig met de waarschuwingen der Magistraat. Zij schilderden hem af als de eenige oorzaak der jongste oproerigheden, en ongeschikt, om in geval van Alarm, zich aan 't hoofd zijns Vaandels te vervoegen; weshalven zij diens afzetting als Kapitein verzogten, en een anderen in diens plaats

te mogen kiezen. Dit verzoek wierdt zeer bereidvaardig ingewilligd.

Zo ras men in *den Brielle* de Regeeringsverandering te *Delft* vernam, te wege gebragt onder dekking van het Burger leger, vreesde de Meerderheid der Regeeringe, ook een bezoek, ten dien zelfden einde, van deeze gewapende Burgermagt te zullen krijgen; die met de Patriotten te dier Stede, welke hun zo veel moeite baarden, zamenspannende, een dergelijke rol als te *Delft* mogt speelen. — De Regeering nam daar op maatregelen, zo met de Stads Burgerij, als met de Krijgsbezetting, door Eed aan dezelve verbonden, om zulks te voorkomen. Men oefende de Burgerij in den Wapenhandel; floot de Poorten; haalde de Bruggen op; plantte het Kanon op de Stads wallen, stelde Kanonniers aan, en deelde scherpe Patroonen uit.

Men ging nog een schrede verder, en stelde, bij eene buitengewoone oproeping, de Schutterij voor, eenen nieuwen Eed te doen, met uitsluiting der belofte van getrouwheid aan hun Ed. Gr. Mog. Van alle deeze maatregelen in *den Brielle* door de Regeering genomen, indien het Burgerleger zich aldaar mogt vertoonen om de Regeering te veranderen, gaf de Minderheid, nevens eenige Burgers, verslag aan de Staaten van *Holland*, met verzoek om voorziening tegen die besluiten der Meerderheid, en dat, hangende de Raadpleegingen, het invoeren van dien Eed, zonder resumptie, mogt worden opgeschort. Hun Ed. Gr. Mog., zonden aan de Meerderheid dit Verzoekschrift om berigt, en schortten inmiddels het doen van dien zonderlingen Eed op.

Kort daar op leverde het Genootschap van Wapenhandel en de Burger Societeit aan de Staaten van *Holland* een Verzoekschrift in, bij het welk zij de Handvesten, Octroijen en Privilegien der Stad *Brielle* inriepen, in het benoemen en aanstellen der Regeeringsleden; met bijgevoegd verzoek, dat, hangende der Staaten raadpleeging daar over, de aanstelling van Schepenen, voor den eersten October, de gewoone dag der Magistraatsverandering, mogt blijven opgeschort. — De Staaten verleenden deeze opschorting, en stelden verder het Verzoekschrift in handen van Burgemeesteren

en Vroedschappen om berigt. — De Afgevaardigden van *den Brielle*, die gaarne hunne zaak *Domestiek* verklaard gezien hadden, lieten tegen dit besluit aanteekenen, „ dat zij 't „ zelve voor nul, kragtloos en van onwaarde hielden, als „ strijdig tegen de Handvesten, Privilegien en Octroijen hun„ ner Stad, welke zij, ten dien opzigte, wel expresselijk re„ clameerden, met reserve van zodanige Demarche als de „ Heeren hunne Principaalen, tot maintien hunner Stadsreg„ ten en Privilegien, zouden oordeelen te behooren; de ge„ volgen, welke uit deeze zaak zouden kunnen resulteeren, „ overlaatende voor rekening en verantwoording van die Le„ den, welke tot die pretense Resolutie hadden geconcur„ reerd, en van den Heere Raadpensionaris, die, niettegen„ staande de Overneeming en de Protesten van Heeren Ge„ deputeerden, als mede van de Heeren van de Ridder„ schap, die informeele Conclusie hadt opgemaakt."

De Commissie tot Verdeediging van *Holland* en de Stad *Utrecht*, van de bedrijven der *Brielsche* Regeering ter in verdeediging stelling haarer Stad onderrigt, gaf aan de Staaten van *Holland* te kennen, dat de Commies van *den Brielle* Geschut op de wallen hadt doen brengen, zonder dat men wist op wiens last, of met welk oogmerk, hij zulks gedaan hadt; met verzoek dat deeze gelast mogt worden, dit Geschut weder in de Magazijnen te brengen, en 't zelve, zonder bijzonderen last, 'er niet weder uit te haalen. Gecommitteerde Raaden kreegen bevel deswegen kundschap in te winnen, orders te stellen, en onverwijld verslag te doen.

De Meerderheid, schoon dus tegengewerkt, bleef volstandig in het doorzetten van het eens gevormd plan, en het neemen van maatregelen, om zich met kragt te verzetten tegen de Burger Societeit, het gewapend Genootschap, en de mogelijke onderneemingen van het Burger Veldleger, die waarschijnlijk, zo niet zeker, tot daadlijkheid zouden gekomen zijn, indien het in den verderen optocht niet gestuit ware door de komst der *Pruissen*.

Geene Omwenteling wierdt, door der *Pruissen* inval, in *den Brielle* te wege gebragt. De Meerderheid der Regeeringe be-

behieldt nu het kusfen, en zag veele Leden der Minderheid, met eenige Burgers, die nevens hun voor de Grondwettige Herftelling geijverd hadden, na elders de wijk neemen. Groot was de Vreugdeviering over deeze gebeurtenis; gelijk op 's Prinfen Jaardag deezes jaars wierdt het Gefchut drie keeren op dien dag gelost: in welk bedrijf de Kanonniers geholpen wierden door een Corps Vrijwillige Artilleristen, nu zeer onlangs tegen de gevreesde komst van het Burger leger, tot ftand gebragt. Thans gefchiedde zulks onder een afwisfelend Muzijk, 't welk ook de Muzikanten van de *Zwitzerfche* Krijgsbezetting, daar met moeite gehouden, door de Straaten, op de *Turkfche* wijze maakten, afgewisfeld door het Vreugdegeroep der Burgeren.

Welhaast volgde de vernietiging des gehaaten Genootfchaps van Wapenhandel, en het ophaalen der Geweeren, op last der Regeeringe. Het kon niet misfen of de gerugten fpraken fterk van allerlei Krijgstuig en Schietgeweer, bij de Patriotten te deezer Stede gevonden; doch het bleek, dat 'er niets van dien aart, 't welk eenigen naam verdiende, daadlijk voor den dag kwam. Nu konden de Kerkleeraars in *den Brielle*, waar van één, op den achtften Maart, met zo veel aanftoots voor de Patriotten, zich in den Gebede hadt laaten hooren, geheel onbefchroomd fpreeken; waar omtrent zij op den eerften Zondag naa de Omwenteling niet in gebreke bleeven.

Brouwer, (adriaan) te *Haarlem*, zo men meent, geboren, in 't Jaar 1608, wierdt van zijne Moeder gehouden, om Bloemwerk en Vogeltjens met een Pen op Lijnwaad te trekken, het welk zij dan met de Naald overftikte of borduurde, en dus verkogt. Hij was van zelve op het teekenen van dergelijke ftukjens gevallen, en fcheen de behendigheid, om dat op Lijnwaad te doen, als van de Natuur zelve gekreegen te hebben, op het zien van zijn Moeders bezigheden; men zag in dat werk, van den beginne af, eene zekere houding of fchikking, die eenen Geest verkondigde. Het geval wilde, dat frans hals, dit werk ziende, daar zulk een goed voorgevoelen, wegens de aanftaande vorde-

rin-

ringen van BROUWER, uit opvattede, dat hij hem ſtraks vroeg, of hij geen lust zoude hebben om Schilder te worden, waar toe hij hem zijne hulp en onderrigting aanboodt. Des Jongelings antwoord was ſtraks, ja, bijaldien zijne Moeder daar toe verſtaan konde; die zich daar ook gereedelijk toe liet overhaalen, onder voorwaarde, dat haar Zoon bij HALS woonen en onderhoud genieten zoude. Dit nam HALS aan, en gelijk hij eene levendige en werkzaame geaardheid en een grooten leerlust in den knaap bemerkte, maakte hij daar gebruik van, om hem ſchielijke vorderingen te doen maaken.

BROUWER werkte dus voor zijnen Meester, van wien hij egter te ſchraal gehouden wierdt; dit verdroot hem: waar bij kwam de al te gezette levenswijze, die al vroeg met zijne geaardheid ſcheen te ſtrijden, en bijzonderlijk het opſtooken van zijne Makkers, die zijne bekwaamheden ten hoogſten opvijzelden; welk alles hem aanzettede om zijnen Meester ſtil te verlaaten. Naauwlijks hadt hij zich egter deszelven gezag onttrokken, of hij voelde, dat hij tevens zijn keuken verlaaten hadt, zonder vooraf voor eene andere gezorgd te hebben. En gelijk zijne Moeder ondertusſchen geſtorven was, wierdt hij van eene groote zwaarmoedigheid bevangen. Tegen den avond liep hij in de Kerk, alwaar des avonds, tot vermaak der Burgeren, op het Orgel geſpeeld wierdt. Zijn ſtaat was evenwel niet geſchikt om in dat vermaak te deelen; integendeel vertoonde zijn voorkoomen blijkbaare teekens van kwelling en zorg. Dit wierdt, terwijl hij peinzende in een hoek zat, van iemand zijner vrienden opgemerkt, die hem naar de redenen van dit neerſlagtig voorkoomen vraagende, en gehoord hebbende, hoe de zaaken ſtonden, hem met goede woorden bewoog om tot zijnen Meester weder te keeren, die hem weder innam en in de kleederen ſtak.

Hij hervattede dan zijnen gewoonen arbeid, en gelijk hij nu reeds fraai en vaardig hadt leeren Schilderen, trok zijn Meester geen gering voordeel van hem, door het verkoopen zijner ſtukjens. Dit duurde evenwel niet lang, dewijl hij, door de bovengemelde oorzaaken, en bijzonderlijk door het

opstooken zijner medeleerlingen en jonge kennisfen, geprikkeld, zijnen Meester andermaal verliet, en zich na *Amsterdam* begaf.

Daar gekomen, raakte hij, door onderrigting van Kunst-Handelaaren, bij eenen VAN ZOMEREN, toen Hospes in het *Schild van Frankrijk*, die in zijne jeugd de kunst geoeffend, en zelfs een Zoon hadt, die Historiën, Landschappen en Bloemen fraai schilderde; deze nam hem dan in huis, en zette hem aan 't schilderen. Hier kreeg hij vrij wat beter keuken, en allengs opheldering van gezigt, die hem de waarde van zijn eigen werk leerde kennen.

Hij maakte verscheide kleine stukjens, waar uit zijn Huiswaard zijne bekwaamheid afmeetende, hem riedt, een stuk van meer beslag onder handen te neemen. Hier op schilderde hij een gevegt tusschen Boeren en Soldaaten, ontstaan, zo het scheen, uit het speelen met de kaart, waar van de Bladen alleszins over den grond verstrooid lagen. Men zag 'er, hoe de een den anderen met een bierkan om den kop sloeg; hoe een der kampioenen neergeslagen lag met de doodverf op het gezigt, terwijl hij evenwel teekens bleef vertoonen van zich te willen wreeken. Aan den anderen kant zag men eenen in blaakenden toorn met het mes in de vuist van zijn stoel oprijzen, als willende tusschen de strijders indringen. In het verschiet zag men eenen in allerhaast met de tang in de hand van de trap af koomen. Dit alles was zo natuurlijk naar den aart der hartstogten, in de wezenstrekken, verbeeld, en zo vast geteekend, en los geschilderd, dat het voor een Proefstuk van kunst mogt doorgaan. Gelijk het van allen, die het zagen, op deze wijze beoordeelt wierdt, konde het niet misfen gerugt te maaken onder de liefhebbers: zo dat de Heer VERMANDOIS, een groot kunstminnaar, onzen jongen Schilder ging zien, en het stuk van hem kogt. Dit zelfde stuk is naderhand in het kabinet van den Keurvorst van de *Paltz* gekomen.

Naa dat hij zijn verblijf eenigen tijd te *Amsterdam* gehouden hadt, kreeg hij, die woelagtig en tot zwerven geneigd was, lust om zijne kunstgenooten te *Antwerpen* te gaan bezoeken. Hy nam die reis aan, zonder te bedenken,

of ten minsten zich te laaten afschrikken door de bedenking, dat de Staaten toen in oorlog waren met de Spanjaarden, die de Roomsche Nederlanden beheerschten. Hij kwam te *Antwerpen*, en wierdt, voor een Spion aangezien zijnde, vastgehouden, en op het Kasteel gevangen gezet. Gelukkig voor hem bevondt de Hertog VAN ARENBERG zich thans mede alhier in vrije gevangenis; deze verlof hebbende, om van twee Soldaaten vergezeld, binnen den ringmuur te mogen wandelen, wierdt BROUWER, terwijl hij voor de traliën zijner gevangenis zat, gewaar, en geraakte met hem in gesprek. BROUWER hem voor den Slotvoogd neemende, verzogt zijne voorspraak ter verlossing, als zijnde daar buiten schuld gezet, om dat men hem voor een anderen genomen hadt, dan hij was. Dit leidde hem om zijn beroep te kennen te geeven, en de Hertog hoorende, dat hij een Schilder was, wilde een Proef neemen van zijn kunst, waar toe de beroemde RUBBENS, die den Hertog in zijne hegtenis kwam bezoeken, gelegenheid gaf. Men zondt, namelijk, aan BROUWER alles wat hij noodig hadt om te schilderen; waarop hij zich straks te werke ging zetten. En dewijl hij juist door de traliën, in een hoek van het Kasteel, eenige Spanjaards met de kaart zag zitten speelen, nam hij die tot zijn onderwerp, en maakte daar aanstonds een Schets van, en voorts eene Schilderij, waar in hij den ijver der speelenden zo levendig hadt afgebeeld, en de natuurlijk getaande Spaansche troniën zo net hadt uitgedrukt, dat de Hertog daar zeer groot gevallen in schepte. Inzonderheid hadt hij, gelijk hij potzig van aart was, een der Soldaaten in het verschiet geschilderd, die bezig was met zijn gevoeg te doen, en daar groote moeite mede scheen te hebben; zo dat het drukken zich zo duidelijk en klugtig vertoonde, dat niemand hetzelve zonder lagchen zien konde. RUBBENS ging den Hertog weder bezoeken, en tevens opneemen, in welk een staat het werk van den gevangenen Schilder ware; zo als hij het zag, zeide hij op een levendigen toon: „ Dat „ stuk is, op mijn eer, van niemand dan van ADRIAAN „ BROUWER." Hij boodt 'er den Hertog aanstonds zeshon-

derd guldens voor; doch deze wilde het niet laaten volgen, maar behieldt het tot zijn eigen vermaak.

RUBBENS, niet kunnende dulden, dat zo groot een Geest in eene Gevangenis bleef opgesloten, gaf den Slotvoogd kennis van het geen gebeurd was, deedt hem dezen Gevangenen kennen, en werkte deszelfs verlossing uit. Toen nam hij hem met zich na zijn huis, maakte hem een nieuw kleed, bragt hem in geregeld gezelschap, en behandelde hem in allen opzigte als een fatzoenlijk man, voor wien hij agting hadt. Maar zulk eene levenswijze scheen BROUWER te zweemen naar een hegtenis: zijne zinnen en lusten speelden op andere voorwerpen en vorderden andere voldoeningen. Hij ontweek dan zijnen beleefden Huiswaard, en sloeg het oude pad in.

Het leedt niet lang, of hij maakte kennis met een Bakker, die een mooije Vrouw hadt, waarop hij het oog hadt geworpen. Deze Bakker was een liefhebber van de kunst en dreef 'er handel mede; nu nam hij BROUWER in zijn huis, onder beding, dat deze hem in de kunst onderwijzen zoude. BROUWER nam dit gaarne aan, en volbragt het zo wel, dat de Bakker, onder zijne onderrigtingen, een goed Schilder wierdt. Zij kwamen beiden in geaardheid wonder wel over een, en rigten verscheiden potsen aan, in zo verre zelfs, dat de Schout hen bij de kleeren zou gekreegen hebben, zo de daaders bekend waren geweest. Vreezende, dat die met den tijd uitlekken, en men hem vatten mogt, besloot hij eene reis na *Frankrijk* te doen.

Hij verliet dan *Antwerpen*, maar niet zijne ongebonden levenswijze; het geen hij met schilderen won, bragt hij in ongeregelde drinkpartijen, en met ontugtige Vrouwlieden door: zo dat hij door zulk een levenswijze ziekelijk wordende, nu wederom na *Antwerpen* keerde, alwaar hij, twee dagen naa zijne aankomst, in het Gasthuis overleedt, in den Jaare 1640, toen hij pas weeëndertig jaaren oud was. Zijn Lijk wierdt aanstonds in den Pestput geworpen, en met stroo en kalk bedekt. Maar RUBBENS, dit verneemende, stelde order, dat het lichaam opgegraaven wierdt, het welk

hij

hij in een kist hebbende doen leggen, bezorgde, dat het in de Kerk der Carmeliten begraaven wierdt.

Men zegt, dat RUBBENS voor hadt om hem eene Tombe op te rigten, en dat zelfs het modél daar toe reeds vervaardigd is geweest; maar dit is, door den dood van RUBBENS, agterwege gebleeven.

BRUNSWYK WOLFENBUTTEL. (LODEWYK VAN) Te beroemd is 's Lands Geschiedenissen is deeze Krijgsman, dan dat wij eenige bijzonderheden, hem betreffende, in een aaneengeschakeld verhaal, niet zouden mededeelen. Van der jeugd af den Krijgsdienst hebbende beoeffend en waargenomen, was hij, onder de Keizerlijke troepen, tot den rang van Generaal opgeklommen, door de proeven van kunde en dapperheid, geduurende den Oorlog ten toon gespreid. WILLEM DE IV, onder de aanzienlijke posten, hem opgedraagen, hadt ook de zorge voor het Krijgsweezen voor zijne rekening. In den Jaare 1750, zijne lichaamsgezondheid voelende afneemen, verlangde hij, ten dien opzigte, eenige verligting. LODEWYK VAN BRUNSWYK was, aan de zijde zijner Echtgenoote, aan hem vermaagschapt. Op dien Krijgsman liet hij daar toe het oog vallen, en bewoog ligtelijk de Algemeene Staaten, door zijnen invloed op dezelven, om hem tot Veldmaarschalk over het Krijgsvolk van den Vereenigden Staat aan te stellen, op eene wedde van vierëntwintigduizend Guldens. Op deeze bevordering volgde spoedig eene andere; BRUNSWYK wierdt voorgeschikt, om, bij het overlijden van den Stadhouder, het Krijgsvolk, als Opperhoofd, te gebieden; waar toe hem eene Jaarwedde van veertigduizend guldens wierdt toegelegd. Boven dit alles begiftigde hem zijne Hoogheid met een Regiment.

Naa het overlijden van Prinsesse ANNA, wierdt de Hertog in de Vergadering van *Holland* ontboden, om hem, in de bovengemelde hoedanigheid van Opperhoofd van 't Krijgsvolk van den Staat, den Eed af te neemen; wordende hem daar van een behoorlijke Lastbrief ter hand gesteld. Hoe uitgebreid ook het Krijgsgezag mogt weezen den Hertog toebetrouwd, en door hem bezwooren, hieldt deeze Lastbrief

wel duidelijk in, dat hij zich geenzins zou bemoeijen met eenige zaaken de Religie, Politie, Finantie of Justitie raakende; nog ook met eenige andere zaaken, bijzonder staande ter beschikkinge van hun Ed. Groot Mogenden, of van de Bondgenooten, nog ook met zaaken van de Unie en Verbintenisse tusschen de Bondgenooten opgerigt, en veel min zich mengen, 't zij rechtstreeks, of van ter zijde, in de geschillen, die tusschen de Bondgenooten, of eenige van dezelven, of ook wel tusschen de Leden en Kwartieren van eene of andere Provincie, mogten ontstaan; ten ware wederzijdsche partijen hem verzogten zijne goede diensten van tusschenspraak en bemiddeling te willen aanwenden, of ook dat de allerzijds belanghebbenden de zaak aan zijne uitspraak of beslissing onderwierpen. — Desgelijks zou hij, binnen het Grondgebied van dit Gewest, zich geen gezag mogen aanmaatigen, buiten uitdruklijke bewilliginge of overgave van hun Ed. Groot Mogenden, of hunne Gecommitteerde Raaden; en, over zulks, onder voorwendzel van Last of Volmagtiging van hunne Hoog Mogenden, of onder eenigen anderen tijtel, schijn, of kleur, niet mogen onderneemen te doen, of te werkstellen, op het Grondgebied van dit Gewest, veel min iets te onderneemen of uit te voeren tegen de eene of andere Leden of Steden deezes Landschaps, nog ook tegen eenige Regeerders, Bedienden, of Ingezetenen van 't zelve, hoe, waar, of op welk eene wijze, het ook zou mogen zijn. — Met zodanig een welberaaden overleg, en voorzigtige onderscheiding, stelden de Staaten van *Holland* perk aan den Invloed en 't Gezag eens Mans, in het Krijgsweezen, tot zulk een hoogen trap verheeven; dit hadden ook de overige Gewesten gedaan, in hunne Reglementen de Voogdijschap betreffende.

BRUNSWYK, door de Gouvernante ANNA tot werkelijken of bestuurenden Voogd over haaren minderjaarigen Zoon WILLEM DEN V zijnde aangesteld, kweet deeze zich indiervoege van deezen post, dat de Stadhouder, bij de aanvaarding van zijne waardigheden, deswegen in de Vergadering van Hun Hoog Mogenden, openlijk zijn genoegen en dankbaar gevoel betuigde, en Hun Hoog Mogende eene Bezending

ding benoemden, om den Hertog plegtig te bedanken „ voor
„ de uitmuntende diensten door denzelven den Lande ge-
„ daan, zo in den nooit genoeg geprezen ijver, onvermoei-
„ den arbeid, en tedere zorg, met welke hij de Opvoeding
„ van den Erfstadhouder hadt bestuurd, als in de geduurige
„ waakzaamheid, en oplettenheid, met welke hij het Erf-
„ Kapiteinschap hadt waargenomen, en hem te verzekeren
„ van de duurzaame hoogagting en toegenegenheid van hun
„ Hoog Mogenden."

Zijne Hoogheid, van deeze benoemde Bezending verwittigd, gaf deswegen zijn genoegen te kennen, en teffens te verstaan; dat, „ gelijk hem niets aangenaamer zou weezen „ dan deezen Staat nog lang te zien genot trekken van de „ uitmuntende Talenten van den Hertog, en tevens om voor „ zich zelven gelegenheid te hebben, om zich van deszelfs „ wijzen raad en bijstand te bedienen, hij het ten dien einde „ de dienstig keurde het Hof van *Weenen*, tot het welk de „ Hertog eene zo naauwe betrekking hadt, daar van te ver- „ wittigen." De Heer VAN BURMANIA, buitengewoon Gezant ten dien Hove, wierdt aangeschreeven, 't zelve te verzoeken, om de bewilliging dat de Hertog verder in dienst van den Staat mogt blijven. Haare Keizerlijke Majesteit bewilligde hier in ten vollen.

Streelende was voor den Hertog dit besluit; maar nog aangenaamer was hem het besluit der Hollandsche Staaten. Deeze, in overweeging genomen hebbende of men, bij eene dergelijke Dankbetuiging niet iets daadlijks zou voegen om daar van ten klinkenden blijk te strekken, wierden te raade hem te verzoeken, van hunnen wege, eene erkentenis van 200000 Guldens te willen aanneemen (*).

Op-

(*) *Resol. van Holl.* 8 Maart 1766. Deeze erkentenisgelden, zo van de bijzondere Gewesten, als van zijne Hoogheid zelve, beliepen 611,000 Guldens.

Ondanks de Instructie, aan welke de Hertog VAN BRUNSWYK was gebonden, spatte hij, egter, eerlang, uit buiten de gestelde paalen. De wijdklinkende klagten, hier over uitgeboezemd, zullen wij hier niet herhaalen. Meer dan een volksgerugt moet het verspreid gevoelen, aangaande des Hertogs wederregtelijke gedraagingen, geweest zijn. Dit zal ons ten duidelijkste blijken, wanneer wij het oog slaan op een veelgerugtmaakend Vertoog, den Hertog betreffende, door de Afgezondenen uit de Regeering van *Amsterdam*, de Burgemeesters E. DE VRY TEMMINCK en J. RENDORP, den achtsten Julij, op het Huis in 't Bosch, in tegenwoordigheid van den Raadpensionaris VAN BLEISWYK, den Stadhouder, door den Pensionaris C. W. VISSCHER, voorgeleezen, en ter hand gesteld, doch, op aandrang, na veel woordwisselens, weder te rug genomen. Gaarne hadt men, uitwijzens deezen handel, die zo onbevallig klinkende taal gesmoord, en niet verder tot kennisse gebragt dan van zijne Hoogheid, den Raad-

Gelderland gaf voor zijn aandeel	*f* 50000 - : - :
Holland . . .	200000 - : - :
Zeeland . . .	30000 - : - :
Utrecht . . .	25000 - : - :
Friesland . . .	40000 - : - :
Overijssel . . .	36000 - : - :
Groningen . . .	25000 - : - :
't Land van Drente . .	5000 - : - :
	f 411000 - : - :
Zijne Hoogheid . .	*f* 200000 - : - :
	f 611000 - : - :

De Prins hadt, daarenboven, ten blijke zijner erkentenisse aan dien Voogd, hem aangesteld tot Kollonel en Ritmeester Kommandant van het Esquadron *Gardes du Corps*, in welke hoedanigheid hij, op den dag der Inhuldiginge, voor Raad van Staaten den Eed deedt.

Raadpenfionaris, en die door het opftellen en zenden daar van kennis droegen; maar de agtbaare Raad van *Amftelsftad*, kon, nog wilde die bedekking gehengen: en wierdt, den veertienden dier maand, het te rug gegeevene Vertoog, onder geleide van een Brief, uit naam van Burgemeesteren, door den Burgemeester J. RENDORP, aan den Raadpenfionaris gefchreeven, hem toegezonden, met verzoek om 't zelve zijne Hoogheid te overhandigen.

Naa zich beklaagd te hebben, over het vernoomen ongenoegen van den Stadhouder, wegens het inleveren des gedagten Voorftels ter Staatsvergaderinge in Maij, betuigden die van *Amfterdam*, dat zij, gefteld aan het Hoofd der Regeeringe van een ongemeen volkrijke Stad, in welke de fmalle Gemeente reeds gevoel begon te krijgen van gebrek, voortfpruitende uit werkloosheid, verpligt waren, op de best mogelijke wijze, te toonen, geene gelegenheid voorbij te willen laaten gaan, om den welftand van het Land, en van deszelfs goede Ingezetenen, te behartigen, indien zij het behoorelijk Gezag en de goede Orde, welke in eene Volksregeering alleen gevestigd zijn in het vertrouwen van de Gemeente, en de Burgerij op derzelver Regenten, niet geheel en al zouden verliezen, en binnen kort alles het onderst boven willen zien. — Het fcheen hun toe, dat de behandeling van zaaken, zedert een geruimen tijd, en voor al zedert de Vredebreuk met *Engeland*, aan de geheele Natie, niet zonder reden, vreemd en onbegrijpelijk was voorgekomen; dewijl men, niettegenftaande de toegeeflijkheid aan het verlangen van *Engeland*, van dat Rijk, jaaren agter den anderen, niet dan minagting, fmaad, en hoonende bejegeningen hadt ondervonden; welk alles nu nog bekroond was door een openbaaren oorlog, begonnen met het wegneemen van een aanzienlijk getal onzer Schepen, en het overrompelen onzer buitenlandfche Bezittingen, nogthans in eenen weerloozen ftaat gebleeven was, en geene genoegzaame maatregelen hadt genomen om de Republiek in ftaat te ftellen tot verdeediging van haare Vrijheid, welverkreegene Regten, uitgebreide Zeevaard, en wettigen Koophandel.

Hier op geeven zij eene fchets van de agterlijkheid om alles, wat tot het Zeeweezen behoort, overeenkomftig met de genomene Befluiten, te werk te ftellen; zij ftonden, met alle 's Lands goede Ingezetenen, in het opbrengen van gewoone en buitengewoone Lasten, zeer verbaasd over de weinige uitvoering, of traagheid in dezelve, van zulke gewigtige Befluiten van den Souverain. Het ging de verbeelding te boven te moeten gelooven, dat de gefteldheid der Admiraliteiten zo flegt zou zijn, dat de voorgeflaagene Uitrustingen in geen twee jaaren, een daadlijk beftaan gekreegen hadden, fchoon het aan geene penningen daar toe ontbrooken hadt, en de nood fteeds aangroeide. De oorzaaken van deeze traagheid en werkloosheid kon men zo min begrijpen, als het niet volbrengen der Befluiten tot beveiliging der Kusten en Zeegaten; vooral kon men zich geen begrip vormen van onverwagte beletzelen en zwaarigheden, welke het uitloopen der weinige fchepen, die men veronderftelde in ftaat te weezen om Zee te kiezen, hadden verhinderd, zelfs naa dat zijne Hoogheid daar toe bevel gegeeven hadt. Braave Regenten moesten het hunnen onvermijdelijken pligt oordeelen, in zulk een toedragt van zaaken, te onderzoeken waar aan zodanig een onverantwoordelijk verzuim was toe te fchrijven, en na te gaan, door welke middelen daar tegen voorzien, en alles, zo veel mogelijk, nog tot behoud van den Staat, gefchikt en herfteld, zou kunnen worden.

Een deezer middelen was, gelijk zij nu, bij herhaaling betuigden, den voorheen gedaanen Voorflag om zijne Hoogheid, geduurende deezen oorlog, een' Raad toe te voegen; een Voorflag niet gebooren uit eenig mistrouwen op zijne Hoogheid, gelijk kwaadgezinden zijne Hoogheid hadden zoeken diets te maaken. „ Maar," en hier kwamen zij tot de groote zaak, welke wij met de eigene woorden zullen voorftellen, „ dat zodanig een *Mistrouwen* alleen viel op *den geenen*, wiens invloed op den Geest van uwe Hoogheid, gehouden wordt voor de naafte oorzaak van de traagheid en flapheid in de behandeling der zaaken. — Over zulks heeft de Regeering van *Amfterdam* geoordeeld niet langer door ftilzwijgen zich, aan pligtverzuim fchuldig te moeten

maa-

maaken; maar zich, hoe ongaarne ook, gedrongen-gevonden tot deezen ſtap te koomen, en aan uwe Hoogheid, met verſchuldigden eerbied; doch teffens met die openhartigheid, welke het gewigt der zaake vordert, onder 't oog te brengen, en rondelijk te declareeren, dat, volgens algemeen begrip, de Heer Hertog voor de eerſte oorzaak wordt gehouden van den ellendigen en gebrekkigen ſtaat der defenſie, waar in het Land zich bevindt; van al het geen daaromtrent plaats heeft; en van alle de verkeerde maatregelen, zedert een geruimen tijd genomen, met alle de fataale gevolgen, uit dezelve geproſiueert, en dat men uwe Hoogheid kan verzekeren, dat de haat en afkeer tegen den Perſoon en het Miniſterie van den Hertog tot die hoogte is geklommen, dat daar uit de facheuſte en onaangenaamſte gebeurtenisſen, voor 't welzijn en de rust van 't algemeen te wagten zijn."

„ Dat 'er," vaaren zij voort, „ geen twijfel aan is of dit gezegde zal uwe Hoogheid wel reeds van anderen zijn voorgekomen; doch, bijaldien zulks al niet gebeurd was, zulks eeniglijk moest worden toegeſchreeven, aan vreeze voor de uitwerkzelen van het ongenoegen van den Hertog: terwijl men zich, met opzigt tot het voorgeſtelde, met alle ſiducie durft beroepen op het getuigenis van zo veele eerlijke en cordaate Leden der Regeeringe, als uwe Hoogheid, dieswegen, onder het geeven van de noodige vrijheid tot ſpreeken, en ernſtige aanmaaning, om volgens pligt en conſcientie de waarheid te zeggen, zou gelieven te ondervraagen — dat zij, meer dan eens, met zeer veel leedweezen hadden vernomen, hoedanig de Heer Raadpenſionaris zich, in 't bijzijn van onderſcheidene Leden van de Vergadering van *Holland*, hadt beklaagd over het misverſtand, dat tusſchen den Raadpenſionaris en den meergemelden Hertog plaats hadt, gelijk mede over den invloed, welken de zo evengedagte Hertog op den Geest van uwe Hoogheib heeft, waar door zijne poogingen ten beste van het Vaderland, te meermaalen zijn verijdeld geworden. — Dat deeze discrepance, en verſchillendheid van oogmerken en ſentimenten, tusſchen den Principaalen Raad van uwe Hoogheid, en den Eerſten Minister van deeze Provincie, all en

niet dan de nadeeligste gevolgen hebben kan; maar ook een genoegzaam motief uitlevert om de sterkste instantien te doen tot het removeeren van de Source van dit mistrouwen en oneenigheid; terwijl 'er, zonder een voorafgaand herstel van Confidentie en Eensgezindheid, geen middel tot behoud der Republiek overig is.

„ Dat ook niets noodiger is voor het welzijn van het Doorlugtig Huis van uwe Hoogheid, en voor de conservatie van Hoogstdeszelfs gezag, agting en genegenheid bij de Natie, en voor deszelfs Reputatie bij nabuurige Mogenheden: want dat men uwe Hoogheid kan verzekeren, en moet waarschuwen, dat hij wel eens het voorwerp van minagting en mistrouwen bij het Gemeen zou kunnen worden, in plaats van te zijn, en te blijven, het waardig voorwerp van des Volks en der Regenten liefde en hoogagting. — Dat, hoe zeer men ook begreep, dat het den Leden der Souverainiteit altoos vrijstaat, ja, dat derzelver pligt medebrengt, om aan uwe Hoogheid, en aan hunne Medeleden, hunne gedagten voor te draagen omtrent den Staat en behandeling der publieke zaaken, men egter liefst zou gemenageerd hebben tot deezen tegenwoordigen stap te komen, zo 'er zich maar eenige hoop tot beterschap of verandering hadt opgedaan; maar dat men zich hier mede, om welgemelde reden, niet meer durvende flateeren, en den nood op 't hoogst geklommen zijnde, niets anders overig scheen, dan den waaren staat van zaaken, op deeze wijze, voor uwe Hoogheid open te leggen, hem, op het ernstigste te bidden dezelve in serieuse overweginge te neemen, en niet langer gehoor te verleenen aan eenen Man, die zodanig met den haat van grooten en kleinen overlaaden is, en als een Vreemdeling, geene genoegzaame kunde van onze Regeeringsvorm hebbende, nog ons Land een goed hart toedraagende, wordt aangezien.

„ Dat het verre van ons is, dien Heer te willen betigten met dat geene, waar mede hij maar al te openlijk beschuldigd wordt; of als gegrond aan te merken de soupçons van een verregaand ongeoorloofd attachement aan het *Engelsche* Hof, of van kwaade trouw en corruptie, dat wij vertrouwen

dat

dat een Heer van die hooge geboorte en rang onbekwaam is tot dergelijke laagheden; maar dat wij oordeelen, dat de fachenfe denkbeelden, dewelke ongelukkig op deszelfs fujet zijn opgevat, hem tot den dienst van het Land, en van uwe Hoogheid, volftrekt nutteloos en fchadelijk gemaakt hebben, en dat hij, derhalven, van de directie der zaaken, en van den Perfoon en van het Hof van uwe Hoogheid geëloigneerd behoorde te worden, als zijnde een altoos duurende hinderpaal om de goede Correspondentie tusfchen uwe Hoogheid en de voornaamfte Leden van den Staat, zo hoog noodig, te doen herleeven; daar zijn langer verblijf, integendeel, het wantrouwen, met of zonder reden tegen deszelfs raadgeevingen opgevat, op den Perfoon van uwe Hoogheid meer dan te veel zouden doen overflaan."

Aangemerkt hebbende, dat dit vertoon van zaaken niet voortkwam uit eenig beginzel van bijzonderen haat of kwaadwilligheid tegen den Hertog; maar alleen uit zugt voor 's Lands welvaard, uit liefde tot het doorlugtig Huis van zijne Hoogheid, en de zuivere begeerte om eene laatfte pooging tot behoud van 't Gemeenebest te doen, en althans zich voor de Ingezetenen en Naakomelingen buiten verantwoording te ftellen, koomen zij weder tot het wel zeer haatlijk klinkend, doch door hun hoogst heilzaam gekeurd, middel, om bij zijne Hoogheid aan te dringen, „ dat hij eenige weinige perfoonen, van de eerfte, aanzienlijkfte, en kundigfte Inboorelingen des Lands, bij zich zou neemen, om bij aanhoudenheid, met deezen te overleggen wat tot behoud en dienst van den Lande, geduurende deezen tegenwoordigen oorlog, meest noodig en nuttig zou kunnen zijn, met zodanige magt en bepaalingen als men noodzaaklijk oordeelde, om daadlijk aan het oogmerk van zulk een Raad te kunnen voldoen."

Twee groote en nutte gevolgen mogt men, huns oordeels, daar van verwagten. — Vooreerst zou in een tijd, als de tegenwoordige, waar in men alle oogenblikken dierbaar moest agten, geen tijdverzuim, door langduurige raadpleegingen, plaats hebben, en de noodige fpoed het uitvoeren van het beflootene vergezellen. — Ten anderen, zou het vertrouwen

van

van de Natie herfteld, eene algemeene gerustheid en genoegen verwekt, en een ieder aangefpoord en bewogen worden, om alles, wat mogelijk was, met blijmoedigheid, toe te brengen tot het volvoeren der maatregelen van zijne Overheid, daar men thans overal het tegen overgeftelde aantrof en niet dan een algemeen beklag hoorde over de verdeeldheid en werkloosheid der Regeeringe.

Zij gaven te verftaan dat het thans voorgeftelde niet alleen aan de Regeering van *Amfterdam* hoogst noodig voorkwam; maar dat zij grond hadden om te denken, dat de voornaamfte Leden der Regeeringe van dit en de overige Gewesten, het ftuk even zo aanmerkten.

Ten flot floegen zij zijne Hoogheid voor, dat het Gemeenebest, 't geen noodzaaklijk het een of ander plan moest kiezen, alleen de keuze hadt, om, of den Vrede met *Engeland* te herftellen, of den Oorlog met alle magt door te zetten, ten einde daar door te fpoediger een' eerlijken Vrede te verkrijgen. Dit moest de begeerte van elk braaf Ingezeten zijn, en hier toe ftrekte ook de voorheen gedaane vóorflag om met *Frankrijk* in deezen Krijgstocht gezamenlijk te werk te gaan. — Over deeze keuze verlangden zij met zijne Hoogheid in ernftig overleg te treeden; doch beweerden, dat hoe zeer ook Verzoening de voorkeur verdiende, egter niets moest verzuimd worden om de Republiek op allerlei wijzen in zulk een ftaat te ftellen, dat zij niets van haare Vijanden te vreezen; maar grond hadt om deezen te dwingen tot het tragten naa een herftel van dien Vrede, dien zij zo onregtvaardig als moedwillig, zonder wettige oorzaak, verbrooken hadden.

Wanneer de Stadhouder, zijns ondanks, dit hem onaangenaam Vertoog ontvangen hadt, met bijvoeginge dat het hem vrij ftondt, daar van zodanig een gebruik' te maaken als hij zou kunnen goedvinden, kreeg de Hertog VAN BRUNSWYK onmiddelijk kennis van den inhoud, althans het blijkt niet dat hij denzelven vroeger geweeten hebbe. Niet onkundig was de Veldmaarfchalk van den algemeenen roep in den Lande opgegaan, dat zijn Perfoon hier niet langer kon geduld worden, van de veelvuldige Schriften ten zijnen

nadeele verspreid, van schimp en spot Prenten, om hem ten doel der algemeene verguizingen te stellen, uitgegeeven; doch hadt hij dit alles aangezien met eene verägting, niet vreemd voor een Man, in zulk een stand; en die te midden van alle deeze woelingen, tegen hem, het genoegen genoot, dat, geduurende de geheele maand Maij, te 's Grauvenge in 't gezigt van 't Hof een Meijboom, ter zijner eere geplant stondt, vercierd met een zinnebeeld, vertoonende een Zegepraalend Held, in 't gezigt van een vlugtend Leger, met de Zinspreuk HOSTIUM TERROR, de SCHRIK DER VYANDEN. Hoe aanstootelijk dit voor veelen, was, hoe zeer zommigen, dit Zinnebeeld voor eene beschimping en de Zinspreuk voor een bits verwijt duidden, hij mogt het houden voor een blijk van de genegenheid der Schutterije van de Hofplaats.

Van eene onvergelijklijk veel ernstiger natuur, dan alles tot nu tegen hem uitgekomen, was dit Vertoog der Regeeringe van *Amsterdam*; het leedt ook niet langer dan tot den eenëntwintigsten Junij, of hij vervoegde zich, met eenen breedvoerigen Klaagbrief, bij de Algemeene Staaten; waar in hij, naa eene optelling van een meer dan dertigjaarigen dienst, als Veldmaarschalk, Voogd, en het bekleeden der Militaire qualiteiten van den Minderjaarigen Stadhouder, en, het naa diens Meerderjaarigheid, weder aanvaarden van den post als Veldmaarschalk, zich beklaagt, dat hij ten voorwerp van den algemeenen haat gesteld en genoodzaakt was, zich bij hunne Hoog Mogenden te vervoegen, met klagten over het bestaan der Regeeringe van *Amsterdam*, die met het Vertoog zijne Hoogheid, eerst voorgeleezen, naderhand te rug genomen, en vervolgens weder aan dien Vorst gezonden, hem de gevoeligste belediging hadt aangedaan.

Uit hetzelve, 't geen zijn Persoon betrof, woordlijk opgehaald hebbende, vervolgt hij: „ Uit dit alles zullen uwe Hoog Mogenden niet zonder verontwaardiginge gewaar worden, dat, naa eene reeks van reflexien, de een haatlijker dan de andere, en waar in geen ééne beschuldiging ten laste van mijn Character als Veldmaarschalk van den Staat voorkomt, en de overige meest al steunende op zogenoemde algemeene gevoelens, en te vooren met kunst verspreidde ge-

rugten, Heeren Burgemeesteren, egter, hebben kunnen goedvinden, om bij zijne Hoogheid aan te houden, dat Hoogstdezelve mij, op eene fletrisfante wijze, van zijn Perfoon en Hof gelieve te verwijderen, en mij dus, gelijk een overtuigde Misdaadiger, zonder verder onderzoek, tot een eerroovend Bannisfement te verwijzen. — Een zodanige demarche, derhalven, gepaard met zo veele haatlijke en humiliante uitdrukkingen, gedaan niet door private Perfoonen, maar door eene Deputatie van twee regeerende Burgemeesters, nevens den Penfionaris van eene der aanzienlijkfte Steden van *Holland*, uit naam en op last van de Regeering dier Stad, en zulks opzettelijk en naa rijp overleg, in welke Memorie men op de allerinjurieufte wijze heeft geinhereert, door de overzending en ter handftelling van dezelve aan zijne Hoogheid, kan ik niet anders dan ten hoogften lefif voor mijn Perfoon en Character confidereeren, als door welke demarche men, zonder iets fpecifiqs tot mijnen laste te durven opgeeven; ja, niettegenftaande men zich genoodzaakt vindt bij dit zelfde ftuk mij vrij te kennen van de gerugten, die geloopen hebben ten mijnen laste, van een verregaand en ongeoorlofd attachement aan het *Engelfche* Hof, van kwaade trouwe en Corruptie, den laster niet te min, als het fchijnt, geloof te geeven, en betoont op mij te willen werpen de fchuld van alle rampen van den tegenwoordigen tijd, ten einde daar van die geenen, die 'er de waare oorzaaken van zijn, te ontheffen. Ik zou mij derhalven onwaardig rekenen dat Character door U Hoog Mogenden aan mij toevertrouwd, langer te bekleeden, bijaldien ik mij, onverfchillig of ongevoelig omtrent dezelve betoonde."

't Was, gelijk hij betuigde, voor den Staat en voor hem van aanbelang te weeten of 't geen hem ten laste gelegd wierdt op grond fteunde, dan niet, en of hij, diensvolgens, het vertrouwen niet langer verdiende van den Vorst, aan 't hoofd van deeze Republiek gefteld, op wiens getuigenis hij in deezen de vrijheid nam zich te beroepen.

Hij vervoegde zich, deswegen, tot hunne Hoog Mogenden, en door dezelve tot de gezamenlijke Hooge Bondgenooten, met eerbiedig verzoek en ernftigen aandrang, om

naa

naa een nauwkeurig en ſtreng onderzoek, op eene gevoeglijke wijze, gezuiverd te mogen worden van den hoon hem aangedaan.

Ten dien einde was zijne begeerte, dat hunne Hoog Mogenden het daar heen gelieſden te wenden, „ dat de vier regeerende Burgemeesters der Stad *Amſterdam*, nevens den Penſionaris VISSCHER, verpligt wierden om voort te brengen de gronden, op welken zij hadden kunnen goedvinden hem, op eene zo verregaande wijze, te beledigen, en al het geſtelde behoorelijk waar te maaken, zonder 't welk hij het niet anders dan als lastertaal zou kunnen aanmerken; en om, in 't bijzonder, nader op te geeven de verdere punten van bezwaar en beſchuldigingen, welke zij, ten zijnen laste, zouden vermeenen te kunnen inbrengen, mitsgaders dezelve in regten te bewijzen: en dat, zo wanneer zij daar in zouden mogen blijven in gebreke, 't zij van iets op te geeven, 't zij van het opgegeevene behoorelijk te kunnen bewijzen, mogt worden naagevorscht, wie de Uitſtrooijers zijn der ſchandelijke gerugten, ten zijnen opzigte verſpreid, op dat zij als dan als Lasteraars, naar verdienſten, mogten geſtraft worden: hij, als dan, zulk een regtvaardigend Beſluit van hunne Hoog Mogenden en de Hooge Bondgenooten mogt erlangen als zijn eer en goeden naam, voor 't oog der Natie, en van geheel Europa, zuiverde, en eene voldoening geëvenredigd aan den hoon hem aangedaan."

Zijne Hoogheid, reeds misnoegd op *Amſterdam*, en, op nieuw, in ongenoegen ontſtooken tegen die Stad, wegens het herhaald voorſtel om hem eenen Raad toe te voegen, thans gepaard met den voor de Algemeene Staaten openbaar gemaakten eisch om den Hertog van zich te verwijderen; den Hertog, dien hij, als een tweeden Vader, geagt en in wiens raad hij altoos een groot vertrouwen geſteld hadt, trok zich de zaak zijns geweezen Voogds als zijne eigen aan. Ter Algemeene Staatsvergadering zich bevindende toen de Brief des Veldmaarſchalks wierdt ingeleverd, en voorgeleezen, beantwoordde hij de vraag des Voorzitters, den Heer VAN LYNDEN TOT HEMMEN, of hij eenige bedenkingen over dien Brief hadt te opperen? in deezer voege „ dat, zijns

zijns bedunkens, het onderzoek over de gegrondheid of ongegrondheid der nadeelige gerugten tegen zijne Hoogheid den Heer Veldmaarschalk Hertog VAN BRUNSWYK, niet geweigerd kon worden: dewijl het aan hunne Hoog Mogenden niet onverschillig kon zijn, of iemand, die zich in derzelver dienst bevondt, en boven al iemand, met zulk een aanzienlijk Character bekleed, zich hadt schuldig gemaakt aan 't geen waar mede men hem betigtte; en dat iemand, die wel dagt, niet kon lijden onder zulk een blaam te blijven, en in zijn eer te worden aangetast, die hem dierbaarder dan het leeven zijn moest. — Hij gaf, derhalven, in overweeging, dat de Brief door de Afgevaardigden der onderscheidene Gewesten, hoe eer hoe beter, ter kennisse gebragt mogt worden van de Heeren Staaten hunne Principaalen; en dat, dien onverminderd, die Brief commissoriaal gemaakt zou worden in handen van eenige Heeren Gecommitteerden van hunne Hoog Mogenden, om denzelven te onderzoeken, en van derzelver bevindinge aan hunne Hoog Mogenden verslag te doen." 't Welk beide geschiedde.

De Hertog op 's Volks gunst hoopende, maakte zijn verdeedigenden Brief welhaast algemeen; doch dewijl dezelve, uit het Vertoog van *Amsterdam*, alleen dat gedeelte behelsde, 't welk zijn Persoon betrof, wierdt de Regeering dier Stad te raade haar Vertoog geheel in 't licht te geeven. — Beide deeze Stukken ontmoetten veel op- en voorspraaks. Geheel de *Engelschgezinde* Aanhang geraakte in rep en roer. Verantwoordingen en verdeedigingen van den Hertog, nu in deezen dan in geenen vorm gegooten, doorzwierven de Gewesten, en wierden deeze door de Wederpartij, op zeer verschillende wijzen, beantwoordt, en het gedrag der *Amsterdamsche* Regeeringe verdeedigd. — Tot het vermelden van dit schrijfgewoel kunnen wij ons niet in laaten; en is zulks te minder noodig daar, 't geen wij zullen moeten aanteekenen van het voorgevallene deswegen in de Vergaderingen des Lands, ons het weezenlijkste door de voor- en tegenstanders des Hertogs bijgebragt zal onder 't oog doen stellen. — Alleen kunnen wij hier niet voor bij te melden, dat het beweerde van zommigen, als of het Vertoog der

Re-

Regeeringe van *Amsterdam*, niet zo in geschrifte zou zijn overgezonden als het den Prinse was voorgeleezen geweest, geen grond hadt. Immers Burgemeesters van *Amsterdam*, DE VRY TEMMINCK en RENDORP, als mede de Pensionaris VISSCHER hebben op dit geschrift, zo als 't zelve ter Vergaderinge van *Holland*, den twaalfden Junij is overgeleverd, met hunne handteekening, het volgende gesteld, „ Dat dit stuk woordlijk 't zelfde was, zonder eenige bijvoeging of aflaating, 't welk in de tegenwoordigheid van hun ondergeteekenden, op last van Heeren Burgemeesteren, door den Pensionaris VISSCHER, aan zijne Doorlugtige Hoogheid, op den achtsten Junij 1781, in presentie van den Heer Raadpensionaris, was voorgeleezen, en door den voornoemden Pensionaris eigenhandig geschreeven."

De Heeren Gelastigden uit de Algemeene Staaten tot het onderzoek van den Brieve des Hertogs VAN BRUNSWYK waren zeer vaardig in het neemen van 't volgende besluit, den tweeden Julij uitgebragt, „ Dat hunne Hoog Mogenden geen reden waren voorgekomen, welke eenigen grond gaven tot zodanige beschuldigingen en verdenkingen van kwaade trouwe en corruptie, als den Heer Hertoge, in eenige naamlooze geschriften, fameuse libellen, en onteerende gerugten, wierden ten laste gelegd, en in 't openbaar verspreid; dat zij, integendeel, dezelve houden voor onwaaragtig en hoonende lastertaal, uitgedagt om de eer en agting van dien Heer te bezwalken en door te strijken, terwijl hunne Hoog Mogenden hem van de blaam, bij die lasterschriften en gerugten schandelijk aangewreeven, volkomen vrijkennen en zuiver houden;" dat, ingevolge hier van, de Heeren Staaten der onderscheidene Gewesten bij Brieven zouden worden verzogt en in bedenking gegeeven, of Hoogstdezelven niet zouden kunnen goedvinden, om ieder, in gevolge der Plakaaten van den Lande, de noodige voorzieninge te doen ter beteugeling van de Autheurs, Drukkers en Verspreiders van alle dergelijke fameuse libellen, en kwaadaartige lasterschriften, waar in de eer en goede naam des Hertogs zo gevoelig wierdt aangetast en geschonden.

Wel verre was de Hertog, fchoon hij betuigde ten uiterfte gevoelig te weezen voor de blijken van vertrouwen en genegenheid, hem te deezer gelegenheid betoond, van daar in genoegen te neemen. Hij liet, twee dagen daar naa, bij monde van den Voorzitter, ter Algemeene Staatsvergadering inbrengen; hoe hij zich overtuigd hieldt, dat hunne Hoog Mogenden niet ten oogmerke konden hebben de zaak daar bij te laaten berusten, veel min dat daar mede zou voldaan zijn aan zijn eerbiedig verzoek, behelzende een aandrang op een nauwkeurig en ftreng onderzoek, en daar op volgend regtvaardigend befluit en voldoening; en hier moest hij te meer op aandringen, dewijl hij, door dit befluit, zonder voorafgaand onderzoek genomen, geenzins kon gerekend worden gezuiverd te zijn van de hem aangewreeven blaam, waar toe hij vermeend hadt, het befluit van de gezamenlijke Hooge Bondgenooten te mogen en te moeten verzoeken, gelijk hij bij deezen deedt. — Men vondt goed, de Afgevaardigden ter Vergaderinge te verzoeken om van deezen naderen aandrang des Hertogs hunnen Afvaardigeren kennis te geeven, ten einde zulks in aanmerking te neemen bij hunne raadpleegingen op den Brief des Hertogs, die nog gehouden ftonden te worden; welker uitflag wij thans met een woord melden.

Het befluit van *Gelderland* viel, de Afgevaardigde ter Generaliteit te gelasten, het daarheen te rigten, om bij *Holland* te bewerken het neemen van zulke maatregelen, als men de bekwaamfte oordeelde om den Hertog, wegens den ftap van *Amfterdam*, genoegen te doen geeven, en te zuiveren van den opgelegden blaam; aangezien men de gerugten, wegens den Hertog verfpreid, aanzag voor enkele lastertaal. Verfcheiden Edelen, evenwel, min gunftig over den Hertog denkende, deeden tegen dit befluit hunne Verklaaringen aanteekenen. De meerderheid van *Friesland* ftemde in met *Holland*. *Stad en Land* was, genoegzaam, eensgevoelende met *Gelderland*, gelijk ook *Overijsfel*. Na dien zelfden kant, der vrijfpraake van den Hertog, helde ook *Utrecht* over, terwijl men, eindelijk, in *Zeeland* tot geen befluit kwam.

Inmiddels hadt BRUNSWYK in alle Nieuwspapieren eene Bekendmaaking geplaatst, waarin hij zich zelven het *onfchuldig*

voorwerp van den kwaadaartigsten laster noemde, en elk eenen uitdaagde, de gedaane betigtigingen te bewijzen; terwijl de Koningen van *Deenemarken* en *Pruissen* zich, eerlang, voor hem verklaarden, en bij de Algemeene Staaten deeden aanhouden, dat deeze netelige zaak ten genoegen des Hertogs mogt worden afgedaan. In het begin des Jaars 1782 kwam dezelve van nieuws ter baane, met eene Verklaaring des Stadhouders, door de Ridderschap ter Vergaderinge van *Holland* ingebragt, behelzende eene verzekering, „ dat „ nimmer of ooit door den Hertog aan Hem, willens en „ weetens, eenige daad was gegeven, niet overeenkomende „ met 's Lands waare belangen; terwijl, daarenboven, de „ vervallen staat der zaaken t'onregt aan den Hertoge wierdt „ toegeschreven." De Ridderschap, deeze Verklaaring ondersteunende, beweerde dat men daar in genoegen moest neemen; terwijl *Friesland* thans op de verwijdering van den Hertog aandrong. Doch deeze, zonder den uitslag des geschils af te wagten, vertrok, op raad des Stadhouders en van anderen, in de maand Maij, na *'s Hertogenbosch*, waar van hij Gouverneur was, met oogmerk om 'er den volgenden Zomer en Winter door te brengen. Terwijl hij aldaar vertoefde, verspreidde zich het gerugt, wegens de befaamde *Acte van Consulentschap*, tusschen den Stadhouder, geduurende deszelfs Minderjaarigheid, en den Hertog gesloten, waarbij de eerstgenoemde zich onder eene ongeoorlofde verpligting omtrent den anderen stelde, en deeze zich een gezag aanmatigde, met zijne Ampten en Eed onbestaanbaar. Het geheele Land gewaagde van die ontdekking. *Holland* en *Friesland* drongen 'er op aan, dat de Hertog behoorde te worden afgezet van alle zijne posten en waardigheden; de vijf overige Gewesten hadden zich nog niet verklaard, toen BRUNSWYK, om eene gevreesde vonnisvelling te voorkomen, zijne Krijgsbedieningen nederleide met eenen Brief, in de maand October des Jaars 1784 aan Hun Hoog Mogenden geschreven; verlaatende voorts, niet lang daarnaa, *'s Hertogenbosch*, en zich na *Aken* begeevende, alwaar hij, in hoogen ouderdom, zijne dagen eindigde.

Zie *N. Nederlandsche Jaarboeken.*

BUMA, (HOTZE) lid der zamenverbonden Edelen, was, in den Jaare 1570, Bevelhebber in *Friesland*. Met verbeurdverklaaring zijner goederen wierdt hij, door den Raad van Koning PHILIPS DEN II van *Spanje*, van daar gebannen. Van geen langen duur was zijne Uitlandigheid. Op last van SONOY, keerde BUMA, naa eene afweezigheid van twee jaaren, derwaarts te rug, met een Vaandel Knegten, en ontving, kort daar naa, het bevel over het Vlek *Makkum*. Op de aannadering van het Volk van den Heere VAN BILLY, verliet hij de Plaats, en redde zich met de vlugt. Zie voorts het Zevende Deel van ons *Woordenboek*, op het Art. BONGA, alwaar aangemerkt wordt, dat in de fpelling van de naam van BUMA, bij de oude Schrijvers, groote oneenpaarigheid regeert.

Zie J. W. TE WATER, *Hiftorie van het Verbond der Edelen*.

BURGEMEESTERS. Uit de *Bijvoegzels* van Mr. H. VAN WYN oordeelen wij het volgende, de oudheid en den oorfprong dezer waardigheid betreffende, niet ondienftig over te neemen.

„ Het eerfte gewag van dezelven (te weeten, Burgemeesteren) vinde ik te *Dordregt*, op 't Jaar 1285 en 1286. In *Zeeland* vindt men ze reeds op 't Jaar 1253. In zommige andere Landen, b. v. in *Hoog-Duitschland*, waren zij reeds op dien tijd, of vroeger, onder den naam van *Civium Magiftri*, dat is, *Burgermeesteren*; bekend, en deeze fpelling fchijnt de oudfte. Men leest, dat het Volk van *Luik*, ten Jaare 1254, in een oproer, twee *Meesters*, aanftelde, om de *Vrijheid der Burgeren* te befchermen. In *Braband* en *Vlaanderen* waren ze ook zeer oud, onder den naam van *Commun Meesteren*. Een ervaren oudheidkundige heeft aangeteekend, dat men, in *Dordregt*, eerder gewag vindt van den Burgemeester der Gemeente, (die, eigenlijk, voor 's Volks belangen tegen de te groote eisfchen van den Heer moest waaken) dan van 's Heeren Burgemeesteren."

„ Ik zou niet vreemd zijn te denken, dat, omtrent de Dertiende Eeuw, de oorfpronglijke inftelling deezer Overheden,

den, aan de Gemeente, op veele plaatzen, te danken zij, en dat dezelven zedert, door 's Lands Graaven, zijn bevestigd; zo egter, dat de laatsten het Burgemeesterlijk gezag, 't geen wel eens zeer hoog steeg, door het invoeren van een Burgemeester van 's Heeren wegen, op zommige plaatzen, eenigzints bepaald hebben. In stukken van de Veertiende en Vijstiende Eeuw, vindt men, der Burgemeesteren bediening meest bestaande in den Stedelijken ontvang en uitgave; doch, het blijkt dat zij, vroeger, ook wel eens niet slegts Ontvangers waren, maar Stedelijke Overheden, met welken de Schepenen en de Schout gijzelen konden: men bemerkt dit, bij voorbeeld, uit het Handvest, aan die van *Middelburg*, ten Jaare 1253, verleend."

BURMAN. (FRANCISCUS *of* FRANS) Zie hier het berigt van den geleerden A. YPEI, aangaande het Godgeleerd Zamenstelzel en de denkwijze van deezen vermaarden Nederlandschen Godgeleerde. „ Deeze man (dus schrijft hij) heeft wel den weg betreeden, dien COCCEJUS hem aangeweezen hadt, maar week toch in verscheiden bijzonderheden van hem af. Hij heeft ook het eene en andere ter verbetering van het *Coccejanismus* toegebragt, vooral ten aanzien van de behandeling der Profeetische Schriften. In het Jaar 1671 heeft hij te *Utrecht* uitgegeeven een' *Systematisch* leerboek, waarin hij een geregeld stelzel der Kristlijke Geloofsgevoelens, zo als ze door COCCEJUS naar de Verbondsmethode bewerkt waren, voordraagt. 't Is getijteld, *Synopsis Theologiæ, et Speciatim Oeconomiæ fœderum Dei ab initis seculorum usque ad consummationem eorum*, zijnde twee deelen in Quarto. Naderhand is hetzelve eenige maalen herdrukt, als te *Utrecht* in de Jaaren 1681 en 1687, te *Geneve* in den Jaare 1691, te *Bern*, te *Amsterdam* en te *Franeker* in den Jaare 1699, en te *Amsterdam* in den Jaare 1701. Hetzelve is vertaald in het Nederduitsch, en in twee Deelen uitgekomen te *Utrecht* in de Jaaren 1683 en 1688, onder den tijtel van *Synopsis* of *Kortbegrip van de H. Godgeleerdheid*, enz. In het Eerste Deel, 't welk uit vier Boeken en dertig Hoofdstukken bestaat, geeft hij zijne lessen over de huishouding des Ouden

Testaments voor en onder de wet, na dat hij het Verbond van GOD met de menschen verdeeld heeft in een *Werkverbond* en *Genadeverbond*, en over het oprichten en weder affchaffen van het *Werkverbond* zijne gedachten medegedeeld hebbende, met het *Genadeverbond* begonnen is. In dit Deel wordt veel gevonden, 't welk eigenlijk niet tot het leerftellige behoort, maar alleen zijne betrekking heeft op den Godsdienst der Aartsvaderen en vooral der ISRAËLIERS, zo als dezelve in het openbaar met eene ftaatlijke plegtigheid moest geoefend worden. Het Tweede Deel, uit tweeëntwintig Hoofdftukken beftaande, behelst 's mans begrippen over de huishouding des Nieuwen Testaments. Ook in dit Deel roert hij meenigmaalen iets aan, dat niet onder het dogmatieke gebragt kan worden. In het Eerfte Deel worden sommige artikels heel anders van hem genoemd, dan in de gewoone fystemas; bij voorb. het artikel van *den val* en *van de erfzonde* draagt den naam van de *overtreeding des Werkverbonds*, en *de gevolgen der overtreeding van het Werkverbond bij den eerften mensch en zijnen nakomelingen*. Doch in het met de pen gefchreeven fystema, 't welk hij zijnen leerlingen heeft voorgeleezen, waar van ik een exemplaar in handen heb, en 't welk in de hoofdzaaken met het gedrukte overeenkomt, heeft hij de gebruiklijke benoemingen. Dit gefchreeven fystema is eenige jaaren ouder, dan het gedrukte: 't is van het Jaar 1663. Dit fchoone leerftelzel heeft wegens de bondigheid, de geleerdheid, de bijbelkunde en de goede fchrijfwijze, welke er overal in ontdekt wordt, uitneemende verdienften. De Schrijver heeft alle fchoolfche Terminologie vermijd, alle redekunftige zifterijen weggelaaten, alle onnutte gefchilvraagen overgeflaagen, en alle wijsgeerige omflagtigheden verworpen. Zijn voorftel is eenvoudig, bevatlijk en bijbelmaatig. — Evenwel zijn 'er in dit fystema gebreken: zo als onder anderen een voornaam gebrek is, dat hij geduurig kunstwoorden bezigt, welken bij het aangaan van menschlijke verbonden en kontrakten gangbaar zijn: dan dit gebrek was een heerfchend kenmerk der *Coccejaanfche* leerwijze. Ook is het voorzeker een gebrek, dat 'er hier en daar het *Katechismus* uitkijken komt. FILIS

VAN

VAN LIMBORCH, Hoogleeraar in de Godgeleerdheid onder de Remonstranten te *Amsterdam*, heeft aangetoond, dat BURMAN bij het behandelen der leer *van Gods Almagt* eenige wijsgeerige gedachten woordlijk overgenomen heeft uit de *Cogitata Metaphysica* van SPINOZA, C. IX. — Uit dit systema van BURMAN is zamengetrokken, en te *Amsterdam* in den Jaare 1690 in 12mo. uitgegeeven een kort begrip, onder den tijtel van *Synopsis Synopseos Theologiae et Speciatim Oeconomiae Foederum*.

Zie A. YPEI, *Geschiedenis der Systematische Godgeleerdheid.*

BURMANNUS (PETRUS) *Secundus*, op den drieëntwintigsten October des Jaars 1713, te *Amsterdam*, gebooren, naa dat hij, op verscheide takken van Geleerdheid, vooral op de kennis der Latijnsche en Griekfche taalen, zich hadt toegelegd, wierdt tot Hoogleeraar in de Historien en Welspreekendheid beroepen, eerst aan het Friesche Hoogeschool, en, vervolgens, in den Jaare 1742, aan het Doorluchtig School, in zijne Geboortestad. Met zeer veel lof bekleedde hij dien post, tot zijnen dood toe, welke voorviel op den zevenëntwintigsten Julij des Jaars 1778. De Hoogleeraar BURMANNUS was een voortreffelijk Latijnsch Dichter; waar van veele blijken, in zijne *Poëmata*, voorhanden zijn. Daarenboven heeft hij verscheide aloude Latijnsche Dichters, met zijne Oordeelkundige Aanmerkingen toegelicht, door den druk gemeen gemaakt.

BURUM, of *Buurum*, een Dorp, in *Friesland*, in het Kwartier van *Oostergo*, in het gedeelte van hetzelve, *Kollummerland* geheten, niet verre van de grenzen van *Groningerland*. *Burum* is een groot en vrij aanzienlijk Dorp, pronkende met eene fraaie Kerk, verfierd met een hoogen Toren, en van binnen met veele beslotene Gestoelten, wier eigenaars, tot voor korten tijd nog, de daaraan gestelde Wapens aanweezen. In overoude tijden, naamelijk, lagen in de nabuurschap van *Burum* veele adelijke Staten. *Eysinga-*

State is, onder dezelve, de eenige, welke nog eenige merkmaalen van de voorgaande heerlijkheid draagt. Voorts plagt, in de nabuurschap van dit Dorp, een Vrouwenklooster te liggen, *Galilea* geheeten, gestigt door een vermogenden inwooner van het Dorp *Augustinisga*, BRUNO genaamd. De Geestelijke Zusters volgden de Orde der *Premonstratenzen*. Geduurende de verdeeldheden tusschen de *Schieringers* en de *Vetkoopers* gebeurde hier het volgende voorval. Eenige *Groningers*, op eenen Wagen gezeten, hunnen weg voorbij dit Klooster neemende, en aldaar pleisterende, eischten eenen kan bier van den Knegt of Oppasser des gewijden Gestigts. De dartele Groningers, eenige teugen gedronken hebbende, gooten den Knegt iets van het Bier op het hoofd; welke, over dien euvelmoed in drift ontstoken, hun het overschot over de klederen wierp, en voorts de vlugt nam. Zo euvel namen dit de anderen, dat zij van den Wagen sprongen, en den vlugtenden Knegt, hoewel deeze in de Kloosterkerk, op het Altaar, eene schuilplaats hadt gezogt, in koelen moede ombragten. Die van *Groningen* speelden thans in *Friesland* den meester; van hier, misschien, dat deeze Moord ongestraft bleef. Intusschen verhaalt men, dat, zints dien tijd, de voorspoed der Groninger Wapenen in *Friesland* agteruit liep.

Zie *Tegenwoordige Staat van Friesland*.

BUURT, (ADRIANUS) hoewel niet te *Amsterdam*, maar te *Bommel*, in *Gelderland*, en wel op den zevenëntwintigsten Maij des Jaars 1711, gebooren, heeft 'er, egter, een goed gedeelte van zijnen leeftijd gesleeten. Na drie standplaatzen, en, onder deeze, de laatste te *Hanau*, bekleed te hebben, kwam hij, in den Jaare 1747, in onze Stad. Hier schreef hij verscheide Godgeleerde Werken, die, bij veelen, gretig ontvangen wierden. De Heer BUURT overleedt op den eersten Kersdag des Jaars 1785; zijnde gehuwd geweest met Mejonkvrouwe JOSINA CAROLINA VAN LYNDEN TOT DE

PARRY

PARK; eene Vrouwe van meer dan gemeene kunde en geleerdheid; gelijk, onder andere, kan blijken uit eene Verhandeling over de *Logica*, of Redeneerkunde, door haar in 't licht gegeeven. Zij heeft haaren Echtgenoot slegts weinige jaaren overleefd.

Zie J. WAGENAAR, *Beschrijving van Amsterdam.*

* *
*

REGISTER

DER

HOOFDZAAKEN.

LETTER A—B.

DEEL I.

Be-

